

საბჭოთა კავშირის
საგარეო ურთიერთობების
მინისტრის

ქრამაქობა

ტომი
II

საბჭოთა
1910

1. $\frac{1}{2} \times 266,000 = 133,000$

2. $\frac{23}{1631} \times 239,240$

3. $\frac{1}{2} \times 240,000 = 120,000$

4. $\frac{1}{2} \times 136 = 68$

5. $\frac{1}{2} \times 40 = 20$

ენაელი ნიგენები

იკადემიკოს კ. კეკელიძისა და პროფესორ ალ. ბარამიძის რედაქციით „სახელგამმა“ გამოსცა იოანე ბატონიშვილის „ქალმასობის“ მეორე წიგნი, რომელიც წარმოადგენს 1936 წელს გამოცემული პირველი წიგნის გაგრძელებას.

„ქალმასობის“ პირველ წიგნში მოთავსებული იყო იოანე ბატონიშვილის მოგზაურობა აღმოსავლეთ საქართველოში. ამ ტომში კი ვეცნობათ ავტორის შეხვედრებს და საუბრებს მის თბილისელ ნაცნობებთან. ამავე წიგნში ფართოდ არის აწერილი ბატონიშვილის მოგზაურობა ქუთაისს, ოდიშს, გურიას, ლეჩხუმსა და იმერეთს, სადაც მას სოფელ წირქვალში საუბარი ჰქონია დედოფალ ანასთან.

აქვე მოცემულია სომხეთსა და რუსეთში იოანე ბატონიშვილის მოგზაურობის, მიტროპოლიტ ამბროსისა და ქართველთა კოლონიის სხვა წევრებთან შეხვედრის მასალები.

რაგორც ამ გამოცემისთვის წმინდაწიგნულ მოკლე წერილში ვკითხულობთ, მიტროპოლიტთან საუბარი შეეხებოდა შოლოდ „საქართველოს ისტორიას“ და იოანესეულ ხელნაწერებში იგი უგებლად ყოფილა შეზონახული. ამიტომ რედაქტორებს განუზრახავთ მისი დამოუკიდებელ ტომად გამოცემა, რაც უდავოდ მისასაღებელი განზრახვაა.

„ქალმასობის“ გამოცემით „სახელგამმა“ მნიშვნელოვანი კულტურული საქმე გააკეთა.

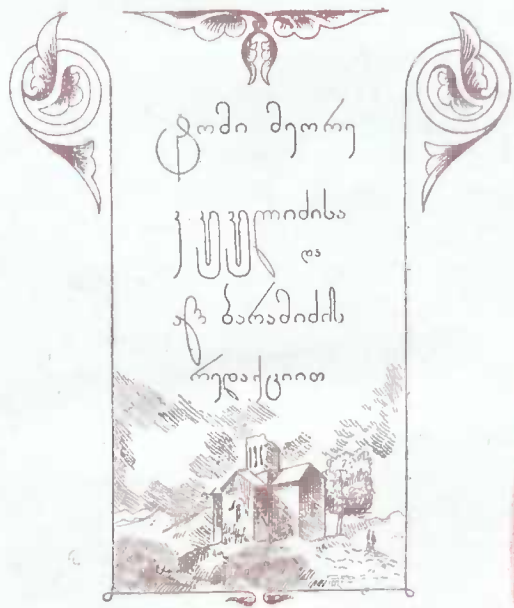
წიგნი ლ. მახად არის გამოცემული, შტიცაგს 247 გვერდს და ღირს 12 მანეთი.

ტომ 194/4. * * *

26 აგვისტო

იოანე ბაგონიშვილი
კალმასობა

4193

თბილისი. 1948. სახელგამი.

უჩინა გიქიღეა

ბიბში კრეფა მხოლოდ რ აგვისტოს დაიწყეს. ამის შედეგად გადაუხეშდა ჩაის ფოთოლი, შემცირდა მოსავლიანობა.

კოლმეურნეობათა ხელმძღვანელები კრეფაში ჩამორჩენას მხოლოდ ამინდით ხსნიან. მართალია, გვალვამ ჩაის პლანტაციებზე საერთოდ ცუდად იმოქმედა, მაგრამ სადაც შრომა კარგად მოაწყეს, იქ კრეფის დაჟალეხასაც წარმატებით ასრულებენ. ასეა მაგალითად, სოფელ ჯგალის კვარაცხელიას სახელობის, ობუჯის მოლოტოვის სახელობის და ჯვარის კოლმეურნეობებში.

რაიონის ხელმძღვანელმა ორგანოებმა გადაწყვეტი ზომები უნდა მიიღონ ჩაის კრეფაში არსებულ ნაკლოვანებათა გამოსასწორებლად.

3. მისხია

„კომუნისტს“ საკუთარი კორკსონდენტი

რ ე ლ ა ქ ც ი ი ს ა ზ ა ნ

1936 წელს გამოვიდა პირველი ტომი „კალმასობისა“, რომელშიაც აღწერილია მოგზაურობა იონა ხელაშვილისა აღმოსავლეთ-საქართველოში. ამჟამად იბეჭდება მეორე ტომი, რომელიც უშუალო გაგრძელებაა პირველისა.

ეს ტომი იწყება იონას საუბრით ამათუიმ საკითხის შესახებ თბილისში მცხოვრებ მის ნაცნობებთან და მერე აგვიწერს ჯერ მის მოგზაურობას იმერეთისაკენ, მერე დასავლეთ-საქართველოში ყოფნას და ბოლოს რუსეთში გადასვლას და ცხოვრებას. დასავლეთ-საქართველოში იონა ჯერ სწევია ქუთაისს, აქედან გადასულა ოდიშს, შემოუვლია ლეჩხუმი, გურია და იმერეთი, სადაც (ს. წირქვალში) საუბარი ჰქონია დედოფალ ანასთან. თბილისში დაბრუნების შემდეგ წასულა სომხეთში, ხოლო აქედან მობრუნების შემდეგ გადასახლებულა რუსეთში, სადაც ურთიერთობა დაუჭერია მიტროპოლიტ ამბროსისთან და ქართული კოლონიის ზოგიერთ წევრთან.

ამ მოგზაურობის დროს იონას შეხვდებიან სხვადასხვა პირნი, რომელნიც მას, როგორც განათლებულ კაცს, გამოეღაპარაკებიან იმ საკითხების (კერძოდ საქართველოს) შესახებ, რაც თვითეულ მათგანს აინტერესებს. იონაც უპასუხებს მათ ადვილ-გასაგები, მარტივი ენით და გასართობი კილოთი. ამ მხრივ ეს მეორე ტომიც ისეთსავე „ხუმარსწავლას“ წარმოადგენს, როგორსაც პირველი: თხზულებაში შიგადაშიგ ხუმრობის ჩართვით ავტორი მასთან მოსაუბრე პირთ გადასცემს

მათთვის საინტერესო ცოდნას. რთული მსჯელობით ან „სწავლით“ დაღლილ მკითხველს სახუმარო ამბებითა და ტონით კვლავ აღვიძებს, აფხიზლებს და ახალი „სწავლისათვის“ ამზადებს. ეს მოგზაურობაც ისეთივე შეუწელებელი ინტერესით იკითხება, როგორც პირველ ტომში აღწერილი.

წინამდებარე წიგნის ტექსტი შემოუნახავს საქართველოს მუზეუმის ხელნაწერს—H 2170, 2134, 2153. სამივე ხელნაწერი ავტოგრაფულია, სრულია და უნაკლო. პირველი ორი ხელნაწერი დიდი მოცულობისაა და მუყაოს ყდითაა გამაგრებული. მესამე ხელნაწერი კი უყდოა, შეკრულია რვეულებად და «კალმასობის» ხელნაწერთა ჩვეულებრივი ფორმატის 35 ფურცელს შეიცავს. უკანასკნელ ხელნაწერს დაუცავს განსხვავებული ხელით შესრულებული მინაწერიც: «პირველის ნაწილისა რამთონიმე რვეულები იონას მოგზაურობისა». მინაწერის ცნობა სავსებით სწორი არაა: ხელნაწერის 35 ფურცლიდან პირველი ოთხი ფურცელი იძლევა «კალმასობის» მთელი ტექსტის (და არა მხოლოდ პირველი ნაწილის) ვარიანტებს, სავტორო შენიშვნებს და თხზულების ცალკეული ნაწილების ერთგვარ გეგმებს. «ვარიანტი» უნდა წარმოადგენდეს ხვადასხვა დროის შავ ჩანაწერებს და ნაწილობრივად მაინც წინ უსწრებს საბოლოოდ ჩამოყალიბებულ ტექსტს. ხელნაწერის დანარჩენი 31 ფურცელი შეიცავს «კალმასობის» ძირითადი ტექსტის დასასრულს.

«კალმასობის» მეორე წიგნის მასალაც იბეჭდება ამოკრებულად და შერჩევით, მაგრამ სათანადო ადგილას ყველგან აღნიშნულია გამოტოვებული ტექსტის შინაარსი. რედაქციას მოუხდა ორიგინალის კომპოზიციური აღნაგობის ნაწილობრივი შეცვლა. სახელდობრ:

1. დედნის მიხედვით, ქართველ წმიდათა «ცხოვრების» დიდი ნაწილი მოთხრობილია იმერეთში, ანა დედოფალთან საუბარში (ხელნაწერი H 2170), ხოლო მეორე, უფრო მცირე ნაწილი, მოთხრობილია რუსეთში მიტროპოლიტ ამბროსისთან შეხვედრისას (ხელნაწერი H 2134). ჩვენ ორივე ეს ნაწილი გავაერთიანეთ. რა თქმა უნდა, წმიდათა «ცხოვრებანიც» გამოკრებილად იბეჭდება: ჩვენ ავიღეთ მხოლოდ ისე-

თი «ცხოვრებანი», რომელთაც რაიმე კულტურულ-ისტორიული მნიშვნელობა აქვთ, ამასთან რედაქციულადაც ნაკლებ ცნობილნი არიან ფართო მკითხველი საზოგადოებრიობისათვის.

2. მიტროპოლიტ ამბროსისთან საუბარი, სხვათა შორის, შეიცავს «საქართველოს ისტორიას». ეს ისტორიული ნაწილი შეავსებს ერთ დიდ ტომს, ჩვენ ის ცალკე გამოვყავით და განზრახული გვაქვს მისი მესამე წიგნად დაბეჭდვა. ხელნაწერში «ისტორიას» მიჰყვება ისეთი ტექსტები, რომლებსაც თემატიკურად მეტი კავშირი აქვს წინამდებარე წიგნთან. ამიტომ აქაც მოგვიხდა მასალის გადმონაცვლება. მაგრამ ამით ოდნავ არ დარღვეულა ამბავთა ქრონოლოგიური თანმიმდევრობა, მთლიანობისა და თემატიკურობის თვალსაზრისით კი ტექსტმა უაუოდ მოიგო. ამრიგად, «რუსეთად წარსვლის» მთელი დიალოგური ნაწილი იბეჭდება მეორე წიგნში, მესამე წიგნი კი მთლიანად უნდა დაეთმოს «საქართველოს ისტორიას».

წინამდებარე წიგნის უდიდესი ნაწილი პირველად ქვეყნდება, დღემდის დაბეჭდილი იყო მხოლოდ შემდეგი კუპიურები:

1. მცირე უწყება ქართველთა მწერალთათვის (ძველი საქართველო, I; აგრეთვე—საისტორიო მასალანი, I, 1913). ეს ტექსტი უფრო გვიანდელი ხელნაწერის მიხედვითაა გამოცემული ე. თაყაიშვილის მიერ.

2. კალმასობა დასავლეთ-საქართველოს შესახებ, ს. კაკაბაძე, საისტორიო კრებული, IV, 1929 (გვ. 40—66); როგორც რედაქტორი აღნიშნავს, ტექსტი დაბეჭდილია „ამოკრებით“.

3. იონა ბერის საუბარი გრიგოლ მუხრან-ბატონთან (ალ. ბარამიძის რეცენზია ლ. ათასიანის წიგნაკზე „ვოლტერიანობა საქართველოში“, „მნათობი“, № 7-8, 1934 წ.).

«კალმასობის» წინამდებარე ტექსტის ხასიათისა და მისი გამოცემის ტექნიკის შესახებ შეგვიძლია გავიმეოროთ ის, რაც ნათქვამია პირველი ტომის შესავალში (გვ. IX-X, XII).

ოდესცა დაასრულა დიაკვანმა ლეოლრაფიაზედ უბნობა, შა-
შინ პატრმან * ჰრქვა: „დიაკვანო, ასე მათნე აზიურისა და
ევროპიისა ქვეყნების ადგილთა მდებარეობისა აღმოჩინება,
რომელ მე ამის მეტი ქება არ ძალმიცს, რომ უთუოდ მანა
ევროპიელი გყოლია და დედა აზიელი“.

იოანე: დედისა მართალი, რომ აზიელობა ეთქმის, მაგრამ
მამას კი ვერ ვიტყვი ევროპიელად.

პატრი: მე ამისთვის გავბედე, რომ შენი სახე გვაჩვენებს
თეთრყირმიზობასა, ქერა წვერსა და თმასა, და ეგრეთვე
ჭრელთა თვალბთა.

იოანე: უი, ჩემ თავს, რუსს ხომ არ მწამობთ მამად?

პატრი: თქვენი სახე ამტკიცებს. და როდისა ხარ დაბა-
დებული?

იოანე: ბურნაშოვის დროსა.

პატრი: მაშ, წადი, დედას ჰკითხე, ის სწორეს გეტყვის.

იოანე: უი, ჩემ თავს, ეგ რომ უთხრა, ცემით მომკვლენ.

ამაზედ ბევრი იცინეს და პატრმან სადილი მოითხოვა და
დიაკვანი ზურაბითურთ სადილად თვისთან დააყენა. ოდეს
მოიღეს სადილი, იოანემ ხორცი არ მიიღო. პატრმან საურწ-
ყოლო მოუტანა და ამასთან ცხვრის ყვერები მოხარშული; შეშ-
რანგად კვერცხის სახედი ქმნილი მიართვეს დიაკვანს. და
უთხრა პატრმან: „მიირთვით ესე ბატის კვერცხები“. იოანემ

* გაგრძელება თბილისში პატრი ანდრეასთან საუბრისა (იხ. პირ-
ველი წიგნის დასასრული). რ ე დ ა ქ.

ხელი მიჰყო და გემრიელად მიიღო და სთქვა: „დიად გემრიელად შემგებარი იყო ეს ბატის ჭვერცხები“. მაშინ

ზურაბამ: „უფალო პატრო, ჩვენი მონასტრის დიაკვანი ნახეთ, ვითარი მემარხულეა, ცხვრის ხორცს კი არა სჭამს და ყვერებს კი გემრიელად მიიღებს“. მაშინ

იოანემ: „უი ჩემ თავს, მე ჭვერცხებად მივიღე და ეს რატომ ასე მომიხდა“. და იწყო ნერწყვა. მაშინ

პატრი: ბერო, მარხულობისაგან დასუსტებული იქნები და მე განგებ საყუათოდ გაჭამე ეგე, მაგით არ წარსწყმდები.

იოანე: არა, ბატონო, მე მაგას არ მოგახსენებ, მაგრამ თუ შემიტყვეს ხალხთა, ყვერი-ჭამიას დამარქმევენ.

პატრი: რა იქნება ეგე, რადგან ყვერი-გლეჯია მონოზონი გყავთ, ყვერი-ჭამია ბერიც რომ იყოს, წინააღმდეგი არა არის რა.

იოანე: უფალო, იმ მონოზანმან თუ მოგლიჯა ვისმე ყვერი, სიწმინდის მოყვარებითა ქმნა, მაგრამ მე ნაყოფნობაში დამწამებნო.

პატრი: „ნუ გეშინიან, არ გაგამხელთ“. მაშინ

ზურაბა: თუ ერთი ოქრო არ მომცა, ახლავ გავამხელო.

დიაკვანი: ოქროს მაინც არ მოგცემ, გინდ ცხვარი-ჭამია დამარქო.

ამაზედ ბევრი იცინეს და დასრულდა სადილი. დიაკვანი მადლთბელი გამოეთხოვა პატრსა და მოვიდნენ საღვურსა თვისსა შინა.

მხაჭველ ოჯისა ხელ ოვნეზისათვის

ჟამსა ამას არქიმანდრიტიდამ ბრძანება მოუვიდა ბერსა, რომელ რაოდენიმე ხატი ეკკლესიისათვის მიყიდე და ამასთან ღერბიცა მომიჭრევინე, რომელნიცა არიან საჭირო ჩვენდა[ო]. ხვალისა დღე დიაკვანი წარვალს მხატვარ დავითასთან და იგი მიიღებს კარგად; და უკანასკნელ ბერი სთხოვს, რათა აჩვენოს მან ნახატნი თვისგან. მაშინ მხატვარმან მან შეიწვია სახლსა შინა, სადაც ხატებსა ხატვიდა იგი. რა იოანემ გასინჯნა ხატნი ესე, იხილა, რომელ ხელთა წილ აბიათ ფერხნი

და ფერხისა წილ ხელნი, და ფრიად ზომისაგან სხვა სახედ ქმნილნი. მაშინ იოანემ ჰრქვა: „უფალო მხატვარო, მე იპოკენტავრული მეტოლოლიური და გონების არსის გამოხატულებანი არ მინდა, სწორე ხატები მაჩვენეთ“.

მხატვარი: ჩემი პირველი და ჩინებული მხატრობები ეს არის, ვგონებ, ფასი გიმძიმთ.

იოანე: ფასი არ მიმძიმს, მაგრამ ფასად არა ღირს.

მხატვარი: შენზედ უფრო დიდი კაცები ყიდულობენ ჩემგან.

იოანე: როგორც მხატვარი ბძანდებით, იმისთანა მცოდნეებთაც უყიდიათო. მამაშვილობამ, ნურც წამლებსა და ზეთს ხარჯავ და ნურც თვალებს აშრობ.

მხატვარი: რადგან არ მოგწონს, წადი ჩემ ოსტატის შვილთან და იმას სთხოვე.

ღიაკვანი მოვალს იონათამის შვილთან, იგი კარგად მიიღებს, აჩვენებს თვისგან დახატულებსა და ეს კი მოეწონება ღიაკვანს. იყიდის რაოდენსამე და ეტყვის: „თქვენი შეგირდი ვერ გაგისწავლებიათ კარგად“. იგი ეტყვის: „არ შეისრულა სწავლა და ჩვენი დანაშაული არა არის რა“. მაშინ იოანემ უთხრა: „პირველი საჭირო არს, რომელ მხაზველობაჲ უნდა გვარზედ ისწავლოს მხატვრობის მოსწავლემ“. მაშინ

მხატვარი: მიბძანეთ, ბერო, რაჲ არს მხაზველობისა ხელოვნებაჲ?

[იწყება მსჯელობა მხაზველობისა ხელოვნებისათვის].

მაშინ ზურაბამ: „მხატვარო, მეც მერგება ერთი ხატი, რომ ამ ჩემმან შეგირდმან ხელმეორედ განმსწავლა“.

ამაზედ იცინეს და მადლობელნი ორნივე კერძონი განშორდნენ ერთმეორეს.

შემდგომად წარვიდნენ აქაქთან ღერბისა მოსაჭრელად. და რა იხილეს აქაქი, მოიკითხა ღიაკვანმან და რქვა:

„ძალგიძს ღერალდიკისა ხელოვნებისა მოქმედება?“

აქაქი: მე ეგე ლექსი არა უწყვი, არცა სპარსთა ენა არს და ლექსი, ქართულად მიბძანეთ, რა გნებაეს?

იოანე: ღერბი მინდა მომიჭრათ ჩემის წინამძღვრისათვის,

აქაქი: მე უფრო დახელოვნებული ვარ ბეჭდების მოჭრისა და რადგან ღერბი გნებავს, მაგისი ფასი მეტი იქნება. მაშინ

ზურაბა: უფალო აქაქო, თქვენ გგონიათ, რომ დიდებულისა ვისთვისმე გაჭრევიანებდეს ღერბსა; რომ მომინდეს სხვადასხვა სახენი და გვირგვინი, სკიპტარა და პორფირი და დაშვრე დიდხანს, წინამძღვრისთვის უნდა და იმაში იქნება ან ერთი, ან ორი მაგალითი მოსაჭრელი.

აქაქი: მითხარით, რა უნდა მოუჭრა, მაგალითად?

ზურაბა: კუნკული, ბარტყულა და ანაფორა, რადგან ბერია.

იოანე: არა, ბატონო, რას ანბობს ეს გიჟი, არ მოსჭრათ ესე, მე მოგახსენებ, თუ ვითარი შვენის მას ღერბი.

აქაქი: იყავნ ეგრეთ, და გკითხავ: რაა არს ღერალდიკა, პირველად მიბძანეთ მე.

[საუბარი ღერალდიკისათვის].

აქაქი: მათნევით ამას შინა, მიბძანეთ—წინამძღვარს ვითარი ნიშნიანი ღერბი მოუჭრა?

იოანე: გვირგვინის მაგიერ ქმენით მიტრა და ზედ საუკუნო მამის თვალი გამოსახეთ სხივებით. გარეშემო შემოზღუდეთ მანტიით და შუაზედ ეკკლესია გამოიყვანეთ და სახელი წინამძღვრისა და არქიმანდრიტობისა თითო ასომთავრულის ასოთი და ამასთან ერთი ღერბი მეც მომიჭერთ.

აქაქი: თქვენთვის რაა ნიშნები ვახმარო?

იოანე დაფიქრდა. მაშინ

ზურაბა: რას ფიქრობ, ბურო? ამ სახედ მოსჭრას.

აქაქი: ერთი ჭაკი ვირი თავისის მუტრუკით გამოიყვანოს და თქვენ უკან მისდევდეთ იმას, რადგან ქიზიყელი ხართ.

აქაქი: ეს კარგი იქნებაო.

იოანე: უი, რას ანბობს ეს გიჟი, არ მოსჭრა, აქაქო, მარტოკა ჩემი სახელი ხელჩართულად ქმენით და გარეშემო მაზარა მოახვიეთ.

და ესრეთ დასრულდა უბნობაა მათი და წარმოვიდნენ სახლად თვისა.

ბუნებითის ისტორიისათვის

მუნიდგან წარმოსრულს დიაკვანს შემოხვდა მირზა თარი-ვერდი, ახუნდისა მოადგილე. იცნა ბერი და მოიკითხა, გამოჰკითხა ვინაობა თვისი და მერე მიიპატიჟა სახლად თვისა ჩაიზედ. დიაკვანიცა მმადლობელი წარჰყვა მას. და რა მივიდნენ სახლსა მირზასასა, იხილა დიაკვანმან რაოდენიმე შევირდნი უსხენან მუნ, და ხალიფანი მირზასი ასწავლიან სხვადასხვა სწავლასა და ამასთან ბუნებითს ისტორიასა, მაშინ დასხდენ ესენიცა სკამთა ზედა, დაუწყეს შევირდთა ყურება და უბნობასა მათსა ზედა მიაპყრეს ყური. მაშინ მირზამ უთხრა ბერსა: „ამა ჩემთა შევირდებთა თითქმის შეისრულეს სწავლა და ახლა ვასწავლით ბუნებითს ისტორიასა, და თქვენც გისწავლიათ ეს სწავლა თუ არა?“

იოანე: დია ვისწავლე.

მირზა: ევროპიის გვარზედ თუ აზიის გვარზედ?

იოანე: ჩვენ უფრო ბერძენთა და ევროპიელთა გვარი გვაქვს სწავლასა შინა.

მირზა: მაშ, გკითხავ, რაჲ არს ბუნებითი ისტორია?

იოანე: ბუნებითი ისტორია არს სწავლა ბუნებითთა მყოფთა წარმოებათათვის.

მირზა: ვითარ განიყოფებიან ყოველნი ბუნებითნი წარმოებანი?

იოანე: სამ სამეფოდ ბუნებისად.

მირზა: ეგე არა უწყი, რასა ნიშნავს სამეფო ბუნებისა?

იოანე: ყოველნი მყოფნი ცხოველნი და უცხოველონი ბურთსა ზედა ქვეყნისა ჩვენისასა არიან სამ სახედ განყოფილნი გამოცდილთაგან მეცნიერთა, ესე იგი სამ უმთავრეს ხარისხად განყოფილნი, სამ სამეფოდ წოდებულნი: პირველი—სამეფოდ ცხოველთა, მეორე—სამეფოდ მცენარეთა და მესამე—სამეფოდ მადანთა და სხვათა მიწათა შინა მყოფთა ნივთებთა ზედა. ხოლო თვითეულნი უკვე ამათ სამეფოთაგანი კვალად განიყოფებიან მრავალთა დიდთა და მცირეთა ნაწილთა ზედა, წოდებულთა ხარისხებად. და ხარისხიანი ესე განიყოფებიან გვარებთა ზედა. ხოლო გვარნი უკვე განიყოფებიან სახეთა ზედან.

მ ი რ ზ ა : რასა შემცველობს თვის შორის სამეფო ცხოველ-
თა, მცენართა და მადანთა, ანუ მინერალთა?

ი ო ა ნ ე : სამეფოსა ცხოველთასა თვს ეყვიან შემდგომნი ესე:
კაცნი, ოთხფერხნი ცხოველნი, ზღვის ცხოველნი, მფრინველნი,
ამფაბინნი, ანუ ხმელზედაც და წყალშიაც მცხოვრებნი ცხო-
ველნი, თევზნი, ქვეწარმავალნი, ქვემძრომნი, ქვემცურავნი,
ყოველის გვარის მწერნი და ჭია-ჭუანი. ესენი შეადგენენ საკუ-
თართა ხარისხთა სამეფოსა შინა ცხოველთასა.

მცენარნი იწოდებიან ხედ, ბუჩქად, ბუძენარად, მდელოდ
ანუ ბალახად, შამბად, ჩალად, ლელწმად, ყვავილად, სოკოდ,
ხავსად, ჩებოდ, რეზინად, ანუ კალამდრამთა საწმენდ ხილად
და სხვანი ესე ვითარნი თვს ეყვიან სამეფოსა მცენართასა.

ხოლო მესამედ სამეფოდ ვსდებთ მიწათა, ქვათა, თვით წარ-
მოებულთა მარილთა, მინერალთა, ანუ ძვირფასთა თვალთა,
მეტალთა ანუ მადანთაგან გამოდნობილთა ნივთებთა, ნავთთა,
კუპრთა, ფისთა და სხვათა ესე გვართა ნივთებთა, მიწიდგან
და მადანთაგან გამოღებულთა; და სხვათა ესე გვართა, რო-
მელნიც არიან ყოველნი ზემო პირსა ზედა ქვეყნისა სიმგრგე-
ლისა ჩვენისასა, არა მექონნი ცხოველობისა სულისა, და რო-
მელთაც დარღვეულება დამოკიდებულ არს არსებობათა მათ
ზედა. ყოველნი იგი ეკუთვნიან სამეფოსა მინერალთა, ანუ
მადნებთასა. ხოლო სხვებ იხილე ბუნებითის რსტორიის აღ-
წერა და ამა ზემოხსენებულთა ცხოველთა, მცენარეთა და მინე-
რალთა თვისება და ხასიათნი თვით ვრცელსა ბუნებითს ის-
ტორიასა შინა.

მ ი რ ზ ა : ესეც იცით, რომელნიც კაცნი სხვადასხვა პირუტყ-
ყვად შეიცვალნენ თავისის ცუდის ყოფაქცევით, რომელნიც
ჯერ არ იყვნენ ქვეყანაზედ გაჩენილნი?

ი ო ა ნ ე : ჩვენ ეგ არ გვისწავლია.

მ ი რ ზ ა : თუ დამიმაღლებ, გასწავლი.

ი ო ა ნ ე : რატომ არა, თუ კეთილს რასმე მასწავლი.

მ ი რ ზ ა : მაშ, მაგ ცოდნასთან ესეც უნდა იცოდე, რომელ-
ერთი მეფე ანუ ხელმწიფე იყო. თითონ ეს ხელმწიფეცა და
ამისნი ხალხნიც იყვნენ დია არაწმინდანი და მემრუშენი, რომ
ქვეყანაზედ არავინ ესწორებოდათ. და ესენი შეიცვალნენ სპი-

ლოებად და სასირცხო მათი გამოებათ ცხვირის მაგიერ. მარტორქად შეიცვალნენ, რომელნიც იყვნენ ფრიად სიავეკაცესა შინა მიქცეულნი თვისისა მაჭანკლობის გამო, და მათთაც გამოებათ რქა სამხილებლად; სირინოზად შეიცვალნენ ადამის შვილის შთამომავლობისა საამის შვილის-შვილნი, რადგან ურჩობა იხმარეს ღეთისა.

კაენმან რომ თავის ძმა აბელ მოკლა უსამართლოდ, ღმერთი განურისხდა კაენს და მაიმუნად შეიცვალა და მისი შთამომავლობისა არიან მაიმუნნი.

ძალღად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიც ავაზაკობდენ, იერუსალიმის გზაზედ მავალთა კაცთა დახოცდენ და ატყვევებდნენ და ცარციდენ მლოცავთა.

ლორად შეიცვალნენ კაცნი, რომელნიც იყვნენ დაუნდობარნი და ფიცის მტეხელნი.

დათვად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიცა იყვნენ დაშთომილნი სოდომ-გომორის ქვეყნისანი, რომელნიც იყვნენ. სოდომურთა ცოდვათა შინა განრთულნი და განუშორებელნი.

ბუებად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიც მეშურნის თვალით უმზერდენ ერთიმეორეთა თვისთა მეზობელთა და სხვათა. და ამისთვის დღე ვერღა ხედვან.

კუდ შეიცვალნენ კაცნი იგი ალაფები, რომელნიც ატყუებდენ საწყაოსა შინა ხალხთა და საბრალოთა ერთა და პატარას ჩანახით უწყამდენ და ფასს მეტს იღებდენ: და ამისთვის ზურგად გაუკეთდათ ჩანახი იგი, რომელსა შინა არიან შეძრომილნი და მუნიდგან იყურებიან.

ჯოჯოებად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიცა ორთა და სამთა შინა თემებთა თვისისა ავ-ენობითა ჩხუბს უგდებდენ და აბრძოლებდენ ერთმანერთს.

ტურებად გადაიქცნენ ხალხნი იგი, რომელნიცა კაცნი სრულთა ცოლებთა შეირთამდენ და ღედაკაცები ოროლთა უკვე ქრებთა.

ძღარბებად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიცა შენობიდგან მცირეთა ყრმებთა მოიტაცებდიან და იმათ ხორცთა შეჭამდიან. ესენი შეიქმნენ ძღარბებად ეკალ-მოსილნი.

გველად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიც ტყუილად იფი-

ცავდენ და აცდუნებდენ კაცთა. ამათ მიეღოთ ხელ-ფეხი და მუცლით ამისთვის ცურვენ.

აქლემად შეიცვალნენ ერთისა თემისა ჯადოქარნი ხალხნი, რომელნიცა ერთსა წმინდასა კაცსა მიუხდნენ, მან სცნო მათი ვითარება და დასწყევლნა იგინი სრულიად. და მუნებურნი ერნი გარდიქვენ აქლემებად, ხოლო მეფე და დედოფალი მათ ქვეყანისა შეიცვალნენ ფასკუნჯებად.

კურდღლად გარდაიქნენ ერთისა თემისა დედაკაცი, რომელნიც იყვნენ როსკიპნი და განუძლომელნი არაწმინდებათა შინა. და ამისთვის იცვალნენ კურდღლებად, რომელნიც ახლა ყოველ თვეს ჰყრიან ბაჭიებთა და არ განირჩევიან დედამამლობით, თუ რომელია კურდღელში მამალი, გინა დედალი. ამა მიზეზისათვის შეემთხვათ ესე.

მელად გარდაიქნენ ერთისა თემისა ხალხნი, რომელნიც იყვნენ ფრიად მცბიერნი, მზაკვარნი და ხალხთ მომატყუებელნი. და ამისთვის იცვალნენ მელებად.

ბაყაყად შეიცვალნენ თემნი იგი, რომელნიც ცოცვიდენ და შეეპარებოდიან ხალხთა ბაყაყის სახედ ცურვითაცა და ისე. და ოდეს იერუსალიმელნი მცხოვრებნი შეაწუხეს ამათ, დასწყევლეს და ბაყაყად გარდაიქნენ.

იოანე: ბატონო მირზავ, რადგან კაცი პირუტყვებად შეიცვალნენ, მიბძანეთ, პირუტყვნიც შეიცვალნენ კაცად თუ არა?

მირზა: ეს არ მომხდარა, რომ პირუტყვი კაცად შეცვლილიყოს. და ეს კი ქმნილა, დევთა რომ ეძახიან ხალხნი, ესენი მთის დიდროანის ბრიყვთა ხალხთაგან წარმოებდენ ესრეთ, რომელ ოდესაც ეს მთის კაცი პირუტყვს ძროხას ანუ სხვათა ცხოველთა მიუდგებოდნენ, იმათგან ნაყოლნი კაცი ჩამოდიოდნენ, ზოგთ რქა ეზათ, ზოგთ ძუა, ზოგთ კლანჭები. და ძლიერნი კაცი იყვნენ, ფალავანნი და გრძნეულნიცა, რომ დივ გრძნეულად ითარგმნება.

იოანე: ერთი რომელიმე პირუტყვი შეცვლილა სხვა პირუტყვად, უკეთუ არა?

მირზა: არ შეცვლილა კი ერთი პირუტყვი მეორე პირუტყვად. გარნა ეს კი მოხდა ნოეს დროს, როდესაც წარდგნა იყო და ნოე კიდობნით განერა თავისის ცოლ-შვილით და

სხვა ცხოველებით, მაშინ ეშმაკმან შური აიღო და უნდოდა იმ ხომალდის დანთქმა და ნოესი და მისთა შეილთა აღხოცა; და მაშინ მივიდა ღორთან, ცხვირზედ ხელი გამოუსო და თავვი გამოჰყვა ცოცხალი; გაუშო თავვი იგი, რომ ხომალდი გაეხვრიტა, წყალი შესულიყო და დანთქმულიყვნენ. რა ესე ანგელოზმან სცნა, მსწრაფლ მოვიდა და აცნობა ეშმაკის მანქანება; ნოე დიდად შეწუხდა და არა იცოდა რა ექმნა, მაშინ ანგელოზმან რქვა: „აღდეგ და შენ ლომს გამოუსვი ცხვირში ხელი და იმ თავვის წინააღმდეგ იპოვნო“. მაშინვე ნოე მივიდა და ლომს ცხვირში ხელი გამოუსო, და მაშინ კატა გამოჰყვა ხელში; ამაზედ ნოე გამხდარულდა, კატა ხელთაგან გაუშვა და დაუწყო ამ კატამან თავგთა ჰერა და მოაჩინა ის ხომალდი დანთქმისაგან.

იოანე: ნერგთა და მღელოთა შორის არა რაიმე შეიცვალნენ სხვაგვარ რაიმედ?

მირზა: ეგ გვარი ხელოვნებით შესაძლებელია სხვაგვარ შეცვალებად, ვითარცა ნამყენი და სხვანი. გარნა სასწაულით მაჰმადმან აღმოაცენა ვარდი, ესრეთ რომელ ერთს დროს შეხვდა ასეთი საქმე, რომ ველარც თავის ცოლნი და ველარც სხვა დედაკაცი იშოვა; და ახურდა ფრიად, მაშინ მიუდგა მუტრუქსა და რა განხრწნა იგი, მას მუტრუქსა გადმოეწვეთნეს სისხლი, და სადაც დაეცა იგი, იმაზედ ამოვიდა ვარდი, და მას აქეთ გაჩნდა.

იოანე: თევზთა და ზღვის ცხოველთა შორისაც მომხდარა, რომ სხვაგვარად შეცვლილიყვნენ?

მირზა: ეგ არ მახსოვს სწორედ, გარნა იტყვიან, რომელ ბაყაყის თესლი რომ შთაიქცევა წყალში ჟამსა დაპეველისასა, მაშინ იგინი ღორჯოებად თუ ლოქოდ შეიცვალებოდნენ. და ჭიაყელანი, დაფლულნი ჭაობში, იცვალებოდნენ გველ თევზად. გარნა მაჰმადმან ქმნა სასწაული, რომ კიდე შეემთხვა მგზავრობა და ვერ იშოვა დედაკაცი და განხურვებულმან იხილა აქლემის კოზაკი წყალში მდგომი, იმას მიუდგა; და რა განხრწნა იგი, და გადმოედინა წვეთნი სისხლისა და შთაესხა წყალსა შინა, შეიცვალა ზუთხ-თევზად, და ამისთვის არა ვსკამთ თათარნი.

იოანე: უი, ჩემ თავს, რა ამაოდ დამაშვრალხარ ამ ბუნების ისტორიის სწავლაში, ნუთუ სხვა სწავლებებიც ასე იცოდენ, ვინ გასწავლათ ესე სწავლანი?

მირზა: თუ არ იცი, შიხმან მასწავლა, რომელიც დიდი მეცნიერი იყო, და ჩემი ხალიფა კიდე მირზა აბითურაბ ბიძა-ჩემი იყო, და რატომ არ გჯერა ესე? აკი შენც ბევრი საკვირველები გილაპარაკნია პატრთან ლეოლრაფიული აღწერილობანი.

იოანე: მე სულ ჭეშმარიტი ვილაპარაკე, და თქვენ იცით ლეოლრაფია?

მირზა: თუ გინდა, გეტყვი ღირს სახსოვარს საქმეთა, რომელი რომელს ქვეყანაში არის.

იოანე: „მადლობელი ვიქნები“. მაშინ

ზურაბა: „ბატონო მირზავ, ნეტავი თქვენ ერთ ბატკნად გარდიქცეოდეთ და ერთ ყაბ ფლავში ჩატანებულნიც იყოთ, რომ გვეჭამა. დღეს ასე დადის ბერი მშიერ-წყურველი, დალაქლაქებს ესრეთ და ახლა ვახშმის დროც მოიწია“. მირზამ ბევრი იცინა და უთხრა: „კარგად დაგხვდებით, ვახშმად და შევექცეთ ერთად“. მაშინ შეგირდნი დაითხოვა და ვახშმის მოღება უბრძანა მსახურსა. და რა გაანახევრეს ვახშამი, მერეთ მირზამ უთხრა ბერსა: „რომ ქვეყნის სიმპრაველის განყოფა და სარტყელნი და ხაზნი არლა არიან საჭიროდ სათქმელად, ვინადგან თქვენც უწყით, ხოლო რომელნიც ღირსი სახსოვარნი არიან, შვიდთა იყლიმთა შორის მე იმაებს მოგახსენებ“.

[საუბარი შვიდთა იყლიმთათვის].

და ესრეთ დასრულდა უბნობა. და რქვა მირზამ: „ნახეთ, როგორ მცოდნია ლეოლრაფია და ქვეყნის საკვირველებანი?“

იოანე: კარგად, მე მადლობელი ვარ. ზღაპარში გამომადგება სათქმელად.

მირზა განრისხდა და უთხრა: „შენ სწორედ ქიზიყელი ყოფილხარ, რომ ზრა შეგესმის რა. არ იცი, ასეთთ ასტრონომთა და ვარსკვლავთმრიცხველთ აღუწერიათ, რომ მათი ქება ენისაგან გამოუთქმელია“.

და ამჟამად მოლა შაბანა შემოვიდა. მირზამ უთავაზა, ბერი

აცნობა და ჰრქვა: „მეცნიერი კაცია, ბევრი რამ ვალაპარაკეთ და თქვე[ნ] ჰკითხეთ ასტროლოგიისათვის, გავშინჯოთ, როგორ იცის“.

მაშინ მოლამ შაბანამ ჰკითხა ბერს: რაა არს ასტრონომია?

ასტროლოგიისათვის

იოანე: ასტრონომია არს სწავლა ვარსკვლავთათვის.

მოლა: რაისა შინა მდგომარეობს სწავლაჲ ესე?

იოანე: იგი განმხილველობს ზეციურთა სხეულთა, განსაზღვრებულ ჰყოფს მათ და მრიცხველობს სხვათადასხვათა გვართა მოძრაობათა მათთა. ეგრეთვე განზომს სიდიდესა და განდგინებასა ერთსა მეორისაგან პლანეტთა და ვარსკვლავთასა. ხოლო უკანასკნელ ასწავებს და მოუთხრობს დაბნელებასა მზისა და მთოვარისასა და გამოჩინებასა კომეტთასა.

მოლა: ვინ მოიპოვა ხელოვნება ანუ სწავლა ამა ვარსკვლავთ-მრიცხველობისაჲ?

იოანე: ქალდეველთა, რომელნიც არიან შერაცხული პირველ-მომპოვნელად ამა ხელოვნებისა.

მოლა: რა გვარი უკვე ორღანო საჭირო არს ხმარებად ამა სწავლისათვის, რათამცა მის ძლით შეუძლონ სიმაღლისა, სიდიდისა, მოძრაობისა და განშორებისა ერთისა მეორისაგან ვარსკვლავთა შორის მოპოებისათვის?

იოანე: ორღანო ანუ იარაღი ესე იწოდების საზოგადოდ ასტროლაბიად, ხოლო მოსწავლესა თანაცს უწყოდეს ზედმიწევნით მათემატიკა, ფიზიკა, მხაზველობა, არიხმეტიკა. აქენდეს ეგრეთვე ამას შინა სახმარნი სხვადასხვა იარაღნი და ეგრეთვე დიდი უკვე ჭოგრი ანუ ტელესკოპი, გინა დურბინი გასაშინჯველად ვარსკვლავებთა...

მაშინ მოლა უღონო იქმნა და ბერს ჰრქვა: „ბერო, შენთან ლაპარაკი დიად ძნელია, რადგან შენი ეშმაკი მამალია, სიტყვით ვერავინ გძლევს“. მაშინ

ზურაბა: უფალო მოლაჲ, მამათქვენი ეშმაკი დედალი იქმნება და თქვენ და ეს ბერი დამოყვრდით და შერიგდით, ერთმანეთს ნურღა ებაასებით.

მაშინ მირზაძე ბევრი იცინა. და ესრეთ დასრულდა ვახშამი. და ბერი მადლობელი წამოვიდა სახლსა თვისსა.

ქვირფასთა ქვათათვის

ხოლო ხვალისა-დღე ისაია ოქრომჭედელთან მივიდა ბერი, მოიკითხა იგი და უთხრა: „ერთი სანაწილე მინდა გამიკეთო და თვლებით მომიჭედო“.

ოქრომჭედელი: მიბძანეთ რაოდენობა, და ანუ ვითარი თვლები ვახმარო.

იოანე: მისცა ზომა და ამასთან უთხრა: ათორმეტნი ქვანი ახმარეთ და კარგად შეამკვეით.

ოქრომჭედელი: აჰარონს მინდა მიჰბაძოთ ათორმეტ ქვის ხმარებაში.

იოანე: იცით იმ ქვის სახელები?

ოქრომჭედელი: სომხურს ენაზედ ვიცი და გთხოვ ქართულადაც რასაც სახელს ხმარობდეთ, დამიწეროთ; და ათორმეტთ მამათმთავართ იაკობის შვილთა რომელს თვალთ მიაწერენ, სახელით მიბრძანოთ.

იოანემ მიიღო და დაწერა შემდგომნი ესე. ძვირფასნი უკვე თვალნი და სახელებიცა შემსგავსებულნი ათორმეტთა მამათმთავართა.

[საუბარი ძვირფას ქვათათვის].

ოქრომჭედელი: რაოდენი გვარი ნივთი უნდა აქვნდეს ოქრომჭედელსა წარმოდგენისათვის სხვათა იარაღებთა?

იოანე: ოქრო, ვერცხლი, თვალ-მარგალიტი და ჭიქები, სპილენძი, თითბერი, ტუმბაკი, ბრონზვი, კალაი, ტყვია და ამერიკული თეთრი ოქროცა და ვერცხლისწყალი, თუთია და ნიშადური, გოგირდი, ლითონი, ჟანგარი და თავის წამალი, წმინდა სამთელი და ზუმფარა ჯილატაში და მკერვლის მინა.

ოქრომჭედელი: რა უნდა იცოდეს ამის ხელოსანმა?

იოანე: მხატრობა და აქაქობაც, რომ მოსჭრას, ამასთან ზარაფობაც, რომ ყალბი გაარჩიოს. თერზაფჩობაც, რომ ვერცხლიდამ ოქრო გამოიღოს და ტყვივიდამ ვერცხლი გამოიღოს. აგრეთვე იცოდეს შეზავება სპილენძისა და თუთიისა, რომ 2 კალმასობა.

კარგი თითბერი გააკეთოს. ესრეთვე იცოდეს ჩოქუჩომა, ჩამოს-
ხმა, მოჭრა სახეებისა, სევოდა და დაფერვა, დროზედ გახუ-
რება ვერცხლისა თუ სხვათა, და ცეცხლიდამ დროთ გამო-
ლება, და კვერის ხმარება რიგიან, დაფერვა; და სხვა კარგად
დანავკეთება ნივთისა, რასაც აკეთებს, და ამასთან მინანქარის
გაკეთებაც შეეძლოს.

ოქრომჭედელი: რა უნდა აქვნიდეს იარაღნი ოქრომჭე-
დელს სახმრობისათვის?

იოანე: ქურა, საბერველი, ბუთი, მანგანა, ყალიბები ჩა-
მოსასხმელი, ჯანდარა, ჭიხრიკი (sic) გასაპტყელბელი ვერ-
ცხლისა თუ სხვათა, თხლად ფურცლებად, ზინდანი, მაკრატე-
ლი, კვერი, ჩქიფი, ლურსმნის საჭრელი, ფარვალი, მაშა თუ
მაყაში, მარწუხი, გაზი, ჩქიფი, ოქროს დასაფერველი ჩხირი,
წვრილი ფოლადის ლურსმნები გასახვრეტად, ფოლადის კალ-
მები, ძროხის რქა და სხვანი. ოქრომჭედელმან აქო ბერი და
უთხრა: „რადგან ამა ხელოვნებაშიც გქონიათ გამოცდილება,
ხელფასს ნახევარს დამჯერდები საჯილდოდ“ა მაშინ

ზურაბა: ოქრომჭედელო, ეგ ჩემი გაზრდილია და ერთი
გულსაკიდი ჯვარი მეც მერგებაო.

ოქრომჭედელი: შენ ჩვენი არლარა გწამს რა, რადგან
გაბერძენდიო. ამაზე იცინეს და გაიყარნენ.

გამოქანდაკებისა ხელოვნებისათვის

იოანე წამოვიდა სახლად თვისსა. გზაზედ შეხვდა ტერტერა
ქვის-მთლელი, რომელსა მოჰქონდა მარმარილოსა ქვაჲ გათლი-
ლი. დიაკვანმა დია მოიწონა და ტერტერამ მიიპატიჟა თვის-
თან და უთხრა: „გაჩვენებ ჩემსა ხელოვნებებსა“. დიაკვანი
გაყვა თან. რა მივიდნენ სახლსა ტერტერასასა, უთავაზა სა-
უზმე და მერეთ წაიყვანა საჩვენებლად თვისისა ხელოვნებისა.
იხილა ბერმა მრავალნი კარგნი საფლავისა ქვანი მისგან გათ-
ლილნი და გამოქანდაკებულნი სახენი მაგალითთანი და სხვა-
დასხვა მორფნავკეთობანი, და რქვა დიაკვანმან: „უფალო
ტერტერავ, მითხრეს რომ გცოდნიათ ხელოვნება ქვის-მთლე-
ლობისა და გამოქანდაკებისა“.

ტერტერა: ჩვენში თუ არა პტყლად გათლილს და მცირედ აღმოჭრილს ყვავილთა საფლაფთა ქვათა ზედა, სხვისა არა რას ჰყურობენ და მე ცუდად ჩამიარა ამ სწავლამ.

იოანე: მართალს ბძანებთ, და სად ისწავეთ ეს ხელოვნება?

ტერტერა: ოსმალოს ქვეყანაში.

იოანე: მართლა, ძველად ბერძენთში იყო ეს ხელოვნება და ახლა არ ვიცი, კანონიერად გასწავლეს თუ არა.

ტერტერა: არა, ისე ყურებით ვისწავლე და ვებმარებოდი, ვისთანაც ვიდექ.

იოანე: მაშ, კარგად ვერ მიიღებდით საფუძვლიანად გამოქანდაკებისა ხელოვნებასა.

ტერტერა: მიბძანეთ, რაჲ არს გამოქანდაკებისა ხელოვნებაჲ?

იოანე: გამოქანდაკებისა ხელოვნებაჲ გვასწავებს წარმოდგენასა და გამოკვეთასა სხვადასხვა გვართა ნაკვეთთა მყართა ნივთებთაგან და მარმარილოსა ქვებთაგან წარმოდგენად სახეთა, თუ ვითარო ნებაჲს ვისმე სახენი კაცთა, ქალთა და სხვათა ცხოველთა, გინა ყვავილთა და ხეთა, რომელთაცა უწოდთ კერპთა, ანდრიატთა და მსგავსთა მისთა.

ტერტერა: უწყებულ იყო ძველად ხელოვნებაჲ ესე?

იოანე: სიძველე ამის ხელოვნებისა სჩანს ამით, რომელ რაქილმან, ასულმან ლაბანისამან, წარმოიღო კერპნი სახლისაგან მამისა თვისისა. ესსახედვე ოდეს ისრაილთა უდაბნოსა შინა გამოაქანდაკეს თავისა თვისისათვის ოქროჲსა კუროჲ, ანუ ხზო, ეგრეთვე საგრილობელსაცა შინა, რომელ არს სალოცველი კარავი, მას შინა აქვენდათ სხვადასხვა გვარნი უკვე სახენი გამოქანდაკებულნი. ერთავე ტაძარსა შინა სოლომონისასა მოიპოებოდნენ გამოქანდაკებულთა გამოხატულებანი. ხოლო უკანასკნელ ბერძენთა და რომაელთა უფროსს გარდამატეს ხელოვნებასა ამას შინა-სხვათა ყოველთა უკვე ერთა ზედა. მეტოლოდიურთა აღწერათა შინა არს მოხსენებულ მრავალნი გვარნი სხვადასხვანი ესგვარნი ხელოვნებანი, ვითა შვიდთა ღირსსახსოვართა შინა კერპი იუპიტერისა (იხილე ზემორე შვიდსა ღირსის-სახსოვართა უბნობათა შინა). ესსახედ-

ვე ათინასა შინა შემოიღეს, რომელ ვინცა დიდ-ბრძენი იქმნებოდა, მისსა სახესა წარმოადგენდნენ გამოქანდაკებულსა ქვათა ზედა. და ეგრეთვე კარგთა და ჩინებულთა მხედართმთავრებთასა განსამხნობელად სხვათა ერისა და მისაბაძველად მათდა.

ტერტერა: მრავალ სახედ აკეთებენ აწცა, უკეთუ არა? იოანე: მრავლად რომელნიმე ბეჭდის თვალთა ზედა აღმოტვიფრვენ, რომელნიმე ლერბებსავით საათის ბეჭდებად, რომელნიმე პირამიდად და ძეგლებად, რომელნიც უფრო ჰქონან ევროპიელთა ბაღებთა შინა. რომელნიმე სდგმენ ესე გვართა სახეებთა სახლებთა შინა და სასაფლოებთა ზედა სხვადასხვა გვართა სახეთა და წარწერილობათა და სხვანი.

ტერტერა: რა გვარნი ქვანი იხმარებიან ხელოვნებისა ამისთვის სათლელად?

იოანე: მარმარილოები სხვადასხვა გვარნი, შავი ქვა, ჭრელი ქვა, თავგმარილი, სუმალი, უფრო ბადიებისა და კათხებისათვის, შავი სუმალი, ლაჟვარდი და სხვა ბეჭდის თვალნი უფრო მდაბლისა ხარისხისა, და იაშმი, იამანი, აყიყი, და ესე ვითარნი, რომელთა ზედა იქმნების ბეჭდისა ანუ საათის ბეჭდისათვის გამოყვანილნი სახეები ღირსთა-სახსოვართა კაცებთა, რომელსაც უწოდებენ ევროპიელნი ანდიკად.

ტერტერა: ვითარნი იარაღნი შვენის ამ ქვათა გასათლელად?

იოანე: ფოლადთაგან ქმნილნი სხვადასხვა გვარნი წერაქვნი, ხელეჩონი, კალამნი, მართულნი გასახერხავად, ციბრუტნი გასახერხებლად, ჩალხნი გასაწმენდათ, ჯილატაშნი, მჭადაქვა, ზუმფარა და სხვა ესე გვარნი იარაღნი და მჭრელნი დანები. და ესრეთ დასრულდა უბნობა მათი.

ღიაკვანი გამოეთხოვა ტერტერას და მოვიდა სახლსა თვისასა.

[მგზავრობა იმერეთამდის]

ხოლო ხვალისა-დღე წინამძღვარმან თვისმან უბძანა ბერსა, რათა მოემზადოს შემდგომისა კვირისათვის იმერეთს შინა წასასვლელად და მუნცა მოღვაწებად მონასტრისათვის. იოანე შეუდგა მგზავრობისა თადარიგსა და უკანასკნელსა დღეებთა

შინა იახლა მათ უწმინდესობას კათოლიკოსს და სთხოვა ვედრებით მეფესთან წიგნი და შუამდგომლობა, რათა მიიღონ ბერი იგი მუნ. მათმან უწმინდესობამან ინება და უბძანა დაწერად წიგნისა და მასთან ესეცა: „ვინემ წიგნი დაიწერებოდეს, ტრიფილე გკითხავს სამღრთოსა ისტორიასა, და ვითარ გისწავიეს, მინდა გამოვსცნო“. იოანემ ანბორებით მოახსენა: „იყავნ ნება თქვენისა უწმინდესობისა“. და მერე ჰრქვა:

ისტორიისათვის

ტრიფილე: ბერო, რაჲ არს ისტორია?

იოანე: ისტორია არს მოთხრობა წარმოებათა საქმეთა შემთხვეულთა სოფელსა შინა.

ტრიფილე: ვითარ და რაოდენ განიწვალეების ისტორია?

იოანე: ჩვეულებისამებრ განწვალეებენ მას ორგვარად, ესე იგი, საეკლესიოდ და მსოფლიო ისტორიად...

და რა დაასრულა დიაკვანმა უბნობა თვისი, მოუწონეს ყოველთა. და გამოეთხოვა მათსა უწმინდესობასა, ეამბორა ხელსა, ტრიფილემ უთხრა მოსე ბერს: „დიაკვანი ასაუზმე და ისე გაისტუმრე, რადგან იმერეთს არს წარსავლელი“. მოსე ბერმან წაიყვანა დიაკვანი და უთხრა: „პირველად ეკლესიაში შევედ, ილოცე და მერე გასაუზმებო“. დიაკვანმან ჰყო ესრეთ, გარნა მოსემ არღარა დასდივა რა. და ელოდა დიაკვანი, მაშინ კვლად შევიდა საყდარში დიაკვანი და იხილა საკურთხნი პურნი და ღვინო.

დიაკვანმან: „აჰა, მზად მომცა ღმერთმან და არღა დავიგვიანებ“. აღიღო ერთი პური, შეჭამა და შესო ღვინო იგი ჭიჭლითა და სხვათა პურთა იწყო შთადებად ჯიბეში. სთქვა, რომელ საგზაოდ კარგია და მსუბუქი პურებიო. ამჟამად შევიდა მოსე ბერი, იხილა პურნი აკრეფილი და ღვინო შესმული და მაშინ უთხრა ბერს: „ბერო, ქურდობა კავთისხევის მონასტერში გისწავლია, თუ ისევ ქიზიყური გვარი შეგწევსო?“

იოანე: მე ქურდი არა ვარ და არც ქურდად აღზრდილი.

მოსე ბერი: ქურდი მეტი რაღა უნდა, ჯიბე საკურთხნი პურით გაიტენე და ღვინით მუცელი აივსევ, შეგირცხვა ზრდილობა!

იოანე: რატომ ილანძღები, ხომ გიცნობ, უმეცარი გვამი ხარ.

მოსე: ეგ კარგი მეცნიერება არს, რომ ეკლესიასა ხრეკ, შენ ასეთი სახე გაქვს და ქერა წვერი, რომ გამცემი და ქურდი იქნები:

იოანე: შენი სახე იხილე, რომ ცხვირი საბერველს მივიგავს და სიცრუესა ჰბერავ მანდიღვან. რატომ არ იცი ესე, რომ წინასწარმეტყველს დავითს რომ შეემშია, შევიდა და შესაწირავთა პურნი გამოიტანა და შეჰამა.

მოსე: „ღია, შენმა მზემ, ხელაშვილის ამხანაგად მოიხსენე, იმან ჯიბეში როდის დამალა პურები?“—და მისწვდა ამოსაღებად. დიაკვანმან არ უტევა და მერე მოსემ მოგლიჯა ბარტყულა თავიდან და უთხრა დიაკვანს: „წაილე ეს, დააგირა[ვე] და საკურთხი პური და ღვინო მოიტანეო“. დიაკვანი მისწვდა ხელში და არ ანებებდა ბარტყულას. იქით მოსემ გასწია და აქეთ დიაკვანმან და შუა გახიეს ბარტყულა. დიაკვანი მისწვდა და მოსეს მოგლიჯა ბარტყულა, და თქვა: „ეს დახეული შენ და ესე მე, რადგან შენის მიზეზით მოხდაო“. ამაზე განრისხდა მოსე, მოვარდა და ორისა ხელით თმა შესტაცა და სწევდა: „წაგიყვან არქიმანდრიტანაო“. დიაკვანმან წვერში სტაცა ხელი და ორთავე იწყეს ყვირილი. მაშინ შევიდნენ სამღვდელონი და, რა ამათი ყოფა იხილეს, ორნივე გააშველეს და დასტუქსეს, და დიაკვანი გამოიყვანეს გარე და განუტევეს. და მოსე ბერი გინებით წარვიდა სენაკად თვისა.

წინამძღვარმან ყოველივე დარიგება მისცა დიაკვანსა და საგზაო ხარჯი. და ხვალისა-დღე წარემართა დიაკვანი იმერეთს, და ზურაბაცა თან გაჰყვა. ოდეს მიიწია ვერაზედ, იხილა ბერმან წირკნელი იოანე და მდაბლად ეამბორა. წირკნელმან ჰკითხა მგზავრობა, ხოლო დიაკვანმან ცხად უყო იმერეთს მიმავლობა თვისი, მაშინ წირკნელმან უბძანა. „მცხეთის ხილამდინ ერთად ვიმუსაიბოთ და იქიდან მე წარვალ წილკანს და შენ შენს მონასტერში“.

დიაკვანძან: „იყავ ნება ჩქვენი“, და წარემართნენ ერთად. და მერე უბძანა:

წირკნელი: „გავიგონე შენი და ნეკრესლისა უბნობა დიალექტიკაზედ და მეც მინდა გკითხო რამე დანაშთათვის“.
დიაკვანი: მიბრძანეთ!

[საუბარი დიალექტიკაზედ].

და ამ უბნობით მივიდნენ მცხეთისა ხიდსა. დიაკვანი გამოესალმა და წარვიდა კავთისხევისაკენ, ხოლო წირკნელი წილკნისაკენ.

რა მცირე ხანი ვლო დიაკვანმან, მიიწია ძეგვს და მამასახლისთან მივიდა, რომელიც ნაცნობი იყო ბერისა. მამასახლისი მოიკითხა, მან მიიპატიჟა. ბერი გარდახდა და, რა სახლსა შინა შევიდა, იხილა ეგნატე მღვდელი ონისიმეს ძე, და ამ ორთა ურთიერთი სიყვარულით მოიკითხეს და ეამბორნენ ერთმანერთს, და მერე მიზეზი ჰკითხეს ერთმანერთს მგზავრობისა, ეგნატემ ცხად უყო, რომელ რაოდენიმე ურემი პური ნაბოძები მათისა უწმინდესობისაგან მიაქვს ქალაქსა, ხოლო იოანემ ცხად უყო იმერეთს ეკკლესიისა საქმისათვის შესაწევნელად გასტუმრება წინამძღვრისაგან. და მერე ეგნატემ ჰრქვა: „ვინემ სადილი დამზადდებოდეს, ვისაუბროთ რაისამე ზედა“. დიაკვანმანც: „ღია კეთილი იქნება“. და მაშინ ეგნატემ ჰრქვა: „მე გკითხავ ხუთთა მათ ხმათა პორფირისაგან თქმულთა, და პირველად ამას, თუ რაჲ არს მარტივთა მარტივი ხმა, ანუ რაოდენად იწვალეების?“

[საუბარი პორფირის ხუთთა ხმათათვის].

და მერე მოიღეს სადილი და დასხდნენ, და ჩამოარიგეს სანოვაგე და ამასთან ერთის მომცროს ლანგრით ახალი ლობიო ერბოკვერცხითა შემგებარი, და ერთი დიდი ჯამიცა სახვე მაწონი დაუდგეს ონისიმეს-ძეს, გონებდა, რომელ იგი განუყოფდა სხვათა; გარნა მან მაწონი იგი გარდაასხა ლობიოსა მას და დაუწყო ჭამა, ჭითქმის სრულიად მიიღო. მაშინ ზურაბმან, ვერლა მომთმენმან, რომელსა დიდად სწადდა ჭამაჲ მისი, ხმა-უყო ეგნატის: „უფალო ეგნატე, თუმცა მეცნიერება კარგად გცოდნიათ, მაგრამ არც რა ლობიოსა და მაწვნისა ჭამაში გქონიათ ნაკლულეგანება“. ამაზე ბევრი იცო-

ნეს. და მერე დასრულდა სადილი. გამოესალმა ბერი ეგნატეს და განემართა კავთისხევისკენ.

რა მცირე წარვლო დიაკვანმან, იხილა მაღალაშვილი კაკა მიშავალი და, რა მიახლოვდა, მოიკითხა იოანემ, და მანცა. და მერე ჰკითხა

იოანემ კაკას: „საიდგან მობრძანდებითო?“

კაკამ: „მცხეთიდან მივალ მეტეხს და შენც თან გამომყევ, მწერალიც გვეჭირება, რომ ელიოზასშვილს დავმოყვრდით, ქალი მივეციტ ჩვენი სახლისკაცისა და ზითევიც მოუჭადეთ და თქვენ რიგიან დასწერთ ზითევსა“. ბერმან ნება დართო. და მივიდნენ მეტეხს. ბერს კარგა განუსვენეს, ავახშმეს და მეორესა დღესა მიუწოდეს ბერსა და აღაწერინეს ზითევი, რაიცა ნივთი მიეცათ ქალისათვის; და ამასთან უთხრეს სხვისა წიგნისა ცალკე დაწერა, რომელიც ცხად უყვეს დასაწერად, რომელ მოურაობასა თვისსა მაღალაშვილი ატანდა ზითევში თვისსა ქალსა, დიაკვანი განკვირდა და თქვა: „ჴი, ახალი გაგონება არს ესე! მოურაობა როგორ გაეტნება ზითევში, რომელიც სახელო არს მეფეთაგან საბოძებელი? ჴი, * ჩემ თავს, სპილენძის ჯამი არ არის და თეფში, რომ ზითევში გაატანოთ და ეს ვითარ იქნება, ან მათი უწმინდესობა ნებას გცემთ ამ საქმისათვის?“ და უარობდა დიდად ბერი იოანე. მაშინ სალთხუცესმან ამილბარ: ბერო, რას გაგიჟებულხარ? ჩვენ რაც გითხრათ, ის დაწერე, შენ რას გამოძიებაში ხარ?

იოანე: ბატონო სალთხუცესო, თქვენგან მიკვირს, კათოლიკოზ ანტონისთან გაიზარდე და თანამდებობა არ იციოთ და ხარისხი სახელოსი, ესე ვით იქნება?

სალთხუცესი: ჩვენ ასეთი მოხელენი ვართ, რომ შენისთანა ბერებსაც გავატანთ ზითევში ქალს.

იოანე: რადგან ეგე ძალი გაქვთ, კიდეც ისე გაქვთ გარბეული თქვენი სასალთხუცო.

სალთხუცესი: მაშა, სახელო რათ მინდა ამისთანა, რომ ვერ გავსცეო და სხვას ვერავის გავატანო? ჩემი სამკვიდრო არის ეგ სახელო და ჩემს ქალს ვატან ზითევში.

იოანე: კიდეც იმიტომ არის ქვეყანა გაბედნიერებული, რომ სამკვიდროდ გაუჩინიათ სახელო.

საღთსმადრი: ვითარ არს უბედური?

იოანე: ამითი, რომ იქნება შენ ჭკვიანი იყო და შენი შეი-
ლი გიჟი და უგუნური გამოვიდეს, და ამგვარი კაცი რას გან-
კარგულებას მისცემს ქვეყანას?

საღთსმადრი: მაშა მოხელე ვითარი კაცი უნდა იყოს?

იოანე: მოხელობა ვისაც შეეძლოს, ის უნდა დაადგინონ
მოხელედ, რომ ქვეყანას რიგიანად მოუაროს და არც უნდა
იყოს უმეცარი, არც ანგაარი, არც მოქრთამე და არც უსა-
მართლო; იყოს ღვთის მოყვარე, მეფის ერდგული, ქვეყნის
მზრუნველი და შემბრალებელი თვისთა ხელქვეშეთა, მყვარე-
ბელი და კეთილად წინამძღომი.

საღთსმადრი: „ჩვენ როგორც გვიწირავს, ისე უნდა
ვსწიროთო, დაწერე ეგ წიგნი!“ ბერმან კიდე ვარი თქვა და
მაშინ

ზურაბა: ბერო, რას დასდევ, დასწერე, რაც გითხრან,
სამდივნო კი ავიღოთ და რა გვენადგლება, თუ გინდა საღთ-
სმადრიცა გაატანოს ზითევში!

ბერი: არა, შე უკეთურო, თეთრის გულისათვის უწესო
საქმე ვითა დავსწერო?

ზურაბა: დამიჯერე, ეგ წიგნიც დაწერე და ამ საღთსმადრის
ქვრივი ქალი შენ შეირთე, ძეგვის სოფელს ზითევში მოგცემენ
და აღარც საკალმასოდ მოგინდება სიარული და არც საოქროდ.

იოანე: „უი, ჩემ თავს, რას როტავ, შე გიჟო?“

ამაზე ბერი იცინეს, და უკანასკნელ ბერმან დაუწერა იძუ-
ლებით წიგნი იგი. ბერს აჩუქეს, და გამოესალმა იმათ და გა-
ნემზადა კავთისხევს წასასვლელად. მაშინ ვახუშტიმ და ესტა-
ტე ჯავახიშვილმან სთხოვეს ბერს—„რადგან იმერეთს მიხვალ,
ჩვენ სოფელში გამოგვიარე, წიგნები გვინდა გაგატანოთ ჩვენ
მცნობებთან“. ღიაკვანმან აღუთქვა და წარემართა კავთისხე-
ვისაკე.

ღიაკვანმან, კავთისხევს მისრულმან, მონასტრის რიგი ყოვე-
ლივე განაგო და ორ დღეს უკან განემგზავრა იმერეთისა კერ-
ძოდ: აღთქმისამებრ თვისისა მივიდა საღამო ხანს ჯავახი-
შვილებთან. ესტატიმ კარგად მიიღო და თავისთან სასტუმ-
როს სახლში დაავანა. მცირე ხანს იმუხაიბეს და მერეთ იოანემ

ჰკითხა ესტატის: „ვითარ ატარებთ დროსა, ანუ ისტორიას იკითხავეთ, ან ნარდს, ჭადრაკს, განჯაფას და სხვათა ბანქოთა თამაშობით შეექცევით, ან სხვებ, ოდესაც მოიცლით თქვენის საქმისაგან?“

ესტატე: „რაც შემხედება, იმით გავატარებ ხოლმე დროსა“. მაშინ სააკაძემ ზურაბმან დაიძახა: „მე კარგა ვიცი უჩივანას-თამაშობა და შენც გეცოდინება, რადგან გლეხთ თამაშობა არის“.

ესტატე: „ვინემდის ვახშამი დამზადდებოდეს, ამ თამაშობით შეექცევით შენ და ეს ბერი“. ბერმანც ნება დართო და მოჰყენენ უჩივანას თამაშობას. მაგრამ სააკაძის თამაშობა დაემჯობინა და ბერს გაუბა ჩიშა და უთხრაამ სახედ: „უფალო ყოვლადსამღვდელო და მაღალღირსო დიაკვანო, ჩიშ, ჩემო ბატონო!“ ბერმა არა თქვა რა და მეორე გზობაზე გაუბა ბერმან ჩიშა სააკაძეს და ჰრქვა: „მართლად თქვენ ჩიშ, ჩემო მოწყალეო უფალო კეთილშობილო სააკაძე, რომ არც თამაშობები გცოდნიათ და არც ტიტულები“; და ამ უბნობაში შებაასდნენ. მაშინ

ზურაბა: „რას უფლობთ მაგისტვის? თქვენ სააკაძე ბრძანდებით და ეგ ბერი ქიზიყელია, ორთავე მოგეწერებათ ეგე ტიტული!“ და ამაზედ ბევრი იცინეს. ვახუშტი დიანბეგიც მოვიდა და დაუტევეს თამაშობა. ამჟამად შემოვიდა ერთი გლეხი-კაცი, დაიჩოქა დიანბეგთან და მოახსენა: „ჩემს შვილს ცოლი მოვგვარე და ქორწილი უყავ. ეს მეოთხე თვე არის და ახლა შვილი შობა ჩემმა რძალმან და ჩემი შვილი ჯავრით ამ ქვეყანაში არლა დგება, მეც დამეკარგება და, თქვენი ყმაა, თქვენც დაგაკლდებათ. ამისი სამართალი მაღირსეთ“. დიანბეგი დაფიქრდა და თქვა: „ვაჟო, მე ასე გამიგონია აქიმებისაგან, კაცის აგებულება და ღორისა დია თურმე მსგავსია და ეგების ამ მიზეზით მალე ეყოლა შენს რძალს შვილი“. და სააკაძეც დაემოწმა მდივანბეგს.

ბერი: „ბატონო, ეგ არ იქნება, რომ ღორივით მალე შობოს დედაკაცმან“. მაშინ

საკაძე: მე ცოლიცა მყავს და შვილებიც, მე უკეთ არ ვიცი შენზედ?

იოანე: ბატონო, დათუ თქვენც მაგვარ შეგხდომიათ, ანგარიში წორედ არ მოსულა.

სააკაძე: მაშ, დედაკაცი რამდენის თვით არის ზრსული?

იოანე: „უი, ჩემ თავს, თუ ღორის რიცხვი კი იცით, დედაკაცისა როგორღა არ ვიცი, რომ ცხრა თვეს უნდა იყოს ორსულად, და რომ შესრულდეს ცხრა თვე, მერე შობოს“. მაშინ

ვახუშტი: მე გთხოვ მიბძანოთ, თუ რომელი პირუტყვი რამდენს თვეს არს მაკე; და ესეც ხომ გამიგონია, ვითომ სპილო შვიდწელიწადს იყო მაკე.

იოანე: ეგ სპილოს მოთხრობა ტყვილია. სპილო ჩვიდმეტს თვეს არის მაკე და მერე შობს, ხოლო მარტორქა იქმნების მაკე თორმეტ თვე და შტყამეტესა შინა შობს; გარნა იტყვიან ამისთვის, ჟამსა მოგებისა ამის ხბოსასა, გამოხლტეს ხბო იგი საშოით დედისა თვისასა და ივლტოდეს დედისაგან თვისისა მიზეზისა ამით, რომელ მარტორქასა აქვს ენა დიდად ხაოიანი ესრეთ, რომელ ვითა ქლიბი, და ოდეს გალოკს თვისისა ხბოსა, მაშინ მოჰკლავს ენისა ასმითა, ვინაიდგან ჩრჩვილსა ტყავსა დაუჭრის. და ამისთვის იტყვიან, რომე ვითამც ხბო იგი, ოდეს მუცელში შესრულდება, გამოჰყოფდეს საშოდამ თავსა და ლაჯებ ქვეშ დედისა თვისისა განატარებდეს, და ესრეთ სწოვდეს ძუძუსა; და ოდეს განძლებოდეს, ისევე დაიმაღევდეს თავსა, და ამ ძუძუთი რა მოლონიერდება და მოგებისა დროც მოვა, მაშინ გამოხლტება საშოდამ და წარვალს თავისთვინ, და მერე იზრდება ბალახით.

კამპეჩიც მოიგებს თორმეტს თვეზედ, ძროხაჲ ცხრა თვეს არს მაკე, ეგრეთვე ირემი. ცხენი თერთმეტ თვეს, ცხოვარი ოთხს თვეს, აქლემი [...].

ვახუშტი: „ვირი რამდენს თვესლა არს მაკე?“ მაშინ

ზურაბა: ბატონო მდივანბეგო, ეგ სააკაძეს უნდა ჰკითხოთ, უკეთუ ეცოდინება, მაგრამ ამასაც რიგიან ჰკითხეთ, რადგან ცოლი ანუ ჰყავს, უთუოდ ეცოდინება“. ამაზე ბევრი იცინეს. და ესრეთ დასრულდა უბნობა. მერეთ მდივანბეგმან ჰკითხა ბერსა სამართალი მის კაცისა, რომელიც ჩიოდა თავის რძლის საქმეზედ. ბერმა ჰკადრა: „ესე საქმე გამოიძიოს დიკასტერიამ, ის უმჯობესი იქნება და იმათ თავს ეყვის“.

დიკასტერიისათვის

ვახუშტი: მიბძანეთ, რაჲ არს დიკასტერია? ღია მწადს შევიტყო, რაგვარი სასამართლო არს!

იოანე: „დიკასტერია არს ბერძნული სიტყვა, რომელიც ნიშნავს უპირველეს სამსაჯულის და სამსაჯულოთა შესაკრებელთა ადგილსა. ხოლო ძველად იყო საბერძნეთსა და რუსეთსაცა შინა საეპარხიოსა ადგილებსა შინა, სულიერნი მსაჯულნი და დგინებულნი, დიკასტერიის წევრად წოდებულნი, რომელთაცა საეკლესიონი და სასულიერონი საქმენი შეეხებოდნენ, და მათ მიერ განიგებოდნენ. ხოლო რომელთამე ადგილთა შინა იქმნებოდა ერთი ეპისკოპოსი, ორი არქიმანდრიტი, აგრეთვე მღუდელნი აღრჩევით, მეცნიერნი კაცნი, და იგინი სჯულიერად გარდასჭრიდენ სამართალთა სასულიეროთა და სამართოთა საქმეთათვის. ხოლო სხვებ დიკასტერიას სახელსდებენ კონსისტერიად“. და ამაზე დასრულდა საქმე. მოიღეს ვახშამი, კარგად შეექცნენ. იმ ღამეს მუნ განისვენა ბერმან, ხოლო ხვალისა-დღე აჩუქეს ბერსა, მისცეს წიგნები და ბერი მშვიდობის თქმით გამოესალმა, და წარვიდნენ გორისაკენ.

ღიაკვანი რა შევიდა ქალაქსა შინა გორს, ქუჩასა ზედან შემოეყარა გოდერძი ფირალავი, იცნო ბერმან და ჰრქვა: „მშვიდობა შენდა, უფალო მდივანო ფირალაშვილო გოდერძი“. ამანაც იცნა ღიაკვანი, მოიკითხა და თავის სახლში მიიპატიჟა. ბერიც ნებას დაყვა და წარვიდნენ ერთად. ზურაბა წარვიდა სახლად თვისსა. გოდერძიმ მგზავრობისა მიზეზი გამოჰკითხა, ბერმან ყოველივე ცხად უყო. და ამა უბნობით მივიდნენ სახლსა გოდერძისასა. ღიაკვანი დაასადგურეს სასტუმროს ოთახსა შინა. რა მცირე განისვენა, შევიდა გოდერძი, და ცხად უყო გოდერძიშაც თვისი იმერეთს წასვლაჲ და მერე იქიდგან ყიზლიარს, ბიძისა თვისისა თანა.

ბერი: რასათვის უტევებთ თქვენს მშობელს ქვეყანას? აქ სახმარი კაცი ხარ.

გოდერძი: არლარავინ მომიხმარა.

იოანე: რაისა მიზეზისათვის?

გოდერძი: შურით.

იოანე: ვითარის შურით?

გოდერძი: მდივნად მიწოდდა თვისად თვისსა ბატონის-
შვილობაში მეფე გიორგი და ამაზედ მტერ მექმნენ სხვანი.
იოანე: სახელოს ხომ არავის შეეცილე?

გოდერძი: არა, მაგრამ მრავალჯერ დასჭირდებოდა წიგ-
ნის მიწერა ბატონსა და მიბძანებდა მე წერად.

იოანე: სხვა მწერალნი არ ახლდენ?

გოდერძი: ორმოცამდის თავადიშვილი—ახნაურნი ახლ-
დენ და მათ შორის ორმან გუამმან იცოდა წიგნი და წერა
მხედრულისა—ეგნატი თუმანიშვილმან და ელიაზარ ფალავან-
დისშვილმან. პირველი თვისგან დაწერილ წიგნს ვერლა წარიკით-
ხებდა, ხოლო მეორემ სულ არ იცოდა შეთხზვა. და იმგვარს
მალალს წიგნს მე მიბძანებდა ხოლმე დასაწერად, და ამისთვის
მტერ მექმნენ და შურით რაც შემემთხვა, თქვენც იცით. და
დამათხოვნივს ჩემს გამზრდელს ბატონს. აქაც არ მისვენებენ
და ესე არს მიზეზი წარსვლისა- ჩემისა.

იოანე: ესე მეტათ ძნელი სენია ჩვენ ქვეყანაში, რომ თუ
კაცმან იცის რაში, მტრად აღუჩნდებიან. და ზოგთ მცოდნე-
თაცა სჭირთ, რომ ამპარტავნებასა და ცუდ-დიდებობასაც შე-
უდგებიან; და შენ, ფგონებ, ამათგან თავისუფალი იქმნებოდი.

გოდერძი: მწამობენ მაგას, მაგრამ თქვენ უწყით, მცოდინ-
არე კაცისა და უცოდინარისა აზრი რომ ერთად ვერ ითანხ-
მებს. არ ეგონებათ და მრავალ გზისაც მოხდება, რომელ იმ-
ჟამად ვერ იყოს კაცი თავის გუნებაზედ, ან შეურაცხებას რას-
მე ხედვიდეს თავის თავისას და ეთაკილოს.

იოანე: ეგ ჭეშმარიტია, მაგრამ მცოდინარემ უმეცარნი
უნდა, რითაც იყოს, სათნოდ იჩინოს და მოიხმაროს, და იოლად
წარვიდეს მისთან, რადგან შური უფროსე უფრო უმეცრებისა
და უგუნურებისაგან წარმოებს.

გოდერძი: ნანდვილ! და ან გკითხავ, რა არს ცუდ-დი-
დებობა და ესრეთვე ამპარტავნება?

[მსჯელობა ცუდდიდებობაზე და ამპარტავნობაზე].

არმენიის ანუ სასომხეთისათვის

გოდერძიმ სთქვა: „დიდად მათნეთ და სარგებელიანათაც დამანახვეთ არა თუ მე, არამედ სხვათაცა. და აწ მინდა გკითხო, რატომ დეოღრაფიაში არ მოიხსენე დიდისა არმენიისა აღწერა?“ ბერმან ბოლიში მოითხოვა და ჰრქვა: „პატრმან არ მკითხა და მეც იმისთვის ვერღა მოვისხენე“.

გოდერძი: სადა მდებარე არს არმენია ანუ სასომხეთი?

იოანე: არმენიას სამზღვრავს ჩრდილოეთით საქართველო, სამხრეთით დიარბექირი, აღმოსავლეთით ქურთისტანი და დასავლეთით ალაღულია. აღმოსავლეთის პროვინციასა და აზიის თურქსა ანუ ტურეციასა. არმენიასა აქვს სიგრძე—ათას ხუთას სამოცი ვერსი და სიგანეც თითქმის ესოდენი. ქვეყანა ესე არს კეთილ-ჰაერიანი და სასიამოვნო სამყოფი, მრთელი და ზომიერი. მდინარე ეფვრატა რწყავს მუნებურთა სამუშაოთა ადგილთა. და არს ნაყოფ-მოსილი ადგილი, არს ვენახი, აბრეშუმი, ბამბა და მარილისა მადანი, გარნა პურითა ვერ არს ნაყოფიერ და მცირე მოსავლიანი. არს ვერცხლის მადანნიცა. სარწმუნოება სომეხთა აქვსთ ქრისტიანეთა, გარნა შეუღდებიან წვალებასა დიოსკორესასა, რომელნიც შეიჩვენენ მსოფლიოსა ხალკიდონიის კრებასა შინა წელსა 451. სომეხნი სახით არიან კარგნი, შავთმანი და შავ თვალ-წარბანი, თეთრ-ყირმიზნი, რომელიც მახლობელ საქართველოსა არს. მარტივის ყოფის მოყვარენი, ვაჭრობისადმი დიდად მიდრეკილნი და მრჩო-კაცნი, და ამასთან იკონომოსნი და სახლის სჯულისა მცოდნენი, სწავლის მოყვარენი და მალე მოიღებენ სხვათა ენების სწავლათა, და იციანცა მრავალთა. სტუმართა და უცხოთა მიმღებნი და დავრდომილთა შემწენი, გარნა მცირედ მოშურნენი, ზვაობის მოყვარენი და გამომრჩომნიცა. სამხედრო საქმესა შინა საშუალ მამაცობითა, არც ძლიერ მამაც და არც ესრეთვე მხრდალ. ვაჭრობათა შინა შორეს ქვეყნებს მოარულნი, დაუზარებელნი და მომთმინონი დაგვიანებისათვის ერთსა ადგილსა.

არმენია დგას ღრადუსსა ზედა 56 ვიდრე 60-მდე სიგრძით, ხოლო 37 ვიდრე 40-მდე სიგანით. ადგილი ესე აქვთ გან-

ყოფილ თურქთა, სპარსთა და ქართველთა, და ეგრეთვე სხვა-
თა თავისუფალთა, რომელნიცა განმაგრებულ არიან თვისთა
სამფლობელოთა შინა შეწევნითა მთებისა და იწრო გზებთა-
თა, რომელიცა მტერთაგან მიუახლებელ არს. აზრუმი, პირ-
ველი, ქალაქი არმენიისა, არს სამფლობელო აწ თურქთა, ერე-
ვანი ტახტი აზიის არმენიისა, არს ფლობასა ქვეშე სპარსთასა,
გარნა საქართველოსა მეფესა აქვს მიჩემებულ და აძლევენ
ხარჯსა. ბეთელი, თვით უკეთესი ქალაქი, არს სამფლობელო
თავადთა. რიცხვით სომეხნი ყოველგან, ან განბნეულნი და თვი-
სათა ადგილთა შინა მოსახლენი, იქმნებიან ვიდრე სამ მილიონ-
ნადმდე სულნი. ძველად მეფენი სომეხთანი იყვნენ დიდებულ და
ჩინებულნი მეფენი, და უმეტეს—დროსა დიდისა კონსტანტინე
ბერძენთ კეისრისა. ტიტლოჲ—ვითარცა სხვათა მეფეთა. ღერ-
ბი სამეფო იყო ნიშნითა ამით: მთა არარატისა და ზედან კი-
დობანი ნოესი, შუაზედ მზე, გარემოჲს ლომნი და ტრედი, ზე-
თისხილის შტოს მჭერელი. ხოლო აწ ღერბი ესე დაშთა ორ-
ქივატერსა და ამან შესძინა ეჩმიაწინის ეკკლესიასა. შემოსა-
ვალი ძველთა მეფეთა ვიდრე ხუთ მილიონადმდე აქენდათ,
ხოლო აწ ორქივატერსა შემოუვა ვიდრე ორმოცდაათიათას
თუმნამდე. და მაშინ უმეტეს, ოდესაც მირონს აკურთხებს.

გო დ ე რ ძ ი : ორქივატერობა რასა ნიშნავს?

იო ა ნ ე : საზოგადო მამასა, განა სულისა პატრონი, რომე-
ლიცა არს ესრეთცა. და ამას ემორჩილებიან ყოველნი გვარნი
სომეხთანი, და ამას აძლევენ ხარჯსა, და ესე აძლევს რიგსა
ყოველსა ქვეყანასა ზედა, სადაც სომეხნი არიან, ეკლესიათა
და სამღვდელოთა რიგსა და განწყობილებასა, და სასულიერო-
თა საქმეთა ერისკაცისა და სამღვდელოთასა. ტიტლა: უწ-
მინდესსა და უნეტარეს სრულიად სომეხთა კათოლიკოზ-ორ-
ქივატერს და მოსაყდრესა წმინდისა ეჩმიაწინისასა. ხოლო სხვა
იხილე ვრცელსა ღეოღრაფიასა შინა.

და ამაზედ დასრულდა უბნობა. მოიღეს ვახშამი, კარგად
შეექცნენ და ესრეთ დაასრულეს ვახშამი. იმ ღამეს მუნ განის-
ვენა დიაკვანმან, ხოლო ხვალისა-დღე განემგზავრა იმერეთს.

სადილობის დროს მივიდნენ ბრეთს და ეძებდნენ სახლსა, რა-
თა ესადილათ. ამასობასა შინა შეხვდათ ავალ ავალისშვილი,

იცნობდა ბერსა. მოიკითხეს ურთიერთი და წარიყვანა ბერი სახლად თვისა. ავალმან აცნობა დედაჲ და მეუღლე თვისი. დედამან ავალისამან მიიღო კარგად და დასხდენ და მერეთ მუსაიბობისა

ავალის დედა: ვიცი გეამებათ, მამაო, ჩემი ავალ დავაქორწინე, ეს ორი თვე იქნება, და ესე ჩემი რძალი გახლავთ.

იოანე: მომილოცავს, ბედნიერად ჰყოს ღმერთმან და სცოცხლობდენ მრავალ ჟამიერობით! მიბძანეთ, ზითევიც მოჰყვა ამ ქალს საკადრისი?

ავალის დედა: ერთი ცხრა ჯამი სპილენძისა, ესრეთვე თეფში და ლამბაქი, ტაშტი და ალთაფა, სამი ქვაბი, ერთი ვერცხლის თასი, ერთი ბეჭედი ფირუზისა ოქროთი, ორი ხალიჩა, ორი ფარდაგი და ერთი ქეჩა, და სხვა წვრიმალევი და ტანისამოსიც ქვეშაგებითურთ.

იოანე: თქვენმან მაზღმან უფრო მდიდარი ცოლი დაწინდა.

ავალის დედა: რომელმან?

იოანე: ავალიანთ ნაბიჭვარმან.

ავალის დედა: ვითარი მდიდარი ქალი დაწინდა?

იოანე: ასე მდიდარი, რომ თაფლიც გასდის და რძეცა.

ავალის დედა: თაფლსა და რძესაც ჩვენც ვიშოვით.

იოანე: მე ერთ კოვზს თაფლსა და ერთ ქოთანს რძეს არ მოგახსენებ. ამას მოგახსენებ, ასეთი მდიდარი შეირთო, როგორათაც ალთქმის ქვეყანა არს მდიდარი თაფლითა და რძითა.

ავალის დედა: ეგ არაფერია, ფუტკარს შევინახამ და ცხვარ-ძროხასა და მერე მეც ბევრი მექნება ორივე. მითხარ, სხვებ, როგორ მდიდარი დაწინდა ცოლად?

იოანე: ესე გვარი მდიდარი, რომ ერთს ხელით ოქროსა ჰყრის და მეორეთი ვერცხლსა.

ავალის დედა: ვაი შენს ავალის დედას, მე რატომ აღრე ვერ შევიტყე, ჩემის ავალისთვის დამეწინდა მაგისთანა მდიდარი! ვინ უშოვნა მაგისთანა მდიდარი ქალი?

იოანე: თავ-ხმელამ,

ავალის დედა: გენაცვალე თავრბილავ, ეგება მეორე ჩემ შვილს უშოვნო მაგისთანა მდიდარი სასძლო!

იოანე: უი, ჩემ თავს, რას ბძანებთ; ბატონო! მაშინ
ზურაბა: ბატონო, მარტო თავრბილა ხომ არ ეწოდება,
თავწითელაც ჰქვიან.

ავალის დედა: გენაცვალოს ავალის დედა, ჩემო თავწითელავ, გაისარჯე ჩემის გულისათვის!

იოანე: „უი, ჩემს თავს, ეგ უკეთური ზურაბა გატყუებთ, მე იოანე მქვიან, და ასე მალე არ იშობა იმგვარი სასძლო“. და მერე მოიღეს სუფრა. ისადილა იოანემ, გამოეთხოვა და წარემართა გზასა თვისსა.

იმერეთს მისვლისათვის

შემდგომად რაოდენისამე დღისა მივიდნენ ქუთაისს. ბერმან აახლო ზურაბა მეფეს, მდაბლად თაყვანება და ლოცვა-კურთხევისა მოხსენება დააბარა. ზურაბა კარგად მიიღო მეფემან, უბოძეს სადგური და მიუჩინეს ჩიხაული ანუ მემანდარე. და ცხად უყო ჩიხაულმან მას ღამეს განსვენება დალაღულობისაგან: „და მერეთ თვით მიბძანებს მეფე და ისრე წარგადგენთ“. ბერი დაბინავდა. ვახშამი მიიღო. მას ღამეს კარგად განისვენა. და ამ სახით ორი დღეც იყო, და მესამეს დღეს წარადგინეს მეფესთან. მეფემ კარგად მიიღო, ვინაობა ჰკითხა მგზავრობისა. ბერმან ყოველივე მოახსენა, წიგნებიც მიართო. მეფემ წყალობა აღუთქვა და უბძანა: „ქუთათელი ნახეთ და ის განაგებს ყოველსა თქვენსა სათხოვარსა“. ბერი მადლობელი წარვიდა სახლად თვისა და მუნიდგან იახლა: ქუთათელს. რა წარადგინეს იოანე დიაკვანი, ბერმან მეტანიით თაყვანისცა და მოახსენა: „გვაკურთხენ, ყოვლად სამღვდელოო!“ ქუთათელმან ხელი უბოძა, ეამბორა და უბძანა დაჯდომა, მოიკითხა და თავისი მგზავრობის ვითარებაც გამოჰკითხა. დიაკვანმან ყოველივე აცნობა. ქუთათელმან შეწევნა აღუთქვა და უბძანა სადილათაც თვისთან ყოფნა. ბერს დიდად მოეწონა ქუთათელის სახლის მდებარეობა და გარდასახედავი ადგილი, რომელიც სჭკრეტდა დიდს ადგილს და თვალთათვის იყო საამო. ბერმან მოახსენა: „ყოვლად სამღვდელოო მიტროპოლიტო, რა იმერეთისა ადგილში შემოველ. 3. კალმასობა“

ჯერ ამის მეტათ ჩემ თვალს არა ამებია რა სხვანი ადგილნი, რომელმაც მომკა მხიარულება გულისა, ვინაიდგან სხვანი ადგილნი ტყით არიან მოცულნი და ტალახითა სავსენი, და მგზავრთა და უცხო კაცთათვის ყოფილა შესაწუხებელი ადგილი. და ამ თქვენის სასახლიდამ გარდახედვით შეწუხებულნი კაცი ნუგეშ-იცემს და თვალს აახილებს.

ქუთათელი: მართალს ანბობთ, დია კარგი ადგილია და თუ გინდათ, მილიონით გაშინჯეთ, და უბძანა მსხემს: „მომიტანე მილიონი“. ბერმა თქვა თავის გულში: „ვინ ანბობდა იმერეთის ღარიბობას, მილიონები ჰქონიათ, ჩემ თავს ბედნიერად ვრაცხ, რომ ამისთანა მდიდარს ადგილს მოველ, უთუოდ ნახეარს მილიონს მაინც მაჩუქებენ“. მსახური შემოვიდა და მოახსენა: „მოლარე სხვაგან წასულა, გიახლებათ და მოვართმევსთ“. და მერე მოიღეს სადილი, რა შუა სადილი შეიქნა, მოლარე მოვიდა, უბძანა ქუთათელმან: „წადი და მილიონი მომიტანე“. წარვიდა მოლარე, მაგრამ ბერს თვალი კარისაჲნ ეჭირა, რომ ოდეს მოიტანს მილიონსაო, და სთქვა: „ბედნიერი ვარ ამით, რომ ყოვლად-სამღვდელო მხიარულად ბძანდება და ღვინით სავსე, უთუოდ ბევრს მიბოძებს“

რა მცირე ხანი გამოხდა, შემოვიდა მოლარე და მიართვა ღურბინი, ოსმალურის ხელოვნებით ქმნილი, სამოგვე შემოკრული. ქუთათელმან დაუწყო იმ ღურბინს გამართვა. ბერი დიდად შეწუხდა და თქვა: „ესე როგორი მილიონია, ეს ხომ ღურბინია, თუ ჭოგრი! უი, ჩემ თავს, იქნება ეს მაჩუქონ, ჩემს მონასტერში ამისთანა ჩემს ბიჭებსაცა აქვთ“. და ამ ფიქრმან მოიცო ბერი. მერე უბოძა ქუთათელმან და უბძანა: „გახედეთ მაგით და გასინჯეთ ვაკე იმერეთი!“ ბერმან ჩამოართო, გახედა და მოიწონა ის ღურბინი, და მოახსენა: „კარგად ახლოს მოჰყავსო“. ქუთათელმან უბძანა: „გაჩუქებ, თუ გნებავს, მაგ ღურბინსო“. მაშინ ზურაბამ: „ბატონო, ამ ბერს ეგონა მართლა მილიონს ფულს უბოძებდით და ახლა ერთის მარჩილის ფასის ღურბინს აძლევთ, ეს ხომ მწუხარებით მომიკვდება“.

ქუთათელმან გაიცინა და უბძანა: „არა, შე კომეხო (ესე იგი სომეხო), მილიონი რომ მქონდის, კონსტანტინეპოლის პატრიარხად დავჯდებოდი, აქანა რას შეგაცივებოდი!“

ბერი: მერწმუნეთ ყოვლად-სამღვდელოო, მე თეთრი მეგონა და აწ მადლობელი გახლავარ თქვენის მოწყალებისა, და ამასთანაც რომ სხვა სახელიც ვისწავლე ჭოგრისა.

ქუთათელი: ჭოგრი ფრანგულის ენით ჰქვიან მილიონს.

იოანე: არა ყოვლად-სამღვდელოო, ჭოგრი ქართულის სამღრთო-საფილოსოფო წერილით ეწოდება, ფრანგნი თელესკოპს უწოდებენ დიდროან დურბინებთ, რომლითაც ვარსკვლავთაც გასინჯვენ.

ქუთათელი: მიკვირს ამ მილიონის საქმე, თუ როგორ ასე ახლო მოიყვანს; რასაც შეგხედავთ, იმ ადგილს მოგლეჯს და მოიტანს. თუ რაგვარ არის, ჟნდა განმიმარტო, გამიგონია, გისწავლიათ ამგვარი სწავლები.

მიკროსკოპისათვის

ხოლო ხვალისა-დღე ინება მეფემან და მიუწოდეს ბერსა სადილად. ბერი მოემზადა და წარვიდა მეფესთან. ვიდრე სადილი მოვიდოდა, ერთმან სტანბოლიდამ მოსრულმან ვაჭარმან მეფესა მოართო ძღვენი და ამათ შორის მიკროსკოპი. თუმცა გაგონილი აქენდათ მიკროსკოპისაგან განდიდება საგნისა, გარნა ჯერეთ არა განეხილათ მით საგანი და უჭკვრეტდენ მით, ვითარცა დურბინსა შინა, და არა უწყოდენ ზომა, თუ ვითარ დაეყენებინათ იგი ხარისხსა შინა; და უმზერდენ მით ტყეთა და მინდორთა და უბნობდენ ვინცა ვინ სჭკვრეტდენ მას, რომელ „ჩვენ ვერა-რა გვაჩვენა ამ მიკროსკოპმან“; და ვინ უბნობდა, რომ საკვირველად დიდად აჩვენებს ნივთებსაო, მაშინ

ქუთათელი: აჰა, ბერი იოანე, ესე განმარტებს მაგისტვის და ესე დააყენებს საზოისა თვისსა ზედა, ვინაიდგან უცხოდ განმიმარტა მეცა მილიონი. მაშინ უბძანა მეფემან ბერსა და სთხოვა განმარტვა მისი. ბერმან მოილო იგი და დააყენა საზომსა ზედან თვისსა და მოილო მარცვალი ღომისა და დაუდო პირისპირ მიკროსკოპსა მას. და ოდეს განიხილეს, იხილეს იგი ვიდრე თხილისა ტოლი და თქვეს: „ბარე ეს ბერი კუდური ყოფილაო, ბარე ასე რაგვარ გამართაო ეს საჭკვრეტელი, რომ ასე დიდად გამოაჩინაო“. და მაშინ უბძანა ბერს:

„უნდა დაწვლილებით მითხრა მე მიკროსკოპთათვის, თუ ვითარ განადიდებენ სხეულთა და ანუ რაოდენ ხარისხად განიყოფებიან, და ანუ რისაგან შეადგენენ“.

[საუბარი მიკროსკოპისათვის].

სალამოს ჟამს ჩიხაულმან ცხად უყო ბერსა, რომელ მოემზადე სახვალიოდ, ვაკე სოფლებში უნდა წაბძანდეს მეფე და შენც თან უნდა იახლო, იქიდგან თუ გენებება სადადიანოშიაც წახვალთ, მარჯვე იქმნებაო. ბერი მოემზადა ხვალისათვის და წარვიდნენ: რა მეფე მიბძანდა სახლსა მდივანთუხუცესისა ბუჭვარასა, მდივანი წინ მიეგება და მიიპატიჟა თავისთან ყოველნივე, და ესახედვე ბერი მოიკითხა და მიიწვია თავისთან. მაშინ მეფესა მოერთო წიგნი ოდიშით, და, წარიკითხა რა მეფემან, ბრძანა: „ამისი პასუხი ახლავე უნდა მიეწეროს, ღია საჭირო საქმე არსო, მწერალი მიშოვეთ ვინმეო“. და იმ ჟამად მუნ არვინ შეხვდათ მწერალი და ბერისა მოახსენეს: „ამას დავაწერინოთ“. რა ბერს უთხრეს პასუხის მიწერა, ბერმან თქვა: ბატონო, მდივანთუხუცეს[ს] უბძანეთ, მან დაწეროსო“.

მეფე: როდის იცის წერა, არც კითხვა!

იოანე: უი, ჩემ თავს! და ვინ მისცა მდივანთუხუცესობაჲ?

მეფე: ამის მამა-პაპას ჰქონიათ სახელოთ და ამისთვის ამას ვერ ვინლა მოუშლის ამ სახელოს სარგებლობისათვის.

იოანე: ჩემო ხელმწიფევე, უნდა ეზრუნვათ მაგა მდივნის დედამას, რადგან მდივნობას მოელოდნენ მაგისას, ესწავლებინათ წერაცა და კითხვაცა, მაგრამ ამისთვის არა დაუდევნიათ რა, რომელ სამდივნოს ათისთავს და სხვას საშოვარს ხომ მიიღებსო, გინდ ისწავლოს რამე და გინდ არაო.

მეფე: მართლად ანბობთ, და მითხარ მწერალი ვითარი უნდა იყოს ან რა უნდა იცოდეს?

მწერლისათვის

იოანე: სამეფო მწერალნი მეტადრე უნდა იყვნენ მეცნიერებაში გამოცდილნი, ისტორიებში, საქმეებთა შინა მიწერმოწერათა და პირობის წერილთა შეკრულებათა დიდთა ხელ-

მწიფეთასა ურთიერთსა შორის, მცოდნენი მისნი, აგრეთვე აქვნდეთ გაზეთნი და უწყოდენ იგი. ესრეთვე იცოდნენ სხვადასხვა ენები და ქვეყნების ყოფა-ქცევა და კანონნი მათნი. ესთავე საღმრთო წერილთა შინაცა უნდა იყვნენ გამოცდილნი, ამასთან ჭკვიანნი, პირდაკულნი, უქრთამონი და არცა ლოთნი. ზნეთ-სწავლულებასა შინაცა აღზრდილნი და სამსაჯულთა საქმეებთა შინაცა წერილებთა და სჯულებთა შინა გამოცდილნი. ესსახედვე უნდა იყოს რიტორი, მშვენიერი მწერალი, ლექსთ შემთხუზველი, ქადაგების ძალ ედვას, განაჩნთ იცოდეს დაწერა და სხვანი მსგავსნი ამისნი, ვითარც მოხსენებულცა არს ძველსა აღთქმასა შინა მახლობელნი მწერალნი და მსაჯულნი სპარსთა მეფისა არტაკსერკისისა თანა: „ყრმანი შენნი, რაფიმ მწერალი შემთხვევათა, და სამეღ მწერალი. და ესრეთვე ჟამსავე ამა მეფისასა რომელნიც მკვიდრობდეს იუდასა შინა და იერუსალიმს: ვილემოს და მათრიდატ, და თავლეულიი, და რაფიმი, და ველთეფმოს, და სამეღლი მწერალი და სხვანი [რომელნი] განწესებულ იყვნეს მკვიდრნი სამარიასა შინა და სხვათა შინა ადგილთა ქვეშე მოწერილსა ებისტოლესა“ (ებდრა, 2, 2, 16—17). და მეფესა და ხელმწიფესა უნდა ჰყვანდნენ ესე გვარნი მწერალნი, რომელთაცა აქვნდეთ ესსახედ დიდროვანნი საქმენი და რწმუნებულნი. მაშინ

სე ხნია: უფალო ბერო, რაც შენ ჩამოყევი, ბარე ქართლი, კახეთი, მთლად იმერეთი, აფხაზი და ახალციხე რომ მოიარო, ვერ იპოვი ერთ კაცსაც, და სულ დაევშთებით უმწერლოდ. რაგარც მამა-პაპას უქნია საქმე, ბარე ჩვენც ასე უნდა ვიყოთ.

იოანე: მაშ, რადგან არას ისწავლით, მაგის მეტი რა გაეწყობა, როგორც გისაქმიათ, ისე უნდა ისაქმოთ.

და ესრეთ დასრულდა ამათი უბნობა.

ხოლო ხეალისა-დღე სახლსა შინა ბერისასა შემოვიდა ახალგაზრდა ქალი აზნაურისა, ელენედ წოდებული, და ითხოვა შენდობა ბერისაგან და ჰრქვა: „გვეედრები მე ამას უმდაბლესად, რათა მიიღოთ შრომა და მისწეროთ სამხილებელი წერილი გოგისა გამყრელიძეს, რომლისაგან დანიშნულ ვიყავ საცოლოდ და რომელმანცა მცბიერებით მაცთუნა. და, აჰა, შვილი ეს ყმაცა მისი არს, რომელიცა ვშობე მე და აწ მოუ-

წერია წიგნი ესე და იმართლებს ამით თავს, რომელ მამადედამან მისმან არა ინებეს მისი ჩემთან შეუღლებება და ამის მიზეზით უქორწინია სხვასა ზედა.

იოანე: „უი, ჩემ თავს, იმ უკეთურს რად დაუჯერეო და ან რად მოსტყუედი, როდესაც იქორწინებდით, განა მაშინ ვერ დასტკებოდით ურთიერთისადმი შეყოფითა? დახე იმ უკეთურს! მე ასე მსმენია, სხვანიც მოუტყუებია და შენც უცთენიხარ. უი საბრალოვ!“ და მერეთ მოიღო საწერელი და ქალადი, და მიჰყო წერად ხელი შემდგომითა სახითა ესრეთ: „ზენაარისა ფიცისა უუმეტეხელესსა და მეგობრობისა კავშირისა დამარღვეველსა, სჯულისა წინააღმდეგსა და კაცთა შორის უუბატოსა, გოგისას გამყრელიძეს.

ივლტოდე, მცბიერო გოგიავ, შენ-მიერისა უბედურისა ელენესაგან! ივლტოდე და შეუდეგცა მისწრაფებასა ამპარტავანებისა და სიცრუისა. შენისასა!—დასტკბი განსვენებით წიალთა შინა მიყრდნობილი ახლისა მეუღლისა თანა! გარნა ნურცალა თუ განიზრახავ განრინებასა კბენისაგან სვინიღისისა შენისა და საუკუნოხსა წყევისაგან შენ მიერ მოცთუნებულისა და მინქნებულისა ქალისათა, რომელიცა ყოველმან და თითქმის ტკბილთა მიყრდნობათაცა შინა შენ მიერისა სიყვარულისათა იქმნების განცმით მხილველი. ნუ განიზრახავ განრინებასა სახისაგან ჩემისა, რომელიცა ყოველ წამს იქმნების წინაშე შენსა მდგომელ და აღმაშფოთებელ განსვენებისა შენისა. ნუ განიზრახავ დაფარვად თავსა შენისა ტარტაროზისა და საუკუნოხსა სატანჯველისაგან, ჰოი საშინელო და სვინიღისისაგან ხეებულო! ნუ უძე არა გამოხატულ ჰყოფა თვის შორის სიკვდილსა თვისსა, ვინაიდგან ხარ აღგებულ და შემდგარ სხეულთაგან, არა დაიხსნები შენ? მე აწ უკვე ვსჭვრეტ ყოველთა დრტუნებათა შენთა. განსძელ უბედურებითა ჩემითა! დასტკბი მოცდუნებისა ჩემისათვის და მთვრალ იქმენ შეურაცხებასა ზედა ჩემსა! მხიარულე ძლევითაცა შენითა, ჰოე, მანქანაო კუნდრუკებისაო! ჰოე, უგბილოო და ურცხვინოო! უკეთუ განიხილავ შენ, თუ ვითარი უკვე გლახაკი ახლად შობილი ჩემ მიერ წარმოებული სოფელსა შინა განირთხამს ხელთა თვისთა, და ანუ ვისა ეძიებს იგი, მაშინ სცნობ,

რომელ ეძიებს იგი ბრალეულსა დღეთა თვისთასა ტირანსა გოგისასა. მე აღვიყვან მას ხშირადრე ხელთა შინა და იგი ხმარობს ხელთა თვისთა საჭურველად ხელთ-აპყრობით ზენისადმი, რათამცა მით შური აგოს ტირანსა მას მტარვალსა თვისასა. ახ, ხვებულს სვინიდიდსით, გეშინოდეს შენ ცისა და ძრწოდე ამას ზედა, რათამცა სისხლი შენი და სისხლი ჩემი არა ექმნეს მწყევარ და მაცვედრებელ მამასა თვისსა! და ესრეთ სცოცხლობდე უბადრუკებასა შინა, ვითარცა მე, და ნუ დავიწყებულ ჰყრთ ამას, და ნურცა ჰგონებ, რომელ დაშთემცა უვნებელ და ნაცვალ-უგებელ განგებისაგან, ვითარცა ივნებს შენ მიერ გაუბედურებული“.

და ესე წერილი რა წარუკითხა ბერმან, მაშინ მუნ მსხდომარეთა იმერთა სამღვდელთა და სხვათა ლალად ჰყვეს ესრეთ: „ნეტარ შეფეჲ ბუჭუას წილ დაგადგენდეს შენ მწერლად!“ და მერეთ ბერი წარვიდა მეფესთან. რა იხილა მეფემან, უბძანა ბერსა: „მე მნებავეს, თქვენ და სეხნია წულუკიძე ჩემს ბიძაშვილს დედოფალ ნინოსთან და ჩეის მოყვარეს დადიანთან გაგისტუმროთ ურთიერთისა მშვიდობისათვის. და ვსასოებ, რადგან ბიძაჩემთან აღზრდილი ხარ, ვცდები ჩვენს შორის მშვიდობას“. ბერმან მდაბლად თავი დაუკრა და მოახსენა: „მზა ვარ სრულისა გულითა მსახურებად უმაღლესობისა თქვენისა.“ და მეფემან უბძანა მადლობა და ესეც, რომელ: „ისადილეთ ჩემთანა, ვინემ წიგნებიც დაიწერება და მერე უნდა წახვიდეთ ცქვიტად“. ბერი დაფიქრდა და თქვა: „ცქვიტობა სხვასაც მიეწიერება“. მაშინ გაბაშვილმან ნიკოლოზ, მღვდელმან ზეცნიერმან, შეატყო ბერსა, რომელ ცქვიტობას მარტვედა და უთხრა: „მამაო იოანე, აქ ცქვიტობას ხმარობენ სიმსწრაფლის მაგიერ, და როგორ არ იცი სიმსწრაფლე, რადგან მეცნიერს გეძახიან?“

იოანე: როგორ არ ვიცი სიმსწრაფლე, მაგრამ ქართველების ლაპარაკს და იმერთსა ბევრი აქვთ სხვაობა უბნობაში.

ნიკოლოზი: მართალია ეგე, და თუ იცი, გკითხავ სიმსწრაფლისათვის.

იოანე: მიბძანეთ.

[საუბარი სიმსწრაფლისათვის].

მაშინ ნიკოლოზმან რქვა ბერსა: „როგორც მსმენოდა შენ-
თვის, უკეთესიც ყოფილხარ“. და მეფემცა აქო. და მისცეს
ბერს წიგნები და განენზადნენ ოდიშსა წასასვლელად.

რა განემგზავრნენ სეხნია წულუკიძე და ბერი ოდიშისაკენ
და გასცდნენ ხონს, მაშინ იწყო ძლიერი ელვა და ქუხილი და
ესთავე მეხიცა განვარდა რაოდენჯერმე. და ამა ყოფასა შინა
შემოეყარათ წინ იესელიანი, რომელიცა მივიდოდა მეფესთან.
რა იცნეს სეხნიამ და იესელიანმან ერთმანეთი, მიესალმნენ და
მერე გამოჰკითხეს მგზავრობისა მიზეზი. სეხნიამ ყოველივე
ცხად უყო. მაშინ იესელიანმან სთქვა: „რადგან თქვენ მიხვალთ
მეფისაგან დადიანთან, მეცა უკუნვე ვიქცევი და მერე იქნება
ერთავე ერთად მოგვიხდეს წამოსვლა“. და სეხნიამაც მოუწო-
ნა ეს რჩევა და მერე იკითხა ვინაობა ბერისა. სეხნიამ ყოვე-
ლივე ცხად უყო. ესენი ეამბორნენ ერთმანერთს და მოიკითხეს
ურთიერთი, გარნა მაშინაც არა მოაკლდა ქუხილსა. და მაშინ
სეხნიამ უთხრა იესელიანს: „ესე იოანე ბერი დია მეცნიერი
კაცი ყოფილა და ჰკითხეთ რაისა მიზეზისა გამო იქმნების ქუ-
ხილი, ელვა და მეჩი?“

[ქუხილისა, ელვისა და მეზისათვის].

მწიგნოსი ჟამს მივიდნენ იგინი სალხინოს. აცნობეს თვისი
შისვლა დადიანს. მან მიუჩინნა ჩიხაულნი და მას ღამეს განუს-
ვენეს კარგად, ხოლო ხვალისა დღე იახლნენ დადიანს, მი-
ართვეს წიგნები და უთხრეს მეფისაგან დანაბარნი სიტყვანი.
დადიანმან მიიღო ესენი კეთილად და აღუაქვაცა სრულყოფა
საქმისა მის. და მერეთ ბერი წარვიდა დედოფალ ნინოს-
თან. რა სცნა დედოფალმან ქიზიყელობა ბერისა, კარგად მიი-
ღო და ბერი ამით იქმნა მხიარული. ჟამსა სადილობისასა ბე-
რი დედოფალმან თვისთან იწვია, ხოლო სეხნია დადიანთან
წარვიდა, რა მახლობელნი დედოფლისანი მოვიდნენ სადილო-
ბას ღროს და ყოველნივე დასხდენ განწესებულსა ადგილსა
თვისსა ზედა, მაშინ იხილა ბერმან მონოზანი ანნა ყვითლისა
ტანსაცმელითა მოსილი, პირდაბანილი, უმარილოთა ფერ-
წასული და მშვენიერად შემკული, და დაუწყო გულმოდგინედ
ჭვრეტა. მაშინ იესელიანმან ჰრქვა ბერსა: „რას უჭვრეტ გულს-
მოდგინებდი მაგა ქალს?“

იოანე: მეცნობა ეგე და ვერ დაგამტკიცე, იგი არს ანუ მსგავსი მისი.

იესელიანი: ვინ გგონიეს შენ?

იოანე: მონოზანი ანნაჲ.

იესელიანი: სწორედ იგა არს ეგე. მაშინ

იოანე: უი, ჩემ თავს, რასა ვხედავ მე! ჰოი, სოფელო, ვითარ მომცთუნებელ ხარი შენ! და რქვა მონოზონს ვერლა მომთმენმან: „წინად წლისა ერთისა გჭვრეტდი შენ შაოსანსა და აწ გხედავ შენ ყვითლოსანად“. მაშინ ჰრქვა ჩიჩუამ: „ბერო, არშიყობამ ასე იცის შეცვლა სახისა“.

იოანე: უი, ჩემ თავს, ვინ ექმნა მიზეზი მაგა უკეთურს?

ჩიჩუა: განხურვება. და ამასთან დედოფალმანც რა სცნო მაგისი უფრო სოფლის კერძობა, ინება გათხოება ამისი ზითვით, გარნა უბედურება ეწია ესე, რომელ ვერ მიხვდა საწადელს თვისსა, რათამცა ექორწინა მისთანა. გარნა მოცთუნებულ დამდაბლებულ იქმნა მისგან.

იოანე: მართალ არსა გახრწნა მაგისი?

ჩიჩუა: სწორედ მოგახსენებ.

იოანე: „მამაშვილობას, ჰეშმარიტი სთქვი“—მაშინ

ზურაბა: „ბერო, თუ გინდა, გასინჯე, თუ არ დაიჯერებ!“ მაშინ ყოველთა იცინეს.

ბერი: „არა, შე გიჟო, რას ხუმრობ? ღვთისა მიმართ შეწირულისა ქალწულისა გემოთმოყვარებასა შინა შევრდომისათვის ყოველთა თანა გვაძს მწუხარებად“. და მერე მოჰყვა ბერი მხილებასა მონოზონ-ყოფილისასა შემდგომითა სახითა:

სამხილებელი უზნობა

და ესრეთ შენდა მომართ მოვიქცევი, აწ უკვე ბრალეულავ, ესე გვართა ბოროტ-მოქმედებათა შენთათვის, ესროდენ უკვე ბოროტ ბედნიერებისათვის შენისა! შენ, რომელმან გეჰოთმოყვარებისა ძალით წარსწყმინდე ქალწულებაჲ და სახელიცა მონოზონებისა შეურაცხჰყავ მით, რამეთუ არა წინააღუდეგ ხორცთა გულისტქმასა, და ამისთვის არა შესაბამურ არს სუსანანისა წოდებად სუსანნად, ოდესცა იგი არლა არს ქალ-

წულებისა მოყვარულ და ესრეთ არღა გეშარაბამების შენ წოდებად მისა, რაიცალა არღა იპოების შენ შორის. გარნა სადაით ვიწყებ მე სიტყვასა ამას, რომელ პირველ და შემდგომცა ვაწარმოებ მე და მოვისხენებცა კეთილთა მათთვის, რომელთაგანაც მოკლებულ იქმენ შენ და მგლოვარე ვარ მე უბედურებათა მათ ზედა, რომელნიცა გეწივნენ შენ. იყავ შენ რტოჲ ანუ ნერგი, მტილსა შინა ღვთისასა აღყვებულნი—წარსრულთა წელიწდებთა. მაშასადამე, შორის ყვავილთა ეკკლესიისათა იყავ და იწოდებოდითა შენ სძლად ქრისტესა, ტაძრად ღვთისად და სავანედ სულისა წმინდისა და ვითარ აღვრიცხო მე, თუ რაჲ იყავ შენ პირველ ამისა! და ამისთვის თანაგაძს შენ, რათამცა სცრემლეოდე მარადის მით, რამეთუ არღა ხარი შენ იგა, ვითარიცალა იყავ შენ უწინარეს ამისა. შენ რონინებდი უკვე ეკკლესიასა შინა ღვთისასა, ვითარცა ტრედი მისი, რომლისათვისცა შეუძლებელ არს აღწერად, ესე იგი ფრთენი ტრედისანი ვერცხლოვან ქმნილნი და მხრებთა შორის მისთა მკლთოვარებანი სახეჲ ოქროისა. იყავ ბრწყინვალე, ვითა ვერცხლი, და მკლთოვარეობდი ვითარცა ოქროჲ. ოდესცა წმინდითა სვინიდისითა განშვენდებოდი შენ, მაშინ იყავ შენ ესრეთ. ვითარცა ვარსკვლავი განთიადისა ხელთა შინა უფლისათა. არა გეშინოდა შენ არა რომელისამე სასტიკისა ქარისაგან და არც იშიშიდიყე რომელისამე წყვდიადისა და ბნელისა ღრუბლისაგან. სადაით უკვე გეწია შენ ესევეთარი მოულოდნელი ცვლილებაჲ? და რაისა გამო უკვე იქმნა მყისსა შინა შენ შორის შეცდომილებაჲ? ტაძრისაგან ღვთისა იქმენ განვრდომილ და მიმტოლველ სატანასადმი და სავანისაგან სულისა წმინდისა მიქცეულ და მისრულ სადგურსა შინა ეშმაკთასა. მყოფი პირველ, ვითა ტრედი უმანკო, ხოლო დღეს იხილვები შენ წყვდიადსა შინა, ვითარცა ბუჲ. მკლთოვარეობდი პირველ, ვითარცა ოქროი ბრძმედით გამოსრული, ხოლო დღეს დამთრგუნველ იქმენ უბანთა ზედა ფერხითა მშვენნიერის ქალწულებისა. მყოფი პირველ ვითარცა ვარსკვლავი ხელთა შინა უფლისათა, ხოლო დღეს ვითარცა ზე, ცით გარდამოვრდომილი. ისმინეთ მამანო, ისმინეთ ძმანო, ისმინეთ დედანო, ისმინეთ დანო, და შენცა ისმინე ახლად

ცთუნებულო! აჰა, თუ რაჲ არს მიზეზი უზომოჲსა მწუხარებისა ჩემისა. ერთი ოდენ უსჯულოება მრავალთა უკვე კეთილმოქმედებათა თვისთა თანა ქვედამცემლობს. ერთი ოდენი შანი შეურაცხებისა ჟოველსა უკვე მკლთოვარებასა ეკალესიისასა დაბნელებულ ჰყოფს. და ამისთვის ხმასა ვჰყოფ მეცა ხმითა წინასწარმეტყველისათა და ცრემლითა ვღალადვეყოფ: ისმინეთ ყოველნი უკვე ერნი და იხილეთ სნეულებაჲ ჩემი! ქალწულნი ჩემნი და ჭაბუკნი წარვიდენ რა ტყვეობასა შინა, ესე არს ჭეშმარიტი დატყვებაჲ, ოდესცა სულნი დამონებულნი ცოდვისა მიერ მიიზიდვიან საუკუნოჲსა სიკვდილისადმი და ხელმწიფებასაცა შინა ეშმაკისასა მიეცემიან. კვალად ვსტირ შენთვის ბრალეულო, ვითარითა უკვე ეკლითა და ანუ ვითარითა უკვე საკვრელითა შეკრულ გყო შენ უბოროტესმან გულმან მის მომაცდუნებელისამან, და ანუ ვითარითა გესლითა შესმულ გყო შენ მომაცთუნებელმან ევასმან, რომელ მოხვედ შენ ესეოდენსა უკვე სიბრმესა შინა, რომელიცა შევრდომილ იქმენ ესოდენ კეთილსულობისა დაფიწყებასა შინა.

გამგონი ამისა მონოზონი იქმნა თვალ-ცრემლიანი, იწყო განმართლება თავისა თვისისა და აღიარაცა შეცთომილებაჲ თვისი.

ჟამსა ამა უბნობისასა შემოვიდა დამწიდვნიელი მისი, რომელმანცა დაუტევა იგი შემდგომად რაოდენისამე ხანისა. ესე საქმროჲ მისი აჩვენა ჩიხუამ, გარნა მონოზონი განვიდა გარე-

ბერმან რა გამოსცნო მოლარეს მშვიდობაჲ მისი, ჰრქვა: „შე სომხითელო, მნებავეს მხილებად განხრწნისათვის ქალწულისა და ცთუნებისათვის მისისა“. და იწყო შემდგომითა სახითა ესრეთ:

მხილება განხრწნელისა ქალწულისა

ხოლო შენთვის რაილა ვსთქვა, შენ ძეო გველისაო, მსახურო ეშმაკისაო, შემეგინებელო ტაძრისა ღვთისაო, ერთითა უკვე გარდახდომილებითა მაწარმოებელო ორთა ცოდვათაო, ესე იგი, მრუშებისა და სიწმინდისა მიტაცებისა. ხოლო სიწმინდისა მიტაცებაჲ ნანდვილ იქმნა მაშინ, ოდესაც შენ ჰურ-

ქელი იგი შეწირული ზენაისადმი კადნიერთა-რე სახითა შე-
ნითა წარწყმენდულ ჰყავ, მსგავსად ვალტაზარ მეფისა ბაბილოვ-
ნისა, რომელმანცა ჭურჭელთაგან უფლისა და ტაძრისაგან იე-
რუსალიმისა მიღებულთა მამისა მიერ თვისისაგან დაშთომილ-
თა ჭურჭელთაგან ჟამსა სერობისასა თვისთა მეგობრებთა და
მახლობელთა თანა იკადნიერა მით შესმად სასმლისა, რომე-
ლიცა მასვე ღამესა შინა განგმირულ იქმნა ხელითა ანგელო-
სისათა და დაფიცხელითა განპატიჟებითა განპატიჟებულ-
რასა უკვე განიზრახავ შენ ამისთვის, რომელმანცა მსგავ-
სად მისა ჭურჭელი მეცნიერი, შეწირული უფლისადმი და გა-
ნათლებული სულითა, ესეოდენ კადნიერად ხმარებულ ჰყავ და
სიწმინდისა დაცვაჲ მოსტაცენ მას, არა მომგონებელმან არცა
აღთქმისა საღმრთოსა და არცა შეიშინენ საუკუნოჲსა მსჯავ-
რისაგან ღვთისა. უმჯობეს იყო შენდა, რათამცა არა შობილ
იყავ, ვიდრე შობასა შენსა, მით რამეთუ იქმნები შენ საკუთ-
რად ძეჲ გენიისა. და ესრეთ თვით სვინიდისიცა შენი, წარ-
მომდგინებელი შენდა უსჯულოებისა შენისა, არა გცემს შენ
განსვენებასა; და მაშინ იწყებ ლტოლვასა დაფარვად თავისა
თვისისა, ოდესმე აქა და ოდესმე იქა, მით რამეთუ მოქმედი
უპატიოებისა გინდ იყოს არავისგან დევნული, მაშინაცა სდევ-
ნის მას სვინიდისი თვისი, და თვით სიზმარსა შინაცა ექმნე-
ბიან უსჯულოებისა მისთვის მტანჯველნი. მე არა გყვედრი
შენ ღღეისთვის, არამედ რათა არა შენ, ვითარცა დაყო-
ლებულსა და დაწყლულებულსა ცხოველსა, არა მოკლებულ
გექმნას მკურნალობაჲ. მე, ვითარცა მწყემსი, ესეგვარსა მოგ-
ცემ შენ მცნებასა, რათა შეხვიდე შენ კეთილმნებლობითა
თვისითა საპყრობილესა შინა სინანულისასა და შეიკრა საკვ-
რელითა გლოვისათა საძაგელნი წევრნი შენნი. ხოლო სუ-
ლიცა თვისი განწყმენდილ ჰყო ცრემლითა და მარხულობითა, და
იქმნე მვედრებელ წმინდათა, რათა მწე გექმნენ შენ. დაამხვენ
თავი შენი წინაშე ფერხთა აღრჩეულთათა, რათა შეუწანებე-
ლისა გამო გულისა შენისა არა შეკრიბო თავისათვის შენისა
რისხვანი ღღეთა შინა მართლიადისა განკითხვისა ღვთისათა,
რომელიცა მიაგებს კაცად-კაცადსა საქმისაებრ მათისა; და
რათა არა იქმნე შენ რისხვათა მათ შორის აღრაცხილ, რომ-

ლისათვისაც სტირის მოციქული პავლე: „ნუ კვალად მორავი-
დე, დამამდაბლოს მე ღმერთმან ჩემმან თქვენდა მიმართ, და
ვეგლოვდე მრავალთა წინასწარ შეცოდებულთა მათ და არა
შენანებულთა არაწმინდებასა მათსა ზედა, სიძვასა და სიბილ-
წესა, რომელ ქმნეს“. —ნუ უკვე მოცთუნებულ ჰყოფ შენ თავსა
თვისსა განზრახვითა: ამით, რომელ არიან სხვანიცა ცოდვილ-
ნი მრავალი, და იტყოდეცა ამას: „არა მე მხოლოდ მიქნიეს
ესე, არამედ სხვანიცა არიან მრავალ მსგავსნი ჩემნი“. გარნა-
წინააღმდეგ მისი წარმოიდგინე, რომელ მრავალნი მსგავსნი
შენნი არა განაგდებენ დასჯილებასა უსჯულოებისა თვისისასა.
მრიხსენე ხუთთა ქალაქთა შორის სოდომი და გომორი, რომელ-
სა შინა სცხოვრებდენ ურიცხვნი უკვე ერნი. გარნა ოდესცა
არაწმინდებითა შეიგინენ და შეაგინეს ხორცი თვისნი, ყო-
ველნივე თანასწორ ზეციურითა რისხვითა შეიწვნენ სეტყვითა
ცეცხლისათა, გამომრიცხველი მხოლოდ ერთისა ოდენ კაცისა,
ესე იგი, ლოთისა ორის ასულითურთ მისით, და რომელიცა
ესე ვითართა სარცხინველთა მოქმედებათაგან უცხო იყო. და
ესრეთ ან შეუდევით თქვენ; უბედურნო, ტარილით ვედრე-
ბასა და გოდებასა დაუცხრომელად წინაშე ღვთისა, რათა
განიდევნენ გულისაგან თქვენისა მაცთურებაჲ გველისა და ვიდ-
რე იპოვებოდეს არაწმინდასა შინაგანსა თქვენსა დაბნელე-
ბული უკვე სული, რათამცა მოიპოვო თავი თქვენი დღესა
შინა რისხვისა ღვთისასა. და იპყარ თავსა შორის შენსა მა-
რადის სიტყვა მოციქულისა, ვითარცა იტყვის: „რამეთუ ჩვენ
ყოველნი განცხადებად ვართ წინაშე საყდართა ქრისტესთა,
რათა მოიღოს კაცად-კაცადმან ხორცთაჲ მათგან, რაიცა იგი
ქმნა, გინა თუ კეთილი, გინა თუ ბოროტი. მაშინ

ფაღავამ: „ბატონო დედოფალო, შენ ნუ მომიკვდე,
რომ ამისთანა ქება და შესხმა მე არ გამიგონია კაცისა,
როგორც ამ ბერმან ეს კაცი აქო. მაშინ

ზურაბა: უფალო ფაღავავ, ისემც კარგად ხართ, კარგი-
ქება ამ ბერმან შეასმინა ამ კაცსა!

ფაღავა: „შე ზურაბისავ, ქება მეტი რაღა უნდა, ბარე-
ცისა არღარა დაუტოვებია რა და ქვეყანისა, რაც მაგან ილა-
პარაკა“. მაშინ

ბერი: უი, ბატონო, შესხმა კი არა მითქვამს, ვამხილე და გავკანონე.

ფალავა: ბერო, მაგვარი წიგნი ბარე ქალსაც კარგად მიეწერება, რაგვარი მხილება არის.

იოანე: უი, ჩემ თავს, რას ბრძანებთ, ვგონებ, მეცნიერებაში არ განვივლიათ.

ფალავა: „ბერო, რალა ბევრი თარგმანი ეჭირება და მეცნიერება? ასე არ უთხარით, შენ ამისთანავ და შენ იმისთანავო, მეტი ქება რალა უნდაო? მაშინ.

ზურაბა: „ბერო, ახლაც ნუ დაიჯერებ, ნახეთ, როგორ კარგად განმარტა ფალავამ ეგ შენი სწავლება!“ და ამაზედ მრავალი იცინეს და მერე მოიღეს სუფრა და დასხდენ სადილად.

რა სადილობისაგან მოიცალეს, ყოველნი თვისთვისად წარვიდნენ. ბერიცა მივიდა თვისსა სადგომსა შინა. და მას ღამეს იწყო წვიმამან და ვიდრე ერთი კვირა უფროს წვიმდა. ბერი დიდად შეწუხდა და სთქვა: ვაი თუ წარღვნა მოვიდესო. ამა ფიქრში რომ იყო, დადიანისა კაცი მოუვიდა და სადილად თვისთან მიიწვია ბერი. სადილობისა დროსა მივიდა ბერი, წვიმით გაგანგლული და ტალახით გასვრილი. რა სახლის კართან მიიწია, იწყო ანაფორისა გაბერტყვა და ქოშებისა გაწმენდა. რა შინა შევიდა, იატაკი იხილა ისევ ტალახიანი და წვიმაცა შთამოსდიოდა სახლსა შინა. მაშინ ბერმან სთქვა: ტყვილად დავშვერ ანაფორისა და ქოშებისა განწმენდაზედა, აქაცა სწვიმს და ატალახებულიცა არს.

ამა ფიქრსა შინა რომ იყო, დადიანმან მოიკითხა ბერი და უბძანა, როგორ მოგწონთ ეს ჩვენი სალხინო ადგილიო?

იოანე: „ასე მომწონს, რომ ჩემი რომ გახლდეს, სახელს გამოუცვლიდი, ამ ადგილსა სალხინოს მაგიერ სატირალს დავარქმევდი“.

დადიანი: რასთვის?

იოანე: ამისთვის, რომ ღია გრძელად სკოდნია წვიმა და ამისთანა ტალახიცა. ვითა კარში, ისე სახლში სწვიმს და ტალახდება. ღონე რამ მაინც გეხმარათ სახლებისათვის, რომ წვიმა არ ჩამოსლოდა.

დადიანი: ყოველთვის არა ვსდგებით აქა და ცოტახანი-სათვის რაღა უნდა ვიხმაროთ ღონე.

იოანე: იქნება შეგემთხვათ საქვე და გრძლად მოგიხდეთ ღდგომა, მაშინ შეწუხდებით, მასთან ტანსაცმელი და ქვეშაგებლებიც წავიხდებათ. და რადგან შეძლება გაქვთ, უნდა ცოტა ხნისათვის და გრძელის ხნისათვისაც დასაყოფელი სახლები კარგად დახურვილი და განწყობილი გქონდეთ, რომ გარეთ დასველებულნი რომ შებძანდეთ შინა, მშრალად ბძანდებოდეთ, რომ ნოტიობისა და სისველისაგან სნეულებებიცა გაჩნდებიან, ესე იგი, ბუასილი, დამპალი სურავანდი (ანუ სკორფუნთო), წყალმანკი, თეთრი ფერი დი სხვანი მსგავსნი ამისნი.

დადიანი: მტრიანი ქვეყანა გვაქვს და ყოველთვის ბრძოლა, და მაგგვარებისათვის ვერღა მოგვიცლია.

იოანე: მშვიდობის დროს ნუ დაუტევეთ, აქამდინ უბრძოლოდ მტერიც ვერ მოაწევს.

დადიანი: „მართალია, მაგრამ ამ ადგილისა ასე თქმულა, რომ რაც სრულიად ქვეყანაზედ სადაც იწვიმებს, ამ ადგილს სამეოცი დღე მეტი უნდა იწვიმოს წელიწადში სხვათა ქვეყნებთა ზედა.“ მაშინ

ზურაბა: „ბატონო დადიანო, აბანო არღა გეჭირვებათ ამ ადგილის პატრონსაო.“ და ამაზედ იცინეს ბევრი.

მაშინ დადიანმან უბძახა ბერსა: „განმიმარტეთ მე, თუ რაჲ არს წვიმა“.

[წვიმისათვის].

მეორესა დღესა სეხნია გაისტუმრეს საქმით მეფესთან, ხოლო ბერისა ინება დედოფალმან რაოდენისამე დროითა მუნ-ყოფაჲ მისი. სამისა დღისა შემდგომად მოვიდა ბერთან ჩიხაული და ამასთან პეტრე ხუცესი და პრქვეს: „განემზადე, მამაო, უნდა წავიდეთ აქედამ მარსილისა სოფლებსა შინა“

ბერი: რაისათვის უნდა წავიდეთ ამ წვიმაში?

პეტრე: გამოსაკვებლად, რომ იქი გვაქვს პური და ღვინო.

იოანე: რადგან სასახლე აქ არს, რატომ აქ არ მოიტანთ და აქ არა გაქვთ თადარიგი?

პეტრე: ბარე ჩვენში ასე ვიცით, სადაც პურსა და ღვინოს შევაგულვებთ, იქანა უნდა წავიდეთ.

იოანე: უი, ჩემ თავს, სიზმარში გიხილავთ საქმელი.

პეტრე: ბერო, რავარი კაცი ხარ, ღორებს შეგვამგზავსე!

იოანე: უი ჩემ თავს, მაგას როგორ ვიკადრებ, მაგრამ ჰგავს კი ეს საქმე.

ამაზედ იცინეს და გაემართნენ სოფლებისაკენ. გზასა ზედან მოიღრუბლა ძლიერად და ამასთანავე შთამოწვა ნისლი, და მაშინ ხუცესმან ჰკითხა ბერს: „ეს ღრუბელი და ნისლი ვითა წარმოებს, მიბძანეთ. მრავალს ვისმე ვჰკითხე და სწორედ ვერა გამაგებინეს რა“.

ბერი: მოგახსენებ.

ხუცესი: რაღსგან შედგმულ იქმნებიან ღრუბელნი და ნისლნი?

იოანე: იგინი შედგებიან ორთქლთაგან, ზეაღმავალთა ქვეყანისა და ზღვათაგან, რომელნიცა შეერთდებიან შეზრქელებულთა ჰაერთა შინა. ხოლო შეზრქელება ორთქლებთა იწარმოებს მაშინ, ოდესაც იგინი შეკრებულნი ერთად ჰაერსა შინა ყოველით კერძოდ იწყებენ მიმოყოფნებით მოძრაობასა. მაშინ კერძონი მათნი დაახლოვდებიან და შეერთდებიან ერთბაშად, და შეადგენენ ღრუბელთა, რომელნიცა ქარისა გამო იქმნებიან დევნილ და მიტანილ ერთიმეორისადმი, რომლისა შეერთებისა გამო შედგებიან ღრუბლები.

ხუცესი: ვითარ სხვაობენ ღრუბელნი და ნისლნი ერთი მეორისაგან?

იოანე: სხვაობა შორის ღრუბლისა და ნისლისა არს იგი, რომელ ღრუბელი უფრორე სუბუქ არს ნისლისაგან და ადვილადცა მიმოიტანების ზე ჰაერსა შინა ქარისაგან, ხოლო ნისლი ვინაიდგან უმძიმეს არს ნოტიოობისა გამო, ამისთვის ქვედამზიდველ არს და დაუახლოვდებისცა ქვეყანასა.

ხუცესი: აჰა, ასე უნდა შეატყობინოს კაცმან კაცს!

და ამა უბნობით შივიდნენ სოფელში. ბერი და ეს მღვდელი ჩამოახდინეს ერთად ერთს გლეხისას. და უმასპინძლა გლეხმან მან მას ღამეს. ხოლო მეორესა დღესა იხილა ბერმან, რომელ მოჰყვანდათ ბოქაულთა ძროხა ორი და რაოდენიმე

თხა და ღორი, უკან მოსდევდნენ მწუხარედ მოხუცებულნი კაცნი, და მიგვარეს მესტუმრეს. მესტუმრემ უბძანა მზარეულთა: „ცქვიტად დაკალით და მოხარშეთ, სადილს ადრე მიირთმევს ბატონიო“. მათ აღასრულეს ბძანებელი მისი. ბერი უყურებდა და ამ კაცთა მწუხარებასა ფიქრობდა, მაშინ ჰკითხა ხუცესსა: „ეს კაცნი რათ სწუხანო?“

ხუცესი: ეგ ძროხები და თხები მაგათი იყო, და მისთვის, რომ დაუკლესო.

იოანე: ფასს ხომ მისცემენო?

ხუცესი: კი, ბატონო!

იოანე: იხილა, რომელ, რა გაატყავეს ძროხები და სხვანი ესე, დაუძახა მესტუმრემ პატრონთა მათ საქონლისათა და მისცა ტყავები მათი, და ესე კაცნი წარვიდნენ თვისად. მაშინ

ბერი: მამაო პეტრე, ეს იყო ფასი მათი?

ხუცესი: დია, ბატონო, მეტი რა უნდათ?

იოანე: უი ჩემ თავს, ტყავიც და ხორციც რომ იმ კაცთა იყო, ეს რა სამართალია?

ხუცესი: ჩვენი ფასი ეს არის და ბარე შენც რომ მოგკლას ვინმე, წვერსა და თმასა მოგპარსვენ და შენს დედმამას გაუზზავნიან, შენი ფასი ის იქმნებაო.

იოანე: უი ჩემ თავს, ღმერთო მშვიდობით განმარინე ამა ქვეყანიდამ.

და ამ სოფელში ორი კვირა იდგნენ, ყოველ-დღე გლეხნი თვისთა მოსადგურეთა უმასპინძლებოდნენ თხითა, ღორითა, ქათმითა; კარავითა, ქვევრების მოხლით და ღვინოებით, ღომით, სიმინდით. და ცხენთა თვისცა აუხდიდნენ ღომის ჩალით დაფარებულს სახლებს და აჭმევდენ ცხენთ, სწვემდენ ჭიგოთა სართა, და აქცევდენ ვენახთა და ბაღებთა ღობეებსა, და ბევრჯელ სახლებსაც გვერდებს გამოუქცევდენ დასაწვავად. რა ესენი იხილა ბერმან, ჰრქვა: ხუცესო, ამ სოფელს რა შეცოდება აქვსო, რომ ამ ყოფაში გყავთო?

ხუცესი: არაფერი, სტუმრებს უნდა ასე დახვდნენო.

იოანე: ახლა კი ვაქებ ქსნის-ერისთვიანთ, იმათ უკეთ სცოდნით, რაიცა ღონე არს, თავისის ყმის პატივიო.

ხუცესი: რად გიკვირს, შვილებსაც გაუყიდიან აქ თავის მებატონენი თათრებზედ, რომ სკალატი იყიდონ ტანისამოსად და სხვა ფარჩები.

იოანე: ხუცესო, აღსარებაში არ უშლი, ვინც ამას შვრება?

ხუცესი: ბერო, რომ დაუშალო, მშიერი მოგკვდები და ტიტველი, და რა ჭკვა არის?

იოანე: ღმერთო, რა მესმის. და სთქვა: ღმერთო, აკუთნებ ჩვენი მეფენი და ბატონები, რომ ამისთანა ყოფაში არა ჰყავთ თვისნი ყმანი, ვითა ესე საბრალო ხალხნი!

ამჟამში კაცი ებოძა დედოფლიდამ და ებძანა: რადგან ზანთხული შემოვიდა, ახლა ლეჩხუმი კარგი სამყოფია და სახვალიოდ ვემზადებით წასასვლელად და შენც უნდა განემზადოო. თუმცა ბერი ზარობდა, მაგრამ ურჩება ვერლა იხმარა და მოემზადა ესეცა.

პირველ წარსრულნი ესენი მივიდნენ მარტვილს. და ჭყონდელისა ანტონის აცნობეს მისვლა დედოფლისა. იგი წინმოეგება და პატივითა მიიპატიჟა სახლად თვისსა. დედოფალმან შემდგომად ამბორებისა და საუბრობისა აცნობა ბერი იოანე და ჭყონდელმან მშვიდობით მოიკითხა. ბერი მდაბლად ეამბორა. და მცირესა ხანს უკან ჰკითხა ბერსა: „გაგიგონე შენთვის, ვითამც მიგეღოს სწავლა ახნაურებითი“. ბერმან: „ვისწავლე მცირე რამ“. და მერე უბძანა ჭყონდელმან: „სალამოს მოდი ჩემს სადგომს, დიდი ხანია არღარავის შევხვედრივარ სამეცნიერო საქმეზედ უბნობისათვის, და მე და შენ ვიუბნათ რაზედმე, და კიდევ ჩემთან ივანშმე“. ბერმან მადლობა მოახსენა და თავის სადგომს წარვიდა.

სალამო ჟამს იახლო ჭყონდელს. ჭყონდელმან მიიწვია, დაჯდა ბერი. და მერე ჰკითხა ჭყონდელმან საფილოსოფოსთა წერილებთაგან რომელნიმე ჰაზრნი. ბერმან ყოველივე კარგად განუმარტა, და მერეთ ჰრქვა ბერს: „რადგან კავშირი უფრო მაღალი წიგნია საფილოსოფოსოთა წერილთა ზედა, მინდა გკითხო რაოდენნიმე თავნი მუნიდგან“.

[იწყება საუბარი პროკლე დიადოხოსის „კავშირი“-ს შესახებ].

შემდგომად ამა უბნობისა ბერი აღდგა, ეამბორა და წას-
ვლა ენება. მაგრამ ჭყონდელსან თავისთან იწვია ჭამად. მა-
შინ ზურაბამ მოახსენა: უფალო ჭყონდელო, ღირსია ბერი
ოჯალეშის ღვინისაო, ხომ ყველა კარგად მოგიგოთო.

ჭყონდელი: მართლად.

ზურაბა: მე გული დაჯერებული არა მაქვს მაგ ჩემს მოწა-
ფეზედ, თუ თქვენ მოსაწონად მოგახსენათო.

ჭყონდელი: თქვენი მოწაფეობისა რა მოგახსენოთ. ნუ-
თუ ეს ბერი იყოს თქვენი მოძღვარი, თორემ ეს თქვენს მო-
წაფეს არა გავსო.

ზურაბა: რას ბძანებთ! ქიზიყელია ეგ ბერი და მაგაზე
მეტი ვერა ვასწავლე რაო. გული ისევ ყაზახობისადმი მიურ-
ბის.

ჭყონდელი: ამაღამ აქ მინდა ვამყოფო ჩემთან ეს ბერი
და რას მირჩიო?

ზურაბა: რა მოგახსენო, ვაი თუ ქიზიყელობამ მოუაროს
და მოგპაროთ რამეო.

ჭყონდელი: ერთი ჯიჯის მეტი არა მყავს რა და ამას
ხომ ვერ მომპარავსო.

ზურაბა: ბატონო, მაგისი უფრო საფიქრებელია, რადგან
ქიზიყელიაო. ამაზედ ბევრი იცინეს და მოიღეს სანოვაგე. და
მერე გაიყარნენ და წარვიდნენ თვისთვისად.

ხოლო ხვალისა-დღე გაემართნენ ლეჩხუმისაკენ. და ამა
სიარულში მიიწივნენ ერთსა მთისა მალალსა ადგილსა ზედა.
და მუნ იყო ვაკიანი ადგილი, და იქა გარდახდნენ სადილისა-
თვის, რომელ ადგილი იგი იყო ფრიად მშვენიერი და მრავალ-
ფეროვანი ყვავილები და დიდად საამო თვალთათვის. მას ჟამ-
სა შინა განიცადა ცაგერელმან ბერი იოანე და მოიკითხა იგი
და სცნო მეცნიერება ბერისა. შემდგომად მუსაიფობისა იწყეს
ორთავე ერთად სიარული. და მაშინ ცაგერელმან ჰკითხა ბერს:
„ხედავ, რაოდენნი სხვადასხვაგვარნი ფესოვანი ყვავილნი
არიან, და მითხარ მე, რომელი ფერი უაღმეტოსებს ერთი-
მეორეზედ, ანუ რაოდენნი გვარნი არიან ფერებთანი?“

[საუბარი ფერთათვის].

ესეგვარი უკვე უბნობა ღია მიიღო ცაგერელმან და მერე ისადილეს ერთად. და მივიდნენ ლეჩხუმის სოფლებთა შინა. ბერი მიიყვანეს ერთისა აზნაურისა სახლსა შინა და მუნ მისცეს სადგური, და ვახშამიცა განუშადა სახლისა პატრონმან.

რუ ვახშამისა დრო მოიწია, მის აზნაურისა ნაცნობი ვინმე ხუცესი შემოვიდა. სახლის პატრონმან მიიწვია, და ბერც ეამბორა და გაიცნენ ერთმანერთი. და მერე ბერმან ჰკითხა მღვდელსა: „ესე სოფელი შენი სამწყსო არის?“ მან ჰრქვა: „ღია, ბატონო“.

იოანე: რაოდენი მოწაფენი გყვანან?

ხუცესი: ბატონო, არ ვიცი სწორედ.

იოანე: რატომ, ვინც აღსარებას გეტყვის, ხომ დასწერ იმათ, რომ თქვენს მღვდელმთავარს აცნობოთ, თუ რაოდენმა თქვა აღსარება, ანუ რაოდენთა მიიღეს წმინდა საიდუმლო?

ხუცესი: არცა ვის აღსარებას ვათქმევინებთ და არცა ვის ვაზიარებთ, ვინც სასიკვდილოდ არ მიიწურება სნეულებითა თუ სხვა მიზეზითა.

იოანე: უი, ჩემ თავს, რატომ ხუცესო? წელიწადში ერთხელ მანც უნდა აღსარებას იტყოდეს და ეზიარებოდეს ქრისტიანე კაცი, თუ ოთხსავე მარხვაში ვერ განემზადება.

ხუცესი: რავარ იქნება, ვინემ კაცი სასიკვდილოდ არ იყოს, რომ ან აღსარება ვათქმევინო და ან ვაზიარო! მთელს კაცს რათ უნდა ზიარება, ცოდვილი იქნება იყოს!

იოანე: უი, რას ანბობ?

და მაშინ სახლის პატრონს ჰკითხა იოანემ: „უფალო სახლის პატრონო, არც თქვენ იტყვით ხოლმე აღსარებას და არც ეზიარებით?“

სახლის პატრონი: ბარე ორმოცდაათი წლის კაცი ვარ, არც აღსარება მითქვამს, არც ეზიარებულვარ. კარგად მთლათ ვარ, არ მეჭირება, ვინემ არ გავიწირვი სასიკვდილოდ.

იოანე: და სხვანიც ესრეთ არიან, ვითარცა თქვენ?

სახლის პატრონი: „ეგების ოთხმოცის წლის ბებერი დედაკაცი იყოს ვინმე და მცირე ბოგშები, ამათ თუ აზიარებენ, თორე სხვა არავინ დაეძებს, არც ჩვენი მებატონენი და დიდნი კაცნი“. მაშინ

ხუცესი: ეს მართალია და აქ ასეა რიგი; რომ ჰკითხო ვისმე: „აღსარებას არ იტყვი ანუ არ ეზიარებით?“ მოგიგებს: „ხომ არა ვჰკვდებიო“.

იოანე: მამაშვილობამ, ცუდი რიგი და ზნეობა გქონიათ და არც ქრისტიანული საქმეა.

ხუცესი: ჩვენში ასეა და აწ შენ მიბძანე თუ ქრისტიანებრივი ზნეთსწავლება რა არის, რომ ვასწავო ჩემ მოწაფეთა.

[შემოკლებით ქრისტიანებრივი ზნეთსწავლულება].

შემდგომად ამა უბნობისა ივახშმეს და მერე თვის-თვისად წარვიდნენ. ხოლო ჭვალისა დღე მივიდნენ სასახლესა და ციხესა მურს, რომელსა ძველად ეწოდა თაკვერი, და ბერსა მისცეს მუნ ადგილი და აჩვენეს მუნებური ადგილნი და მდებარეობა და საფლავი მცირესა ეკლესიასა შინა წმინდისა მაქსიმე აღმსარებლისა. ბერსა ესე ყოველი მოეწონა და იამა და სთქვა: აქ შესაძლებელი არს განმაგრებად, უკეთუ მტერი მოვალს ვინმე ძლიერი, ვერარაჲმესა ავნებს აქ მყოფთა, უკეთუ შიგავე არ იქმნებიან გამცემელ.

ფალავა: მართალს ბძანებთ, ბერო!

იოანე: ამ მთას უკან რაღა ადგილია?

ფალავა: სვანეთი.

იოანე: ღია ძველად ეწოდა სვანეთი, აქ დაიხიზნებოდენ ერთობის ჟამს ხალხნი, ოდეს ძლიერი ვინმე ყენი მოვიდოდა ჩვენზედ სამტეროდ.

ფალავა: ჩვენც ასე გაგვიგონია, და ვჰგონებ, მრავალი ნიეთიც იყოს მის ჟამისანი დაშთომილნი სვანეთს.

იოანე: ღია მრავალი! ამასთან მცხეთის ეკლესიის კანკელი ოქროს მინანქრით ქმნილნდ და სხვანი მრავალნი ძვირფასნი ხატნი და ნივთნი არიან დარჩომილნი აქა.

ფალავა: ჩვენც ვიცით ეგე და ისე ყოველივე ხელშეუხებლად არის და ამისთვის ინახვენ, ვინემ ამის ნუსხას არ მოიღებენ ამისი მეპატრონენი, ჩვენგან სხვის მიცემა არ იქნებაო.

იოანე: ერთ სამეფოდ რომ ყოფილიყო საქართველო და იმერეთი, ვერც მტერი მოგვერეოდა და ვერც ამგვარი ნივთები დაიკარგებოდა; ნახე, უთანხმოებას რა შეუდგა!

ფაღავა: მართალს ბრძანებთ მაგას, ახლა რაღა გაეწყობა!
და ამჟამად დედოფლის კაცი ებოძა ბერს და მიიწვიეს სა-
დილად, ხოლო ბერმან დაჰყო მუნ ვიდრე ერთი თვე და მერე
დაეთხოვა დედოფალს გურიას წასასვლელად. დედოფალმან
კმაყოფილებით გაისტუმრა ბერი; და რაოდენისამე დღისა
შემდგომად განემართა გურიისაკენ.

მისრული ბერი გურიას შეიწყნარეს კეთილად; მისცეს სად-
გომი, მიუჩინეს კაცნი; და შემდგომად რაოდენისამე დღისა ინე-
ბა გურიელმან ბერისა მიღება. ბერი, მისრული გურიელთან,
წინ წარდგება და ეტყვის: „შვიდობით სცოცხლობდეთ, მთა-
ვარო გურიისაო!“ გურიელმან მადლობა უბძანა და მოიკითხ-
ხა. უბძანა დაჯდომა და მოიკითხეს და იმუსაიბეს, და მერე
ასადილეს. შემდგომად რაოდენისამე დღისა ინება გურიელმან
წასვლა შავისა ზღვისა სანაპიროთა ადგილთაც და მოსრულ-
თა ხომალდთა გაშინჯვა. ბერსაც აწვია თანა წარსვლად, და
განემართნენ ზღვის მხარეს. მისრულთა იხილეს რაოდენნიმე
ხომალდნი, და ბერსა დიდად იამა, ვინაჲთგან ჯერეთ არა
ეხილვა ხომალდი. და სთხოვა გურიელს შესვლად მას ხომალდ-
სა შინა და გაშინჯვად, გურიელმანც ინება და აღვიდნენ ხო-
მალდსა მას შინა. ბერმან ყოველივე გაშინჯა, რაჲცა სანახავი
იყო მას ხომალდსა შინა, და ესახედვე ყიბლამა, რომელ არს
გზის საპოვნელი ორღანო, და ყიბლამისა მის მალნინტისა ისა-
რი, რომელიცა ჩრდილოსა და სამხრეთის კერძო სდგების, და
მით იმხრობენ ზღვაში მეხომალდენი გზათა და ადგილთა ქვე-
ყანისათა.

გურიელმან ბერსა ჰკითხა და განუმარტა ყოველივე. შემდ-
გომად ჰკითხა ბერსა: მიბძანეთ თვისებაცა მალნინტისა, თუ
ვითარითა სახითა მიიწიდავს რკინასა, და ანუ თვით ვითარი
ნივთი არს?

[ბაასი მალნინტისათვის].

გურიელმან დიად მოიწონა ბერისაგან მალნინტის განმარ-
ტება და მერე მის ხომალდისა პატრონსა შეევაჭრა ცხენსა გუ-
რიელი სასყიდლად. და ხომალდისა პატრონმან შთასო ყაფა-
ზასა შინა და აღმოიყვანეს ადვილად ესრეთ, რომელ ორთა

უკვე კაცთა დასწიეს თოკსა ჭახრაკსა შინა გაყრილსა და აღმოზიდეს და აღმოიჯვანეს ყაფაზითა რკინისაჲთა ცხენი იგი. ბერმან სთქვა: „აჰა, მეხანიკოსობა, რომელიც ძნელთა საქმნელთა საქმეთა ადვილად აწარმოებენ მეხანიკოსნი!“ მაშინ

გ უ რ ი ე ლ ი : მამაო როანე, მიბძანეთ თუ რა არს მეხანიკა?

[საუბარი მეხანიკისა და ნავიგაციისათვის].

გურიელმან მადლობა უბძანა ბერსა და უთხრა: „ღია კარგად განმიმარტეთ, მე კვლავაც მინდოდა ამა ხომალდთა გამოწვლილებით ცოდნა, მაგრამ ვერვინ განმიმარტა თქვენსავით. და ეს ხომალდნი ხომ სავაჭრო არიან?“

ოოანე: ღიახ, ამგვართა ხომალდთა სავაჭრო ხომალდი ეწოდება; და თქვენც უნდა იყვნეთ მოსურნე, რათა გაქვდეთ სწავლა კომერციისა, რომ მით განამდიდროთ ერნი თქვენნი.

გ უ რ ი ე ლ ი : რა არს კომერცია?

ოოანე: კომერცია ანუ მოფარდულობა, გინა ვაჭრობა, არს ხელოვნება საწარმოებლად ვაჭრობისა და ვაჭრობასა შინა სახმართა უკვე ნივთებთა განცვლად ერთი მეორესა ზედა, სყიდვად და განსყიდვად საქონელთა განზრახვითა მით, რათა მით მოიგოს ანუ შეიძინოს უმეტესი ფასი.

გ უ რ ი ე ლ ი : დიდი ხანიჲ ამა ხელოვნებისა დაწყება საზოგადოდ ერთა შორის?

ოოანე: ესე ფრიად დასარწმუნებელია, რომელ იგი ესოდენ ძველია, რაოდენცა ჰგის სოფელი ესე, რამეთუ პირველ დაწყებიდანვე კაცთა მდგომარეობდა იგი ურთიერთისადმი გაცვლათა ნივთთა სახმართა, ვის რაჲ უხმდათ დროსა საჭიროებისასა საცხოვრებლად თვისა, რომელ დღესეცა არს და არიან ესევითარნი, მცხოვრებნი; რომელ დღესაც წარმოებს ლაჰლანდიასა და ციბირსა შინა, და ესსახედვე შორის მრავალთჲ ერთა აზიისა და აფრიკისათა და ერთა ამერიკისათა, რომელთა შორის არს ესგვარრ გაცვლა და გამოცვლილება ნივთთა ურთიერთისადმი და სხვათამცა ერთადმი.

გ უ რ ი ე ლ ი : მონეთი ანუ თეთრი იყოა ესრეთ საჭირო პირველ, ვითარცა აწ არს ხმარება მისი, და ანუ ხმარობდენ ძველთა დროთა შინა მცხოვრებნი უკვე კაცნი?

იოანე: პირველ და ძველთა დროთა შინა არცალა თუ უწყოდენ, თუ რაჲ იყო მონეთი ანუ თეთრი, არამედ შემდგომად მოპოებულ იქმნა ხმარებისათვის კომერციასა შინა.

გურიელი: და ოდეს მოიპოეს ხმარება თეთრისა, ვითარნი უკვე გვარნი იყვნენ მონეთნი ძველთა დროთა შინა?

იოანე: პირველ ხმარობდენ სხვადასხვაგვართა თეთრთა, ესე იგი, უწინარეს ტყავისაგან ქმნილსა, მერემეთ ნაჭერ-ნაჭერსა ოქროსასა წონით და ესსახედვე ვერცხლსა და სპილენძსა და თითბერთაცა მსახურებად ნაცვლად თეთრისა. ხოლო უკანასკნელ იწყეს სიქისა ანუ ბეჭდისა დაკვრა მონეთსა ზედა ანუ თეთრსა ზედა, მიმცემელნი მისნი სდებენ ფასსა და წონასა ამა თეთრთა ზედა.

გურიელი: რომელნი გვარნი უკვე ერთნი უფრო განათლებულნი შეიქმნენ ამა კომერციათა?

იოანე: პირველ ფინიკელნი, მერეთ ეგვიპტელნი, კართაგენელნი, ათინელნი, როდოსელნი, რომაელნი, ლალნი, და მერეთ ფრანკუსნი და ფლამანდელნი. ხოლო ახალთა და ჩვენთა დროთა შინა ინგლისელნი, ლოლანდიელნი, ვენეციანნი, ლენუეზნი და სხვანი უკვე ესეგვარნი ერნი, რომელნიცა აწ განერთვიან და უწყიან სხვათა ყოველთა ზედა კომერციისა ვაჭრობა, ხოლო ამათ ზედაც უმჯობესობენ ლოლანდიელნი ვაჭრობასა შინა.

გურიელი: კომერციის მოსწავლეს კიდრე რაჲ თანა აძს ცოდნად და ანუ ვითარსა დროს ვაჭრობად?

იოანე: კომერციის მოსწავლეთა უნდა უწყოდენ ორნი უფრო სწავლანი, ესე იგი, არიხმეტიკა და გვარი მწერლობისა, და მეორე—ლეოლრაფია ანუ ქვეყნის აღწერა, თუ რომელს ქვეყანაში რომელი ნივთი გვარობს, და რომელს ქვეყანაში იგი ნივთნი უფრორე განისყიდებიან. ეგრეთვე თანა აძს, რათა ჰყვანდენ ყოველგან კაცნი და სცნობდენ მუნებურთა მდგომარეობათა, ანუ დაძვირდა რაიმე მას. ქვეყანაში ნივთი, ანუ იაფად არის, ანუ აშლილობა არს. და მიხედვისამებრ მისისა დაიჭიროს თადარიგი. ხოლო ვაჭრობის დრო უმჯობესია უფრორე ზაფხულით, ვინც ხომალდთ ამუშავებენ, ხოლო ზამ-

თრით—ვინცავინ ანუ ურმით, ანუ აკიდებულის ცხენ-ჯორებით ვაჭრობენ, იმათ უფრორე ვერ დააბრკოლებსთ.

გ უ რ ი ე ლ ი : ცხენის საკიდრით უმჯობესია ვაჭრობა თუ ხომალდითა?

ი ო ა ნ ე : ვსთქვათ, ერთმან ცხენმან აღიკიდოს ორმოცი ლიტრა გინა-უმეტესი, გარნა სავაჭოო ხომალდი ორმოცი ათას ლიტრსაც წაიღებს, და თქვენ იფიქრეთ, რომელი უფრო მეტს გაავაჭრებს. გარნა აზიასა შინა ვინცა ვაჭრობენ, საკიდრის ცხენ-ჯორებითა და აქლემებითა, მათთაცა ჰყავდ საკმაო საკიდარი, საქონელთ წარსაღებელად, და არიანცა მდიდარნი. მაგრამ ვინცა ვინ ხომალდით ვაჭრობენ და ზღვისა ნაპირთა ქალაქებში მიდიან, უფრორე აქვთ სარგებლობა, ესე იგი, რომე ხეებსაც და ქვებსაც წაღებულთა გაყიდიან მათ ქვეყნებთა შინა, ვითარცა სტამბოლს, ანგლიას, პეტერბურლს და სხვათა ქვეყნებთა შორის. და უფროც არიან ხომალდთა პატრონნი მდიდარნი.

გ უ რ ი ე ლ ი : კაცთა კეთილშობილთათვის ეყვის კომერციისა ხელოვნებისა სწავლა ანუ ვაჭრობა, უკეთუ არა, მითხარ მე?

ი ო ა ნ ე : აზიურთ თუ მივხედავთ, დასამდაბლებელ და შეურაცხ-საყოფელია კეთილშობილთათვის ვაჭრობა, ხოლო ევროპიელთაებრ უკეთუ მივხედავთ, მუნცა მცირედ სირცხვილად უჩნთ განრთვა ვაჭრობასა შინა. გარნა ანლიასა შინა არა არს სირცხვილი და არცა დასამდაბლებელი განრთვა ვაჭრობასა შინა. და აქვთ ესე ჩვეულებადცა, რომელ კეთილშობილნი უფროსნი ძმები შევლენ ქვეყნისა სამსახურსა შინა სამხედროთა საქმეთა და სამოქალაქოთა შინა, ხოლო უმცროსნი ძმანი იწყებენ ვაჭრობასა. და აწ თითქმის ესახედ არს საფრანგეთსა შინაცა, რომელ აოცალათუ შეურაცხყოფენ თვით ჩინებულთა კაცთაცა განრთვად ვრცელ კომერციასა შინა, რომელნიც არიან სხვადასხვა ხატითა ვაჭრობისათა.

გ უ რ ი ე ლ ი : კეთილშობილთ ვაჭრობა რავარ ეკადრებათ! ბარე რომ ვივაჭრო, გინდ მოუკლავარ ვისმე. და ან გავაყიდვინო რამე!

ი ო ა ნ ე : ბატონო გურიელო, კიდევ ამისთვის არიან ჩვენნი ხალხნი მდიდარნი, რომ ამ გვარებს თაკილობენ. აჰა, მიხედეთ,

ათასი ცხენი რომ გყვანდესთ ჯოგისა, ერთს კვიცს ვერ გაჰყი-
დით და არც იცით, ვინ წაიყვანს. ესრეთვე ცხვრისა არვე
რომ გყვანდეთ, ვერ გაჰყიდით და ვერცა ძროხათა, და არცა
პურსა და ღვინოსა და ესე ვითართა. და არცა უწყით, თუ
ვითარ შეიჭმებიან და დაიღვევიან ღვინოები, ვის როგორ უხმსთ,
ისე მიაქვთ. და ესრეთვე თქვენნიცა დიდნი კაცნი შვრებიან.
და ოდეს საჭიროება ითხოვს თეთრსა, რომ გაქვნიდეთ, მაშინ
ვერც ცხენს გაჰყიდით, ვერც ძროხასა და სხვათა ნივთთა, არა-
მედ თქვენის ყმის შვილებს კი დაჰყიდით და ბევრნიც გათათ-
რდებიან თქვენის მიზეზით. იფიქრეთ აწ, რომლითა უმჯობეს
იქმნება ვაჭრობა? მაშინ ყოველთა ლაღადყვეს: „კეშმარტიად
მართალს უბნობს ბერი ესე.“

გ უ რ ი ე ლ ი : სად უფრო პატივცემულია ვაჭრობა?

იო ა ნ ე : რესპუბლიკათა შინა ჩვეულებისამებრ უფრორე
პატივ იცემებიან ვაჭარი, ხოლო იტალიასა შინა არიან ესევი-
თარნი თავადნი, რომელნიც არ ირცხვნიან გაქირევებად სახ-
ლებთა და სასახლეთა თვისთა, დუქნებთა და ადგილებთა.
ესსახედვე რუსეთსა შინაცა და სხვათა ადგილთა. აგრეთვე
აზიისა კიდეთა შორის აფრიკისასა არიან მეფენი, რომელნიც
აწარმოებენ ვაჭრობასა თვით ევროპიელთა თანა.

გ უ რ ი ე ლ ი : ვითარი უნდა იყოს გამოცდილი და კარგი
მცოდინარე ვაჭარი?

იო ა ნ ე : თუმცა მრავალგვართა სწავლათა და გამოცდილე-
ბათა შინა უნდა იყოს აღზრდილი ვაჭარი, გარნა ესე მაინც
უნდა უწყოდეს ზედმიწევნით—არიხმეტიკისა, ხმარებისათვის
თვისთა ანგარიშისა, ესთავე სწავლა ღეოლორაფიისა, ვითა ზე-
მორე მოგახსენეთ; ამასთან ცოდნა თამასუქთა წერილების და-
წერისა, კურცი ანუ სართაფი თეთრისა, ვითარ მოიკლო ანუ
ვით მოიმატა ვერცხლმან და ოქროს ფულმან; ესრეთვე სასა-
მართლოთა საქმეებთა, რათა ჟამსა შემთხვევისასა რიგიან შე-
ვიდეს სამართალში და რიგიან გარდაწყვიტოს თავისი საქმე.
ამასთანავე საჭირო არს, რათა უწყოდეს სხვადასხვაგვარნი
ენები და უბნობანი, ესე იგი—აზიური, ფრანციული, ანდლი-
ური, ნემეცური, იტალიანური, იშპანური და სხვანი, და თა-
ვისი საკუთარი ენაცა ზედმიწევნით, და ეგრეთვე მუნებური

ენა და წიგნი უფრორე, სადა თუ რომელსა ქვეყანასა შინა დააფუძნა მან თვისი კომერცია, ესე იგი, ვაჭრობა თვისი. ესთავე სათანადო არს მისა სწავლილ მუნებურთა სჯულთა და ჩვეულებათა, სადაც დამკვიდრდა იგი, და სწავლა უცხოთა მხარეთა ჩვეულებისა და მარტო არა მინდობად თვისთა მამულთა ჩვეულებათა. ესასხედვე რაიცა არწმუნონ მას მუნებურთა, თანამდებარს მისა, მსწრაფლ აღასრულებად და ბძანებათა მორჩილ ყოფად, ვითარნიცა იქმნებიან მისდა მიცემულნი. უნდა იყოს მართალ და ჭეშმარიტ ყოველთა ვაჭრობითთა საქმეთა შინა თვისთა, ნანდვილ ზღვევასა შინა, ზომიერ წინასწარ-მიღებათა შინა თვისთა, მოკლედ მოუბარ სიტყვათა შინა, მარტივ და ცხად წერილთა შინა. და რაიცა აილო, დაუკლებლად მიმზღვევ ფასისა, არა დამმაღველ საბაჟოთა მისაცემლთა თეთრთა, ვითარცა დროსა შემოტანისა, ეგრეთვე გატანისასა საქონელთა თუ თეთრთა. არა იყოს ანგაარ, არცა გამზნეველ ცუდთა საქმეთა ზედა, არა მემთვრალე და არა მეშულლარ, რომელნიც დაკლებულ ჰყოფენ მოგებათაგან.

უკეთუ იხმევს ესგვარსა ვაჭრობასა, რომელნიც განვაჭრებისა ანუ მოვაჭრებისა დროსა მოიგებდეს ათი თორმეტად; უკეთუ დასჯერდა ამას, უფრორე შეირაცხების პატიოსნად. ვასესხებასა შინა თეთრისასა, არა მისცეს სარგებელზედ ძვირად, არამედ ჩვეულებითისა სახითა. ესესახედვე თვისნი ხელქვეითნი ჰყვანდენ დაკრძალულ ყოველითურთ პატიოსნებისა ყოფა-ქცევითა, და განვაჭრებასა შინა იქცეოდნენ ჭეშმარიტებით.

რა უკუნიქცნენ სახლად თვისა, ბერმან დაჰყო მუნ რაოდენიმე დღე და მერეთ დაეთხოვა გურიელს. გურიელმან დასაჩუქრა და ხვალისა-დღე წარმოვიდა მადლობელი. და მუნებური თავადი ნაკაშიძე თანა წარმოჰყვა ბერსა მას. გარნა უსწრო მათ სილამემან და დასდგნენ საჯავახოსა გარდმოსავალსა მთასა ზედა. და მას ღამესა იყო ჰაერი მოწმენდილი და დილასა ოდენ გააგდო თრთვილი და ნამი ჩვეულებისამებრ ჰაერისა, რომელიც მზისა სხივთ შემოდგომისა გამო ბზინვიდნენ ცვარნი იგი. და გულსმოდგინედ სჭვრეტდა ნაკაშიძე ნამსა მას. მაშინ ბერმან ჰრქვა: „რასა სჭვრეტთ, უფალო ნაკა-

“შიძე?” ხოლო მან ჰრქვა ბერსა: „მსურდა თქვენთვის მეკითხა, თუ ვითარითა სახითა ცვარნი ესე იშობებთან; და ან მომეცით მიზეზი კითხვისა, რომელსაცა ვსჭვრეტ მე ნამთა ამათ“.

იოანე: მიბძანეთ, თუ ვითარ გსურთ ცნობა მაგისი!

ნაკაშიძე: რაჟსა გამო და ანუ ვითარ იშობებთან ცვარნი ანუ თრთვილნი ქვეყანასა ზედა?

[საუბარი ცვართათვის, თრთვილთა, ნამთა და თოვლისათვის].

ნაკაშიძე: „ნეტარ შენ ყოფილიყავ ჩვენი ჯუმათელი, ბევრს რასმეს გვასწავლიდითო!“ და ამა უბნობით გაიყარნენ. ნაკაშიძე მივიდა საჯავახოს, ხოლო ბერი წამოვიდა საერისთაოს ვაკისა სოფლებისაკენ.

ბერი მოვიდა საშყოფელსა ჩაჭის ერისთვისასა ზეინდარს. და იხილა მუნ მსახურ-აზნაური. მაშინ

ზურაბამ სთქვა: „აქ დავსდგეთ ამაღამ, მამო იოანე“.

ბერი: ვისი არს სასახლე ესე?

ზურაბა: ანტონის ერისთვისა.

იოანე: მაშა, მივედ, გამოუცხადე ლოცვა-კურთხევა და ჩვენ მაგიერ სთხოვე სადგომიცა.

რა ზურაბ მივიდა, ერისთავს აცნობა ბერისა მისვლა და სახლისა თხოვნა, მან მაშინვე ინება და მიიწვია ბერი თვისთან. მისრული მათდა იოანე ეტყვის ერისთავს: „მშვიდობა შენდა, სარდალ-ერისთავო“. ერისთავი ეტყვის მადლობას, მოიკითხამს და შეიწვევს საკუთარსა სახლსა შინა და გამოსცნობს ვითარებასა ბერისა მოგზაურობისასა.

ამა ჟამსა შინა ერთი მსახურთაგანი ხელმოკიდებით შემოიყვანს მეთოდი ერისთვის შვილსა, რომელიც იყო ორისავე თვალითა ბრმა, გარნა გონებით ღრმა და მუნებურისა ზნეობითა სრული. ბერმან იკითხა, თუ ვინ არს იგი, და მაშინ უთხრეს: მეთოდი დივანბეგზ არსო. მსმენელი ამისი აღდგა იოანე და სიყვარულით მოიკითხა მეთოდი, რადგან აღრიდგანვე იცნობდა საქართველოსა შინა. მეთოდიმაც რა გამოსცნო ბერისა მუნ ყოფა, სიყვარულით მოიკითხა და შეიტკბო დიდად, და ჰრქვა ბერსა:

„მე თუმცა ხმაი შენი მესმის, გარნა ვსწუხვარ, რომელ ვერა გჭვრეტ თვალით“.

ბერი: გონებით ჭვრეტა უმეტესია, ვიდრე თვალითა.

მეთოდი: ეგ ჭეშმარიტია, მაგრამ გონებაც რომ ჰქონდეს და სახედველიცა, ეს უმჯობეს იქმნების.

იოანე: სოფელსა შინა ყოველი საქმე შემთხვევითია და ამისთანა დროს მოთმინება უნდა აქვდეს კაცსა.

მეთოდი: მეტი რა გაეწყობა, დამერწმუნე საქართველოს მეფის ირაკლის და გიორგისაგან და სხვათა მეფის ძეებთაგან შეტკობისა და აღერსობის გამო აღარც კი მახსოვდა ჩემი სიბრმე.

იოანე: ნახეთ, თუ ვითარ ნუგეშსა ჰცემს ღმერთი მწუხარებასა შინა მყოფსა კაცთა.—მაშინ

ანტონი: მიბძანე, ბერო, თუ რაჟსა მიზეზისათვის ვერღაღანინახვენ თვალდამდგარნი კაცნი?—ამ უამად

ზურაბა: ბატონო ერისთავო, რა დიდი განმარტება უნდა, თვალის კაკლები რომ დაუშრტება კაცსა, რაღას დაინახავს.

ანტონი: შე გიჟო, ეგ კი ვიცი, მაგრამ თუ ვითარისა სახითა ხედავს თვალი ჩვენი და ანუ რაჟსა მიზეზით მოგვაკლდება ხედვაჲ, ის მსურს ვისწაო.—მაშინ

იოანე: მაგ ხელოვნების მოსწავლემ უნდა ისწაოს ოპტიკა.

[საუბარი ოპტიკისათვის].

შემდგომად ამისა მოიღეს სანოვაგე და, რა ხელჰყევს, მერეთ, ვითა ჩვეულება არს იმერთა, იწყეს გალობა, დია სასიამოვნოდ სასმენი, და ოდეს სრულ ყვეს,

იოანემ ჰრქვა მეთოდის: „ჭეშმარიტად იმერული გალობა დია სასიამოვნო ხმა არს და კარგად შეწყობილი, რომელსა საკრავსა მიემსგავსების“.

მეთოდი: მართალს ანობთ, ქართულ გალობაზედ იმერული გალობა უკეთ არის შეწყობილი, და თქვენ რომელი გისწავლიათ?

იოანე: მე ქართულის კილოთი.

მეთოდი: იცით გვარნი გალობისანი, თუ ვითარ არის შემდგარი?

იოანე: ვიცი, რაოდენ შესაძლო არს.

მეთოდი: მიბძანეთ, რომ აღვიხსენო ისევ, თუმცა ყმაწვილობას მისწავლია, მაგრამ არღა მახსოვს ნათლად.

იოანე: როგორ გნებავთ რომ მოგახსენოთ?

მეთოდი: თუ რაჲ არს გალობა, ანუ ვითარ სახელიდების და ანუ რაოდენად განიყოფებიან?

იოანე: გალობა არს ხმაჲ ანგელოსთადმი შემსგავსებული, რომელნიცა წინაშე საყდართა ღვთაებისათა გალობენ: „წმიდაო, წმიდაო, წმიდაო უფალო საბაოთ“; და ამისთვის გალობა თუ არ საღმრთოთა ზედა, სხვებ არა მოიღების. ხოლო გალობა სახელიდების ეკკლესიურსა მსახურებასა შინა მოღებული საღმრთოთა წერილებთაგან სტიხად, პოემად, ანუ წარსაკითხველად ცისკართა ზედა კანონისამებრ, რომელნიცა არიან რიცხვით ცხრანი...

მეთოდი: რაოდენ გვარობს გალობისა ხმა?

იოანე: ყოველს ქვეყანაში, ესე იგი, საბერძნეთს, ეგროპიას, არაბიას და სხვათა შორის არს რვა ხმად განყოფილი გალობა, და ამ სახით ჩვენშიაც; რომელ ამაზედ მეტი შეუძლებელ არს, ამისთვის, რომელ საკრავთა ფარდებიც რვანი არიან, რომელიცა თვითეული მათგანი ჟამსა დაკვრისისა გამოსცემენ სხვადასხვა სახედ ხმათა. ხოლო კანკლელი, რომელ არს შინ-ფარდათ წოდებული, იგი მცირედ უკვე განესხვავების კილოს მშენიერებისათვის; და რაგვართაც საკრავსა შინა იხმარება, ესახედვე გალობასა შინაცა. და ესეც წარმოებს ისევ რვა ხმათაგან.

მეთოდი: საცისკრო უკუე სძლის-პირი რაოდენ ხმად არს განწვალებულ, ანუ რაოდენის გვარად არს შემდგარი?

იოანე: საცისკრო სძლის-პირი არს რვა ხმა, და არიან სრულიად რვა ხმა საცისკრო სძლის-პირნი ხუთასი სხვადასხვა ხმად წარმომდგარი¹.

მეთოდი: სამწუხრო სძლის-პირნი რაოდენნი არიან?

იოანე: ესენიც არიან რვა ხმა, ხოლო სძლის-პირნი სამწუხრონი არიან ყოველნივე სამეოც-სამეოც.²

¹ ესენი იხილ. ხელნაწ. Q 298, ფ. 9—79. რედაქ.

² იქვე, ფ. 82—9. რედაქ.

მეთოდი: კვირა-ძლის დასდებელნი რაოდენნი არიან და ანუ «უფალო ღალად-ვყავისნი»?

იოანე: არიან რვა ხმა კვირა-ძლის დასდებელნი და რვა ხმა «უფალო ღალად-ვყავისნი» და რვა ხმა «დიდება აწ და მარადისნი».

მეთოდი: სხვანი ყოველნი საუფლონი დღესასწაულნი ვითარითა ხმითა იგალობებიან?

იოანე: ამა რვათა ხმათა დასდებელთა და რვას ხმას სამწუხროს სძლის-პირზედ ითქმიან და იგალობებიან ყოველთა საუფლოთა დღესასწაულებთა დასდებელნი, და ეგრეთვე ზემორეხსენებულისა რვა ხმის საციცკროს სძლის-პირთაგან ჰქონან ყოველთა დღეთა და დღესასწაულთა საგალობელნი და სძლის-პირნი განყოფით. ხოლო რვა ხმა იგი «დიდება აწ და მარადისი» იხმარებიან ყოველთა გალობათა შინა თვს-თვსსა უკუე დროსა და მათ საციცკროს სძლის-პირზედ ითქმიან საგალობელნი საუფლოთა დღეთანი, და ეგრეთვე მწუხროსა და ციცკროსა, ვითარცა ვნებათ კვირისა, ანდრიას საგალობელნი და რვა-ხმოვანი ღვთისმშობლის მიცვალებისა, ფერისცვალებისა და იოანე ნათლისმცემელის თავისკვეთისა.

მეთოდი: რვა ხმა სძლის-პირნი თვითეული უკუე მათგანი ისევე ერთ ხმად ითქმიან თუ სხვადასხვად?

იოანე: რვა ხმა საციცკრო სძლის-პირნი პირველის ხმიდამ ვიდრე დასასრულამდე არიან სხვადასხვა კილოდ სათქმელნი, გარნა პირველისა ხმისა სძლის-პირსა ჰქონან ყოველთავე დაბოლოება ანუ დასრულება ერთგვარსა კილოსა ზედა, და ვითარ ამას, ეგრეთვე სხვათა ხმათა სძლის-პირთა ჰქონან პირველთა სძლის-პირთა მსგავსად დაბოლოება ანუ დასრულება კილოთა.

მეთოდი: ვითარი სხვაობა აქვს რვა ხმასა დასდებელთა და ანუ ვით განიწვალებიან?

იოანე: რვა ხმა დასდებელნი არიან სხვადასხვა ხმანი, არამედ ყოველნივე ხმანი არიან თვისითა მუხლებითა ერთიმეორისა მსგავსნი, რამეთუ პირველის ხმის მუხლნი არიან ერთ ხმად და ესაახედვე მეორისა, მესამისა და სხვათა. და ვითარცა ესე რვა ხმანი დასდებელნი განიყოფებიან სხვადასხვა ხმად,

ეგრეთვე რვა ხმანი «აღსავალნი» არიან სხვადასხვა ხმანი. არამედ თვითეულს ხმასა აქუნ თვს-თვსნი საკუთარნი «აღსავალნი» და ესე ყოველნი საკუთართა ხმათა შორის თვისთა ყოველით მუხლებითურთ თვისით არიან ერთიმეორის მსგავსნი. ეგრეთვე მათ რვათა უკვე - დასდებელისა ხმათა ჰქონან «ღმერთი უფალი», ტროპარნი, წარდგომანი და იამბიკონი, და ესენიცა არიან სხვადასხვა ხმად განყოფილნი და ამა რვა ხმასა ტროპართა ზედა ითქმიან ყოველთა დღეთა და დღესასწაულთა გალობანი. ეგრეთვე ითქმიან ტროპარნი, წარდგომანი სამწუხაროს სძლის-პირთაცა ზედა და სხვათა დღესასწაულთა წარდგომანი, და ეგრეთვე რვა ხმათა იბაკოთა ზედაცა, მაგალითად: «სიკუდილი რომელი» და სხვანი იბაკონი. და ესეცა იმცენ, რომელ სამწუხროთა შინა არიან «ნათელი ნათლისაგან», «ედემი» და ეგრეთვე დიდის პარასკევის იბაკოცა, «რომელი ჩუენთვის ჯუარს ეცუა». და არიან რვა ხმანი «უფალო ღალად-ვეყავისნი» სხვადასხვა ხმად სათქმელნი, და ესე უფრო ძნელსათქმელი არს, ამისთვის რომელ უკეთუ არა არიან ამას შინა დახელოვნებულ მგალობელნი, ვერ ძალედებათ სწორედ გალობად, რათა ერთიმეორესა ხმასა ზედა არა შესცვალონ.

მეთოდი: ჭრელებს, რომელიც უფრო მძიმედ სათქმელ არიან, რაოდენ გვარი ჰქონან კილონი?

იოანე: ყოველთა ჭრელთა გვარნი უკვე არიან ოცდაოთხნი კილონი, რომელთაცა სახეები არიან შემდგომნი ესე: 1) ხელმწიფე კილო, 2) ბოხუმი, 3) საკექენი, 4) სამი საბრუნავი, 5) მცირე საბრუნავი, 6) უცხო, 7) წინა თქმა, 8) დიდი წინათქმა, 9) ოსტაური, 10) ოინი, 11) მცირე ოინი, 12) ყოვლად წმინდის კილო, 13) ასამაღლებელი, 14) დიდი ასამაღლებელი, 15) ნოინი, 16) დაბანება, 17) ჩაბანება, 18) ჩაჟანგული, 19) შეყრილი, 20) მრავალგვარი, 21) ამონი, 22) ახაია, 23) ოდია, 24) დასდებლის კილო. და ესე ოცდაოთხნი კილონი შემოიცვენ ყოველთა ჭრელთა და ამათნი კილონი მიმოვლენ ურთიერთისადმი და იკანკლედებიან. ხოლო ესე ჭრელნი უკვე არიან წყნარად სათქმელნი და ტკბილად სასმენელნი. და ამა ჭრელებთა შორის არს „ალილო არნიკო“ უპირველესი სათქმელი, რომელიც ითქმის ბოხუმად, და ესე არს თვითხელმწიფე

კილო, და მერე დაბოლოვდების ალილუიაზედ. და სრულიად „ალილო არნიკი“ არს ექვსის გამოცვლილის კილოთი შემდგარი, გინა შვიდით, გარნა რვა კილოდ სათქმელი, და მხოლოდ არს ალილუია ჭრელად. ესახედვე სხვანი უკვე ჭრელნი არიან თვითო ლექსად, ორად, ანუ სამად ლექსად შემდგარნი, გარნა თქმასა შინა და გალობასა ფრიად განგრძელებიან, ვითარცა „გინატრისი“, „დიდი ამინი“, „იხარებს სული შენი“ და სხვანი მსგავსნი ამისნი.

ესრეთვე ჭრელის გვარნი არიან თვით წირვასა ზედა გალობანი, ესე იგი, „რომელი ხერუვიმთა“, „და ვითარცა“, „განიცადე“ მეორე კილო და სხვანი. ეგრეთვე არიან სძლისპირნი საცისკროთა და სამწუხროთა და სერობის გალობათა შინა, რომელნიცა მსგავსებენ ჭრელთა, რომელ არიან „შეძრწუნდა უბიწოსაგან სიტყვა მძლავრისა“, „ანუ მტირ მე, დედაო“ და სხვანი მსგავსნი ამათნი.

მეთოდი: რაოდენ ხმად ითქმის და შეწყობილია ქართული უკვე გალობა?

იოანე: მგალობელნი უნდა იყვნენ ექვსნი და შეაწყონ ესახედ, რომელთაცა უწოდებთ: თქმა, მალალი ბანი და ზილი, ბანი, დაბალი ბანი ანუ შემდეგი, და დვრინი ანუ მოძახილი.

და ესე ექვსი შეთანხმებული ხმა მაშინ უფრორე იხმარება, ოდესაც ითქმის „დიდება მალალიანი“ დღესასწაულებში გალობით და მსგავსნი ამისნი, ხოლო სხვათა გალობათა შინა კმა არს: მთქმელი, მალალი ბანი ანუ მოძახნელი, და ბანი ანუ მობანე. ხოლო უკეთუ ამა სამთა მგალობელთაგანი აკლიან რომელნიმე, მაშინ არლა იქნების სასიამოვნოდ სასმენლად ქართული უკვე გალობა და არცა ღიღინი.

მეთოდი: ვინ შემოიღო ქართული უკვე გალობა?

იოანე: ძველად ქართველნი გალობდენ ბერძულის ხმითა და მერე ქართული უკვე გალობა გააკეთა წმინდამ გიორგი მთაწმიდელმან ქართველმან, რომელიც იყო ბერძულსა და ქართულსა ენასა ზედა მეცნიერ და გალობათა და საკრავთა შინაცა გამოცდილ. და მერე უფრორე განაშვენეს იმერთა და მეტადრე გურიაში, ვითა აწ არსცა. და ესე კმა იყავნ.

მეთოდი: მიბძანეთ ესეც, ლუკაონებრი უკვე გალობა ვითარდა იწოდება?

იოანე: ლუკაონი არს სახელი ქვეყანისა. და ოდეს პავლე მოციქულმან განკურნა მკელობელი ორისავე ფერხითა, მაშინ უგალობეს ერთა მუნებურთა ხმითა ლუკაონებრითა და იტყოდეს: „ღმერთნი მსგავსებულ არიან კაცთა და გარდამოსრულ არიან ჩვენდა“. და ხალოდეს ბარნაბას დიოს კერპით და პავლეს ერმით და სხვანი. გარნა ესე ლუკაონებრი გალობა იყო მათ ერთა შორის საგალობელი კერპებთადმი, სამხიარულო ხმა, რომელნიცა ფერხულის სახედ მუნებურნი ერნი ერთი მეორეს გარდაებმოდენ და გარემო კერპებთა მათ ბომონებისა იქცეოდნენ ამა ხმისა ღაღადებითა. ხოლო ეკკლესიურის განმარტებით ითქმის „ლიკ“ ბერძულებ, რომელიც ნიშნავს ეკკლესიათა შინა ორ ხოროდ მწყობრად მგალობელთა, რომელნიც კანანახისა დაძახითა იგალობებენ ორპირად. და ესრეთვე ჯვარის დაწერის დროს რომ ცოლ-ქმართ შემოატარებენ ჯვარისა და სახარებისა გარეშემო, და ეგრეთვე ჟამსა ყრმისა მონათვლისასა, ოდეს შემოუვლიან მღვდელი და ამქმელი. და ესთავე ოდეს ანუ მღვდელს და დიაკვანს აკურთხებენ და გარშემო ტრაპეზისა შემოატარებენ, ამა ყოველთა ჟამსა გალობისასა ეწოდების „ლიკ“, რომელიც ნიშნავს სამხიარულოს ხმასა. და სხვებცა, ოდეს ისრაელნი განვიდნენ ზღვასა მეწამულსა და დაანთქა ფარაო მხედრობითურთ ზღვასა, მაშინ ისრაელთ ერთა იღაღადეს ლიკაონებრი ხმაჲ, რომელიც ნიშნავს დას-დასად მხიარულებისა და მადლობისა ხმასა ანუ გალობასა.

შემდგომად ამისა დასრულდა ვახშამი. ბერმაჲ განისვენა სადგურსა თვისსა. და მერე ორისა დღისა შემდგომად გამოეთხოვა ერისთავს და მადლობელი განემართა ვარციხისაკენ (რომელსა ძველად ეწოდა ვარდის-ციხე სიმრავლისა გამოვარდისა).

რა ბერი მივიდა ვარციხეს, სალთხუცესსა აცნობეს მოსვლაჲ მისი. მან მისცა სადგური და ვახშმად მიიწვია თვისთან. ვახშმისა დროსა რა მივიდა ბერი და იხილა სალთხუცესი,

ბერმან რქვა: „მშვიდობა შენდა, სარდალ-საღვთისმეტყველ-
მოურაო!“

საღვთისმეტყველი: და სულისაცა შენისათანა, კარის წინამძღ-
ღვარო!

იოანე: არა უფალო, ჯერ არცკი ვარ ნაკურთხი მღვდელ-
მონოზნად!

და მერეთ ეანბორნენ ერთმანერთს და მოიკითხა ბერი, და
დასვა მახლობლად თვისა, და გამოჰკითხა მგზავრობისა მი-
ზეზნი. და ყოველივე ცხად უყო ბერმან.

ჟამსა ამას შემოვიდნენ ორნი ჭაბუკნი კაცნი, კარგად მორ-
თულნი, და უსალამეს წერეთელს. წერეთელმან მიიწვია თვის-
თან, ხოლო ბერმან იკითხა ვინაობა მათი. წერეთელმან აც-
ნობა, რომელ ესე არს ძმის-წული ჩემი, ქაიხოსრო; ხოლო
მეორისა—ესე არს ძე ჩემი, სვიმონ. ბერმან მოიკითხნა მშვე-
დობით და მერმე რქვა ბერმან წერეთელს: „არა, ამათ უნდა
ეწოდებოდეს სხვანი სახელნი, ვინაიდან ღირსნი არიან“.

წერეთელი: რომელნი?

იოანე: სემ და იაფეთ.

წერეთელი: მე ნოე არ მეწოდება სახელად, რომ ეგ და-
მერქმევიანა, ეგ სახელნი.

იოანე: ამისთვის მოგახსენე, რომ ამათაც დაჰფარეს შიშ-
ლოება მოხუცებულისა.

წერეთელი: მე არ დამთვრალვარ.

იოანე: სიმთვრალე მხოლოდ ღვინით დამთვრალს არ მიე-
წერება, სხვა მნიშვნელობაცა აქვს.

წერეთელი: ვითარ?

იოანე: არაყიცი დაათრობს; ღვინოც, ბანგიცა, ბეუმტრო-
ცა, ლუდი, პალბოზა, ახტაშირა და ბურახიცა და მსგავსნი
ამისნი.

წერეთელი: არ მახსოვს, რომ ეგენი შემესოს.

იოანე: გარდა ამათსა სხვაცა არს დამთრობელი უკვე
ნივთნი,

წერეთელი: მითხარ მე.

იოანე: ოქრო, ვერცხლი, მოოჭვილნი ნივთნი, ნიშანნი და
სახელონჯა.

წერეთელი რაჲ განყოფილება აქვს ღვინით დამთვრალსა და მაგა ნივთებითა დამთვრალსა?

იოანე: ესე რომელ, ღვინით დამთვრალი მალე გამოიფხიზლებს, ვინაიდგან ღვინისა თვისება წინააღმდეგება გრძობათა ჩვენთა და დაასუსტებს, და ვერღა მიაართმევს რიგიან ტვინსა საგრძობელსა მას. მაშინ კაცი იგი როტავს და ბოდავს, და ვერღა განსჯის ღვინის აღსრულის ორთქლისა გამო სტომაქით, რომელიც შეეხება ტვინისა წვრილთა ნერვებთა; და ამისთვის დააბნელებს ცნობასა მისსა. გარნა ასეგვარი სიმთვრალე არა გასწევს ერთისა ანუ ორისა ჟამისა კიდე, ვინაიდგან მალე დაცარიელებულ იქმნებიან ბუღნი იგი და მოინელებს სტომაქიცა და ისევ ეგება კაცი იგი პირველსავე მდგომარეობასა შინა. გარნა ვერცხლითა და ოქროჯთა და გამდიდრებისა გულის-თქმითა დამთვრალი ვერა ოდესღა გამოიფხიზლებს, და მაშინ დაივიწყებს ყოველსავე და დაჰკარგავსცა განსჯასა, მოიძულებს თვისსა უფროსსა და კეთილის-მოყოფელსაცა, ესთავე თვისსა მშობელსა, ქვეყანასა, და მოყვასთა თვისთა; და არღა იზრუნებს, თუ რაჲ შემთხვევად არს მისა, ანუ მეზობელთა თვისთა, რომელ გვაქვს ამისთვის მრავალნი უკვე მაგალითნი.

წერეთელი: პირველად მითხარ ვერცხლის-მოყვარებისათვის; თუ რაჲ არს, და ანუ ანგარება, და მერე გითხრა შენ ჭეშმარიტი პასუხი ამათვის.

იოანე: ვერცხლის-მოყვარებაჲ არს ძირი ყოვლისა ბოროტებისა და მანქანება ყოვლისა ღონიერებისა, თუ რომელისა ძალით მოიხვეჭოს იგი. ხოლო ამას შეუდგების ანგარება, შური, ამპარტავანება, დიდებობა, პატივის-მოყვარება და ოდესმე მკვლელობაცა. და აქა ვსთქვათ, რომელ ანგარება საჩინოებს შრომათა შინა აწმყოასა მდგომარეობისა ჩვენისა და მყოობადისა ცხოვრებისათვის. ოდესცა იგი განვალს საზღვრისგან, მაშინ დაშრეტს კაცთმოყვარებასა და მოყვანებულ ჰყოფს ერთა მოტყუებისა და ბოროტ-მოქმედებისადმი. ვნება ესე დამოკიდებულ ამას სჯულსა ზედა თვითდამმარხველობისასა, და არს არამართლიადი შეთანასწორება სჯულისა მის. ეგრეთვე არს საფუძველი განზრახვისამებრ განსადიდებლად გარეგანთა

სარგებლობათა და უაღრესობათათვის. განზრახვა და გამო-
ძიებაა მათი ერთა უკვე მცირეთა ანუ დიდთა ზედა უფლებენ
ზომიერებისამებრ ძალითა გარემოებისათა, რომელიც მოზარ-
ლობს აზრთა შინა ერთსა გვარობისასა.

მიზეზისამებრ ამისა ანგარებასა აქვს უკვე უდიდესი ხელ-
მწიფებაა.

განზრახვა, რომელსა ზედა იგი დაფუძნებულ იქმნების, არი-
ან ამა გარემოებითა: 1) ზრუნვა თვით-მცველობისათვის თვი-
სისა მშობელობითთა განდვიძებითა, რომელითაც შეგონებულ
გვყოფს ჩვენ. 2) თანასწორობითსა დროსა შინა წინაღვე სამძ-
ლევლოდ განმზადებულ გვყოფს ჩვენ სარგებლობისათვის ჩვენ
მიერ გრძნობილთა საგანთა ზედა, ვინაიდგან იგინი მიზიდულ
ჰყოფენ თვისად ყურადღებასა ჩვენსა. 3) დაუცხრომელობი-
თი მზრუნველობაა მდგომარეობათა და ბედნიერობათათვის
სახმარობს ყოველსა ადგილსა შინა, სადაცა უკვე დადგინებულ
არს საკუთრებაა. 4) სიმდიდრე მიწთომილ გვყოფს ჩვენ ყუ-
რათმღებელობისა ღირსეულებისადმი. ამა უკანასკნელისა გან-
დიდებისა გამო სჯული უკვე ამაღლებების სამოქმედოდ სჯულ-
სა ზედა თვით-დამცველობისასა წარმოებისა გამო ერთა შო-
რის ანგარებისაგან. ანგარნი უკვე არიან ორგვარ: ესე იგი,
განმაზნეველნი და ძუნწნი. განმაზნეველნი უკვე იქმნებიან ჩვეუ-
ლებისამებრ თვითმტაცებელ და მყოფი აღტაცებულთა სურ-
ვილითა დატკობისათა. ხოლო ძუნწნი უკვე იქმნებიან ფრთხილ
და ხელმოჭირებით და აღვირ-ასხმითა მოშიშნი მოუკლებლო-
ბისათვის ნაანგარებულისათვის.

ანგარება და თვით-მოყვარება ხშირადრე იქმნებიან სიტყვა-
თა შინა ერთმნიშვნელნი, გარნა გემოთ-მოყვარება, ამპარტა-
ვანება და ცულ-მედიდობა არცა მცირედ თავმოყვარე, ანუ
ესთქვათ უკვე ესრეთ, არცა მცირედ სხვათა კეთილთა მწად-
ნელი, ვითარცა ანგარი.

ხოლო ბონი (sic) ანგარებისა და ვერცხლის-მოყვარებისა
მდგომარეობს არა ზომასა შინა მზრუნველობისასა, არამედ გა-
ნუსვენებლობასა შინა საკუთარისა. ფიქრისა თვისისა სარგებ-
ლობისა და შეძინებისასა.— მაშინ

ზ უ რ ა ბ ა: ბატონო წერეთელო, ამ ბერძენ ქართლი, კახეთი,

იმერეთი, ოდიში და გურია მთლად მოიბრძინა თეთრის შოვნისათვის და რატომ თავისთავს არ ასწავლის, თუ ესდენ ცოდვა არს ვერცხლის მოყვარება?

წერეთელი: ეგე სამღვდელთ ჩვეულება არს, თითონ კი უნდა შეიკრიბონ და მიიხვეჭონ, და ჩვენ კი გვამხილებენ.

იოანე: არა, უფალო ჩემო, ჩვენ მხოლოდ ლოცვით ვთხოვთ მოწყალებას, და ვის როგორ ნებავს, ისე მივიღებთ მათგან მოწყალებასა, მაგრამ მე სხვებ მოგახსენე.

წერეთელი: მერწმუნე, მე ყოველსა შინა მართალ და ჭეშმარიტ ვარ და, ვითა შენ ჰგონებ, ესთავე სხვანიცა ხალხნი. მაგრამ ჩვენ საზოგადოდ გვაქვს—ზემოპირს კი განვიხილავთ ნივთისას და შინაგანის ძალის გამოძიებას კი არ შეუდგებით. და ესრეთვე, რა სიტყვა იოქმის რამე ესგვარ, მას ერთი-ორად უფროვე მეტს შესძინებენ და სიცრუითაცა აღავსებენ. და მე ამას მხოლოდ გეტყვი, რომ მებატონე კაცს და ყმაწვილს-კაცს რაოდენიმე არიან საქმენი, რომელნიც დაკლებულ ჰყოფენ საქმისაგან, ესე იგი: 1) მლიქვნელნი კაცნი ოდესაც იპოვნიან თვისთა მებატონეთა თანა საქმეთა და იშოვნიან სასმენლად ყურსა მისსა, მაშინ ყოველსავე ვერაგობასა თვისსა მას ზედან მოიხმარებს და შეაცთუნებს. თუმცა ჰგონიეს მისსა მებატონესა ანგელოზად, გარნა იგი არს ეშმაკი ანგელოზისა სახედ შეცვალებული. და თვით უნდა აქენდეს მფლობელსა ცნობა თვისთა მახლობელთა და ქვეშევრდომელთა. 2) ყმაწვილთა კაცთა თანა ვეზირობა და მათგან რჩევისა მიცემა, რომელიც დიასუსტი იქნება და ვერც სარგებლიანი რჩევა. ამისთვის ვინაიღვან არა არიან იგინი საქმესა შინა დახელოვნებულნი და არცა უცხოთა ქვეყნებთა მნახენი, რათა მუნებურნი ზნეობანიცა უწყოდენ, და მალეც მოტყუდებიან—ანუ ნივთით, ანუ აღთქმით, ანუ თვით მიმფერებლობითა და ქების მიწერითა და ცუდთა საქმეთა ზედა დამოწმებითა, რომელ ესე ყოველნი მძლეველ არიან ჰაბუკთა კაცთა. 3) სხვის ქვეყნის კაცის შეყვანა სამეფოთა საქმეთა შინა და მინდობა თავისა თვისისა და საიდუმლოთა და ნებისამებრ მისისა ქმნა საქმეთა—ესე შინაგანთა ქვეშევრდომილთა დაუწყებს წინააღმდეგობასა. და მაშინ იგინიცა შესცვლიან ჯავრით თვისსა მზრუნველობასა მფლობელი-

სადმი თვისისა. და მაშინ უფრო მეტადრე, ოდესაც ვინმე იქმნების გამოძებულ თვისისა მეფისაგან მამულისა ორგულობისათვის, და ანუ ცუდ-კაცობისათვის და, მიიღებს მას სხვადა თვისა სანდოდ კარისა კაცად. იფიქრე, თუ იგი ვითარ იქმნების მლიქვნელ და დამამტკიცებელ ცუდთა განზრახვათა ზედა მთვარისათა სარგებლობისა და პატივისათვის თავისა თვისისა? 4) თვითრჩულობა და დაუდგრომელობა სიტყვათა ზედა თვისთა მეფისაგან. ხოლო და ესე კმა იყავნ, რომელ ამა ოთხთა ზემოხსენებულთა მიზეზთაგან შემოხდა მეფეთა შორის სიძულვილი, მოყვრებთა შორის მტერობა, ერთგულთა ყმათა შორის შური და შემოხიზნულთა კაცთა მკვლელობა, რომელიცა გვაქვს მაგალითად საბუ[თი] ფაშა ახალციხისა, რომელიცა აღთქმითა თეთრისათა შარიფ-ფაშისა მიერ მოაკვლევინეს ზემოხსენებული ფაშად. და ესე იქმნა ესეგვართა მრჩეველთაგან ჩვენთვის საკიცხევარი საქმე. და ესეგვარმან უწესობამან და ფიცის-მტეხელობამან შობა განხეთქილება ურთიერთისა შორის. და მე რაოდენ ვეცადე განმართვად ამა უწესობათა საქმებთა, ეგეოდენ აღიძრნენ სასიკვდილოდ ჩემდა. და აწ საჯე შენ, პატიოსანო ბერო!

და ესრეთ დასრულდა უბნობა. მოიღეს ვახშამი; და შემდგომად სრულ-ყოფისა წარვიდნენ თვის-თვისად, ხოლო ხვალისა-დღე ბერი იახლა მეფესა და გამოეთხოვა. მეფემან უბოძა საბოძვარი და ბერი განემართა გელათის სანახავად.

რა მივიდა ბერი გელათსა, აცნობეს გენათელს მისვლა ბერისა. მან უბოძა სენაკი. ბერმან გამოიცვალა საგზაო ტანისამოსი, იახლა გენათელს და მდაბლად ეამბორა. მან შეიტკბო კეთილად და უბძანა: „უკეთუ გსურის თაყვანისცემა ეკლესიისა, წარვედ და იხილე!“

ბერი: ერთი ამ ეკლესიის თაყვანისცემისათვის და მეორე თქვენთვის გიახელ.

გენათელმა უბძანა დეკანოზს წარყვანება მისი და წარიყვანა ბერი იგი. რა შევიდნენ ეკლესიად, ბერმან თაყვანისცა წმინდათა ხატთა და მერეთ გაშინჯა შენებულებად ეკლესიისა მის. სთქვა: „კურთხეულ არს ღმერთი, ვინაჲდგან ქართველთაც სცოდნიათ ძველად არხიდექტურობისა ხელოვნებაჲ“. და აკურ-

თხა მეფენი აღმაშენებელნი ამა ეკკლესიისანი და განმაახლებელნი მისნი. და მერე აჩვენეს საფლავნი მეფეთანი, და ამასთან თამარ მეფისა, და დავით აღმაშენებლისა, რომელთა საფლავთა ქვათა ზედა იყო წარწერილ ესრედ (თამარ მეფისა):

როს ნაჭარმაგევს მეფენი, შვიდივე პურად დამესხნეს, ყიზილბაშ, ოსმალ, არაბნი, სამზღვართა გარეთ გამესხნეს, ხაზარით თევზნი ბევრ-რიგნი, იმერთა წყალში შთამესხნეს, ამა საქმისა ხელქმნილსა, აწ მკლავნი გულსა დამესხნეს.

(დავით აღმაშენებლისა).

ესე არს განსასვენებელი ჩემი ამიერიდგან უყუნისამდე.

მერეთ ბერი ემთხვია საფლავსა მას და სთქვა:

„ჰოი, საზოგადო მამაო და ქართველთ მხსნელო, ვითარ დაგფარა შენ მიწამან, რომელიცა იყავ წინამეწყვე ქრისტეს წინააღმდეგთა სარკინოზთა და ქვედამცემელ მათი და განმსვენებელი მართმადიდებელთა!“

შემდგომად ამისა იხილა ხატი ხახულისა ღვთის მშობელისა ლუკა მახარობელისაგან გამოწერილი და შემკობილი ძვირფასად, რომელსა გვირგვინსა შინა უსხენან თვალნი ყეენისაგან შეწირულნი, ოდეს განუჭირდა მხედრობათა მისთა და თვით მას, რათა მშვიდობით განრინებულ იყო. ევედრა ხატსა მას და თვისისა გვირგვინთაგან აღმოიღო სამნი თვალნი ძვირფასნი და შესწირა მას, რომელთა სახელები არს ესე: 1) კედელა; 2) ობოლა და 3) შედგა. და ამასთან სხვანიცა მრავალნი ძვირფასნი ხატნი შემკობილნი და ნაწილები, წიგნები საღმრთონი და შესამოსელნი სამღვდელონი და მიტრები, რომელთა შორის იყო ძველი სამღვდელო ქუდი არონის ქუდის სახედ შეკერილი. და ამას დაუწყო გულსმოდგინედ ბერმან სინჯვაჲ. ამჟამად შემოვიდა გენათელიცა და რქვა ბერსა მას: „ვითარ მოგწონს ეკკლესია ჩვენი?“

ბერი: „ვითარიც ქება მსმენია, იმაზედ გარდამეტებული ყოფილა, ვითარცა შენობით, ეგრეთვე სამკაულითა; და ესეც, რომ ძველი სამღვდელო შესამოსელნიც გქონიათ, ესე სულ დიდება არს ამა ეკკლესიისა და თქვენიცა, ვინაიდგან კეთილად დაგიცვამთ“

გენათელი: მართალს ბძანებთ, რომ მრავლის მტრის ხე-

ლისაგან დაიფარა ღმერთიდან და ჩვენთან გულსმოდგინებამანცა. და გთხოვ მომიგოთ ყოველივე წვრილად ძველთა სამღვდელთათა საყდრისა და შესამოსელთათვის განმარტებით!

და მერე წამოიყვანა გენათელმან საწოლსა თვისსა. უბძანა დაჯდომა და გამოჰკითხა შემდგომითა სახითა ესრეთ: „ვითარ იყო შენებულ კარავი იგი, რომელიცა მოსემან შეუმზადა ისრაელს სალოცველად, და ანუ რაოდენ დიდ იყო და ანუ რაოდენ განყოფილად, და ანუ სამკაულნი მისნი რაჲსა ნიშნვიდნენ?“

[საუბარი ძველისა კარავისათვის და სამღვდელთა სამკაულთათვის].

და ესრეთ დასრულდა უბნობა. გენათელმან კარგად განუსვენა ბერსა და მერეთ ბერი გამოეთხოვა და ბედნიერი წამოვიდა მუნით.

და მოიწივა ბერი ადგილსა მოწამეთასა, სადაც ასვენიან გვამნი წმინდათა მოწამეთა და მთავართა დავით და კონსტანტინესი, რომელნიცა იყვნენ ძმანი. მისრული მათდა ბერი ანბორებითა და კრძალულებით თაყვანის ცემს.

და მერეთ წარმოვალს მუნით და მოვალს საღამო დროს წირქვალსა სოფელსა შინა, სადაც სცხოვრებდა უკვე დედოფალი იმერთა ანნა. და ამა ჟამსა შინა ბერმან აახლო ზურაბა, მდაბლად ლოცვაკურთხევით მოსვლაჲ თვისი აცნობა დედოფალს. დედოფალმან რა სცნო იოანე ბერისა მისვლა, უბოძა სადგური და უბრძანა ზურაბას, რათა შემდგომად დასვენებისა იახლოს ბერი იგი. რა იოანე დასადგურდა, მცირესა ხანისა შემდგომად მივიდა იგი დედოფალთან და მდაბლად მთაყვანებელმან მოახსენა: „მშვიდობა თქვენდა, დედოფალთ-დედოფალო!“ და მან უპასუხა: „და სულისაცა შენისათანა, წინამძღვართ-წინამძღვარო.“

იოანე: უი, ბატონავ, რათ მკიცხავთ?

დედოფალი: და შენ რალად მომიხსენე ესრეთ დედოფალთ-დედოფლად?

იოანე: მე ჭეშმარიტებით მოგახსენე, ვინაჲდგან დადიანისა და გურიელისა მეუღლენი დედოფლად იწოდებიან, და რადგან იგინი არიან ხელთა ქვეშე თქვენთა.

დედოფალი: მე სადლა, რადგან აწმყოსა დროსა შინა, ვითა მწირი, ესრეთ ვცხოვრობ ამა დაბასა შინა!

იოანე: მაინც თქვენი უკვე ღირსება არ მოგაკლდებათ, სადაც გინდა სცხოვრებდეთ.

დედოფალი: რადგან მეცნიერი ხართ, თქვენ იცით პატივი ჩვენი და სხვათა რომ არ იციან რა, იმისას რას ბძანებთ?

იოანე: თქვენ უნდა დაითმინოთ, ვინაიდან ბრძენი ყოველსავე დაითმენს.

დედოფალი: ეს ხომ გსმენია, შენს სულგრძელებას ჩემი დღეგრძელობაც უნდაო.

იოანე: მართალ არს ბძანება ეგე, მაგრამ რადგან კაცნი ქვემდებარე ფართ ბედნიერებისა და უბედურობისა, ესე ორნივე შემთხვევითნი არიან და ამისთვის სიმზნე და მოთმინება თანა გვაძს. იქნება ბოლოს უფრო დიდს პატივსა და ხარისხსა შინა აღხვიდეთ.—მაშინ

ზურაბა: ჩემო ხელმწიფევე დედოფალო, ამ ბერის ლოცვით ყველა შეიძლება, რადგან ახლაც წმინდა ადგილნი მოილოცა.

დედოფალი: სადა და სადა იყავ?

იოანე: გელათს და მერეთ მოწამეთს, ორგანვე ვილოცე თქვენთვის და შეგავედრე.

დედოფალი: მაგ ქომაგობისათვის არას გაჩუქებ, ეს მითხარ სწორედ, გენათელს აღსარება არ უთხარ?

იოანე: რა საჭირო იყო ჩემთვის?

დედოფალი: რადგან ეფთვიმეს უთხარ აღსარება, რატომ მაგასაც არ უთხარ?

იოანე: არც წინამძღვრისათვის მითქვამს და არც მაგისთვის, ვინაჲდგან ჯერეთ იერუსალიმს არ მივიდოდით.

დედოფალი: მაშა, გავს, რომელ ამხანაგი არა გყოლიათ და მარტო შენ ვერ გაგიბედავს თქმა აღსარებისა.

იოანე: ამხანაგი ვინ უნდა მყოლოდა?—მაშინ

ზურაბა: შე რეტიანო, როგორ არ იცი მამალი და ძერა?

იოანე: რა განმარტება აქვს მაგას?

ზურაბა: აქაური და იქაური მემკვიდრენი, რაც რომ მელამ მათ უყო, ის საქმე ამათ მათ უქმნეს.

იოანე: მაშ, მე ოფოფად მდებ?

ზურაბა: მართლად, კარგად მოორჩი ორისავე ხელთაგან და

წვერის ფერიც გიგავს ოფოფის ბუმბულს და ცუდლუტობაც-
იოანე: უი ჩემ თავს, რას ანბობ შე გიჟო!

და მერე ბევრი იცინეს, და ამაზე დასრულდა ესე უბნობა.

შემოდგომად ამისა უბძანა დედოფალმან: „მამაო იოანე,
დიდად მსურს, რომ შემოკლებით მომიტხრა ცხოვრებაჲ და
წამებაჲ ამა მოწამეთაჲ, და ეგრეთვე ვინცა-ვინ საქართველოსა-
შინა წმინდანი ეწამნენ.

იოანე: რაოდენ ძალმიძს, ხელმწიფეო ჩემო, მაგახსენო: *

* შემდეგ გადმოცემულია ცხოვრება და მარტვილობა შემდეგი წმიდანე-
ბისა: დავით და კონსტანტინესი, არჩილ მეფისა, ლუარსაბ მეფისა, შუშა-
ნიკისი, აბიბოს ნეკრესელისა, ნეოფიტე ურბნელისა, რაჟდენ პირველმოწა-
მისა, ბიძინა, ელიზბარ და შალვასი, დავით-გარეჯის უდაბნოში წამებულ-
თა, ევსტათი მცხეთელისა, აბო თბილელისა, ათთა ბევრთა მოწამეთა
თბილისისათა, კონსტანტი კახისა, მიხეილ-გობრონისა, შალვა ახალციხე-
ლისა, ქუაბთახევსა შინა წამებულთა, სევჭიოსიოსისა (სუქია) და მისთანა-
თა, ისაკ და იოსებ თეოდოსიოპოლელთა, გრიგოლ სომეხთა განმანათლე-
ბელისა. ამათგან ვბეჭდავთ მხოლოდ ზოგიერთს, ისტორიულ-ლიტერატუ-
რულად უფრო საყურადღებოს. იმ წმიდათა «ცხოვრებანი», რომელნიც აქ
ჩამოთვლილთა შორის არ მოიხსენებიან, გადმოტანილია ამ ნაწილში მომ-
დევნო ნაწილიდან, სადაც იოანე მიტროპოლიტ ამბროსის უყვება რუსეთ-
ში ქართველ წმიდათა «ცხოვრებას».

ცხოვრება წმიდათა დავით და კოსტანტინესი, მთავართა არგვეთისათა, რომელნიცა იწამნეს უღმრთოსა მურვან ყრუსა დისწულისა მამადისაგან.

მონარხობასა ბერძენთა ზედა ირაკლი პირველისასა, მიიღო რა ხელმწიფება დისწულმან მამადისაგან მურვან ყრუდ წოდებულმან, ამან შეიძინა ყოველნი ადგილნი არაბისა, და სხვათა და ესრეთვე სპარსეთიცა; და შეუდგნენ ქადაგებასა მამადისასა, და ერჩიდნ ბრძანებასა ამა მურვანისასა. ესე იყო ფრიად მტერი ქრისტიანეთა და მდევნელი მათი. შეიკრიბა მხედრობა თათართა ვიდრე ექვსასი-ათასამდის, და წარმოემართა ქუეყანისა კერძოდ ჩვენისა, რომელსა უწოდდენ გეორგიად. პირველ მოიწია იგი სომხითად და მერე რანსა შინა, რომელ არს ყარაბადი, და ალვანიასა შინა, რომელ არს შირვანი, და კავკასიასა შინა; და მოაოხრა ადგილნი ესე, უმეტეს ვაკენი, ვიდრე მთისა. და მერტ მრადგა ივერიასა, რომელ არს ქართლი, და ალაოხრა ესე. და მერეთ გარდმოვლო მთა ლიხისა და შთამოვიდა იმერეთს შინა. დაუწყო ბრძოლად არგვეთსა შინა იმერთა.

მას ჟამსა შინა მთავარნი ესე გვართ ზეიძენი დავით და ძმა ამისივე კოსტანტინე მხნედ იყვნენ აღჭურვილ ქრისტეს მტერთა ზედა, და მრავალგზის შეიმოსეს ძღვევაჲ თათართა მათზედა, რომელნიცა უკანასკნელ მივიდნენ წინაშე მურვანისა.

თათარნი იგი, და რქვეს: უკეთუ ძლიერებასა შენსა არა სრულიად მიიტან მათზედა, ამა მეწინავეთა ლაშქართაგან შეუძლებელ არს მათდა ომისა გასწორებაო. მსმენელი ამას ზედა მურვან ყრუ აღივსო რისხვით და ბრძანა მხედრობისა თვისისა სრულიად გარმორტყმა ადგილისა მის და ზედადასხმა მძვინვარედ მათზედა. მისრულთა მხედართა ამათ განყვნეს მხედრობანი იგი და ოთხისავე კერძოთი გარემოერტყნენ იგინი. და იქმნა ბრძოლაჲ ფრიად ფიცხელი, და მრავალნი თათარნი მოსწყვიტნეს, გარნა სიმრავლემან ამა თათართამან იძულებულ ჰყვნა ლტოლვად იმერნი. და ამა ბრძოლათა შინა გარემოცულ იქმნენ ორნივე ესე მხედრობანი ქრისტესნი, და უკანასკნელ დიდისა ღონისა ძიებითა და ზედას-ზედას დასხმითა შეპყრობილ იქმნეს, და ქალაქიცა, წყალწითელად წოდებული, იგიცა გამოულეს და დააქცივეს.

ხოლო წმიდანი ესე ხელშეკრულნი საკვრელითა რკინისათა მიყვანებულ იქმნენ წინაშე მძლავრისა მის ქალაქსა შინა ქუთაისს. მხილველმან წმიდათამან შერისხნა და ბასრობდა მათ. ცუდისა უკვე სიტყვითა, და მერე რქვა მათ: „ვითარ იკადრეთ თქვენ ბრძოლაჲ პირისპირ მხედრობისა ჩემისა მინდობილთა კლდეთა და ტყეებთასა, არა უწყითა რამეთუ დიდისა მოციქულისა მახმედისა დისწული ვარ მე, რომლისა სჯულსა მონებს ყოველი არაბია და სპარსი, და დამორჩილებულ არს ჩემდა ყოველი ქვეყანაჲ აღმოსავლიდგან ვიდრე დასავალადმდე? ხოლო უკეთუ დაუტეოთ სჯული თქვენი და შეუდგეთ მოძღვრებასა მახმადისასა, მოგიტევო თქვენ შეცოდებაჲ თქვენი, ვინაჲდგან მეწყალვის ჭაბუჯობაჲ ეგე თქვენი“. ვინაჲდგან დავით იყო ჰაეროვან და სპეტაკ ხორცითა, და მოწაბლო თმითა, შვენიერ და ხშირ წვერითა, ხოლო კოსტანტინე შვენიერ გვამითა, მოწაბლე თმითა, და წვერ მშვენიერ და შესახედავითა სანდომიან.

და მერეთ რქვეს წმიდათა მათ: რომლითაცა იქადი შენ და აქებ დედის ძმასა შენსა მახმადს, ჩვენ უწყით, რომელ საცინელ არს სჯული მისი და საძაგელ, რომელმანცა მაცთურებათ მოიზიდნა თვისად უმეცარნი უკვე ერნი და მისცნა საბრალონი იგი წარწყმენდასა“. მსმენელი უღმთო იგი ბორგდა და მოწამეთა მართლიადთა სიტყვათა ზედა უბრძანა მტარვალთა

პირთა ცემა მათი, ხოლო შტარვალნი იგი უწყალოდ სცემდენ ლაწვთა ზედა არგანებითა. და დიდსულობდეს მხედარნი ესე და არარად რაცხვიდენ რისხვასა მისსა, გარნა ძლიერმან გვე-შულობამან და მრავალთა სისხლთა დათხევამან მათმან შეალ-სხეს სხეული მათი, და ქვე დაეცნეს მიწასა ზედა.

შემდგომად ამისა ბრძანა მძლავრმან შან აღდგინება მათი და მერე რისხვიდა კვალად. და შემდგომ მრავლისა გვარისა ლიქვნითა იწყო მეცადინოებაჲ თვისი და ჰრქვა დავითს: „მე მასმია, რომელ შენ ხარ გონება-მკვეთრი და მხნე; და შემმარ-თებელი ბრძოლათა შინა, და მთავარი ამა ქვეყანისა, ისმინე კეთილი აზრი ჩემი და, დაუტევე უგუნურებითი სიტყვაჲ ეგე შენო, ერჩდე დედის ძმისა ჩემისა სჯულსა და მე გყო შენ მთავ-რად სპარსთა და არაბიელთა, და გყო შენ სპასპეტ ყოველთა ამა მხედრობათა ზედა ჩემთა; ხოლო ძმასა მაგას შენსა პატივისცე წინაშე საყდრისა ჩემისა უპირველეს წინამ-დგომელობითა“. მსმენელმან ამისმან დავით გამოისახა თვის ზედა ნიში ცხოველს-მყოფელისა ჯვარისა და აღიარა ქრისტე, და სთქვა: „სიტყვა ღვთისა, რომელი განხორციელდა და იქ-ცეოდა ჩვენ შორის, და მოგვცა ნათლისღება და საღმრთო ზიარება, ჩვენთვის იგვემა, ივნო, ჯვარს ეცვა, და აღსდგა დიდებით, და ამაღლდა ზეცად, და მჯდომარე არს მარჯვენით მამისა. არა ძალგვიცს ჩვენ დატევებად მისა და წმიდათა მოციქულთა, და მამათა მიერ მოცემულისა სჯულისა, და შედგომა ზღაპ-რებრთა სჯულთა თქვენთა“. მსმენელმან მურვან დავითისამან ესეგვართა უკვე სიტყვათა, ჰკითხა კოსტანტინეს: „შენ რაჲ-სალა იტყვი, ყრმაო, თავისათვის შენისა?“ მაშინ კოსტანტინემ მიუგო უშიშრად მძლავრსა მას და ჰრქვა: „ისმინე, მეფეო, მე ქრისტიანე ვარ და მხედარი ქრისტესი, და ესრეთ აღვიარებ, ვითარცა ძმაჲ ესე ჩემი დავით“.

მსმენელმან მძლავრმან მურვან ყრუ წმიდათა მათგან ჰეშმარ-რიტისა სარწმუნოებისა აღსარებასა ზედა, აღეგზნო რისხვითა და მოუწოდა უწყალოთა ლაშქრისა კაცთა რაოდენთამე და მისცნა იგინი, რათა შეაყენონ იწროსა საპყრობილესა შინა; და ამცნო მათ, რათა არა რაჲმე საზრდელთაგანი, ანუ სასმელი რაჲმე

მისცენ მათ, არამედ მრჩობლისა ჯაჭვითა კრულნი შეაყენონ საპყრობილესა შინა. და ესრეთვე უბძანა არა-კაცთმოყვარეთა მათ მტარვალთა, რათა დღე ყოველ სტანჯვიდენ წმიდათა მათ სხვადასხვაგვარითა უკვე ტანჯვითა, რომელთაც ჰყვეს ყოველივე ბრძანება უღმთოსა მის, გარნა ღმერთმან დაიცვნა იგინი ყოვლისაგან მომყმარობისა, და იყენენ ვითარცა არა მშვიერნი.

შემდგომად რაოდენისამე¹ დღისა მოუწოდა მურვან ყრუმ გრძნეულთა კაცთა და მაცთურთა, და უბრძანა მათ, რათამცა ყოველივე მანქანებანი თვისნი გამოსცადონ წმიდათა მათ ზედა და აიძულონ დატევებად სჯულსა ქრისტესსა. მისრულნი ესე მაცთურნი კაცნი მრავლისა უკვე გვარისა ლიქვნითა ეუბნებოდეს და შეიწყალებდეს სიმხნეთა და ქაბუჯობათა მათთა, და აღუთქმიდეს მრავალგვართა უკვე ჯილდოთა და დიდებათა, და გემოვნებათა ხორციელთა, და ეხვეოდეს ხელთა, რათა მორჩილ ექმნებ, და აღიარონ სჯული მამადისა. გარნა წმიდანი იგი, ვითარცა ანდამატნი, ესრეთ მტკიცე იყენეს და ყოვლითურთ უარ-ჰყოფდენ ბილწსა სჯულთა მათთა და აღიარებდენ კადნიერად იესო ქრისტესა. ხოლო უკანასკნელ წყეულნი ესე გრძნეულნი სირცხვილეულნი უკანიქცნენ და ყოველივე ცხად-უყვეს მძლავრსა მას, და სიმტკიცე მათი სარწმუნოებასა ზედან თვისსა. მაშინ აღეგზნო რისხვითა მურვან ყრუ და ბრძანა წმიდათა მათ ფერხითა დამოკიდებად თავ-დაღმად და ესრეთ კვერთხითა უწყალოდ გვემანი მათნი.

ხოლო მტარვალთა მათ ჰყვეს ესრეთ, და დამოჰკიდეს მალღიად. და უწყეს გვემა უწყალოდ ესრეთ, რომელ წმიდანი იგი ხორცინი სისხლითურთ ქვეიქცეოდეს. ხოლო წმიდანი იგი სინარულით მოითმენდეს და ვალობასა უღალადებდეს მეუფესა. ოდეს იხილა ესე მძლავრმან მან, რომელ წმიდანი იგი არა განდრკეს სიყვარულსა ზედან ქრისტესა, მაშინ ბრძანა შთამოშვება მათი და დიდროანთა ქვათა შებმაჲ კელთა ზედა წმიდათასა და ესრეთ შთაყრაჲ მათი მდინარესა შინა ფასოსს, რომელ არს. რიონი.

ხოლო მტარვალთა მათ წარიყვანნეს იგინი ხიდისა კერძოდ უღრმესსა წყლისა კერძოდ და მუნ მოაბნეს ქედსა მათსა დიდროანნი უკვე ლოდნი. მაშინ წმიდათა მათ ხმა ჰყვეს უფლისა

მიმართ და ლაღადყვეს: „გმადლობთ შენ, უფალო იესო ქრისტე, ძეო და სიტყვაო მამისაო, რამეთუ ისმინე თხოვანი ჩვენნი და ღირს-გვეყვენ ჩვენ სიკვდილად სახელისათვის შენისა; აწცა შეისმინე ჩვენ მონათა ვედრება, მეუფეო, და რომელნიცა გხადოდენ, სახელითა შენითა მიეც შენდობა ბრალთა, და ჰყვენ ასონი ჩვენნი მკურნალ ყოველთა სენთა და უძღურებათა დიდებად ყოვლად საგალობელისა სახელისა შენისა“. და მერეთ გამოიხატეს თვის ზედა ცხოველს-მყოფელისა ჯვარისა სასწაული და შთაყრილთა მდინარეთა შინა ხმა ჰყვეს: „უფალო იესო ქრისტე, ხელთა შენთა შევედრებთ სულსა ჩვენსა!“ და მყის მოვიდა ხმა ზეცით აღმასრულებელი თხოვათა მათთა სასმენელად ყოველთა, რომლისა ხმითა შიშნეულნი მტარვალნი იგი ივლტოდეს და მირბიოდეს სადგურთა თვისთა. ხოლო ამისა შემდგომად ლოდნი იგი მოეხსნეს წმიდათა მათ და გვამნი მათნი, ვითარცა იატაკსა ზედა მდებარე, ესრეთ დაშთენენ უძრავად ზემო-პირსა ზედა წყლისასა, და ზეციურისა დიდებითაცა იდიდნენ, რომელ ორნი სვეტნი ნათლისანი გვამთა ზედან მათთა ზეცით შთამოტევებულნი ზედან დაადგნენ, და სრულიად განანათლეს ამიერ და იმიერ კერძონი იგი მის მდინარისანი. და ესრეთ იხილვებოდენ წმინდანი იგი ნათელმოსილად.

მხილველნი ესე ვითართა საკვირველებათა, თათარნი იგი მოვიდეს წინაშე მურვანისა და აცნობეს, თუ ვითარ აღიდნა ღმერთმან წმინდანი თვისნი. მაშინ მურვან ყრუმ სირცხვილეულმან ჰრქვა მათ: „უკეთუ სხვათა სჯულისა კაცთა სტანჯონ ჩვენნი შემდგომნი, იგინიცა ესრეთ იდიდებიან, და ნუ გიკვირთ ეგო“. და ამა სიცრუითა დაჯერებულ ჰყვნა იგინი.

ხოლო ღამესა მას შინა გამოხდა ხმაჲ სვეტთა მათგან და მიუწოდნა მუნ მახლობელ დამალულთა ერთა მორწმუნეთა ესრეთ, რომელ: „მოვედით, მორწმუნენო ერნო, და აღიხვენით წმიდანი გვამნი ესე, და წარიღეთ აღმოსავალით კერძო, და სადაცა განთენნეს, მუნ დაასვენნეთ გვამნი ამა წმიდათანი.“ მსმენელთა მათ მორწმუნეთა ერთა მყის აღასრულეს ნებაჲ უფლისა, და მოსრულნი მდინარესა ზედა განვიდნენ დაულტობელად, და იტვირთნენ ბეჭთა ზედან თვისთა

წმიდანი იგი, და წარემართნენ, ვითარცა ემცნო მათ, და ეგრეთვე ქვანიცა იგი აღიხვნეს და წარიღეს თან. ხოლო ღმერთმან ესრეთ აღიდნა წმიდანი იგი, რომელ ვერცა ერთმან თათართავანმან განიცადნა წარღება წმიდათა მათ გვამთა მოწამეთანი.

ხოლო განთიადისა ჟამსა მიიწივნენ იგინი თავსა ზედან კლდისასა, სადა იგი ჰსდის მახლობელ მდინარე წყალწითელი, და მას ქალაქსა, გამოღებულსა და აღობრებულსა უმღროთოსა მურვანის მიერ, ჰპოვეს ეკკლესია დარღვეული, და მუნ დასხნეს სხეულნი წმიდანთანი. და ესე წმიდანი ნაწილნი იყვნენ დაფარულ, ვიდრე დრომდე მეფობისა იმერთა ზედა ბაგრატ დიდისათა, რომელმანცა განაახლა ეკკლესია იგი და შეჰქმნა სამარტვილოდ წმიდათა მათ კუბოდ შვენიერი, და დასხნა მას შინა ნაწილნი წმიდათანი, და ჰყო ადგილი იგი მონასტერ ზედწოდებით „ზოგად ცხოვრებულთა“. და არს ვიდრე დღეინდელად-დღემდე წმიდანი გვამნი მათნი ადგილსა მასვე საკურნებელად ჩვენ ყოველთა სენთა და ურვათავან.

ანტონი კათალიკოზის მიერ თქმული იამბიკო:

უზადოსადში ზესთ ერთისად ყოველი
მიართვით წმიდანო ცხოველისად ცხოველი
და ვნების სისხლით საჭურველნი სოველი,
ხოლო ჯილდოთა უკვდავ უზრწნელ მპოველი
იქმნენით, ხოლო მადლთა უხვად მთოველი

დედოფალმან: წმიდა არჩილ მეფისაცა მითხარ, თუ ვითარ მიიღო მოწამეობა?

ვახტანგ დიდისა, ზედწოდებით გურგასლანისა, კეთილ მსახურისა მეფისა სრულიად საქართველოჲსა და შთამამავლობით ხოსროიანისა, ძეთაგან მისთა მეშვიდემან წარმოებულმან, კეთილმსახურმან სტეფანოს, მთავარმან ქართლისამან, რომლისა მთავრობისა დროსა იქმნა მსოფლიო კრება მეექვსე კოსტანტინეპოლსა შინა ბოროტ მადიდებელთა მონათელისტთა დასამხობელად, მას დროთა შინა შვნა ორნი ძენი, სახელით მირ და არჩილ; კეთილ მსახურნი, მსგავსად ნეტართა წინაპართა თვისთა.

ალიზარდნეს რა ესენი, შემდკომად მამისა თვისისა მიიღეს ტახტი საქართველოჲსა, და მეფობდენ და ეპყრათ ვიდრე ზღვიდგან ექსინოპონტოჲსათ, ვიდრე ზღვადმდე ირკანიისა (ესე იგი შავისა ზღვიდგან ვიდრე კასპიის ზღვადმდე). რომელნიცა კეთილად უძლოდენ ერთა თვისთა და კეთილად მოსაჯულობდენ, რომელთა მეუღლისა დროსა ზურვან, დისწული მახმედისა, წარმოკლნილი ამირ-მუმლისაგან, მეფისა ბაღდადელისა, რომელი იყო ძე აბდალ მელიქისა, ნათესავი ბილწისა მახმედისავე, მოიწია კერძოთა საქართველოჲსა და აფხაზეთისათა.

მოსრულმან მურვან-ყრუ სამეფოსა შინა მირ და არჩილისასა ურიცხვითა ლაშქრითა მიერ თვისითა მოაოხრა ყოველივე ადგილი, სადაცა მიიწია იგი. რომლისა წინააღმდეგობად ვერ შემ-

ძლებელნი მეფენი ივლტოდეს აფხაზეთად, და შესრულნი განამაგრებდეს ციხესა ანაკოფიისასა. ხოლო სხვანი უკვე მთავარნი სამეფოჲსა მათისანი განმაგრებოდეს მათათა შინა კავკასიისათა. ამან უკვე მურვან-ყრუმ მოსწყვიტნა წმინდანი მოწამენი მთავარნი არგვეთისანი დავით და კოსტანტინე, ვითარცა ზემორე აღვსწერეთ.

რაჟამს უკვე იხილეს მეფეთა მირ და არჩილ დიდად ოხრება სამეფოთა თვისთა და შეუძლებლობა ბრძოლისაჲ მურვანისადმი, ესე ნეტარნი მეფენი მინდობითა ღწოისათა, ლოცვითა და მარხვითა განმაგრებოდენ ციხესა მას შინა. ხოლო მხედრობანი მურვანისანი რომელნიმე იყვნეს დაბანაკებულ საერისთოსა შინა ეგრისისასა, და თვით არა-მცირედისა ლაშქრითა გარემოდგომილ იყო ციხისა მის და ბრძოდა გულსმოდგინედ გამოღებისათვის ციხისა.

და რაჲ განგრძელდა გარემოდგომა ციხისა მის, ჰრქვა არჩილ ძმასა თვისსა მირს: „ვხედავ მე, რომელ სრულიად აოხრდა ქალაქი ჩვენი და შემუსვრილ არს ციხენი, უკეთუ შთავცვივნეთ ხელთა შინა ბარბაროსთასა, გამოიკითხოს ჩვენგან ყოველნი იგი დაფლულნი უნჯნი წინაპართა ჩვენთანი და ჩვენნიცა და ბერძენთაცა თვითმპყრობელისა ირაკლისნი; და თუ სადამე მოვსწყდეთ, დაიკარგნენ ყოველნი, და ესრეთ ვიქმნეთ მიზეზ ოხრებისა და დაგლახაკებისა მამულთა ჩვენთა. ამისთვის განვიდეთ მინდობითა ღვთისათა და ვბრძოთ ზღვის კერძოდ, ვინაჲდგან მაქვს სასოება ღვთისადმი, რომელი ბძანებს: «ერთმან თქვენგანმან წარიქციოს ათი 11, უეჭველად, ჩვენცა ესრეთ უყოფთ მათ“.

ამა სიტყვასა ზედა მორჩილ ექმნა ძმა თვისი მირ და პირველად წარვიდნენ თაყვანისსაცემელად და მეოხებისა მთხოველად ღვთისმშობელისა ხატისადმი, რომელიცა არა კაცთაგან იყო გამოწერილი, არამედ ხელით-უქმნელი საკვირველებითა საღმრთოთა, რომელიცა პირველ ესვენა ხატი ესე მარჯვენით კერძო მარმარილოსა სვეტსა ზედა მახლობელ იერუსალიმისა, ქალაქსა დიოსპოლს, რომელიცა ეკკლესია წმინდათა მოციქულთაგან იყო აღმენებულ სახელსა ზედა ყოვლად წმინდისა ღვთისმშობელისასა. და ხატი ესე დროსა დედოფლის ჩვენისა ღვთის-

მშობელისა წორციელისა ცხოვრებისასავე იყო მოციქულთაგან მას ეკკლესიასა შინა განცხადებულად დამოკიდებულ სვეტსა მას ზედა. ხოლო შემდგომად ესე იქმნა საკვირველ განგებითა ღვთისათა, რომელ ვიდრე აქამომდე არავინ უწყის, თუ ვითარ მოვიდა ხატი იგი ხელით-უქმნელი თავსა ზედა ანაკოფიის ცრხისა გორისასა. მივიდეს ესე უკვე მეფენი წინაშე წმინდისა მის ხატისა და, პირთა ზედა დავრდომით მვედრებელნი, იტყოდეს ცრემლით: „განვალთ უკვე წყობად ქრისტეს მტერთა ბარბაროზთა, ჰოა დედოფალო, სასოებითა ძისა შენისა და ღვთისა ჩვენისათა, მისა შესწირე ოხაჲ ჩვენთვის და თანამავალ მეყავნ ჩვენ წყალობაჲ შენი“.

და ესრეთ შეკუთრვილნი და მინდობილნი წმინდისა ღვთის-მშობელისა, მეფენი მოვიდნენ და შემოიკრიბნეს მუნ მყოფნი მებრძოლნი მცირედნი ესრეთ, რომელ მუნ მყოფნი თავადთა და მთავართა და კეთილშობილთაგანნი და მსახურნი იყვნენ ვიდრე ათასამდის. ხოლო ლაშქართაგანნი აფხაზნი კაცნი ვიდრე ორი-ათასამდის. ღმერთმა, რომელი არს მწუხარეთა და უძლურთა შემწე, ისმინა ვედრი მეფეთა და მას ღამესა შინა განგებითა ღვთისათა და უხილავისა მახვილითა მოსწყდეს ბარბაროსნი იგი ვიდრე ოცდა-თუთხმეტიათასნი არაბიელნი მეომარნი.

და მასვე ღამესა შინა ეჩვენა ანგელოსი უფლისა არჩილს და ჰრქვა: „ნუ გეშინინ, განვედ და ზედან დაესხ მტერთა მათ შენტა“. და მყისვე განვიდნენ ესენი. და განთენდებოდა, და მოესმათ ბანაკთა მათგან ხმა ღაღადებისა და ვალალებისა ზეგარდამოსა რისხვისა გამო. და ესენიცა დაესხნეს ზედა, და აოტნეს ლაშქარნი მათნი და მოსწყვიტნეს კაცნი სამიათასნი. გარნა მეფეჲ მირ იწყლა ფერდსა მაზრაკითა. მტოლვარენი უკვე თათარნი მოვიდნენ მდინარეთა ზედა ორთა, აბაშას და ცხენისაწყალსა ზედან, და ამა აღგილთა შინა დაიბანაკეს.

გარნა განგებითა ღვთისათა და მეოხებითა ღვთისმშობელისათა შემდგომად ერთის შვიდეულისა შესრულებადმდე გარდამოხდეს უძძაფრესი წვიმანი და განდიდნეს მდინარენი ესე, რომელ გარდმოვარდნილმან წყალმან და ნიაღვვართა თითქმის დაფარნეს აღგილნი იგი, და მოიშთენენ მას შინა ბარბაროზნი

იგი ვიდრე ოცდა-სამი-ათასი კაცი და უმეტესი ნაწილი აბაშ-
თა, რომელსა- ეწოდების აბაშეთს ეთიოპია, რომლისა გამო
მდინარესა მას აბაშას ეწოდა სახელი მიზეზითა აბაშთათა
აბაშა. ხოლო ცხენისა-წყალმანცა განითვისა სახელი ესე მას
ჟამსავე შინა, ვინაჲდგან ალელვებისა ამის წყლისათა მოიშთე-
ნენ ცხენნი ბილწთა. მათ მხედრობათანი ვიდრე ოცდა-თუთხ-
მეტი-ათასამდის; ხოლო უწინარეს ეწოდებოდა სხვაჲ სახელი
(ვგონებ რომელ სვანურა ეწოდა, ვინაჲდგან სათავე ამა მდი-
ნარისა სვანეთიდგან გამომდინარეობს). ესე ყოველივე რისხვა
ღვთისა თათართა მათ ზედა იქმნა ლოცვითა წმინდისა არჩი-
ლისითა და კეთილითა ჰაზრითა მისითა.

უკანასკნელ იძულებული მურვან-ყრუ წარვიდა ლაზეთის
მთის გზით ზღვის პირით და სირცხვილეული მივიდა მამულსა
თვისსა თითქმის ყოველგან მოკლებით მხედრობისა თვისისა
უმეტეს სამის წილისა.

მირ მეფე წყლულებითა შეურვებულმან გრძნო, რომელ
მოკვდების იგი, მოუწოდა ძმასა თვისსა არჩილს და ჰრქვა:
„მე ვგრძნობ, ძმაო ჩემო, რომელ აღვესრულები და წარვალ
მამათა ჩვენთა თანა, გარნა მიიღე შრომა და დამასაფლავე
სასაფლავოსა მამათა ჩვენთა თანა“. და ამასთან ამცნო მეფო-
ბისა გვარნი და ცხად უყო ყოველგან დამარხულნი უკვე უნ-
ჯნი და სხვანი საუნჯენიცა დაფლულნი, და ესრეთ დაიძინა
მშვიდობით.

მაშინ არჩილ დიდისა პატივითა წარმოიღო გვამი მისი და
დაფლეს უკვე მცხეთას დედა-ეკკლესიასა შინა. მიმღებმან არ-
ჩილ მეფობითისა ტახტისამან მოიყვანა ცოლად და იქორწინა
ასულთაგან ვახტანგ დიდისათა, ესე იგი, თანატომივე თვისი
ასული გურამ კურატპალატისა, რომელი იყო ძეთაგან ვახ-
ტანგ დიდისათა, შვილის-შვილთაგანი ელენეს ბერძენთა მეფისა
ასულისა. და მერე შემოიკრიბნა კათალიკოზ-მღვდელმთავარნი
და იცხო მეფედ და მიიღო გვირგვინი, სკიპტრა და პორფირი
წინაპართა თვისთა; და განაგებდა კეთილად, თუმცალა არა
იყო ხნით დაზმული, და ახალი ყრმა ჭაბუკი, მშვენიერი,
თეთრ-ყირმიზი, და თმა-თვალ შავი, და მშვენიერი მორფ-ნაკვე-
თობით, გარნა გონებით იყო მოხუცი, კეთილზნეობით სრული,

სახიერი, მოწყალე, ურისხველი, გლახაკთა ხელის-ამპყრობელი, შემცოდეთა მიმტყევებელი, და დაგრდომილთა შემწე, და ღირსთა მიმნიჭებელი და დამჯილდოვებელი, თვით კარგი მხედარი და მეომარი მამაცი.

ამა კეთილმან მეფემან განაგნა ყოველნი საქმენი, და აღაშენნა დაქცეულნი ქალაქნი, და ციხენი, და აოხრებულნი სოფლები და დაბეზი წყეულისა მურვან-ყრუსაგან, რომელიცა დაარღვია კასპიის ზღვიდამ ვიდრე შავისა ზღვადმდე. ამან თუშნი და ხუნძახნი შემოაერთნა სამეფოსა თვისსა, და აღაშენნა ციხენი მათ შინა, და ქალაქი ნოხაპატს შინა, და მუნ მცხოვრებნი ბარბაროსნი მოიყვანნა ჭემმარტიისა სარწმუნოებისა ცნობასა შინა. და განაგო საერისთონი ადგილნი და დაუდგინნა ერისთავნი. ჰშენა უკვე არჩილ ძენი ორნი, იოანე და ჯუანშერ, და ასულნი ოთხნი, სახელით—გვარანდუხტ, მარიამ, მირანდუხტ და სუსანა. ამან არჩილ იმეფა ორმეოცდაათი უკვე წელი და აღაშენნა თითქმის ყოველგან აოხრებულნი ადგილნი იგი და მეცადინეობდა გამდიდრებასა ერთასა.

ამა წელიწადთა შინა წარმოემართა დიდისა ძლიერებითა მამულსა ზედან ჩვენსა ივერიას ნათესავთაგანი მახმედისა, ზედწოდებით ჭიჭუმ (გინა ჯიჯუმ), რომელსა ასიმსაც უწოდებდიან. მოსრულმან საქართველოდ მოაოხრა ყოველი ქართლი, დაწვნა და დაარღვია ეკკლესიანი, და ვერვინ სადა შემძლებელ იქმნა ბრძოლად მისა. და მერედა შევიდა კახეთად და იგიცა აღწყვიტა მსგავსად ქართლისა, და დასდო შიში დიდი მეფესა და მთავართა ზედა. უკანასკნელ განიზრახა უკვე მეფემან მისვლა წინაშე მძლავრისა მის და ვედრებად ერთა და ეკკლესიათათვის, რათამცა იხსნეს იგინი ხელთაგან უმღრთოსა მის და ანუ თავი თვისი დასდოს ერისათვის. ამა კეთილმან სრულჰყო განზრახვაჲ თვისი, და მივიდა ჭიჭუმის თანა. მსმენელმან ასიმ წმინდისა მისვლისამან, ჰყო წინა მიგებება და დიდისა სიხარულითა და აღერსისა სიტყვითა მოიკითხა მეფეჲ, და განუსვენა ფრიად, და ანიჭნა ძვირფასნი სამეფონი უკვე ნივთები. და ესრეთ მრავალჯერ ანიჭებდის მას სხვადასხვა უკვე გვარისა ნივთებითა, განზრახი ამისი, რომელ ნუთუ მოვიყვანო მეფეჲ სჯულსა ზედან ჩემსაო.

და მერეთ რაოდენისამე უკვე დროესა მოუწოდა ბილწმან მან ქრისტეს-მოყვარესა მას მეფესა და მრავლისა უკვე გვარითა და ლიქვითა და განდიდებით აღუთქმიდა გამდიდრებასა მისსა, უკეთუ დაუტევებს სჯულსა ქრისტეანეთასა და შეუდგების მომღვრებასა მისსა. მსმენელმან მეფემან ყოველითურთ უარჰყო წინადადება უღმრთოსა მის და აღიარა კადნიერად წინაშე მძლავრისა მის უფალი ჩვენი იესო ქრისტე. მაშინ გამწყრაღმან ასიმ ბრძანა მეფისა მის შეკვრაჲ მრჩობლისა ჯაჭვითა და შეყენებაჲ მისი საპყრობილედ. ხოლო მეფე ესე ევედრებოდა ღმერთსა, რათა ჰსცეს მას ძალი და რათა იგი ჰყოს ღირს მოწამეობისა.

მას ჟამსა შინა, იყო რა მეფე საპყრობილესა შინა მარხვითა და ვედრებითა ღვთისათა გულსმოდგინებით, მივიდა მძლავრისა მის წინაშე კაცი ვინმე მთავართაგანნი, ქართველი, გვართითა გარდაბანელი, რომელიცა მახმადიან ქმნილიყო, და აქვნდა მას დაფარული უკვე მტერობაჲ გულსა შინა თვისსა მეფისა არჩილისა, მიზეზითა ამით, რომელ მამის ძმაჲ მისი მოეკლა წანართა და მკვლელნი მისნი განერივნეს მშვიდობით პაპასა არჩილისასა ადარნასეს მეფესა, რომლისათვის ძვირმომხსენემან კაცმან მან უთხრა ასიმს: „თქვენდა არა უწყებულ არს, რომელ თუ ვინა არს მეფეჲ არჩილ? ესე არს ძე სტეფანოსისა და ნათესავი დიდისა ვახტანგისა, ძეთაგან მირიანის, ძის ქასრეასა. ესე უკვე მეცნიერ არს დაფლულთა მათ საუნჯეთა სამეფოესა თვისისათა და ირაკლის კეისრისა მიერ დაფლულთა საუნჯეთასა.“

მსმენელმან ასიმ ბრძანა მოყვანებაჲ მეფისა არჩილისა და უბძანა: „მე აწ ვცან, რომელ შენა ხარ შვილი დიდთა მეფეთა ხოსროვიანთა, რომელნიცა იყვნენ წინაპარნი მათნი მფლობელნი სპარსთანი და ამით უმეტეს დიდებულ იქმნები ჩემ წინაშე, და გთხოვ მე ამას, რათა შეუდგე სჯულსა მახმედისასა და ამით მყო კმაყოფილ, და მიიღო საუნჯენი დიდ-დიდნი ჩემ მიერ, და სამკვიდრებელიცა თქვენნი, და ესთავე საუნჯენიცა მამათა თქვენთა, გარნა პირველად მიჩვენენ ირაკლი კეისრისაგან დაფლულნი საუნჯენი.“ მაშინ მიუგო არჩილ: „უწყებულ იყავნ თქვენდა, რომელ ოდეს ირაკლი კეისარი განემარ-

თა სპარსთა ზედა და მოიწია მამულად ჩვენდა, მე მაშინ უკვე ვიყავ ყრმა, ოდეს მამამან ჩემმან და ძმამან ჩემმან დამარხნეს საუნჯეხი მათნი ციხესა მას შინა, სადაცა უკუნიქცა მურვან-ყრუ და აწ ციხე იგი არს ფლობასა ქვეშ თვითმპყრობელისა ბერძენთასა. ხოლო დატევებისათვის ჰსჯულისა ესრეთ ისმინეთ, რომელ მე არა რომლისამე მსოფლიოსა დიდებისათვის უარყო უფალი ჩემი იესო ქრისტე, და ესე კმა გეყავნ! „მაშინ რისხვით მიუგო ასიმ: „შენ იყავ დაცემასა მას აფხაზეთს მხედრობათა მათ ჩვენთა ზედა?“ მიუგო არჩილ: „ჰე, ჰეშმარიტად მე ვიყავ, რაჟამს იგინი დასცნა ღმერთმან რისხვითა თვისითა.“ ჰრქვა უკვე ასიმ: „ღმერთმან მან დასცნა მხედრობანი თქვენნი, რომელიცა გრწამთ თქვენ ქრისტე ძედ ღვთისად და ვნებულად და მომკვდარად?“ მიუგო: „ჰეშმარიტად მან, რომელი ზეცით გარდამოხდა და ხორცი შეისხნა სულისაგან წმინდისა და მარიამისაგან ქალწულისა, განკაცნა და ჯვარს ეცვა, დაეფლა და აღსდგა მესამესა დღესა, და ამალღდა ზეცას და კვალად მომავალ არს განჰსჯად ცხოელთა და მკვდართა.“

ამას ზედან განწყრა უსჯულო იგი და უბრძანა არჩილს: „ვისიცა ღმერთი მოკვდავი არს და სასოებაჲ ცხოვრებისა მოკვდავისა შიშართ არს, ჯერარს მისიცა სიკვდილი!“ და უბრძანა ჯალათთა წარკვეთა თავისა წმინდისა არჩილისა. და განიყვანეს წმინდა იგი მტარვალთა მათ და წარკვეთეს სამღვდელთათვის მისი წელიწადსა განხორციელებისაგან სიტყვისა ღვთისა 781-სა, მარტსა 20-სა. და ესრეთ ყოვლად-წმინდა სული თვისი შევედრა უფალსა და ზეციურისა დიდებითა იდიდა იგი.

და მას ღამესა შინა მოვიდნენ კაცნი მონანი ღვთისანი და ერდგულნი მამულისა და მეფისანი, გვარით გოდერძიანნი, ტბელნი ადგილობით, და სხვანიცა მათ თანა აზნაურნი და წარიღეს იღუმალ გვამი წმინდისა ამის მეფისა, შემურეს და დიდითა პატივითა დაფლეს ეკლესიასა შინა ნოტკორას მისვე მეფისაგანვე აღშენებულსა. და მერეთ დედოფალმან, ცოლმან წმინდისამან, ჯილდოებულ ჰყო კაცნი იგი, რომელთაცა წარიღეს გვამი წმინდისა ამის მეფისა, სოფლებისა მიბოძებითა.

დედოფალ-მან: წმინდა მეფის ლუარსაბის წამებაცა მიიხარ.

იოანე: გიორგი მეათემან, კეთილმსახურმან მეფემან ქართველთამან, დავითიან ბაგრატიოვანმან, ძემან სიმონ დიდისამან, შობილმან კახთა მეფისა ლეონ დიდისა ასულის დედოფლისაგან, იქორწინა ჩინებულისა მთავრისა ლიპარიტიანისა ასულისა თანა თამარისა წესითა ქრისტიანეთათა. და ამადგან იშვა ძე, ღვთის სათნო და ღვთისაგანვე გამორჩეული დედის მუცლითგანვე მისით, მეორე ლუარსაბ, მეფე ქართლისა.

ესე ლუარსაბ აღზარდეს დედა-მამამან თვისმან სწავლითა საფილოსოფოთა და საღმრთოთა წერილთა შინა, და მართლმადიდებელთა სარწმუნოებისა აღსარებითა და სხვითა ყოვლისა ქართველთა ზნეობითა სრულჰყვეს. და სიკეთითა საესე უყვარდათ ყოველთა უკვე ქვეშევრდომთა მისთა. ჟამსა ოდეს ზონტქარმან სულთან მურად მიულო სპარსთა მეფესა შახუდაბანდს მრავალნი უკვე ადგილნი, და ამასთან ერევანიცა, და დააყენა ციხესა მას შინა გუშაგნი ოსმალთანი, და ეპყრა ვიდრე შააბაზისა გამოსვლადმდე, ესე შააბაზ ძე შახუდაბადისა აღვიდა რა ტახტსაზედა მამისა თვისისასა, თითქმის განმთელნა ყოველნი ადგილნი სპარსთანი; და მერე მოვიდა მცირესა ერმანისა შინა და მოადგა ციხესა ერევნისასა მხედრობითურთ თვისით. გარნა ოსმალნი ფრიად წინაგანეწყვნენ და უღონოქმნილმან გამოღებისთვის ციხისა, მიუწოდა მეფესა ქართლი-

სასა გიორგის მხედრობითა თვისითა, ხოლო მეფემან გიორგი შემოიკრიბნა მხედრობანი ქართველთანი და მივიდა წინაშე შააბაზისა. მან შეიტკბო ფრიად და უკანასკნელ თვით გიორგი მეფე დაესხა ციხესა მას ერევნისასა თვისითა უკვე მხედრობითა, და გარდავიდნენ გაღავახსა ზედა ქართველნი, და ნოსრნეს მრავალნი უკვე ოსმალნი და აღიღეს ციხე იგი, და ჰყო ფლობასა ქვეშე შააბაზისასა.

შააბაზ თუმცა მეფესა გიორგის უბძანა მადლობაჲ და ანიჭნა ნიჭიცა აღებისათვის ციხისა, გარნა ვინაჲდგან იყო შააბაზ მამაცთა უკვე კაცთა მოძულე და შურიტა სავსე, აღიესო შურითა სიმნისათვის მეფისა და ქართველთა ზედა და აღიხსენა პირველისაცა ლუარსაბ მეფისაგან წინა-განწყობა და ძლევა-შემოსილება სპარსთა ზედა შაჰთამაზისა მიმართ პირველისა და არაუფლება მისი ქართლსა ზედა. და ოდეს შააბაზ უკუნ იქცეოდა მამულადვე თვისსა, უმასპინძლა მეფესა გიორგის და შეატყუა საჭმელთა შინა საწამლავი და რაოდენისამე დღისა შემდგომად გარდიცვალა მეფე გიორგი.

ხოლო ლუარსაბ მეფე დაშთა მხოლოდ ოდენ ორითა დითა, ზედ-წოდებით ხვარაშან და ელენე. თუმცა ლუარსაბ იყო ყრმა, გარნა მკვეთრი გონებითა, და სიმშვიდითა და პატიოსნებითა და სიმდაბლითა სავსე და საყვარელ კაცთაგან, და მხედრობისა საქმეთაცა შინა გამოცდილ და მარჯვე, მორფ-ნაკვეთობითა ნშვენიერ, თეთრ-ყირმიზ და თმა ლამაზ.

ესე ლუარსაბ მეორე მიიყვანეს ერთა ქართველთა დიდებულთა მცხეთას და სცხეს ლუარსაბს საცხებელი მჭეობისა და აკურთხა მეფედ კათოლიკოზმან ზაქარიამან. მაშინ მეფე ესე იქმნებოდა წლისა მეთატამეტისა, ოდეს მიიღო მეფობა. ხოლო შემდგომად მეფობისა მისისა წელსა მესამესა, მეფე ცხირეთსა მყოფი შესაქცეველად მცირითა უკვე თანამყოლელთა მხედრობითა იმყოფებოდა ადგილსა მას. და ამა ჟამსა შინა თათარნი თურქისტანისა მხრისანი, რომელნიც მიწოდებულ იყვნენ ხონთქრისაგან შესაწევნელად ბრძოლისათვის ბაღდადელთა ზედა, შემდგომად სრულყოფისა ესე თათარნი კოსტანტინეპოლით უკუნეკცენ მამულადვე თვისად, და წარმოსრულნი სიმარჯვისათვის გზისა მოიწივნენ თრიალეთს. და მუნ განიზრახეს თათარ-

თა მათ. რათა დაესხნენ ქართველთა ქვეყანასა, ვინაჲდგან უწყოდენ, რომელ მეფეჲ ამათი არს ყრმა და ჩვენ მრავლისა ქონებისა მშოველნი განვალთ მამულსა ჩვენსაო. აღიძრნენ ბილწნი ესე და მოიწივნეს მანგლისსა, რომელსა ეწოდა კველთა. გარნა საღმრთომან მადლმან ესევეთარი ზნელი უკვე ნისლი შემოსა ადგილსა მას, სადაცა არს ეკკლესია მანგლისისა ღვთისმშობელად წოდებული, რომელ ვერ უძლეს მიახლებაჲ მისი და ვერცა განიცადეს უკვე თვალითა. და ამა სიარულსა შინა შეხვდათ მათ მღვდელი სახელით თეოდორე მის ადგილისა, და შეიპყრეს იგი და სტანჯვიდენ მას, რათა უჩვენოს გზა ქართლისა და სადაცა არს თვით მეფეჲ, მიუძღვეს მათ. მაშინ მღვდელმან მან კეთილგანზრახმან აღიჩინა სიკვდილი თვისი, ვიდრე განცემა მეფისა და მამულისა. გამოუძღვა თათართა მათ უფროს აცილებით ცხირეფისა და შთამოუძღვა გზასა ზედაერთაწმინდისა და ქვენადრისისასა, სადა მრავალი ჭირი ნახეს. თათართა მათ იწროჲსა გზისა გამო, და მრავალნიცა ცხენნი დაეხოცნეს და წარუხდათ. ამა მიზეზისა გამო წარკვეთეს მღვდელსა მას წმინდა იგი თავი. შთამოსრულნი უკვე თათარნი განეფინნეს მღოესისა მინდორსა ზედა სიმრავლით ვითარცა მკალნი. და მცნობი უკვე მეფე და თავადნი და სხვანი მხნენი მამაცნი ერნი ემღვერნენ უკანით თათართა მათ, და მოსწყვიდნეს მრავალნი მთავართაგან მათ თათართასა და ლაშქართაგან მათთაცა.

და ამა ბრძოლასა შინა მხნედ იყვნენ მცირენი იგი ლაშქარნი მეფისანი და ჩინებულად ციციშვილდ ზაზა, იარალი ბართაშვილი და სააკაძე გიორგი და სხვანი თავად-აზნაურნიცა, და მსახურნი კაცნი.

მაშინ იყო თთვე იენისი, და ავდართაგან იყო მტკვარი უკვე განდიდებული. და მას დროსა შინა მგზავრი ვინმე ტერტერა-სომხისა მოჰავალობდა გორიდგან. და რა ხუცესჰან მან სომეხთამან იხილა მხედრობაჲ თათართა, მსწრაფლ უკუნიქცა და გორისა ხიდისა ფიცარნი გარდაყარნა წყალსა მას შინა და სრულიად აღიღო ფიცარნი ხიდისანი. მაშინ მისრულთა თათართა სიდიდისა გამო მის მდინარისა ვერლა უძლეს განსვლა მას შინა. და თათართა აიარეს გორისა პირდაპირ, და მიიწივნენ სოფელ-

სა ქვენატკოცს და მუნ დაიბანაკეს თათართა. მეფემან ლუ-
არსაბ ყოველგანიდამ მომწოდებელმან ჯარისამან მსწრაფლ
შემოიკრიბნა ამერ-იმერნი და საერისთონი და სხვანი მხედ-
რობანი საბარათაშვილოდგანაც. და შეკრბენ ყოველნი უკვე
ერთად, და მოვიდნენ ერისთავ-ამილახვარი და სხვანიცა თა-
ვადნი. და გამოარჩიეს, თუ ვითარ სახითა შეებან მტერსა მას.
და მისცეს დარიგება მეფესა, ვინაჲდგან მას ჟამსა შინა იყო
ათთექვსმეტისა წლისა. და ესენიცა მივიდნენ და მახლობელ
მის სოფლისა დაიბანაკეს. - და მას ღამესა შინა შეევედრენ
უფალსა და განვიდენ მტკვარსა, რომელთა წინაუძლოდა მეფე.
განაწყევს ქვევითნი და ცხენოსანნი. და მას მეორესა დღესა
მიმართეს თათართა. ხოლო თათარნიცა განეწყვენენ და იქმნა
ძლიერი ზედადასხმა ერთისა მეორისაგან, და ცემა შუბთა,
ხმალთა და ლახტებთა, და სროლა თოფთა. და მაშინ გიორ-
გი სააკაძისა და სხვათაგან კეთილ განკარგულებისა რჩევამან
და მეფისა სიმხნემან, რომელმანცა ხელითა თვისითა დასცა
მრავალნი უკვე თათარნი, და ესთავე ძლიერად ზედადასხმა-
მან ქართველთაგან აოტნეს ჯარნი თათართანი; და იძლივნენ
სრულიად სპანი თათართანი ვიდრე სამოცი-ათასი უკვე კაცი.
და ესეოდენი მოსწყვიტნეს, და შეიპყრეს, რომელ ათოთხმეტი
ოდენ თათარიღა განერა ხელთაგან ქართველთასა; და ესრეთ
ძლევამემოსილნი უკმოქცეს, გარდახდენ ცხენთაგან და აღავ-
ლინეს ღვთისადმი მადლობა ცრემლთა დამთხვევლთა.

და მერეთ ქართველთა ჩვეულებისამებრ ვარდუხადა მეფემან
შეჯლიში, და ჯილდოებულ ყენა ყოველნი უკვე მხედრობათა
თვისთაგანი, და აღივსნეს მხედრობანიცა ჩვენნი ალაფითა და
საშოკართა თათართასა.

რა სცნა ესევეთარი სიმხნე ლუარსაბისა წყეულმან შააბაზ,
აღუჩნდა უკვე ძნელად და განიზრახა ესევეთარი უკვე ბორო-
ტი, და სთქვა, ვითარმედ: „ქრისტიანეთა აღუჩნდების ძნე-
ლად ცოლად მიცემად ასულთა თვ-სთა მახმადიანთად“. და მა-
შინ წარმოუვლინა დესპანი ლუარსაბს მეფესა და სთხოვა ცო-
ლად დაჲ თვისი განზრახვითა ამით, უკეთუ არა მისცემს მე-
ფე დასა თვისსა, ესე იქმნების მიზეზ ურთიერთსა შორის
მტერობისა, და ამა მიზეზით აფაოხრებ მამულსა მისსაო. მოს-

რულმან უკვე მოციქულმან ღოართენა წერილნი შააბაზისა, და სიტყვიტაცა ცხად უყო დამოყვრებაჲ მისი, და აღუთქმიდა მრავალთა წყალობათა. მსმენელი ამას ზედა მეფეჲ იქმნა დიდად მწუხარე და მოუწოდა ყოველთა დარბაზისა ერთა და სამღვდელთა და ზრახვა ჰყო მათდა ხატითა ამით, რომელ შააბაზ მთხოვს დასა ჩემსა საცოლოდ, უკეთუ მივსცე იგი მას, მე ვიქნები მიზეზ ქალისა მის უარყოფისათვის ქრისტესა, და უკეთუ არა მივსცე იგი, და მაშინცა მიზეზ ვიქნები აოხრებისა მამულთა ჩვენთა და დატყვევებისა მრავალთა და დაქცევად ეკლესიათა. მაშინ თანაგამზრახთა მეფესათა ჰრქვეს მეფესა: „მეფეო, უმჯობეს არს ერთისა სულისა მიცემა, ვიდრე მრავალთა წარწყმედისა, და ჩვენ ვიზრუხვით სულისა მაგისათვის წინაშე ღვთისა“. და მერეთ მეფემან მისცა შააბაზს ცოლად დაჲ თვისი ელენე.

შემდგომად წარყვანებისა ამის ქალისა კვალად გულის-მსიტყველმან შააბაზ განიზრახა ესე, რათა ამზახლოს მეფეჲ ლუარსაბ და მეფე თეიმურაზ ურთიერთარს, ვინაჲდგან უწყოდა, რომელ ურთიერთისადმი ახლო ნათესავ არიან მეფენი ესე და სჯული ქრისტიანეთა აყენებს ამას, და უკეთუ არა ისმინონ ჩემი, კვალად ვჰპოვო მიზეზი ბრძოლისათვის მათისა, ვინაჲდგან ბებია მეფისა ლუარსაბისა, დედოფალი ნესტან-დარეჯან, დაჲ იყო მეფისა კახთასა აღექსანდრე მესამისა, რომელიცა იყო პაპა მეფის თეიმურაზის პირველისა. ხოლო შააბაზ ერთავე უკვე მეფეთა ცხად უყო წარმოვლენითა მოციქულისა და წერილიტაცა. მსმენელნი უკვე ორნივე მეფენი ფრიად მწუხარე იქმნენ ესევეთარისა სჯულისა წინააღმდეგ საქმისათვის. გარნა კვალად თხოვითა ქართველთა და კახთა, სამღვდელთა და საეროთაგან, განრინებისათვის მამულისა აიძულნეს ესე ორნივე მეფენი დამოყვრებად. და მისცეს დაჲ მეფისა ლუარსაბისა ხვარაშან ცოლად მეფესა თეიმურაზს, და იქორწინა მას ზედა.

ხსენებული უკვე გიორგი სააკაძე მას ჟამსა შინაიყო გვართა აზნაური, გარნა დიდად საყვარელი მეფისა ლუარსაბისა, რომელიცა თანაშეზრდილ იყო ჟამსა ყრმობისასა მამისა მიერ

ამა გიორგისა, რომელიცა აახლო ჟამსა ათცამეტისა წლისასა ესე გიორგი ოცისა წლისა. და აღიზარდნენ რა ერთად, ფრიად უყვარდა მეფესა მას. და ესრეთვე მეფისა ლუარსაბისა მზრდელი, რომელ არს მამამძუძე (ესე იგი ლალა), გვართა ბართაშვილი, ხოლო სახელით შადიმან წოდებული, ესეცა დიდად უყვარდა მეფესა, და ერჩდა სიტყვასა მისსა. გარნა ვინაჲდგან არს ჩვეულება სამეფოთა პალატთა შინათა შური და მტერობაჲ ურთიერთისა ესევეთართა მახლობელთა მეფისათა, ამისა გამო მტერობდა შადიმან გიორგი სააკაძეს და ესთავე სხვანიცა კარის კაცნი. გარნა გიორგი სააკაძე სხვათა უკვე თავადთა და აზნაურთა მრავალისა ლიქვნისა სიტყვითა და ნივთთა ჩუქებისათა, და მეფესთან საქმეთა გარიგებისათა მისდრეკდა გულთა მათთა თვისადმი. და იტყვიან, რომელ აქვნდა გიორგის სურვილი მეფობისა ხარისხობისა, ვინაჲდგან იყო მდიდარ და ბრძოლასა შინაცა გამოცდილ, და გვოარძნილიცა კაცი და მატყუარი, მთნებელი გულთა უმეცართასა.

ამან გიორგი მანქანმან ეშმაკისამან განიზრახა სხვაჲ ღონე რაჲმე, რათამცა აწვიოს მეფეჲ სახლსა თვისსა, და უმასპინძლოს მან დიდებით, და მერეთ შემდგომად შუა სადილისა მოიყვანოს მშვენიერი დაჲ თვისი და ყოს მწდეველად ღვინისა მეფისათვის, ნუუკვე ეტრფოს მეფეჲ და მიიყვანოს ცოლად თვისსა, ვინაჲდგან არა ესვა მეფესა მას ცოლი, და იყო ჭაბუკობისა რიცხვსა შინა. და ამა საქმითა უფრორე განუყენოს ერნი თვისნი, და ანუ დიდებულთა არა თავს იღვან დედოფლობაჲ მისი, და განტევებითა ამა ქალისათა მიიცეს უმეტესი მიზეზი ორგულებისა.

ესე განზრახვაჲ თვისი სრულ ჰყო გიორგი სააკაძემ, და აწვია მეფეჲ სახლად თვისსა, და სხვანიცა დიდებულნი. და ვითარცა ჩვეულება არს ქართველთა—შექცევა და ღვინისა სმა მეტობით, ჟამსა მას ოდეს აღივსნეს ღვინითა მეფეცა და მთავარნიცა, მაშინ შემოიყვანა ქალი იგი სააკაძემან გიორგი და წარუდგინა მეფესა და ჰკადრა მას, რათა მწდე ექმნას მეფესა ქალი იგი. მხილველმან მეფემან მშვენიერისა უკვე ქალწულისა, სათნო იყო იგი და განიგულა ცოლად მოყვანებაჲ მისი დაფარვით, ვინაჲდგან სიჭაბუკისა ტრფიალებაჲ განდიდ-

და გულსა შინა მეფისასა. მეორესა უკვე დღესა უბრძანა მეფემან გიორგის ცოლად თვისსა სათნო-ყოფაჲ. მსმენელმან გიორგი სათნო-ყოფისა მეფისაგან დისა მისისა ცოლად თვისსა, იწყო ტირილად და ვედრებად მეფისა და დედოფლისა დედისა მისისა თამარისადმი სახითა ამით, რომელ არა შეენის მეფესა აზნაურთა ქალისა ცოლად მოყვანებაო, არამედ მთავართა არს შესაბამ, და ესრეთვე უკეთუ იქორწინოს მეფემან დასა ამას ჩემსა ზედა, ესე არა იქნების სათნო დიდებულთა გვამთადმი და ნუთუ ამის ძლით მოხდეს უპატიოებაჲ რაჲმე და შეურაცხებაჲ. გარნა უკანასკნელ სურვილსა მეფისასა დაემორჩილა გიორგი.

მცნობელთა უკვე ქართველთა ერთბამად, მთავართა და სხვათა დიდებულთა, არა თავს-იდევს ქორწინებაჲ მეფისა ქალისა მისდამი და არც სხვათა ერთგულთა ყმათა მეფისათა, არამედ ზოგად ყოველნი აყენებდეს მეფესა და ეტყოდენ: „არა შესაბამ სადამე არს ზღაბალთა აზნაურთა ქალისა მიყვანებად ცოლად შენდა, ვინაჲდგან ხარ ძის-ძე სვიმონ მეფისა დიდისა და ძე მზნისა მეფისა გიორგისა, უწყია შენ თუ, ვითარ ერთგულნი ყმანი მის მეფისა სვიმონისანი იყვნენ ყოველნი მამანი ჩყენნი და ჩვენგანიცა მას ჟამსა დამსწრენი, ოდეს ოსმალთა შეიპყრეს იგი, თუ რაოდენი საფასე მისცეს ქართველთა ესრეთ, რომელ თვით დღესასწაულთა დღეთა და ქორწილობისა ჟამსა შინა შალისა ჩოხებითა და ნაბად-წამოსხმულობითა მოვიდოდინ ჩინებულნი გვამნი სტუმრობად და ჭამად მეფეთა თანა? და აწცა სახითა ამით ვართ სარწმუნო ყმანი შენნიო“.

მეფეჲ ლუარსაბ თუმცა მეცადინეობდა ქალსა მას ზედა ქორწინებასა, გარნა ვერლა წინააღუდგა მთავართა მიერ თხოვილთა საქმეთა; და ესრეთვეცა გაამზილეს გიორგი სააკაძისა განზრახულნი სანდოთა მისთა მეგობართა, რომელიცა აწვევდა ორგულებასა მეფისასა. და ყოველივე ესე წინადადება აღუჩნდა მეფესა ლუარსაბს სამძიმოდ, და ჰყო ნებაჲ მთავართა და განუტევა ქალი იგი. და ენებათ სააკაძისა შეპყრობაცა, რომელ მას ჟამსა შინა მეფეჲ სცხოვრებდა საზაფხულოსა სასახლესა შინა კოჯორს. გარნა მეფესა ლუარსაბს არა უქორწინია ქალსა მას ზედა და არცა სხვებ შეხებია იგი, ვითარცა

სწერს სომეხთა ისტორიკოსი კაცი სარწმუნო, არაქილ ვართა-
პეტი. ხოლო ბიძაჲ გიორგი სააკაძისა ტფილელი იოსებ სწერს
ქორწინებასა, მიმდევი ძმისწულისათვისა, და ესთავე რომელ-
ნიმე წწერალნი, ვითარმედ თვით გიორგისაგან სმენოდეთ ქორ-
წინება მეფისაგან ქალსა მას ზედა, და შეპყრობაცა თვისი,
და ამისთვის განუდგა მეფესა.

მეგობართაგანმან ვინმე მუნ დამსწრეთა მთავართაგან უბნო-
ბათა ზედა [.....], ვითამც დაჰყვა მეფეჲ შესაპყრობლად გიორ-
გისა, გარნა ესე არა ჩანს მართლიად ნებაჲ მეფისა. გარნა
მივიდნენ არა-სარწმუნონი იგი და აუწყეს ყოველივე გიორგის
მის ზედა მოსაწევარნი საქმენი, რომელ ჩვეულება არს ქართ-
ველთა სიტყვათა შინა განსარისხებელთა უმეტეს დართვაჲ
საშფოთართა უკვე სიტყვებთა.

მცნობი ამისი გიორგი განუსჯელად განივლტო მუნით და
მივიდა არაგვს ნუგზარ ერისთვისა, სიმამრისადმი თვისისა,
რომელიცა არცა იგი იყო ერთგულ მეფისა თვისისა, ვითარ-
ცა ჩვეულება [არს] ერისთავთა. აცნობა გიორგიმ ნუგზარს
ყოველივე მოსაწევნელნი საქმენი თვის ზედა და ამის გამო
ტოლვაჲ მეფისაგან, და აღლესა ესეცა სხვადასხვა სახე-
თა ორგულებისათვის მეფისა. და უკანასკნელ ორნივე ეს წარ-
ვიდეს შაჰაბაზისადმი რაოდენითამე კაცითა.

ჟამსა მას შინა შაჰაბაზ იყოფებოდა კერძოთა მიდიისათა, სამ-
თავროსა შინა დედაქალაქისა კვიროპოლისსა (რომელსა ზედ-
წოდებულ ჰყოფენ შამახიად) ქალაქსა შინა, სადაცა იდგა შაჰ-
აბაზ, ყიზილ-აჯალად წოდებულსა. მისრული გიორგი და ნუგ-
ზარ წარადგინეს წინაშე შაჰაბაზისა. და მან გამოჰკითხა ვინა-
ობაჲ მათი და მიზეზი მისვლისა მათისა, რომელ გიორგიმ აც-
ნობა გვარნი და სახელნი თვისნი და ამასთან, რათა სცხოვრებ-
დეს აჩრდილსა ქვეშე ხელმწიფებისა მისისასა, და თავი თვი-
სი დასდგას მსახურებისა და ერდგულებისა მისისათვის, და
სახმარ ექმნას ყოველსა შინა საქმესა საქართველოჲსასა, და დარ-
წმუნებულჰყო, რომელ ყოველივე საქმეჲ ქართველთა უწყის
მან ზედმიწევნილებით.

შაჰაბაზმან ანიჭნა ამათ შესაბამიერნი ხალათნი, ვითარცა
არს ჩვეულება სპარსთა მეფეთა, და განუწყენა როჭიკნი. უკუნ-

ქცეულმან მუნით შააბაზ თანაწარიყვანა ისპანად გიორგი და გზასა ზედა ცხენით სვლასა შინა გამოჰკითხვიდა მისგან ნათესაობათა ქართველთა და კახთა მეფეთასა და ქართველთასა, და სინაგრეთა და ადგილთა სრულიად საქართველომასათა. ხოლო გიორგიცა ყოველსავე გამკაცრებით აუწყებდის ამბავთა, ვითარცა მამულისა ორგული, და ამასთან ცხად უყოფდა ორგულებათა მეფეთაგან, და ადვილად დაპყრობასა და აოხრებასა შაჰაბაზისაგან ქართველთა და კახთასა. მისრულმან შაჰაბაზ და გამტარებელმან რაოდენისამე დრომსამან შემოიკრიბნა მხედრობანი თვისნი და ჟამსა გაზაფხულისასა წარმოსრულმან ისპანით თანაწარმოიყვანა გიორგი, განმზრახი ბოროტისა და მამულისა ორგული. და სვლითა ამით მოიწია მცირესა ალვანისა შინა, დედაქალაქსა განძას (რომელ არს აწ განჯად წოდებული და მოვაკანად ადგილი იგი ქართველთ მეთრობითაგან). ხოლო შაჰაბაზ მუნ განუსვენა სპათა თვისთა და მერე უბძანა გიორგის; „ოდეს იქმნების დროე, რათა წინამძღვარ გვექმნა საქართველოსა ზედა?“ ხოლო სააკაძემან მიუგო: „მცირედ მოითმინოს მეფობამან თქვენმან და მე მოგახსენო დროე კეთილი, რომლითაცა ადვილ იყოს შესვლაჲ თქვენის უმაღლესობისა ადგილთა მათ შინა“.

მცნობელთა მეფეთა ლუარსაბ და თეიმურაზ მოსვლისთვის შაჰაბაზისა სამეფოთა მათ ზედა, შემოიკრიბნეს სამღვდელონი და თავად-აზნაურნი, და შეკრბენ ერთად ნარეკვავისა ქალასა შინა, და დასდვეს პირი ფიცითა ესრეთ, რათა არა ერთმან მეორესაზედ იხმიონ რაჲმე მზაკვარებაჲ, და ესრეთვე სული თვისი დასდონ ქრისტესთვის და ერთთვის თავი თვისი. და ამა პირისა დამამტკიცებელნი წარვიდენ თვისთვისსავე ადგილსა.

შაჰაბაზ პირველად წარმოუვლინა მეფეთა ამათ დესპანნი და ცხადუყო სიყვარული და დაზავებაჲ მათთანა, და ამასთანავე საიდუმლო წერილი ლუარსაბისა თანა, რომელ: „ნუ მინდობილხარ თეიმურაზისა, რომელსა ნებაგს ძვირისყოფაჲ შენი და მიღება თვისად ქართლისა, არამედ უსწარ შენ და მოკალ იგი“. ესენატითავე საქმითა მეცადინეობდა თეიმურაზისასა, რათამცა აცთუნოს მეფენი ესე და მტერ ჰყოს ურთიერთისა.

არამედ მეფენი ესე ქრისტიანულისა ძმებრივისა სიყვარულითა უმეტეს გამტკიცდებოდეს.

დღესა ერთსა შინა კვალად კითხვა ჰყო შააბაზ სააკაძისადმი, რომელ: „უკეთუ ვინმე თქვენგანმან მისტაცოს ვისმე ცოლი, ვითარ უკვე დასჯის მას სჯული თქვენი?“ გიორგი სააკაძემ არა თუ სასულიეროდასა სამართლითა ცხად უყო რაამე შააბაზს, არამედ ჰრქვა ესე, რომელ: „ესევეითარისა კაცისა სათანადო არს მოკვლად, და აოხრება მამულთა მისთაჲ, და აკლება ყოვლითა უკვე საცხოვრებელითა და იავარ ჰყოფად მათი“. მაშინ შააბაზ ჰრქვა: „კეთილად საჯე, რომელ მეფემან თეიმურაზ გამომიცვალა მეუღლე ჩემი, დაჲ მეფისა ლუარსაბისა, და მან წამგვარა დანიშნული ჩემგან.“ გიორგიმ კვალად უმეტეს დაუმტკიცა მტერობაჲ მეფისა თეიმურაზისა და ლუარსაბისა.

შააბაზმან კვალად წარმოუვლინა მოციქულნი და სთხოვა წინდად მეფესა თეიმურაზს უფროსი ძე თვისი ლეონ. გამზრახთა კახთა თავადთა და ვერთავმდებელთა ომისათჳ, სთხოეს მეფესა, რათა წარავლინოს დედაჲ თვისი დედოფალი ქეთევან და თანაწარატანოს ძეცა თვისი. მეფემან თეიმურაზ თავსი დედა ესე ყოველი და ცხადუყო დედასა თვისსა, და ჰრქვა: „დედაო, ჩემგან დიდ სადამე არს თხოვაჲ ესე, რათა წარხვიდე წინაშე შააბაზისა; ესეოდენტა ერთა განთავისუფლებაჲ ხელთაგან მისთა, სათნო იქმნების ღვთისა“. მსმენელი დედაჲ დამორჩილდა მეფესა და თანაწარატანა უმრწემესი ძეჲ მეფისა ალექსანდრე, და მივიდა წინაშე შააბაზისა. უკეთურმან მან მძლავრმან შააბაზ მიიღო ესე დედოფალი უკვე ქეთევან პატივითა, გარნა ჰრქვა, რომელ: „ესრეთი მცირე ყრმაჲ რად ჩემდა? ნუთუ ძიძად ამისა ვიქმნე მე?“ და სთხოვა უფროსისა ძის ძისა მისისა მოყვანებაჲ. მაშინ მსმენელი ამას ზედა შეწუხნა დედოფალი და აცნობა ძესა თვისსა და ამცნო, რათა არა მოსცეს მან. გარნა თხოვითა კახთათა წარგზავნა თეიმურაზ უხუცესი ძეცა თვისი ლეონ. მხილველმან შააბაზ იხმო თეიმურაზცა, გარნა თეიმურაზმან გამოსცნო მცბიერება ბილწისა მის და არა წარვიდა. და უკანასკნელ შააბაზმან სთხოვა მეფესა თეიმურაზს ასული თვისი ოინათინ, და იგიცა წარგვა-

რა, და მისცა ვალსა ლორისტინისასა ცოლად. შააბაზ მხილველ-
მან, რომელ არა მივალს მისთანა თეიმურაზ, დედოფალი
ქეთევან ორის ძის ძით მისით გაგზავნა შირაზად, ხოლო თვით
წინამძღრობითა ნუგზარისა და გიორგისათა წარმოემართა
იღუმალ კახეთსა ზედა.

ჟამსა ქრისტესშობის თვისასა, ღამესა შობისასა (ვინაჲდგან
მას ჟამსა არს უდიდესი ზამთარი მამულსა ჩვენსა), ცისკრისა
ჟამისა დროსა დაესხნენ ქიზიყს და ამისა გარემოსა რჩევითა
გიორგისათა თათარნი და მრავალნი მოსწყვიტნეს ქრისტიან-
ენნი, მოულოდნელნი ესევეთარისა განსაცდელისა, დაატყვევეს
მრავალნი და იავარ-ჰყვენეს სახლნი მათნი, განბრწნეს ქალწულ-
ნი, ხოცდენ მამაცთა და მოხუცთა კაცთა, ითრევედენ დედათა,
სრესდენ ყრმათა, და იყო სრვაჲ, აყრაჲ ხალხთა, და წარღე-
ბა საქონელთა. და ესრეთ წინამძღრობითა ამა გიორგისა და
ნუგზარისათა აღიღეს ენისელისა ქალაქი, გრემად წოდებული
და მშვენიერად, დაწვეს სახლები და ტყვე ჰყვეს მრავალნი,
და მუნიდგანაც და სხვათა ადგილთაგანაც აყარნეს ხალხნი
და გარდაასახლეს სპარსეთად. მეფე თეიმურაზ განივლტო ხელ-
თაგან ბარბაროსთასა და მივიდა ლუარსაბისა. და ორნივე ესე
მეფენი წარვიდნენ იმერეთს.

შემდგომად აოხრებისა კახეთისა შევიდა შააბაზ ქართლსა
შინა და მივიდა გორს, და მერე მუნიდგან დაიბანაკა მცირე-
სა ქალაქსა შინა აღს. და ყოველთა ადგილთა ქართლისათა
წარაველინნა ქადაგნი და ამცნო ცხადყოფა მოწყალებისა ხელ-
მწიფისა, და მშვიდობით დაცვაჲ ერთა და არარაჲსამე მიტა-
ცება უფასოდ. და ჰყო ესე, და შემოიკრიბნა განბნეულნი
ქართველნიცა და არარაჲმე ბოროტი უყო მათ, და დაარწმუ-
ნა ყოველნივე ფიცით და ეტყოდა ერთა მათ: „ვინაჲდგან სიძე
ვარ მეფისა თქვენისა ლუარსაბისა, მე იგი მიყვარს, ვითარცა
საკუთარი ძე ჩემი, და მსურის ბედნიერება მისი და ქვეშევრდომ-
თაცა მისთა, და მსურის მოსვლაჲ მისი ჩემთანა, რათა შევიტ-
კბო. იგი ძეებრივისა სახითა. და უკეთუ იგი უარჰყოფს ძეო-
ბასა ჩემგან და არა მოვალს ჩემდა, აჰა გიორგი სააკაძე, ესე
ვყო თქვენდა მეფედ და ამას მივსცე ქართლისა ქვეყანა და მე
წარვიდე მამულად ჩემდა“ და ესეგარისა მზიბლავისა სიტყ-

ვებითა დამკვიდრებულჰყო ერნი და მოიყვანნა ყოველნივე სამკვიდრებელად თვისად.

ამისა შემდგომად შააბაზ წარუვლინა მოციქული მეფესა გიორგის და სთხოვა მშვიდობა და ამასთან მეფენი, და აღუთქვა საფასენი მრავალნი. მსმენელმან ამისმან გიორგი უკმოაქცივნა მოციქულნი შააბაზისადვე და თანაწარმოატანნა კათალიკოზი აფხაზეთისა მალაქია და თავადი აბაშიძე ლეონ ძღვნი-თა დიდითა, და მიუწერა შააბაზს ესრეთ, რომელ: „ვევედრე-ბით სიმდაბლით მეფობასა თქვენსა მიცემად მეფეთად სამეფონი თვისნი და მსახურებად ესენი შესაბამ დიდებულე-ბისა მეფობისა თქვენისა“. განმჭვრეტმან შააბაზ, რომელ ძა-ლითა ვერა ექმნების შემპყრობელ მეფეთა, მოიხელოვნა ესე, რომელ მოუწოდა მზრდელსა მეფისა ლუარსაბისასა ბა-რათაშვილს შადიმანს და ამასთანავე სანდოსა საქურისსა თვისსა სარუ-ხოჯასა, და დაარწმუნა იგინი ფიცით და შეს-თვალა ესსახედ, ვითარ: „არა მერწმუნები მე, ვითარ უგულე-ბელს ვყოფ მე ძესა გიორგი მეფისასა, რომელმანცა მმსახურა მე ბრძოლასა ზედა ოსმალთასა ერევანს და დასდო სული თვი-სი ჩემთვის? და არკუთ თქვენ ლუარსაბს, რათა მოვიდეს იგი ჩემდა და მივსცე ყოველივე სამკვიდრებელი მისი სრულიად. ხოლო თეიმურაზ ვინაჲდგან არს ძველადვე მტერ ჩემდა, მას არაოდენ ვერწმუნო.“ და მასთანაცა მიუწერა ეპისტოლე ხატი-თა ამით: „შააბაზ მეფისაგან მხნეთასა მრავლითარე სიყვა-რულითა მიიწიოს გიხაროდენი ლუარსაბის მიმართ მეფისა ქარ-თველთასა! მრავალგზის მივსწერე თქვენდა სიყვარულით და გაჩვენენ კეთილ-მყოფელობაჲ გულისა ჩემისა, რომელ არს შენდამი. მაგრა შენ არა ისმინე და არცა ირწმუნე სიტყვანი ჩემნი. აწ ვიდრემე უწყებულ იქმენ საქმისაგან და გრწმენინ, ვითარ იგი ზედ-მჭვრეტ ხარ, ხოლო ქვეყანაჲ აღვაოხრე თეი-მურაზისი, ხოლო შენი დავიცევ შენთვის მრთელ და აღშენე-ბულ მომლოდნემან მოსვლისა შენისამან, აწ სადამე ნუ გცონის-მცა მოსვლად, და ნუ ისმენდა უგუნურთა და უმეცართა სწავ-ლის მომცემთასა, და ნუცალა ხვებულ იქმნები მეფობისაგან შენისა მით, რომელ არა მაქვს გულსა შინა ჩემსა შური და ზაკვაჲ შენდამი, ვითარცა შენ არარაჲმე გიქმნიეს ბრალი ჩემ-

და. განლა შენსა მოსვლასა ვითხოვ ამისთვის, რამეთუ დრო-
თა წინაპართა ჩვენთასა შეერთება იყო შორის ორთა ამათ
ნათესავთა. ესთავე მნებავს, რათა იყოს დროსაცა შინა ჩემსა,
და მე ყოველნი ჩრდილოეთისა გარწმუნო კერძონი, რომელ
არს იმიერ, კერძო არეზ მდინარისა, რათა შენ იყომცა ზე-
დამდგომელ და ბრძანებისა მიმცემ ყოველთა მათ კერძოთა
მთავართა ზედა, და შენ ზრუნვიდე ამა კერძოთათვის. ხოლო
ჩვენ, უზრუნველქმნილნი ამათ კერძოთანი, ვჰზრუნვიდეთმცა
მეორეთათვის კერძოთა და ვიპყრობდეთ პირთა მტერთა ჩვენ-
თასა. და ამასთანა მომლოცველთა მეფობისა შენისათა წარ-
მოგივლინეთ ხმალი სამეფო მოოქვილი სპეკალთაგან, რათა
ესე იყოს ნიშნად მეფობისა შენისა. მრთელ იყავ!”

ზემოხსენებული უკვე კათალიკოზი, აბაშიძე და შადიმან
და სარწმუნო მეგობარი თვისი საჭურისი ესე გაისტუმრა მე-
ფეთადმი და ანიჭნა მრავალნი კათალიკოზს და აბაშიძეს, და
ესრეთვე გიორგი მეფესაცა უბოძა სამეფო ხალათი და ცხენი
აღკაზმული, ვითარცა სპარსთა არს ჩვეულება; და საჭურისსა
მას მისცა დამან ლუარსაბისაჲმან დასარწმუნებელი წერილი,
რათა არარაჲმე ეჭვი ჰქონოდა შააბაზისადმი. და მირაიწინეს
ესენი და უწყებულ იქმნა სიტყვითა და ეპისტოლეთა შააბაზ-
ისათა ლუარსაბ, მაშინ სიყვარულითა მამულისა და ერდგულ-
ობისათვის ერთასა ერწმუნა ყოველთა ვერაგობასა შააბაზისასა
და განემზადა წარსვლად შააბაზისად. თუმცა აყენებდენ მეფე-
ნი და დედაცა თვისი არა წარსვლად შააბაზისად, გარნა აჰზ-
ვერლმან, ნუთუ აღაოხროსო ქართლი, ამის გამო სული თვი-
სი დასდო მან ერთა და წმინდათა ეკკლესიათათვის; და ამას-
თანაცა შადიმან მოცთუნებული აჯვრებდა ლუარსაბს დიდსა
წყალობასა შააბაზისაგან. წარსრულმან იმერეთით შააბაზისად
ლუარსაბ გარდმოვლო მთაჲ ლიხისა და წარმოემართა ბანაკი-
სადმი შააბასისა, რომელიცა იყო დაბანაკებულ შორის ალისა
და ნაბახტევისა. მსმენელმან შააბას განსვლა ჰყო ბანაკით ყო-
ველთა თანა მთავართა თვისთა, სპარსთადმი მჩვენებელმან
რეცა ნადირობად განსვლისამან; გარნა ჰაზრი მისი იყო
მიგებებაჲ ლუარსაბის მიმართ.

ხოლო მოვიდა რა ლუარსაბ შააბასისად და მოიკითხნეს

ურთიერთას, ცხად უყო შააბაზ პატივი სიყვარულისა თანა შეერთებული; და მზაკვარისა სახითაცა, ვითარცა მოზრულმან, იწყო ცრემლთ დენა და ტირილითა ეტყოდა, ვითარ: „შესაძლებელ არს ჩემდა ძვირის-ყოფაჲ შენებრისა მხნისა ამის და ყოვლად მშვენიერისა, ერთგულთა და სარწმუნოთა ჩემთა ნაყოფისა?“

მოვიდნენ რა იგინი ბანაკად თვისა, შააბაზ აწვია იგი თვის-თანა და გარდაუხადა ნადიმი მგოსანთაგან სიმღერით, და თანასწორითა პატივითა მიიღო იგი და განუმზადეს კარაენი-ცა სამეფონი; და დღე ყოველ აწვევდა თვისთანა, და უბოძებ-დის ძვირფასთა ლართა და სპეკალთა წახნაგებულთა (ესე იგი თრაშ-ნაკრავთა), და სხვათა მოოჭვილთა საქურველთა, და ძვირფასთა შესამოსელთა და ბედაურთა ცხენებთა. და ესრეთ წარმოემართა ლუარსაბითურთ შააბაზ ტფილისად, აღმოქმე-ლი მისდა ფიცით: „დაგიტეოო ბედნიერად საყდარსა ზედა შენსა ტფილისს და მე წარვიდე სპარსეთად.“

მოსრულმან ტფილისად შააბაზ ყოვლისა უკვე გვარისა წყა-ლობითა აღვისილ-ჰყო ლუარსაბ და მერეთ რაოდენისამე დღი-სა შემდგომად ჰრქვა ლუარსაბს შააბაზ: „მწადსო შექცევად ნადირობად ველთა ზედა ყარაიისათა, რათა დედაკაცთაცა შინაგან მყოფთა ჩვენთა უჩვენნეთ სრვანი ნადირთანი.“ და მერეთ წარვიდნენ სანადიროდ. ხოლო ხვალისა-დღე იწყეს განმზადებად მონადირეთა ველსა ზედა ყარაიისასა. მას ჟამსა შინა მიუწერა დამან თვისმან ლუარსაბს, ცოლმან შააბაზისა-მან, რათა არა უჩვენოს შააბაზს სიმარჯვენი სროლასა შინა ნადირთასა და ესთავე სიჩაუქე და კარგი მხედრობაჲ თვისი, ვინაჲდგან შააბაზ ვერ იყო არცა მხედარი კარგი და არცა მარჯვე იარაღთა შინა, და უკეთუ იხილის ვინმე მარჯვეჲ ესე-გვართა შინა შემთხვევათა, აღიღებდის მას ზედა შურსა ფრიადსა და მტერ ექმნებოდის მას. მსმენელმან ლუარსაბ არა ისმინა თხოვაჲ დისა თვისისაგან და სთქვა: „ვგრძნობ მე თვის შორის, რომელ მზაკვარი ესე არღა მიტევებს გან-შვებად და რადლა ვაჩვენო თავი ჩემი ჯაბანად?“ და ოდეს იწყეს ნადირობად, სიმარჯვემან და კარგად მსროლელობამან ისართაგან განაკვირვეს შააბაზ, რომელ ხელთაგან ლუარსაბი-

სათა მოკლულ იქმნეს მრავალნი ქურციკ-ირემნი და ღორნი, და არცაღა თუ ერთი ისარი რტყორცილი დასცდენიეს მისგან ნადირთა მათ. ესევეთარი სიმარჯვე ლუარსაბისა თუმცა არა სთნდა შააბაზს, გარნა მზაკვარულისა სახითა ანიჰნა კვალად საჩუქარნი მრავალნი და უწყო ქებად სიმხნისათვის მისისა. და მერე ეტყოდა შააბაზ მეფესა: „ვინაჲდგან სჩან შენ მხედრობათა შინა ჩემთა უზესთაჲს ყოველთა სროლათა შინა, მწადს მე, რათა ნადირობითა შევექცეთ ერთად ყარაბაღსა შინაცა“ (რომელ არს ესეცა ნაწილი მცირისა ალვანიისა, რომელსა ქართველნი ზედწოდებულ ჰყოფდენ რანად). მსმენელმან მეფემან სცნო მზაკვარებაჲ უღთოსა მის, გარნა თუმცა ეძლომცა განვრომად ხელთაგან მისთა, არამედ ერდგულებამან მამულისამან და მშვიდობით დაცვისათვის ერთა თვისთა არა ინება განტოლვა მით, რამეთუ ნუთუ განრისხებულმან მძლავრმან ამან ქართლსა ზედაცა ესე მოაწიოს, რაჲცა კახეთსა ზედა.

და ბრძანებისა მორჩილი დაჰყვა ნებასა შააბაზისასა და თანაწარყვა მეფეჲ რაოდენისამე თვისისა ერდგულისა თავადთა და აზნაურთა და მსახურთა წარმყვანებელი. მისრულთა მუნ იწყეს რაჲ ნადირობად, უმეტეს პირველისა მეფემან აჩვენა მორბედობაჲ თვისი მას ველსა ზედა, და არა მცირედი კვალად შური უკვე განღვიძებულ იქმნა შააბაზის მიმართ, თუმცა ანიჰნა მრავალნი და აღუთქმიდა განტევებასა. გარნა აწვია მერეთ მაზანდარისა ადგილთა შინაცა ნადირობად (რომელსა უწოდებდენ პირველ მაზანდარასა სახელად ვირკანიასა). მისრულმან შააბაზ ლუარსაბითურთ ინადირა მაზანდარასა შინაცა დჷ ანიჰნა მუნცა მეფესა მრავალნი.

დღესა ერთსა ჟამსა დიდ-მარხვისასა მოხდა შააბაზ მეფეჲ ტაბლასა ზედა ნადიმად (იტყვიან რომელნიმე და სწერენცა მეთორიენი, ვითამც ვნების კვირიაკესა დიდ-პარასკევსა), რომელ უწყოდა შააბაზ — ქრისტიანენი სხვათა ყოველთა ზედა დღესა მას პარასკევსა უმეტეს დაიცვამდენ მარხულებითა. და იძულებული უკვე მეფე მივიდა ნადიმად და შააბაზმან დაისო მახლობელად თვისსა და მოართვეს ხორცი შემგებარი. მეფემან არა ხელჰყო არცაღა. და ჰრქვა შააბაზ მიღებად

იგი. ხოლო მეფემან ჰკადრა ესრეთ რომელ: „ჩვენ მართმადიდებელნი ქრისტიანენი ამა წმინდათა ორმოცდა უკვე დღეთა ვერასადა შევეხებით ხორცისა ჭამასა, ვინაჲდგან არა გვიბძანებს სჯული მიღებად სახსნილოთა.“ მაშინ შააბაზ ბძანა და მოართვეს ხორცისა წილ თევზი შემგბარი, და არცა ეს მიიღო მეფემან. და აიძულებდა გულსმოდგინედ შააბაზ, რათა ჭამოს მისთანა. ხოლო მიუგო ესრეთ მეფემან: „უკეთუ აწ ამას ზედა გექმნე მორჩილ, მერმელა მაწვიო მე სჯული მამადისა.“ და კვალად აიძულებდა ბილწი იგი, რომლისათვის აღსდგა ტაბლითრე ლუარსაბ და წარვიდა სადგომად თვისა. მხილველმან შააბას ლუარსაბისაგან ქმნილისა მისდამი ურჩებისაჲმან, გრძნო დიდადრე შეურაცხებად თვისად და განიზრახა დაფარულისა თვის შორის ძვირისყოფისა განცხადებად, და კითხვა-ჰყო შეურაცხებისა ამისთვის გიორგი სააკაძეს, რომელმანცა ძლიერად შეასმინა ლუარსაბ და ყოვლითურთ მეცადინეობდა მოკვლასა მისსა.

და მერეთ აწვია ლუარსაბს შააბაზმან, უკეთუ იგი შეურაცხებისა ამისთვის დაუტევებს სჯულსა ქრისტიანობისასა და შეუდგების მოძღვრებასა მამადისასა, განუტევებს მას, დიდითრე დიდებითა, და მისცემს მამულსა თვისსა, და ჰყოფს სახედ შვილისა თვისისა, და შეუნდობს შეცოდებასა მას. ხოლო უკეთუ არა ერჩიდეს ბრძანებასა მისსა, მაშინ მწართა სიკვდილითა განპატიეებს იგი. გამგონე ამისი ლუარსაბ ყოვლითურთ უცხო იქმნა სიტყვასა ზედა შააბასისასა და აღიარა კადნიერად უფალი ჩვენი იესო ქრისტე პირჯვართა გამომსახველმან. გარნა შააბაზ მრავლითრე ლიქვნითა ევედრებოდა და აღუთქმიდა მრავალთა წყალობათა; ხოლო წმინდა იგი, ვითარცა ანდამატი, ესრეთ ეგო უმტკიცესად. და უკანასკნელ შააბას კვალად უქადნა სატანჯველნი, ვითარცა სწერს მამათმთავარი ჩვენი ბესარიონ. გარნა მეფემან არცაღათუ ისმინა ქადაგებანი მისნი, არამედ განაგრძობდა ლოცვასა და ვედრებასა ღვთისადმი, რათა შეუძლოს მან წინაგანწყობად მანქანებასა მის ეშმაკისასა.

ოდეს იხილა შააბაზ სიმტკიცე ქრისტეს მხედარისა, მაშინ ბძანა შეპყრობაჲ მისი და ექსოროია ყოფაჲ, რომელიცა

წარიგზავნოს მახლობელ სპარსეთისა, შირაზის კერძოდ, ბასრიისა ზღვისა პირსა, ფარისტანის შორის, ციხესა ზედ-წოდებულსა გულაბს, და თანა წარტანება ორთა ოდენ მონათა მის შეფისათა. ხოლო მეფემ მოვიდა რა სახლსა თვისსა და ცხად უყვეს ბძანება ესე შაბაზისა, მოუწოდა მოძღვარსა თვისსა და აღსარებითა განწმენდილმან ძიილო წმინდა საიდუმლო და ეზიარა დიდისა სასოებითა ცრემლ-დანთხევით, და მერეთ შემოჰკრიბნა მუნ მყოფნი ქართველნი, და ყოველთავე ეამბორა და მისცა მშვიდობა. ხოლო ქართველნიცა, ხელსა მეფისასა შეამბორენი და მოკლებულნი კეთილისა მეფისა და დაცხრომისათვის ძეთაგან შვილიერებისა სვიმონ დიდისასა, იგლეჯდეს წვერთა და იხოკდენ პირთა, და მოსთქმიდენ ქართველთა ჩვეულებისამებრ, და აქენდათ გლოვაჲ და ვაებაჲ მყოფთა მუნ ყოველთა.

და მერე წარიყვანეს სარკინოზთა მათ ლუარსაბ ციხესა მას შინა და რაოდენისამე დროჲსა მიმყვანთა მიაბარეს ციხისა უფროსსა მას, და პატიმარ ჰყვეს, ვითარცა აქენდათ ბძანება. და იყო მეფემ შვიდ წელ ციხესა მას შინა ლოცვითა და მარხვითა განკაფულ, ვითარცა სწერს მიტროპოლიტი მროველი ნიკოლას შაირთა შინა თვისთა ქების მსიტყველი წმინდისა ამის მეფისა ესრეთ: „შვიდ წელ მარტოებდა ტანჯული გულაბს ციხესა შინა“.

არა დასცხრა ბოროტი იგი სააკაძე და მივიდა წინაშე შაბაზისა და ჰრქვა, რომელ: „გიორგი მეფესა იმერთასა გარდამოუყვანია მეფემ თეიმურაზ მხედრობითა თვისითა და შთაუყვანია კახეთს, და მიუღია თეიმურაზს ტახტი მეფობისა წინააღმდეგ მეფობისა თქვენისა; და აწ მეცადინეობენ ქართველნი, რათა ანუ ოსმალთა, ანუ ბერძენთა—მცურვალეთა ზღვათა შინა, ნავით მოსრულთა ვაჭრის სახიდ, ანუ იღუმალ წარიპარონ ლუარსაბ და მიიყვანონ მამულადვე თვისსა, და ჰყონ ისევე მეფედ, რომელ ესეგვარი უკვე შემთხვევა იქმნების უკანასკნელ თქვენთვის სამძიმო, და შრომისა მიღება ხაზინისა და ჯარისა ზიანი. და მე ერდგულისა გულითა მოვახსენებ დიდებულებასა თქვენსა, რათა სიცოცხლე-მოკლებულ ჰყოთ ლუარსაბ“.

უსმინა ესე სიტყვანი გიორგის შააბაზ და სათნოდ აღუჩნდა იგი, და წარავლინნა სარწმუნო ყმანი თვისნი ლუარსაბისად და შესთვალა ესრეთ: „ანუ უარყავ სჯული ქრისტესი და განგიტეო შენ მშვიდობით, და უკეთუ ურჩ იქმნე, აწ არს დღე მოკლებისა შენისა.“ მისრულნი ესე მოციქულნი მივიდნენ ლუარსაბისად და მოიკითხეს მშვიდობით, და ცხად უყვეს ბრძანებაჲ მეფისა; და ვედრებით ხელს მომჭიდებელნი სთხოვდენ, რათა დაიცვას სიჭაბუკეჲ თვისი და მორჩილ ექმნას შააბასს. გარნა წმინდა იგი შვიდსა წელსა შინა მარხული და ლოცვით განათლებული, ხორცთაგან განლეული, იყო მტკიცედ სარწმუნოებასა ზედა, და ჰრქვა მათ: „ესე შვიდი უკვე წელი არს, რომელ ვიტანჯები მე და დღე-ყოველ მცველნი ამა ციხისანი მაიძულებენ დატევებად სჯულისა, არამედ ესე გეუწყოთ, რომელ ვერცა დიდებამან, ვერცა ტანჯვამან და ვერცა სიკვდილმან შემიძლოს განყენებად ქრისტესა; და რაჲცა გეგულებსთ, ჰყავთ ადრე, ვინაჲდგან მზა ვარ სიკვდილ ქრისტესთვის“. და მერეთ ითხოვა მათგან მცირედ დაცადებაჲ, რათა ილოცოს, და მერმელა სრულყოფად ბრძანებული მეფისა.

აქენდა უკვე წმინდასა მას მფარველად ხატი ყოვლად წმინდისა დედოფლისა ჩვენისა ღვთისმშობელისა, და შესრულმან, სადაცა ესვენა იგი, მოიდრიკნა მუხლნი და ცრემლით იტყოდა: „ჰოჲ, ყოვლად წმინდაო დედოფალო, ღვთისმშობელო, შემწეო ყოველთა ქრისტიანეთაო, შენდამი დამიცს ყოველი სასოებაჲ ცხოვრებისა ჩემისა, შენ ხარ მფარველი ჩემი, შენ ხარ ნუგეშინის მცემელი ჩემი, შენ მომეც მე შეწევნაჲ ღვაწლისა ამის ჩემისა, შენ მიოხე წინაშე ძისა შენისა და შემრთე წმინდათა მოწამეთა თანა, რათა მეცა ვადიდებდე მამასა და ძესა და წმინდასა სულსა, ამინ“.

და მერეთ მოვიდა მტარვალთა თანა, და გამოისახა სამგზის პირჯვარი და სთქვა: „უფალო იესო ქრისტე, ღმერთო ჩემო, შენდა შევედრებ სულსა ჩემსა“. და მერეთ მოუდრიკნა თავი. და მოიღეს მათ მტარვალთა მშვილდისა უკვე საბელი და მოაშთვეს ტარიგი იგი ყოვლად წმინდა წელიწადსა 1622-სა. იტყვის ნეტარი ბესარიონ, ვითარმედ: ორთა მათ მონათა,

მყოფთა წმინდისა თანა, აწვიეს დატევებად სჯულისა, გარნა იგინიცა არა მორჩილ ექმნენ ბრძანებასა მძლავრისასა და მათთაც მიიღეს ქრისტესთვის სიკვდილი მარტვილობითა მოშობისა მიერ. ხოლო ღამესა მას დაუტევეს დაუფვლელ წმინდანი იგი და სანატრელი სხეული მათი, რომელიცა სჩნდა ღამესა მას შინა, ვითარცა თოვლი ფრიად ბრწყინვალე და ნათლით შემოსილი, და მეფესა მას ზედა სვეტი ნათლისა. მოვიდეს მრავალნი მუნ მცხოვრებნი უკვე თათარნი და სხვანი, და რა იხილეს ესე, მიეცნენ განკვირებასა და აქებდენ წმინდათა. ხოლო მეორესა უკვე დღესა დაფლეს მასვე ციხესა შინა ყოვლად პატიოსანნი გვამნი მათნი, და რომელნიცა შეპყრობილ არიან სნეულებითა საფლავისა მისისა მიხებულნი, მიიღებენ კურნებასა ვიდრე დღეინდელად დღედმცა.

იამბიკო კათალიკოზის ანტონისგანვე თქმული:

ლუარსაბისი ყუავილ-წალკოტიანი
მწიფობენ მტილნი ნაყოფ-ხილნარ-ხიანი.
ესე სიტყვითნი და სხივ ნათელ-მზიანი
ჰკრთიან ელვანი ირმი მთიებრ ციანი
არღამიერნი ყოვლ მაღლიერ დღიანი.

წმიდათა მოწამეთა ბიძინა, ელისბარ და შალვასათვის

დედოფალ მან: ვითარ იწამნენ წმინდანი მოწამენი ბიძინა
მატაკარანი* და ელისბარ ქსნის-ერისთავი და შალვა, ნათესავი
და ძეობილი მისი?

იოანე: რა უღმრთომან შააბაზ პირველმან აწამნა წმინდანი
მეფენი, ესე იგი წმინდა დედოფალი ქეთევან და წმინდა მე-
ფე ლუარსაბ განზრახვითა სააკაძის გიორგისათა და აღაოხრა
კახეთი, შემდგომად ამისა არა ჰყოვნა მსჯავრმან საღმრთო-
მან და შეედო სენი მუცლისა შააბაზს ესრეთ, რომელ ნაწ-
ლენი გამოსდიოდენ განსავალიდგან. და იტანჯებოდა შვიდ
წელ ამ სენითა, და მერე წარვიდა ჯოჯოხეთს შინა და მის-
ცა სული თვისი ეშმაკთა. ხოლო გიორგი სააკაძეზედაცა მოი-
წია რისხვა ზეგარდამო, რომელიც პირველ საყვარელ იყო
შააბაზისა, მერეთ იქმნა მის მიერ მოძულეებულ ამად, რომელ
საკაძე ერთსა ცოლთაგანსა შააბაზისასა საყვარელ ექმნა.
მცნობმან ამისმან შააბაზ განიზრახა სიკვდილი მისი მწართა
ტანჯვითა. მცნობი ამისი გიორგი სააკაძე ეძიებდა ჟამსა მარ-
ჯვესა ლტოლვად სპარსთაგან, რომელმანცა სრულჰყო აზრი
თვისი და მიივლტო ოსმალთა ქვეყანასა შინა დედაწული-
თურთ თვისით, ვინაჲდგან ქართველთა და კახთა შიშითა

* მატაკარანი სამეფო მოხელეს სახელია, ე. ი. სუფრაჯი (შენიშვნა ავ-
ტორისა).

ადრევე თანაწარყევანა სახლეულნი თვისნი. მისრული გიორგი სტამბოლსა შინა მიიღეს პატივით და განაწესეს ხელსა ქვეშე რომლისამე ფაშისასა, რომელიცა ახლდა ყოველთვის სხვათა და სხვათა ბრძოლათა შინა და მწყალობელცა იყო მისი სიმხნისათვის მისისა. გარნა ვინაჲდგან იყო გიორგი სააკაძე დაუდგრომელი და შეურჩომელი კაცთა და ცუნდრუკების მოყვარულ, ვითარცა არს აწცა მათთა ოჯახთა შინა ესეგვარი უკვე ჩვეულება, ამა გიორგის შეუჩნდა ლალატი მხედრობისა მის ფაშისა და მისგლა მტერთადმი მისისა. შეიპყრეს გიორგი მიზეზითა ამით და წარადგინეს შესმენილი დიდისა სულთნისა კარისადმი, რომელთაცა განაჩინეს პირველად ძისა მის სააკაძისა ზურაბისა სიკვდილი, რომელიცა მამისა წინაშე თავწარკვეთილ იქმნა მეხრმლისაგან და მერეთ გიორგისაცა მოსჭრეს თავი იგი ბოროტი, რომელსა შინა გამოხატულ იყო მტერობა საქართველოჲსა და სამეფოჲსა სახლისა. და ესრეთ იქმნა მატლთაგან შექმულ. ხოლო სახლეულნი მისნი იაფარჰყვეს და დედაწულნი მისნი წარიყვანეს თათართა, ვინაჲდგან პირველ მიზეზითა მისითა მრავალნი წარყვანილ იქმნეს თათართაგან.

შემდგომად შააბაზისა მიიღო [მეფობა] ძმისწულმან მისმან აბას, რომელიცა იწოდა მეორე შააბაზად. და დროთა ამით შინა იყვნენ სპარსნი დამკვიდრებულ ქართლსა შინა. და ამან კვალად წარმოავლინა ოთხმოცი-ათასი კომლი უკვე კაცი, და უჩინა მათ მთავრად არდალანისა სულთანი, ერთგული ყმა თვისი, და უბძანა ამა ელისა დასახლებად კახეთსა შინა, რომელნიც მოვიდნენ და დაეშენნენ ადგილსა ბახტრიანსა, რომელსა აწ უწოდებთ ბახტრიონად; და განაგრძელეს ალაზნის პირსა ზედა სადგური თვისი ესრედ ვრცლად, რომელ დარიგდნენ გარიგებით სოფელ-სოფელად ალაზნის მდინარიდგან ვიდრე ლანუხის მდინარედმდე, რომელ არს აწ იორად წოდებული, სადაცა ერთვის ესე ალაზნის; და ალაშენეს ბახტრიანისა ციხე და სიმაგრედ თვისსა ჰყვეს. ხოლო თათარნი ესე ზაფხულ იქცეოდნენ მთიანთა აგარათა შორის და ზამთრით ტაფა-ჭალოვანთა ადგილთა შინა და ამა მდგომარეობასა თვისსა იხმევდნენ ჩვეულებასა, რათა ამით კახეთსა შინა დამკვიდრებითა

აღისპოს ყოველი მკვიდრობაჲ ქრისტიანეთა; და სრულ ჰყვეს-
ცა აზრი თვისი, რომელ მათმან მოსახლეობამან განაბნივნა
დანაშთნი ერნი კახეთისანი და ააოხრეს ეკკლესიანი და წმინ-
და ადგილნი ესრეთ, რომელ თვით სამთავარეპისკოპოსო იგი
წმინდისა მთავარმოწამის გიორგის ეკკლესია, ალავერდად
წოდებული, ესეგვარ ოხერ იქმნა, რომელ კარიბჭეთა შინა
მისთა აღმოსცენდეს ველურნი ხენი.

დროსა ამას შინა დანაშთთა კახელთა, რომელნიცა მათთა
და ტყეთა და სიმაგრეთა შინა მკვიდრობდენ, ამათ ყოველთა
განაგებდა ქრისტეს მოყვარე მხედარი ბიძინა ჩოლაყაშვილი,
ვინაჲდგან მეფეჲ პირველი თეიმურაზ არღა მყოფობდა კახეთ-
სა შინა სპარსთა შიშითა. ესე ბიძინა ნაიბად მისგანვე იყო
მიჩენილი კახელთა ერთა ზედა და ესე მართვიდა მათ.

დღესა ერთსა შინა იხილეს სპარსთა რაოდენთამე უგვანთა
კაცთა ხუცესი ვინმე, მიმავალი გზასა ზედა საშუალ ახმეტისა
და ალავერდისა, და ზედა მოულოდნელად დაესხნენ სპარს-
ნი იგი, განძარცვეს მღვდელი იგი და განაშიშვლეს, ვითარცა
დედის მუცლითგან ნაშობი, და ინებეს სხვებცა შეურაცხყო-
ფაჲ მისი. ამა უწყსოსა საქმესა ზედან განწყრა მღვდელი იგი
და სცა მუშტითა, და წარაქცივა ერთი მათგანი, და სხვათა-
ცა მიმართა, და უკუნექცენენ, და განივლტო ხუცესი იგი, და
მივიდა ბიძინა მთავრისადმი და ყოველივე შეურაცხყოფაჲ
თვისი აუწყა მას. მსმენელი და მხილველი ამა ხუცისა ბიძინა,
შეძრწუნდა სულითა და აღიესო საღმრთოსა შურითა და გა-
ნიზრახა, მიმდობმან ღვთისამან, რათა რაჲმე ღონეჲ მოიპოვოს
დასამხობელად ბარბაროზთა მათ.

ხოლო რაოდენისამე დღისა შემდგომად წარვიდა ბიძინა
ზაალის მიმართ, არაგვის ერისთვისა, და ელისბარის მიმართ,
ქსნის ერისთავისა. მისრულმან ითხოვა ორთაგანვე ვედრებით,
რათა მტერთა ზედა ქრისტესთა მკვიდრთა კახეთსა შინა შე-
ეწივნენცა, ვითარმედ მათდამი იტყოდან: „მრწამსო, რათა
ვსძლიოთ, და აღუსპნოთ იგინი, და განვსწმინდნეთ ბილწთა-
გან სიწმინდენი ჩვენნი, და ვიხსნეთ ესეოდენნი ქრისტიანენი
ხელთაგან მათთა“. ითნეს ორთავე ერისთავთა განზრახვაჲ
ესე და უფროს ელიზბარმან ნათესავით თვისით ძეობილით

შალვა ნეტარით, და ლაშქრითა დიდითა თანაწარყვა ნეტარ-
სა ბიძინას გამხედრებული სახელისათვის ქრისტესისა. მაგრამ
ერისთავმან არაგვისამან ზაალ, შიშითა სპარსთა მეფისათა
ვერა კადნიერმან წარსვლისა თვისისამან მათთანა, მისცნა
მცირედნი უკვე კაცი, გარნა რჩეულნი და ბრძოლასა შინა
გამოცდილნი. და წარემართნენ კახეთს ფარულად. და ესრეთ-
ვე შემოკრბენ ფხოელნი, რომელ არიან აწ ფშავად წოდებულ-
ნი, და თუშნი და დანაშთნი კახელნი, და ესრეთ წარემართ-
ნენ. წარსრულთა მხედართ-წყევანთა და კეთილად გამკარგ-
ველთა განაწყვეს ქრისტეს-მოყვარე მხედრობა და ჯვარითა
მორთხმულნი დამკვიდრებულთა კახეთსა შინა სპარსთა უგრძ-
ნობელად ზედადაესხნეს, და შეწევნითა ყოვლად უხრწნელი-
სა დედოფლისა ჩვენისა ღვთისმშობელისათა და თანამბრძო-
ლებითა დიდებულისა მთავარ-მოწამისა გიორგისათა სპარსნი
აღსწყვიდეს, აღსპეს და მოსრნეს პირითა მახვილისათა, და
თვით სულთანსა, არდალანისასა ზედადაესხნენ, რომელიცა
იქმნა ბრძოლა ძლიერი. და ამა კვეთებასა შინა იხილეს მშვე-
ნიერი ჭაბუკი მხედარი თეთრსა ცხენსა ზედა მჯდომარე,
რომელი წინაუძლოდა მხედრობათა ჩვენთა, ჰაერთა ზედა
მსრბოლი ჭურვილითა, და დასცემდა უცხოთა თესლთა მათ,
და უკუნაქცევდა, და ძრწოლად მოიყვანებდა, რომელ იხი-
ლეს მრავალთა ქრისტიანეთა, რომელ იყო იგი წმინდა გიორ-
გი, ვითარცა სწერს წმინდა მამა ჩვენი ბესარიონცა. და ეს-
რეთ ძლეულნი განიბნივნენ სპარსები და მხედარნი ქრისტესნი
მოადგნენ ბახტრიანისა ციხესა, და აღილეს იგიცა, და მოსწყ-
ვიდნეს მუნ მყოფნი თათარნიცა, და თვით სულთანისა ცოლ-
შვილიცა აღისპნეს ხელთაგან მათთა, და მრავალნი უკვე ტყვე
ჰყვნეს და იავარ ჰყვნეს ნაქონებნი მათნი და ყოველნი საუნ-
ჯენი უკვე მათნი დაშთათ ხელთა შინა მძლეველთასა. ხოლო
სულთანი იგი არდალანისა განივლტო უკვე მარტო და განე-
რა ხელთაგან მხედართასა, და მერეთ დანაშთათცა ზედა
სპარსებთა დაესხნეს და აღაოხრეს ესრეთ, რომელ ოთხმეოცი
ათასთა მეკომურთაგანი არცალა თუ ვინმე განერა ხელთაგან
მათთა გარდა სულთანისა კიდე.

ძლევა-შემოსილთა უკვე მხედართა ამათ რა მოიცალეს მტე-
რისაგან, ხელ-ჰყვეს აღშენებად დარღვეულთა საყდრებთა, და
განაახლეს ყოველივე, და განწმინდეს სადგურნი მათ უღმთო-
თანი, და შეამკვეს ეკკლესიანი, და აღმართნეს წმინდანი უკვე
ხატნი. და მოვიდნენ ყოველნი იგი გაბნეულნი ერნი კახეთი-
სანი და დაეშენნენ თვისსავე ადგილთა ზედა. და ესრეთ
მმადლობელნი ღვთისა აღავლენდენ ლოცვასა და დიდებასა
წმინდათა ეკკლესიათა შინა. და შეკრბენ ალავერდისა წმინ-
დისა გიორგის ეკკლესიასა შინა და გარდაიხადეს დიდი ღლე-
სასწაულობაჲ სამადლობელითურთ პარაკლისისა.

ხოლო სულთანი იგი არდალანისა მტოლვარე, მოსრული
წინაშე სპარსთა მეფისა გოდებითა და ტირილითა დიდითა,
საკვირველისა მისთვის მოოხრებისა მათისა და ესეოდენტა
სპარსთა ათასეულებისა, მეფესა მას თვისსა ყოველსავე თვი-
თეულად აუწყებდა, რაჲცა იგი იქმნა მხედართაგან ქრისტესა-
თა. უწყებულ-ქმნილმან მეფემან აბას მეორემან სირცხვილად
თავისა თვისისა და ყოველთაგან თანასწორთა და ხელქვეშეთთა
თვისთა საყვედრელად თავისა თვისისა ჰრაცხა ესე, და მიმწერელ-
მან როარტაგისამან * მეფისა მიმართ საქართველოჲსა ვახტანგ
მეოთხისა, რამეთუ მაშინ ცოდვათა ჩვენთათვის ქართველნი
ულელსა ქვეშე სპარსთა მონებისასა იყვნეს, და შემდგომად მე-
ფისა თეიმურაზ პირველისა მეფენიცა ქართველთანი მეფობი-
სათვის საქართველოჲსა ქრისტესა უარჰყოფდეს, ბრძანა შა-
აბაზ, რათა პყრობილნი წარიგზავნენეს ისპაანად, სამეფოდ ქა-
ლაქად სპარსთა, წინაშე მისსა სამნივე იგი მხედარნი ქრის-
ტესნი. უწყებულ-ქმნილმან მეფემან ვახტანგ, მორჩილმან ბრძა-
ნებისა უღმრთოსა მის თვითმპყრობელისამან, მოუწოდა თვის-
და მხნეთა მათ მხედართა ქრისტესთა. თუმცა უწყოდეს, რო-
მელ შეკრულნი განიგზავნებდნენ წინაშე შააბაზისა, გარნა სი-
ხარულად აღუჩნდა მათ ქრისტესთვის კლულება, ვინაჲდგან
სამნივე ესე მომძაგნე იყვნეს სოფლიურისა დიდებისა, და აქვნ-
დათ ხორცთა გემოვნებისა მოკვდინება, და ცხოვრებაჲ სიწ-
მინდით დაცულ. და სამნივე ესე — ბიძინა, ელისბარ და შალ-
ვა ნებსით თვისით მივიდნენ მეფისა ვახტანგისადმი. ხოლო
მირავიდნენ წმინდანი ესე მეფისა თანა, ბრძანა ხელ-ბორკი-

* როარტაგი ნიშნავს ფარმანსა (შენიშვნა ავტორისა).

ლითა შეკვრად სამთავე ნეტართა მათ და წარგზავნა სპარსთა მეფისად. ხოლო თუ ვსთქვა, მაშინდელი უკვე შემთხვეულება ერთა შორის დიდ საგოდებელ ჩვენდა იქმნების, რომელიც იყო სამშობლოთა ადგილთა შინა ჩვენთა ესრეთ, რომელ მეფეთა დაუტევეს სახიერი ქრისტე და მთავართა, და საკურთხეველნი წმინდანი შეაგინნეს სათნოთა მათთა და არა სათნოთა ღვთისათა ეპისკოპოსთა და მღვდელთა დადგინებულთა, და მიდრკა, თუ ვსთქვა, ყოველი ერი სიბოროტედ და შეუღდებოდენ მრავალნი ქადაგებასა მახმადისასა, ესრეთ აღმსარებელნი ღვთისა, რომელ ღმერთი—რომელ არსება არავგამოვნებათა მიმართ მიფენილ არს, ბერწი—რომელი არა შობს და არცა ვისგან შობილი არს და სხვანი.—და ესრეთ განზრქა გული მთავართა და სხვათა, რომელ არცა თუ ვინმე სთქვა, რომელ შეწევნაჲ რაჲმე ეჩვენებინათ მათ წმინდათათვის. და ესრეთ კრული წარგზავნეს წინაშე მეფისა.

და ოდეს მიიყვანეს იგინი სპარსეთად, წარადგინეს სამნივე ესე ნეტარნი შეკრულნი წინაშე შააბაზ მეორისა. ხოლო შააბაზ შერისხნა მათ და აყვედრა ქრისტიანობაჲ, და სხვანიცა მრავალგვარნი უკვე უბნობანი წარმოსთქვა მათდა მიმართ. ხოლო წმინდათა მათ კადნიერად აღიარეს უფალი ჩვენი იესო ქრისტე და ყოველსა სიტყვასა შინა მძლე ექმნეს, რომელმან მისცა მათ პირი და სიბრძნე და სიტყვისაგება მას ჟამსა შინა, რაჲცა სთქვან.

და მერე ბძანა შააბაზ წარგზავნა წმინდათა მათ ზემო ხსენებულისა არდალანელისა სულტანისად, რომელი იგიცა იყო მაშინ ისპაანს და უბრძანა, ვითარმედ: „მეწყალვიანო ესენი სიკვდილად და ტანჯვად სიკეთისათვის და ახოვნებისა მათისა, ვითარცა სახმარნი მხედარნი მხედრობასა შინა ჩვენსა, და შენ მეცადინეობდე, რათა მოიყვანემცა ესენი სჯულსა; და თუ სადმე ჰქმნან ნებისაებრ ჩვენისა, არა მცირედნი მიიღონ ჩვენგან დიდებანი და ნიჭნი. ხოლო თუ სადამე არა ერჩინენ ბრძანებასა ჩვენსა, მწართა და მძვინვართა ტანჯვითა განიყვანენ ცხოვრებისაგან.“

წარადგინეს ბრძანებისაებრ მეფისა შააბაზისა წმინდანი იგი წინაშე არდალანელისა სულტანისა, რომელმანცა მოკითხა. კალმასობა.

ნა მოწლედ წმინდანი იგი და სიყვარულისა სახითა შეიწყნარ-
 ნა იგინი, ზაკვისა მკვლელობითისა სიყვარულისა ხატსა შინა
 დამფარველმან, ვინადგან შააბაზისა მიერცა აქვნდა ბძანება,
 რათა აღერს-სიტყვობითა შესაძლებელ იყოს მოქცევაჲ მათი;
 და უკეთუ არა ისმინონ, მძვინვარისა ტანჯვითა მიეცნენ სიკვ-
 დილსა. ხოლო ამისა შემდგომად ჰრქვა სულტანმან შემდგომ-
 ნი ესე სიტყვანი წმინდათა მათ: „დიდსა უკვე ხელმწიფესა
 ჩვენსა, რომელსა მსახურებს ყოველი მონარხია სპარსისა ვიდ-
 რე ინდოეთადმდე და საბერძნეთამდე, სურის ფრიად სიმხნისა
 და ახოვნებისა თქვენისათვის ხმა-განსმენილისა ნიჭებად თქვენ-
 და მხედრობასა შინა დიდებანი დიდნი, უზესთაესნი ღირსები-
 სა თქვენისა, და მარადის მახლობელ-ყოფაჲ თქვენი დიდებუ-
 ლებისა თვისისა; და ჩვენცა მონანი მისნი ყოველნი ბრძანები-
 სათვის მისისა უმაღლესისა, და სიკეთისა და სიმხნისათვის
 თქვენისა ვმეცადინებოთ ტკბილსა სიცოცხლესა შინა ბედნი-
 ერებასა თქვენსა ჩინებულსა და უმეტეს ყოველთა ნათესავთა
 თქვენთა უზესთაეს დიდებასა თქვენსა. გარნა თანა გაქსთ
 თქვენ საჭიროდ, რათა დაუტეოთ სჯული თქვენი და მიიღოთ
 სჯულისდებანი მოციქულისა ჩვენისანი, რომელი უპყრიეს
 კრძალულებით მრავალთა დიდთა მონარხთა და სახელმწი-
 ფოთა.“

მიუგეს წმინდათა მათ: „ჩვენ სიყრმიდგანვე ჩვენი შეგვიწყ-
 ნარებიეს ჩვენ შორის ჭეშმარიტება უფლისა ღვთისა და
 მაცხოვრისა ჩვენისა იესო ქრისტესი, მოცემული ჩვენდა წინა-
 პარ-მამეულად, და გვრწამს ერთისა ღვთისა მიმართ მამისა
 და ძისა და სულისა წმინდისა, რომლითა ნათელ გვიღებიეს.
 გვსურის ერთისა მიმართ ნათლისა მხოლოჲსა, სამებასა შინა
 შეურევნელისა თაყვანისცემა, რომელთა განვწყესენით თავნი
 ჩვენნი სიჭაბუკითგან ჩვენი მხედრად ქრისტესა, რომლისა
 სიყვარულისაგან ვერარამან განმაშორნეს ჩვენ, ვერცა ჭირ-
 მან, ვერცა ტანჯვამან და ვერცა დიდებამან.“ მსმენელი
 სულტანი იგი, მიგებასა წმინდათასა და მტკიცედ გებასა
 მათსა ზედა მჭურეტელი, განამეორებდა კვალად მრავალგვარ-
 თა უკვე ლიქვნათა და აღუთქმიდა დიდთა დიდებათა; და
 ესსახედვე უქადებდა მძვინვარეთა ტანჯვათა, თუ სადამე

კვალად ურჩ ექმნებიან მას. მიუგეს კვალად წმინდათა მათ: „ნუ სცთები ამაოდ, სულტანო, განყენებასა ჩვენსა ქრისტესგან. ჩვენ მაშინვე განვემზადებით სიკვდილად, ოდესცა შევიქმენით მხედარნი ქრისტესი, და რააცა გეგულებოდეს, ყავიგი.“

მხილველმან სიმტკიცესა გონებისა მათისამან სულტანმან ბრძანა მტარვალთად შეკვრად წმინდანი იგი და უწყალოდ თრევად ქვეყანასა ზედა. ხოლო მტარვალთა მათ სრულ-ჰყვეს ბრძანება სულტანისა, და დაუწყეს თრევად წმინდათა მათ, და წიხვნად, და ცემად წმინდათა სხეულთა ზედან, ვითარცა იტყვის ნეტარი ბესარიონ, ვითარ იგი სცემდესო და ათრევდეს წმინდათა მათ, კვალადცა აიძულებდესვე, რათა უარჰყონ ქრისტეჲ. გარნა იგინი უმეტეს აჩვენებდეს სარწმუნოებასა და სიყვარულსა ქრისტეს ღეთისა შიშართ. ხოლო ურთიერთსა განამტკიცებდეს წმინდანი იგი, და მოითმენდეს მრავალ ტკივილთა მათ და ნაკადულისა სახედ სისხლთა დენათა სხეულთაგან თვისთა.

მხილველმან სულტანმან სიმტკიცისათვის მათისა ბრძანა მერე წარყვანებაჲ მათი საპყრობილედ და დაკრძალვაჲ მათი ბნელსა შინა დილეგსა. მსახურთა მათ ჰყვეს ბრძანებაჲ სულტნისა და შესხნეს ხელ-ბორკილითა რკინისათა კრულნი უშინაგანესსა საპყრობილესა; და ყოვლითურთ უნუგეშო იყვნენ, გარნა ნუგეშინის მცემელი მათი იყო უფალი ჩვენი იესო ქრისტე, რომელიცა განაძლიერებდა მათ.

ბრძანებითა სულტნისათა მეცნიერნი უკვე კაცნი და მცბიერობითა სავსენი მივიდოდნიან დღე ყოველ ნეტართა მათ თანა და სხვადასხვაჲთა სახითა ეტყოდნიან განყენებად ქრისტესა, და ესსახედვე აზნაურთაგანნი მათ ერისთავთა და სხვანი მსახურნიცა ევედრებოდნიან მორჩილებასა უღთოსა მას; გარნა წმინდანი იგი, ვითარცა ანდამატნი, ესრეთ მტკიცედ ეგნენ სარწმუნოებასა ზედა და შეურაცხყოფდენ მსახურთა მათ თვისთა. მხილველმან სულტანმან სიმტკიცისა მათისამან ბრძანა მოყვანებაჲ მათი და შეკვრა და განყრა მათი შიშველად სიციხეთა მათ მზისათა, რათა ბზიკთა მიერ წერტითა უღმოსთ მათ, და მზისა სიციხისაგან შეწუხებულ იქმნენ, და ამა ღონისა

ძიებითა მოიქცეხ ეადაგებასა ზედან მისა. არამედ წმინდანი იგი ესრეთ მხნედ იყვნეს, ვითარცა სასიამოვნოსა ჰაერსა შინა მყოფნი. იხილა რა სულტანმან მოთმინებაჲ მათი, ბრძანა ხეთა ზედა მიკვრა ელისბარისა და შალვასი, და განაჩინა ორთა ამათ თოფებითა დახვრეტად ჰაზრითა ამით, ნუთუ შეშინდესო ბიძინა და მორჩილ მექმნას. ოდეს იწყეს მეთოფეთა სროლად წმინდათა მათ ზედა, მაშინ განსროლილნი ტყვიანი განვლიდეს ბრწყინვალეთა სხეულთა შინა მათთა და იგინი აქებდეს უფალსა. და მრავალგზის სროლითა განბძარნეს ხორცი მათნი, და უკანასკნელ მახვილითა დაჰკაფნეს წვივნი მათნი, შემდგომად მახვილითა წარკვეთნეს თავნი. და ესრეთ სრულ იქმნა სრბაჲ სამღვდელოჲსა ვნებისა მათისა.

და მერუ ზედამოუხდეს ბიძინას, ლიქნიდეს და აიძულებდეს მიცილებად ჰეშმარიტებისაგან მრავალფერითა წინადადებითა თვით სულტანიცა და სხვანიცა მრავალნი უკვე სპარსნი, მაგრამ ბიძინა საღმრთოსა ტრფიალებითა, ვითარცა მთაჲ შეუძვრელი, ესრეთ ეგო ურყვევლად. უკანასკნელ ბრძანა სულტანმან განხლად შესამოსელისა თვისისა და შემოსვად კუბასტა დედათა, და აღსმად ვირსა ზედა და ესრეთ რონინებად შუკათა ზედა, რომელ მას დროსა შინა სპარსთა ჭვეყანათა შორის დიდ სირცხვილად და კიცხევად მისაღებელ იყო მხედართათვის ესეგვარი უკვე შეხდომა. სრულჰყვეს მტარვალთა ბძანებული იგი და სრულიად მოვლეს მით ისპაანისა ქალაქისა შუკა-ბაზარნი, გარნა იტყოდა წმინდა იგი: „გმადლობ შენ, იესო ქრისტე, რამეთუ ღირს მყავ მე ვნებასა კიცხვისა შენისასა“. შემდგომად ვნებისა ამის კიცხვეითისა კვალად მრავალ სახედ ეუბნენ და აღუთქმიდნენ დიდ-დიდთა წყალობათა, არამედ წმინდამან არცაღა თუ ისმინა უბნობაჲ მათნი. და მერე განაჩინა სულტანმან სიკვდილი ბიძინასი ესეგვართა სახითა, რათა თვითეული ასოჲ სხეულისა მისისა მოიჭრას სახსართა შინა, ვითარცა იაკობ ძმისა უფლისა, რომელიცა იწამა ესეგვარ სპარსთავე მეფისაგან.

მაშინ მოიღეს მტარვალთა მათ მახვილნი სხვადასხვაჲთა სახითა დანაკვეთებულნი, და წინადაუწყვეს წმინდასა მას და ჰრქვეს; „შეიბრაღე სიმხნეჲ შენი და ერჩიდი ბძანებასა ხელ-

მწიფისასა და ნუ იქმნები მკვლელ თავისა შენისა“. არამედ წმინდა იგი კანდიერად აღიარებდა უფალსა ჩვენსა იესო ქრისტესა. და მერე იწყეს ჭრად მწვერვალთაგან თითისათა ასო-ასოდ წმინდისა სხეულისა მის. ხოლო იტყვის სანატრელი ბესარიონ, რომელ ჭრათა ამას შინა ასოთასა წმინდა ბიძინა იტყოდა სიმოვლოსა (რომელ არს სარწმუნოებისა აღსარება), და ესრეთ აღიდებდა უფალსა. ხოლო უწყალოთა მათ მტარვალთა, იწყეს რა მოჭრად თვითეულთა ასოთა, ყოველნივე თითნი ხელისა და ფეხისანი მოჰკვეთნეს თვითეულად სახსარ-სახსრად, და მერე მაჯა-იდაყვნი, და მხარნი, და ფერხნი კოჭებიდგან მუხლებადმდე, და ესრეთვე თეძონიცა. გარნა სანატრელისა სახისა მის წმინდისასა არარაჲმე იხილვებოდა მკმუნვარებაჲ შესახედავისა, და არცა მცირედლა ისმოდა სულ-თქმაჲ, თვინიერ მოწოდებაჲ ქრისტესი თანაშემწედ.

დაშთა ოდენ თავი და სტომაქი წმინდისა მის და ჯერეთცა ცოცხალ იყო, და მარადის სძრავდა ბაგეთა და აღიდებდა ღმერთსა, და ქოჩრითა ათრევდეს დანაშთსა გვამსა მისსა. იხილა მტარვალთაგანმან ვინმე წმინდისა მის შორის წმინდაჲ გული მისი ხლდომარე, რომელი საღმრთოთა სურვილითა აღ-ტყინებულ იყო. სთქვა უღმრთომან მან განკვირვებით: „კვალად ცოცხალ არსა ესე, რომელ ესეგვართა მძვინვარეთა და სას-ტიკთა ტანჯვათა და წყლულებათა ვერ უძლეს მოკვლად მი-სა.“ და განრისხებულმან სცა მახვილი ყოვლად წმინდასა გულსა მისსა და განგმირულ-ყო მით, და ხელთა შინა ღვთი-სათა შევედრა სული თვისი წმინდამან. შემდგომად ყოვლად საწადელისა მის სიკვდილისა მისისა თავიცა საღმრთოჲ წარ-ჰკვეთეს მტარვალთა, და მერეთ განსთხიეს უღმრთოთა მათ ასონი ბიძინასნი ადგილთა მათ უპატიოთა, სადაცა წმინდათა მათ ელისბარ და შალვაჲსა გვამნი იყვნეს დაყრილ.

ხოლო ღამესა შინა აღიდნა ღმერთმან წმინდანი თვისნი და სამთავე გვამთა ზედა მათთა მოეფინა ნათელი სუხილველად ყოველთა, რამეთუ ჭადაცა მცირედ ოდენ იყო ცვარიცა სის-ხლისა მათისა დანთხეულ, ყოველნი იგი ადგილნი აღივსნეს ნათლითა, და მრავალთა სპარსთა მხილველთა აღიდეს ღმერ-თი ქრისტიანეთა და იტყოდეს: „დიდ არს და მართალ ღმერ-

თი ქრისტიანეთა“. და ესრეთ აღიღნა ღმერთმან წმინდანი თვისნი. და ოდეს მტარვალნი და სხვანი უკვე სპარსნი წარვიდენ სახლად თვისა და იყვნენ მოცულ განკვირვებითა დიდითა, მოვიდეს იღუმალ კაცნი ნათესავით სომეხნი, მკვიდრნი ჯულასა შინა, და დიდისა პატივითა და კრძალვითა იღუმალ აღიღნეს სხეულნი წმინდათანი, წარიღეს მსწრაფლ და დაკრძალნეს ეკკლესიასა შინა თვისსა, სადა იგი ჰყოფდეს ნაწილნი იგი წმინდანი მრავალთა კურნებათა.

შემდგომად წელთა რაოდენთამე მეუღლემან წმინდისა შალვასამან ქეთევან, ასულმან არაგვის ერისთვის ზაალისამან, და ძემან მისმან, ერისთავმან დავით, წარავლინეს კაცნი მოხმად ნაწილთა მათ ქრისტეს-ვნებულთა წმინდათასა. და მისრულთა კაცთა მათ წარმოასვენნეს ჯულით, და წინა მიეგებნეს მღვდელმთავარნი კრებულითურთ და ერნი მრავალნი, და გალობითა და კმევითა სურნელთათა მოიღეს იკორთას გვერდის-ძირს ეკკლესიასა შინა წმინდათა მთავარ-ანგელოსთასა, და ჩრდილოეთისა მხარეს წინაწე სვეტისა დამართებით დასდევსაფლავსა შინა სამთავე წმინდათა ამათ მოწამეთა სხეულნი საკურნებელად სნეულებათა ჩვენთა, და დღესასწაულიცა განუწესეს თვესა სეკდენბერსა ათვრამეტსა.

იამბიკო ანტონისავე

ასოთ განთესვა თუ ჰსთქვა წულილ კერძოვებად,
რომლითა ჰსდიან მდიდრად სისხლთა ნაკადნი,
ძნელ ვნებათ ტვირთვა დაითმინა ახოვნად
და გონებითი სამთავრო განწმენდილი
ანიშანსხვერპლნა წმიდა მოძრაობანი.

წმინდა შალვა მთავარისა ახალციხელისათვის

დედოფალმან: წმინდა შალვა მთავრისა ახალციხელისა მანდატურთუხუცესისა წამებაჲ ვითარღა იყო?

იოანე: მოითხრობის ისტორიასა შინა კეთილ-მსახურისა თვითმპყრობელისა თამარ მეფისასა, ვითარმედ ბრძოლასა შინა ნოქარდინ სულტნისა მიმართ ძღვევაშემოსილისა სპისა თამარისათა წინამბრძოლ განაჩინა მანდატურთუხუცესი შალვაჲ ძმისა თვისისა იოანესთანა უპირატესისა მხედართ-მთავრისა ზაქარიასთანა მხარგრძელისა, რომელსაცა შინა ბრძოლასა შალვაჲ ძმითურთ მისით სიმხნითა დიდებულ იქმნეს და რომლისა გამო შალვაჲ ნიჭებულ იქმნა ჯილდოთი მთავრად მხედრობისა დადგინებითა და ბავრაციისა მიბოძებითა. ესე შალვა იყო მკვიდრი ახალციხელი თავადი, ძირითვე ქართლოსიანთა გვართაგან და წარჩინებული რუსუდან მეფისათანაცა და პატივცემული.

დროსა ამა რუსუდანისასა, ვითარცა მოვიხსენეთ ზემორე გამოსვლაჲ ჯალალდინ სულტანისა და მოსვლა სომხითად, რომელიცა ლტოლვილ იქმნა თათართაგან და მოვიდა დიდისა მხედრობითა სომეხთა ზედა, მსმენელმან მეფემან რუსუდან წარაველინა ლაშქარი თვისი შეწევნად სომეხთა, რამეთუ მამული მხარგრძელთა დვინი და ანისი, ნაწილი სომხეთისა, მონარხიასათანა საქართველოჲსასა ირაცხვოდა; და სპარსნი დვინს და ანისს მოაოხრებდეს მწარედ, რომლისათვის საჯა რუსუდან გან-

მხედრებაჲ სპარსთა ზედა ლაშქართა თვისთა. განიჩინა მეფი-საგან რუსუდანიისა უპირატეს მთავრად მხედართა იოანე ათაბეგი მხარგრძელი, კაცი გამოცდილი და დიდსული ბრძოლათა შინა, და წარგზავნილჳყო იგი პირისპირ მტერთა, რომელიცა მიიწია გარნისის მახლობელ და დაიბანაკა მუნ. ხოლო ხელქვეშედ მისი იყვნენ შალვაჲ მანდატურთუხუცესი და ძმაჲ მისი იოანე ახალციხელნი. მცნობნი სპარსნი პირისპირ მათდა ქართველთა, რომელნიც იყვნენ დაბანაკებულ გარნის[ს], აღკუთრნეს მხედრობანი თვისნი და მრავალ დასტებად განაწყვენეს იგინი და წარმოემართნენ ქართველთა ზედა.

ხოლო იოანე მხარგრძელმანც განაწყო მხედრობანი თვისნი და მეწინავედ დაადგინა შალვა და იოანე, და მისცნა ლაშქარნი კაცნი მესხნი და თორელნი, რამეთუ მათდა იყო წილხდომილ მამულადრე წინამბრძოლობა, და სხვანი უკვე სარდალნი რომელნიმე მარჯვენით კერძო და რომელნიმე მარცხენით განაწყო, და თვით დიდითა-რე მხედრობითა უკანა შეუდგა მათ. და ოდეს დაუახლოვდეს ურთიერთსა მეწინავენი სპარსთა და ქართველთანი, პირველსავე კვეთებასა შინა მამაცად ეკვეთნეს ქართველნი და წარიქციეს მოწინავენი მათნი, გარნა მოწინავეთა მათ თათართასა სხვანი უკვე მხედრობანი მოეშველებოდინ და განამაგრებდინ მათ და არღა აუფლებდენ ქართველთა, რათამცა შეემუსრათ მეწინავენი მათნი; და ესრეთ მომატებითა ჯართათა თათართაგან შეიქმნა ძლიერი ზედადასხმაჲ. ხოლო მხილველთა შალვა და იოანე, ვითარმედ რიდებს შეწვენასა წინამბრძოლთასა მხედართმთავარი მათი მხარგრძელი იოანე, მიუვლინეს მას ორგზის და სამგზის უწყებაჲ მეტყველთა, ვითარმედ: „უწყოდნო სიმხნემან შენმან, დაღათუ ვბრძავთ მტერთა ჩვენთა მამაცად, მაგრა პირისპირ დგომად დიდისა ამის ლაშქრისა მტერთასა თვინიერ შეწვევისა თქვენისა ვერ შემძლებელ ვართ.“ მსმენელსა ათაბეგსა ამათსა არა ჰგაოდა და ყოვლისა პასუხისა მისდა მივლინებულთა უღირს-ჰყოფდა მით, რამეთუ შური დიდი აქვნდა ათაბეგს სიმხნისათვის ორთა მათ ძმათა შალვასი და იოანესი, და იზრახდა, ნუთუ შოიკლან ესენი ხელთაგან მტერთასა. და მიზეზითა ამით არა აუფლა სხვათა მხედრობათა შეწვენად მათდა,

ვინაჲცა უღონო ქმნილნი შეწევნისაგან ძმათასა შალვა და იო-
ანე, მეთაკილენი უკუნ-ქცევად წინამბრძოლითურთ ლაშქრით,
მხნედ განმამაკაცებულნი მტერთა ზედა, მედგრად დაესხნეს და
სიმხნისაებრ მათისა განაძლიერეს ატაკად, და სპათაგან სპარ-
სთასა მოსრნეს მრავალნი, ვინაჲცა განგრძელდა ბრძოლაჲ
სპარსთა. და კვალად სხვანიცა მხედრობანი შემწედ მათდა
მოვიდეს. მაშინ ორთავე ძმათა შალვას და იოანეს ქვეშე გა-
მოუკლნეს ცხენნი და ყოველნი საჭურველნი შემუსრნეს მტერ-
თა ზედა—მახვილნი, მაზრაკნი, შუბნი და ოროლნი. და ლახ-
ტთა ცემაჲ მათი ჩაფხუტთა ზედა მტერთასა განგრძელდა.

და ამას შინა ფრიად მაშვრალთა ბრძოლისაგან და უღო-
ნო-ქმნილთა ყოვლისა შეწევნისაგან წინამბრძოლთა ლაშქართა
ჩვენთა ვლტოლვაჲ უკვე იხმიეს, რომელმანცა უქმად მდგომარ-
ემან დიდმან ლაშქარმან ათაბეგისამანცა მხედართმთავრი-
თურთ თვისით ლტოლვად მისდრიკნა და დიდებაჲ სიმხნითი
ჭართველთა ყოველთა ნათესავთა შორის უპატივო იქმნა.

შალვა უგამოცდილესი მხედარი, ყოვლისა საჭურველისა მტერ-
თა ზედა მხმარებელი და დამაშვრალი დიდად ბრძოლისა გამო,
ზედადასხმითა მრავლისა ჩინებულისა მხედრისა სპარსთასა
შეპყრობილ იქმნა, ხოლო იოანე ყოვლისა საჭურველისა თვი-
სისა დამლეწი მტერთა ზედა გარე-მოდგომითა სიმრავლითა
სპარსთა მხედართათა ისრებისა ტყორციითა და შუბებთა ძვე-
რებითა მოკლულ იქმნა, რომლითა საწადელი უსჯულოსი ათა-
ბეგისა იოანესი უბოროტესისა საშუალისა ხმევითა სრულება-
სა შინა მივიდა და კმაყოფილებაჲ მიიღო ამით.

მომზრახობენ, ვითარმედ მონოზონ ქმნილი იყო დროსა მას
ფარულადრე ათაბეგი იოანე, რომლისად უმჯობეს იყო და
ჩვენდაცა საყოფელად სავანეჲ მემხოლოეთა, რომლითა უფ-
რორე თავისუფლად განიბერტყდა ხორცთა და სულსა, ნუ
უკვე უბიწოდ წარადგენდა წინაშე თვალ-უხუთავად შურის მგებე-
ლისა მსაჯულისა; ხოლო ჩვენ ნუთუ განვერენითმცა მაშინდე-
ლისაგან ყოვლად მძვინვარისა აღსპობისა. გარნა არა იხმია
სვინიდისი და ორისა გვამისა მტერობისათვის მისცა სრულიად
საქართველო აოხრებასა და სრულჰყო სახითა ამით მონოზო-

ნეობაჲ თვისი და მსგავს იქმნა მამისა თვისისა სატანასა შუ-
რის მეძიებელობითა.

შალვა პერობილი წარიდგინა წინაშე ჯალალდინისა, რომელიცა იცნეს ნახჭევენელთა (ესე იგი ნახჩევანელთა) და ადრაბაგანელთა, რომლისა სიმხნისა, ახოვნებისა და სიქველისა მოხსენებითა უწყებულ ჰყვეს ჯალალდინ, ვინაჲცა მეფემან შეიწყნარა შალვაჲ პატივით და ადრაბაგანსა შინა მიანიჭა ქალაქნი მამულად და მთავართა თვისთანა პატივსცა.

შემდგომად წელიწადისა ერთისა მიწოდებულ იქმნა ჯალალდინ სულტანისაგან, რომელმანცა სიყვარულიანისა სახითა მოიკითხა და აღუთქმიდა დიდთა სიმდიდრეთა, ესე იგი, ოქროთა, სპეკალთა, ვერცხლთა და დიდთა მამულთა, და სახელოთა. უკეთუ დაუტევებს სჯულსა ქრისტიანეთსა და შეუდგების მოძღვრებასა მახმადისასა, ყოვლითურთ ჰყოფს მას კმაყოფილებით, რომელიცა ფიცითა აღუთქმიდა. გარნა მხედარმან ქრისტესმან ყოვლითურთ უარჰყო წინადადებაჲ მეფისა და ჰრქვა: „ჰოჲ, მეფეო, უკეთუ გსურის მსახურებაჲ ჩემი სამხედროთა საქმეთა შინა, ანუ სხვებ, ნუ მაწვევ მე დატევებად სჯულისა, მე უკვე ჰეშმარიტითა გულითა გამსახურო თქვენ, ვითარცა მოციქული ჩვენი გვასწავებს, ნუ ხოლო სახიერთა, არამედ უსახურთაცა მსახურებად, და მე გამსახურო ჰეშმარიტებით, და არცა მოსურნე ვარ სიმდიდრეთა და მამულთა, მე კმა ვიქმნები მღლიერისა საზრდელისა და მცირედისა შესამოსელისა. ხოლო სხვებ ნურღა დაშვრები, უფალო ჩემო, რომელ ვერარამან განმაყენოს მე სიყვარულსა ქრისტესა.“ თუმცა განრისხდა უღმთოჲ ჯალალდინ, გარნა ჰფარვიდა მრისხანებასა თვისსა სიტყვისგებასა ზედა წმინდისასა და კვალად განუმეორევა ბრძანებაჲ თვისი და ლიქვნითა მრავლითა ეუბნებოდა დიდ-დიდთა წყალობათა და ესრეთვე ტანჯვათაცა უქადებდა. ხოლო წმინდა შალვა, ვითარცა კლდე, ესრეთ უშიშრად სდგა წინაშე მძლავრისა, და არცალა თუ ისმინა სიტყვანი მისნი და არცა შიშვნეულ იქმნა ბრძანებასა და ქადებასა ზედა ტანჯვისასა.

განარისხნა უკვე მძლავრი კადნიერებამან ქრისტეს მხედროსამან და განაკვირვაცა და სირცხვილადცა მიითვალა თვისად

ურჩებაა შალვასი, და ბრძანა განშიშვლებად მისა და გვემად უწყალოდ, რომელიცა მსწრაფლ აღასრულეს მტარვალთა მათ; და გვემდეს უწყალოდ სრულიად შიშველსა სხეულსა ზედან წმინდისასა. ხოლო წმინდა იგი სიხარულითა გულისათა აქებდა უფალსა და მადლობასა შესწირვიდა მისა.

იხილა რა უღმრთომან მან სიმტკიცეა შალვასი, ბრძანა საპყრობილესა შეყენებაა მისი და მუნ ტანჯვად სხედასხვა სახითა ტანჯვისათა, რომელიცა დღე-ყოველ იტანჯებოდა სხვითა და სხვითა სახითა. ხოლო წმინდა იგი დღე-ყოველ იყო ლოცვასა და მარხვასა შინა. და ესრეთ რაოდენისამე დღისა შემდგომად სრულჰყო მარტვილობისა თვისისა სრბაა და სული თვისი შევედრა ხელთა შინა ღვთისათა პირად-პირადისა ტანჯულობისა გამო, რომელიცა აღიდა ღმერთმან წმინდაა თვისი ზეციერისა დიდებითა. და სადაცა იღუმალ დაფლეს იგი თათართა, დაადგრა მუნ სვეტი ნათლისა და ესრეთ მორწმუნეთა ერთაგან ითაყვანისცემა.

იამბიკო ანტონისაგანვე

შალვა განმმხედრი უხორცოთამი მტერთა
სიმხნით აღადგენს ბრძოლათა მრავალთა ფერთა,
მოიღებს ძლევათ ღვთისადმი დასაჯერთა,
ეგ სახედ ჯილდოს ანგელთ საჭვრეტ სამზერთა,
სისხლით ზიარ ქმნილ ქრისტესი შესაფერთა.

წმინდათა მოწამეთა ქვაბთახევს შინა წამებულთათვის

დედოფალმან: წმინდათა მოწამეთა ქვაბთახევს შინა
წამებულთათვის ვითარღა ჰკონებ?

იოანე: ბაგრატ მექესესზე ნათესავით დავითონ ბაგრატო-
ვანისასა, ძის-წულისა გიორგი მეოთხისა, ბრწყინვალედ ზედ-
წოდებულისა, რომელიცა მონარხოვითა მართვიდა ყოველსა
ივერიასა, ესე იგი აფხაზეთსა და საქართველოსა (რომელიცა
ბაგრატ დიდად ზედ-წოდებულ ჰყო საქმემან), ღრფსა ამის
შეფობისასა გამოჩნდა დემურ ანუ თემურ ვინმე მცირეთა ბეგ-
თაგანი სამარყანდელი, ნათესავით თურქი, შემკრები მხედრო-
ბისა დიდისა და გამხედრებული ინდიად, ჩინიად, სპარსეთად,
ხალდიად, სირიად, ერთმანიად და ვიდრე პროპონტოდმდე
კნინდა განმაგრძელებელი მხედრობისა და დამმორჩილებელი
თვისად.

ესე თემურ იყო ფრიად მტკიცე თათარი თვისისა სჯულსა
ზედა, და შედგომილი მოძღვრისა თვისისა მახმადისი, და
მღვწელი ქრისტიანეთა და მეცადინე მიქცევად თვისა ქრის-
ტიანეთა, რომელიცა ცოდვითა ჩვენითა ექესგზის შემოვიდა
ქართლსა შინა და ექესგზისვე მახვილითა მიიღო გვემაჲ სა-
ქართველომან. და ამასთან აოხრება მამულთა, დაქცევა ეკლე-
სიათა და შენებულებათა, და დაწვა ქალაქთა და სოფლებთა,
დატყვევება მამრთა და მდედრთა, და მოწყვეტა მოხუცთა და
სამღვდელოთა ვერ განაძლობდა ბილწსა სულსა მისსა.

დემურ, გარემოდგომილმან ტფილისს, ქართველთაგან არა-ერთგზის მიიღო ბრძოლაჲ, არამედ ექვსსა თვესა მამაცად გარე-ეომებოდინან მეფე ქართველითა და კახითურთ. ხოლო უკანას-კნელ ჰქმნა რკინისა და ფიცართაგან პანტეზნი ანუ საფარნი დემურმან და მისცა მხედრობათა თვისთა, და წინა-გორგებითა და სროლითა თოფთა და ისართათა უკუნაქციეს მხედრობა-ნი ჩვენნი, და რომელნიმე შეივლტენ ციხესა, ხოლო რომელ-ნიმე განლტოლვილ იქმნენ და დაუტევეს ქალაქი უმხედროდ, და თანაშეყენენ თათარნი და აღიღეს ქალაქი. ხოლო უკანასკნელ იძულებულ იქმნა მეფეცა და მისცა ციხეჲ თათართა, და თვითცა მიეცა დედოფლითურთ ტყვეობად. შემდგომად აოხრებისა ქართლისა უკუნიქცა შირვანად, რომელ არს ნა-წილი მიდიისა*, და თანაწარიყვანა ბაგრატ მეუღლითურთ თვისით, რომელნიცა დატევებად ქრისტეს ღმერთისა იიძუ-ლებოდენ მძლავრისა მისგან; და თუ სადამე ერჩიდენ ბრძანე-ბასა მას მეფეჲ დედოფლითურთ და სხვათა ჰყრობილთჲ მთა-ვართა და ტყვეებთა, ერთბაშად მიიღონ უტყუელისა ფიცითა თავისუფლებაჲ და მიიქცეს მეფეჲ ნიჭითა დიდითა მამულად-ვე თვისა. ხოლო წვევაჲ ესეგვარი დემურის მიერ არა-ერთ-გზის იყო, არამედ მრავალგზის, რომლისათვის მეფეჲ ბაგ-რატ მიუდრეკელობასა აჩვენებდა ყოველთვის მძლავრსა მას. და ოდეს კვალად იძულებულ იქმნა მეფეჲ ბაგრატ დატევებად სჯულისა, უღონოქმნილმან ბაგრატ განიზრახა ესეგვარ, რომელ ვინაჲდგან ხსნა ჩემი და ერთა ამათ ჩემთა კაცობრივისა შეწევისაგან უღონო არს, ვჰყო ნებაჲ დემურისა დრომდის და განვარინო ერიცა ესე და თავიცა ჩემი. და მერე შეტყუილითა ამით მოიმაღლა ხელმწიფე ესე და დემურისაგან სწორად თა-ვისა თვისისა პატივცემული დედოფლისა თანა და მთავართა თვისთა და ყოველთა ტყვეთა განტევებითა ქართლად უკუნ-იქცა.

ბაგრატს თხოვისაებრ დემურლანგ (ესუ იგი დემურ კოჭლი) წარსცა ძალი, სპაჲ ათორმეტი-ათასი მხედარი. რეცა აღთქმი-საებრ ბაგრატისა ყოველი სამეფოსა საქართველოჲსა შინა

* მიღია ეწოდა ძველად ადრიბეჟანს ერთობით (შენიშვნა ავტორისა).

მცხოვრებნი მახშადიან ჰყვენსმცა და უკეთუ ურჩ ვინმე ექმნეს ბრძანებასა მეფისასა შეწვევითა სპარსთა მხედრობისათა მოიყვანოს ნებისამებრ მეფისა. ბაგრატ, იღუმალ მიმწერელმან ძისა თვისისა გიორგის მიმართ, ითხოვა ლაშქართა შეკრებაჲ და დამალვაჲ ტყეთა შინა ხუნას*, რათა დაბანაკებულსა მხედრობასა სპარსთასა ღამე იღუმალ ზედადასხმითა ქართველთაგან მიეცეთ აღსპობაჲ. გიორგიმ ბრძანებისაებრ მამისა თვისისა შემოიკრიბნა მხედრობანი იმერთა და ქართველთა, და იღუმალ გარდმოვლო მთაჲ თრიალეთისა და მოვიდა მახლობელ ხუნანისა, და დაიბანაკა მუნ. ბაგრატ მისრულმან ხუნანს დააბანაკნა მხედრობანი სპარსთანი და განუსვენა მუნ ყოველთავე არარაჲსამე იქვისა მექონთა. ხოლო ღამე იგი იღუმალ მეფეჲ და დედოფალი მთავრებიტურთ თვისით განვიდენ გარეშე ბანაკისა მის. და განთიადისა ჟამსა ზედანდაესხნენ მხედრობანი გიორგისანი მძინარეთა მათ ბარბაროზთა და აღსწყვიტნეს სრულიად მახვილითა არცა ერთისა ბარბაროზთაგანისა განურინებელად, და აღივსნეს ლაშქარნი ალაფითა დიდითა.

მოსრულმან ბაგრატ ტფილისად აღწყვიტნა მეციხოვნენი თათართანი და ეგრეთვე სხვანიცა გამაგრებულნი ადგილნი გამოიხვნა თათართაგან, და განამაგრნა ყოველგან სიმაგრენი და ციხენი ტფილისისა და კალისისანი. დემურლანგ უწყებულმან ლაშქართა აღსპობისაგან და ესრეთ შეტყუილით ხელთაგან მისთა ბაგრატის განრინებამან აღაბორვა და ჩვენზედა განმხედრებად აღძრა, ვინაჲცა შემდგომსა წელსა მოვიდა რანად. და მისრულმან ბარდავს დაჰყარნა მუნ მძიმენი ნივთნი, და ქართლად მსუბუქითა სპითა ბრძოლად და შურისძიებად ბაგრატისად იმხედრა. მაშინ ბაგრატ განმხნობილმან თურქთა ზედა კვალად განამაგრნა ციხენი ქართლისა და კახეთისანი, და დახინნა ხიზანნი სიმაგრეთა შინა, და შემოიკრიბნა მხედრობანი იმერ-ამერთ, მესხეთით, გურიით, ოდიშით, აფხაზეთით და ჰერკახეთით, და დაებანაკა მარტყოფით ჰაეჭალადმდე გრდანისამთისა კალთებთა შინა. და ჰგონებდა მეფეჲ ბაგრატ დემური-

* ხუნა აწ ალგეთად წოდებული (შენიშვნა ავტორისა).

საგან მოცვასა ტფილისისასა, მაგრამ დემურლანგ პირისპირ მიმართა ბანაკსა ბაგრატიისასა; და მისრულმან ძლიერად ზედა-დასხმა ჰყო მხედრობასა ზედა ჩვენსა, გარნა ძლიერად და მამაცად წინა-განწყობითა მხედრობათაგან ჩვენთა იძლიევა თემურლანგ და უკანქცეულმან ბრძოლით დაიბანაკა ნათლულის ჰალაკსა შინა, მტკვრისა პირსა ზედა; და სრულიად შემოჰკრიბნა სპანი თვისნი, რომელნიცა წარსრულ იყვნენ საშოვართა ზედა ხორაგისა და სხვათა ნიეთათვის, და აღიძრა მხედრობითურთ თვისით და წარმოემართა კვალად ბანაკსა ზედა მეფისასა. მეფემან განმქვრეტმან, რომელ წინანდელსა ომსა შინა მოსწყუენ მრავალნი მხედარნი ჩვენნი, და ჰყვათცა მრავალნი დაჭრილნი და იყვნენცა მაშვრალ, აღიძრა მეფე მხედრობითურთ თვისით და განვიდა არაგვის მდინარესა და დაებანაკა დანაშთითა მხედრობითა თვისითა მისაქციელის მთა-გორაკთა ზედა; არაგვის პირიდგან ვიდრე ქსოვრისადმდე განაგრძელა მხედრობაჲ თვისი.

მხილველი ლანგთემურ, რომელ რიდებს ომსა მეფეჲ, განმხნობილი განვიდა მცხეთას და წარემართა მუხრანის მინდორით მხედრობასა ზედან ჩვენსა. ხოლო ხვალისა-დღე იწყეს რა ბრძოლად, მხნედ განეწყვნეს მხედრობანი ჩვენნი და რაოდენმე-გზის უკუნ აქციეს მხედრობანი დემურისანი, და თითქმის მოიყვანეს სრულსა ძლიევასა შინა, რომელ მოაწივაცა სალამომან. მაშინ მხილველმან ლანგ თემურ, რომელ იძლივენეს ლაშქარნი მისნი და განეფინნეს ქართველნი მინდორთა, მოვიდა სხვისა ლაშქრისა თვისისადმი ჯილათელებად წოდებულთა*, რომელნიცა უომრად მდგომარეობდენ. და გარდახდა ცხენთაგან და მოუთრივა წვერი თვისი და ჰრქვა: „ესეოდენ წელი არს გმსახურებ და წინაგიძღვი თქვენ, და ყოველგან შე-

* ჯილათელნი ვჰკონებ უფრორე თურქმანნი იყვნენ, ხოლო ესე ჯილათელნი იყვნენ უჩინებულესნი მეომარნი ლანგთემურისანი, ვითარცა მაკედონელნი ალექსანდრე დიდისა. და ისტორიასა შინა სპარსთა ენისასა საკუთრად და საიმედოვნოდ მხედრობად უწოდეს ამა ჯილათელთა ლანგთემურისაგან და უგამოცდილეს მხედრებად. და ყოველს გაჭირებას ბრძოლის დროს ამა ჯილათელთა მიძღვანებდა მტერთა ზედა და ძლიევასაცა შეიმოსდა (შენიშვნა ავტორისა).

გიმოსავთ ძლევად წინამძღვანელობითა ჩემითა, და უკეთუ აწ ძლელნი უკუნიქცევით, სადღა მივილტვენთ სირცხვილელნი?“ განმგონთა ამა სიტყვისათა მხედრობათა მათ განამტკიცეს დემურლანგ და ერთობლივ ზედადასხმა უყვეს ქართველთა, და ქართველნი დააჭირვეს ლტოლვად მეფითურთ, ვინადგან პირველსა და ამა მეორესა ბრძოლასა შინა არამცირედი მხედრობაჲ ჩვენი მოისრნეს, და ამასთან იყვენმცა მაშვრალნი. თუმცალა ივლტოდენ მხედრობანი ჩვენნი, გარნა არა ეგოდენი მხედართაგანი ვინმე დახოცილ იქმნა, ვინადგან სიმაგრეთა შინა მალე შეილვტვენენ და სილამისა შემოსვლამანცა არა მცირედი შეწვენაჲ აჩვენა.

მეფე ლტოლვილი სიმაგრედ მიისწრაფდა დანაშითითა თვისთანა მყოფისა მცირედისა ლაშქრითა მით, რომელ რომელნიმე პირველსა და მეორესა ბრძოლასა შინა დაიხოცნენ და დაიჭრნენ, ხოლო რომელნიმე განიბნინენ და წარვიდნენ სახლად თვისად განსარინებელად ცოლშვილთა.

ხოლო ხვალისა დღე მხილველთა თურქთა, რომელ პირისპირ მათისა არვინღა იპოვებოდა, მიეცნენ სიხარულსა დიდსა, და განუყვეს მხედრობანი თვისნი რაოდენმე გუნდ-გუნდად და უბრძანეს ოხრებად ქართლისა. და ესახედვე კახეთისაცა ზედა წარავლინა მხედრობითა დიდითა მხედართ-მთავარი ყარალალთი თურქისტანელი, ხოლო ქართლსა ზედან—ყაზან სულთანი მხედართმთავარი ჯილათელი, და უბძანა უწყალოდ რბევა და ხოცაჲ ქართველთა და კახთა. ხოლო თვით უკუნიქცა დემურლანგ ტფილისად. და მისრულმან მცხეთას აღაოხრა ყოველივე შენებულებაჲ და მოწვნა ცეცხლითა პალატნი სემეფონი, და დედა-ეკვლესია მცხეთისა დაწვა ცეცხლითა და ვიდრე საფუძველადმდე დარღვეულ ჰყო. და მისრულმან ტფილისსაც მისცა ესგვარი ვნებაჲ, და ნისანისა და კალისისა სრულიად შემუსრა ციხენი და შენებულებანი, და მოსწყვიტნეს, ვისაცა იხილავდენ ქრისტიანეთა, და აქცევდენ მონასტრებთა და ეკლესიებთა. წარსრულთა მათ მხედართმთავართა მოვლეს სრულიად ადგილნი საქართველოსანი და მოსწყვიტდენ მრავალთა მღვდელთა, მონოზონთა, დიაკვანთა, მოხუცებულთა და სხვათა კაცთა, აქცევდენ მონასტერთა და ეკლესიებთა, და სწვამ-

დენ შენებულებათა, ვითარცა ქართლსა შინა, ესსახედვე კახეთსა. ხოლო ყრმათა და ჭაბუკთა ქალ-კაცთა ტყვედ ჰყოფდიან. და აქვნდათ ამასთან ბრძანებაჲ მთავართა მათ, რათა ქართულნი წიგნები ეკლესიათანი და სხვანი, რაოდენ შესაძლებელი იყოს, ხელთგდებად მეცადინე იყვნენ მით, ზამეთუ ენება სრულიად სამღრთოჲსა წერილთა აღხოცა და ამა ღონითა მიქცევა ქართველთა მახმადიანად.

უკანასკნელ ოხრებისა ამისგან უკუნქცეული მხედრობაჲ დემურისა მოიწივნეს ადგილსა გაღმამხარესა, მახლობელ კავთისა და სცნეს, რომელ მონასტერსა შინა წმინდისა ღვთისმშობლისასა, ქვაბთახევად წოდებულს, არიანო მრავალნი უკვე ერნი შეკრებილ სოფლებთაგან, და მონოზონნიცა მრავალ. მსმენელნი მხედრობანი დემურისანი მივიდნენ მონასტერსა მას შინა და ზედადასხმითა აიღეს მონასტერი იგი, და წარმოსტყენვეს მრავალნი და აღივსნენ ალაფითა დიდითა, ვინაჲდგან მდიდარ იყო მონასტერი იგი, და გაიტანეს მრავალნი საუნჯენი და სახმარნი უკვე ჭურჭელნი ეკლესიისანი, და ტყვე ჰყვნეს სრულიად მუნ მცხოვრები მონოზონნი, და მოსრნეს მახვილითა უძლურნი და გლახაკნი, ვინაჲდგან მრავალნი იყვნენ მუნ შეხიზნულ. ოდეს მოიცალეს ხოცისაგან და დარბევისა, შემოჰკრიბეს უღმრთოთა მათ მხედრობათა მონოზონნი ყოველნი და შეასხნეს საჟღერნი (ესე იგი ევჟანნი) ყოველთავე და აწვიეს როკვად, და ამით განკიცხულ ჰყვეს და უშვერად იცინოდეს და განსცხრებოდეს. და მერე მთავარმან მან მხედრობათამან ბძანა თვისთანა მიყვანებად ყოველნი იგი მონოზონნი და სხვანი კრებულთა მსახურნი და ერის კაცთაგანიცა მრავალნი, და ცხად უყო მან ბრძანებაჲ დემურისა, ვითარმედ: „ყოველთა მამათ ანუ უარჰყავთ ქრისტეჲ და ანუ შეკრულნი შეგიყვანეთ შინაგან ეკლესიისა თქვენისა, და ვჰქმნეთ მოზვინვა შეშისა კმაჲ და დაგწვენთ მას შინა“. რომელნიცა უღმრთოსა მახმადსა ზედან მფუცებელნი ესიტყვეობოდნიან. გამგონთა ამის სიტყვისათა ღვთისა კაცთა ჰრქვეს მათ: „ჩვენ უკვე ხელთა შინა თქვენთა მიცემულვართ ცოდვითა ჩვენითა, და რაჲცა გეგულებოდეს, ჰყავთ იგი, ჩვენ უკვე ხრწნადისა სოფლისა ამის დიდებამან ვერა განგვაყენოს

9. კალმასობა.

სიყვარულსა მას ქრისტესა, არცა ჭირმან, არცა ცეცხლმან, და არცა სიკვდილმან და არცა დიდებამან“. მაშინ ბრძანა მთავარმან კრულთა მათ მიყვანებად ტაძარსა მას შინა ღვთის-მშობელისასა, და შეყრა მათი, და მიყრა შეშათა, და დაწვა მით. მსმენელთა უწყალოთა მათ მხედართა მიითრივნეს კრულნი ესე ყოველნი და შეჰყარნეს წმინდასა ტაძარსა შინა ღვთისასა. ხოლო მრავალნი კრულთაგანნი შიშისათვის სიკვდილისა მიქცეულ იქმნეს და დაშინენ თავისუფლად მთავრისა თანა. და მაშინ ეტყოდეს სხვანი იგი: „ჰოჲ, საწყალობელნო, მცირისა ცხოვრებისათვის რად დაკლებულ ჰყვენით თავნი თვისნი ქორწილისაგან სიძისა უკვდავისა?“ და შესრულნი ეკლესიად აღავლენდეს ლოცვასა ღვთისადმი და ერთი მეორესა განამხნობდეს.

მაშინ უღმრთოთა მათ მოიღეს შეშანი და შეჰყრიდეს კარებთა და ფანჯრებთაგან, და დააზვინეს ძლიერად და მაღლად, და მერე დასხმულ ჰყვეს ნავთი და შეუღვეს ცეცხლი, და ალი იგი ცეცხლისა აღვიდოდა გუნბათით, და ესენი აქებდეს უფალსა, ვითარცა სამნი ყრმანი სახმილსა შინა, და ესრეთ შევედრნეს სული თვისი უფალსა და დაიმკვიდრეს სასუფეველი ცათა.

შემდგომად აოხრებისა ქართლისა უკუნ იქცა ლანგთემურ და კვალად მოვიდა ქართლად ექვსგზის შემმუსგრელი ქართლისა, რომელმანცა აღიღო ბირთვისისა ციხეცა შეწევნითა ხელოვანისა ფრანგისა ვისგანმე, რომელმანცა ქმნა კიბეები თოკთაგან, და ლურსმანთა დამსჭვალვით ავიდა კლდესა მას ზედა და აღიყვანა მხედრობანი, და დაესხა ზედა მუნ მყოფთა ერთა. გარნა ბარათიანთა განამაგრეს ციხეჲ მუნ ნარიყალად წოდებული და განერნენ მრავალნი ხელთაგან უსჯულოთასა.

ესეცა არს მოსახსენებელ, რომელ მას ჟამსა შინა დაღის-ტნელნი იყვნენ ქრისტიანენი, ვითარცა ხევსურნი და ფშავნი, და შესრულმან მუნ ლანგთემურ წარმოუხვნა წერილნი, და მისცნა მოღვები და სიმდიდრე ფრიადი, და მიიღეს ცოდვითა ჩვენითა მახმადიანობაჲ. ესევე სახით ჩერქეზნიცა მიაქცივა თვისად.

მეისტორიენი და მოგზაურნი კაცნი იტყვიან და მსმენიეს
მე თვით, რომელ ლანგთემურმან, რაჲცა საღმრთო ანუ სხვა-
ნი წერილნი წარიღო საქართველოდამ თურქისტანსა შინა,
გააკეთებინა ქვიტკირისა დიდი სახლი და რკინისა ფანჯარანი
და კარნი შეასხა, და მას შინა დასდო ყოველივე წერილნი და
წიგნი, და დასდო წყევამ, რომელ არვინ განიღოს მუნიდგან
იგი წერილნი, და არს აწცა ისევ ისე დაკრძალულ.

ანტონის მიერ თქმულივე იამბიკო:

ქუაბთა ხევს წმინდა სამხოლოოი ვანი
ეკლესიისა პირმშოთასა საგვანი
საკურთხეველი მსხვერპლთა ზეცად აღმყვანი
და წულილ ნაბეჭდნი კედელ იატაკ ქუანი
ჩვენდა სიქადულ მუნ მსხვერპლთა საღმრთო დაწვანი.

წმინდა ნიკოლაოზ დვალისათვის

წმინდა ნიკოლაოზ დვალელი იყო ქართველი. ესე მშობელთა მისთა სიყრმესავე შესწირეს ღმერთსა და, რა აღიზარდა, წარვიდა მონასტერსა კლარჯეთისასა და მუნ მონოზონ იქმნა, და მრავალი მოღვაწება აჩვენა, და განითქვა ამბავი მისი ივერისა შინა. შემდგომად წლისა რაოდენისამე წარვიდა იერუსალიმად და ილოცა საფლავი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი, და დადგა მონასტერსა ჯვარისასა და მრავალი ვნება და სატანჯველი მიიღო თურქთაგან. და მერე ჯვარის მამამან იღუმალ წარგზავნა კვიპრედ და იყო მუნ. გარნა წმინდა ესე მარადის ევედრებოდა ღმერთსა, რათა ღირს ჰყოს მოწამეობისა ხვედრსა, რომელსა ეჩვენა ანგელოსი და ეტყოდა კვალად უკუნქცევად იერუსალიმად. და მივიდა მამისა მის ჯვარისმონასტერსა და ცხად უყო მან წადილი თვისი.

მაშინ მამამან მის მონასტრისამან განამტკიცა წმინდა ესე და წარგზავნა მაკედონიად. ხოლო მუნ მისრული შეიპყრეს თათართა წმინდა ესე და აიძულებდეს დატევებასა ქრისტესსა. ხოლო მან შეურაცხყო სჯული უღთოთა მათ და მიიყვანეს წმინდა ესე მუნებურისა ამირისადმი, და მანცა მრავლითა ლიქვნითა დაუწყო უბნობად და აიძულა დატევებად სჯულისა. და რა იხილა სიმტკიცე წმინდისა მის, სტანჯა სხვადასხვა სახედ და უკანასკნელ წარკვეთა თავი წმინდასა მას მახვილითა. და ესრეთ აღიდა ღმერთმა წმინდა თვისი, რო-

მელ მოკვეთილმან თავმან მან წმინდისამან ლალადყო: „დი-
დება შენდა ქრისტე ღმერთო, რომელმან ღირსმყავ დათხე-
ვად სისხლისა წმინდისა სახელისა შენისათვის“. რა ესე
ესმათ, ყოველთა მიეცა განკვირება და ბრძანა ამირმან დაწ-
ვა ცეცხლითა გვამისა მისისა თავითურთ. და ჰყვეს ესრეთ.
ხოლო სცნა რა ესე მამამან ჯვარისმონასტრისამან, შეწუნნა
სულითა და სთქვა: „უფალო ღმერთო ჩემო, თუ ვითარ შეი-
წირე ღვაწლი მისი, მაუწყე მე სახელისა შენისათვის წმინ-
დისა“.

ხოლო დღესა ერთსა განკვირება დიდი დაეცა მამასა მას,
და იხილა გუნდი მოწამეთა, და შორის მათსა დიდი მთავარ-
მოწამე გიორგი, და გუნდსა მას შინა მდგომარე ნიკოლაოზ
დვალი შემოსილი ბრწყინვალეებითა, და ეტყოდა წინამძღვარ-
სა მას: „ამიერიდგან დააცხრვე მწუხარებაჲ შენი, ხოლო წამე-
ბა ჩემი შეწირულ არს ესრეთ წინაშე ღვთისა, ვითარცა მხე-
დავ შენ“. ხოლო ამას დღესასწაულობენ ბერძენნი ოკდონბ-
რის დღისა ათსა.

წმიდისა მოწამისა სალომე
ქართველისათვის

წმინდა მოწამე დედა სალომე ქართველი აწამეს იერუსალიმსა შინა თათართა, რომელიცა შეიპყრეს და აიძულებდეს დატეგებად სჯულისა. და ვითარცა მტკიცე ადამატი ეგო შეურყევლად. მაშინ მრავალგვარნი სატანჯველნი მიაპყრნეს წმინდასა მას, გაზებითა ხორცისა გლეჯა და ცეცხლითა წვა ნაწევართა მისთა. და ამით რა ვერა სძლეს წმინდასა მას, უკანასკნელ მახვილითა წარჰკვეთეს წმინდა თავი მისი. რომელსა დღესასწაულობენ ბერძენნი თვესა ივლისის კ-სა [20-სა].

წმინდა მღვდელ-მოწამე ლუკა ჯვარის მამა, მუხიშვილი-აბა-
შიძე. მამის მამის, მუხიშვილისთვის-
აბაშიძისა

წმინდა მღვდელ-მოწამე ლუკა ჯვარის მამა, მუხიშვილი-აბა-
შიძე. ესე იყო შობილი იმერეთს კეთილმორწმუნეთა მშობელ-
თაგან. და რა დაქვრივდა დედა წმინდისა ამის, წარვიდა
იერუსალიმად და მოილოცნა წმინდანი ადგილნი და იქმნა მო-
ნაზონ. შემდგომად რაოდენისამე წლისა წარვიდა ლუკა ესე
სანახავად დედისა თვისისა. და მირავიდა რა იერუსალიმს,
იხილა დედაჲ თვისი და განიხარეს ფრიად. და უკანასკნელ
გარდაიცვალა დედაჲ მისი. და ამან ლუკა იწყო სწავლად
არაბთა ენისა, და ისწავლა კეთილად, და იქმნა ესეცა მონა-
ზონ, და ყოვლითა ღირსებითა და პატიოსნებითა სრულ, და
ქადაგებდა არაბულისა ენითა.

რა მონასტრისა მის კრებულთა იხილეს ღირსება წმინდისა
ამის, აიძულეს კურთხევად მღვდელობისა და მერე აღიყვა-
ნეს ჯვარის მამად მონასტერსა მის ჯვარისა. და იყო ფრიად
ღვაწლსა შინა. რა ესე იხილეს თურქთა სიწმინდე და ქადა-
გებაჲ მისი, აღიძრნეს შურითა; და მცირისა რისამე მონასტ-
რისა საქმისათვის შეიპყრეს წმინდა ესე და აიძულებდენ და-
ტევებად სჯულისა, და მრავალი სატანჯველი უყვეს მას. ხო-
ლო რა იხილეს სიმტკიცე სულისა მისისა და მათითავე ენითა
დაყოფა პირისა მათისა, უკანასკნელ აფთითა წარკვეთეს თა-
ვი წმინდასა მას, რომლისა თავი მისი მოკვეთილი განიცინებ-
და და მადლობასა შესწირვიდა ღვაწლისა მისთვის უფალსა.
რომელსა ბერძენნი დღესასწაულობენ თვესა ივნისის კდ-ს[24-სა].

წმინდა პეტრე იყო ძეგ საქართველოს მეფისა კეთილ-მორწმუნისა ვარსა-ბაქარისა, ზოსროვანისა. ამან პეტრე აღირჩია სიყრმიდგან ღვთის მსახურება და იქმნა მონოზონ. და მერჲ დაუტევა სამეფოჲ თვისი და წარვიდა იერუსალიმად, და მტნ მიიღო მღვდელმთავრობაჲ და იქმნა მწყემსმთავარ მიამოს ქალაქისა, და მრავალნი სასწაულნი ქმნა. და მერე მოხუცებულობისა დროსა მიიცვალა და დაეფლა მუნვე წელსა ქრისტეს აქეთ 381-სა.

წმინდათა მართა გეგართა მოწამეთათვის,
კალოუბანსა შინა
მომწყლართა

წმინდანი ესე მოწამენი იწამნეს დროსა მეფობისა რუსუ-
დანიასა ჯალანდილ სულთანისაგან. ოდეს აღიღო ამან ტფი-
ლისის ქალაქი, და ამან მოაქელვა მუნ ბანი სიონის ეკკლესი-
ისა, და ზედან დაიდგა ტახტი, და დაჯდა მას ზედა, და ესრეთ
ათაყვანისცემა ხალხნი, და მერეთ დიდობისა კარისა ხიდსა ზე-
და დააწყო ხატებდ და უბძანა ქრისტიანეთა ფერხითა დათრ-
გუნვად; რომელმანცა დათრგუნნა, შეიწყნარნა იგინი, და რო-
მელთა არა ინებეს დათრგუნვად ხატთა მათ, ბრძანა ერთ-
ბამად შეკრებაჲ მათი და განყვანება ადგილსა მას, რომელსა
ეწოდების კალოუბანი. და პირველად აიძულებდა მათ, რათა
დაუტეონ ქრისტე და შეუდგენ მახმედსა. გარნა არა ინებეს
მათ, და სტანჯნეს ფრიად, და მერე შეუკრნეს ფერხნი და
ხელნი და დაჰყარეს ველსა მას ზედა, და ზედან მხედრობათა
უღთოსა მის ჯალადინისა ცხენთა რბევითა მათ ზედა შემუსრ-
ნეს სრულიად. და ესრეთ სული თვისი შევედრნეს ხელთა
შინა ღვთისათა ვიდრე ოცი-ათას სულზედ უმეტესგან მამათა
და დედათა. და მერე დაწვნეს გვამნი მათნი. გარნა ღმერთმან
ადიდნა წმინდანი ესე მოწამენი ზეციურისა დიდებითა და და-
ადგრათ ნათელი.

უკანასკნელ მეფემან დავით, ძემან დიმიტრისამან, აღაშენა
ეკკლესია დიდი სახელსა ზედა წმინდისა გიორგისასა და ნა-
წილნი მათნი დამარხნა ქვეშე ტრაპეზისა საკუროთხეველსა შინა.
უკანასკნელ ოდეს მოვიდა ლანგ-თემურ და აღიღო ტფილისი,

დააქცივა მან ეკლესია იგი. და მერე მეფემან გიორგი კვალად განაახლა იგი და აღაშენა, გარნა არა ესრეთ დიდი, ვითარცა იყო პირველ. და აწ ადგილსა მას ეწოდა მათ გამოკალოუბანი, ვინაჲდგან წმინდანი ესე მოწამენი განილენწეს ფერხითა უღთოთა სპარსთა უნეთაგან.

* * *

და ესრეთ დასრულდა რა უბნობაჲ, დედოფალმან მადლობა უბძანა ბერსა. და ორი დღე მუნ დაჰყო ბერმან, და მერე საჩუქრით გასტუმრებულ იქმნა.

ბერმან მიმავლობასა შინა იხილა ბოქოულთხუცესი, რაოდენისამე კაცითა მიმავალი. და მივიდა მისთანა. მოიკითხეს ერთმანერთი. და რა მიიწინეს ჯრუჭულას წყალსა ზედა, იხილა ბოქოულთხუცესმან ხუთნი კაცი მომავალნი. და იცნა ბოქოულთხუცესმან, რომელ ესე იყო აზნაურთაგანი რაჭისა, რომელისა შეპყრობა ჰქონდა რწმუნებული მეფისაგან ბოქოულთხუცესს. მაშინ უბძანა თვისთა თანამყოლელთა, ვიდრე ორმეოცდა ათთა კაცთა შეპყრობაჲ მათი. და ესენი, მისრულნი მათდა მშვიდობიანისა სახითა, ზედადაესხნენ და შეიპყრეს უფროსი მათი. და რა წარაქციეს და ენებათ ხელისა შეკვრაჲ და ზედან დააწვნენ, მაშინ ესე ორმეოცნი უკვე კაცი ერთი მეორეს ზედა დააწვნენ და ერთმანერთს დაუწყეს ძარცვა. რომელიმე თოფსა აგლეჯდა ერთიმეორეს, რომელიმე ხმალსა, რომელიმე სასწრაფოს და ყაწიმთ. სხვანი ტანისამოსს ხდიდენ და ახევდენ. რომელიმე წაღებს აძრობდენ ერთიმეორეს. და ამა ყოფით იგი კაცი ქვეშედამ გაუძვრათ და გაექცათ, და ამათ ერთმანერთი დაძარცვეს.

რა ესე იხილა ბერმან, მივიდა და უთხრა ბოქოულთხუცესს: ეს რა საქმე იყო, ან იმ კაცს რად იჭერდით და ან ერთმანერთი რად გაძარცვეთო?

ბოქოულთხუცესი: მეფის ბძანება მქონდა იმ კაცის დაჭერისა, და აქა შემხვდა და დავიჭირე ასე ღალატობით.

ბერი: მეფის ბძანება რომ განგეცხადებინა, განა არ დაგმორჩილდებოდა იგი კაცი?

ბოქოულთხუცესი: ბერო, ვგონებ შენ აქაური არა

იცი რა. ბარე სამი წელიწადია ამ კაცს დავსდევთ და ვერ დავიჭირეთ. თვით მეფეც რომ იყოს და უბძანოს მისი დაჭერა ანუ სხვა კაცისა, სამი-ოთხი კაცი უნდა მოკვდეს, არა თუ მეფის სიტყვით დაგვეჭიროს.

იოანე: უი, მამაშვილობამ ცუდი რაღასა მიმართობაჲ გქონიათ.

ბოქოულთხუცესი: ბერო, რას უბნობ, „რაღასა მიმართობაჲ“ საქმელია თუ სასმელი?

იოანე: როგორ არ იცით, უფროს-უმცროსობა არა გქონიათ.

ბოქოულთხუცესი: მაშა, ბერები ხომ არა ვართ, რომ მეფის სიტყვით და ანუ სხვა ჩვენის უფროსის სიტყვით დავეჭვირნოთ ვისმე! ხელი უნდა გამოვიღოთ, კაცი მოვკლათ, რომ იმით პატივი ვიშოოთ.

იოანე: უი ჩემ თავს, კაცის კვლით პატივის შოვნა ღმერთმან შენს მტერს მისცეს!

ბოქოულთხუცესი: მაშ, ისე უნდა ვმორჩილობდეთ ჩვენს მეფეს, რომ როგორათაც თქვენი მეფენი ერთის ბძანებით დაიჭერენ კაცსა და ზურგშიაც ბევრს ურტყმენ. ჩვენ გლეხს რომ ჯოხი ურტყას ვინმე თავისმან უფროსმან, უნდა მოკლას მაშინვე მან კაცმან, რომ აქოს ქვეყანამ მისი მამაცობა.

იოანე: და თქვენ რომ ის კაცი დაიჭირეთ, ერთმანერთი რათ დაცარცვეთ, ის კაციც წაგივიდა!

ბოქოულთხუცესი: ბერო, ამისთანა არეულობაში ერთმან მეორე უნდა გადაარცოს, რომ შინ ცარიელი არ მივიდეს, და ეს იმიტომ მოხდა.

იოანე: ნუ გამიწყურებით, მგლის ხასიათი გქონიათ. თუ სისხლი მოეცხო ერთისა მეორეს, მაშინ ერთმანერთს შესჭამენ მგლები.

ბოქოულთხუცესმან გაიცინა და უთხრა: „ბერო, მართალს ანბობ, მაგრამ რა ვქნათ, ტყის კაცი ვართ, თუ ასე არ მოვექეცით, არას გვემსახურებიან ჩვენნი კაცნი. ჩვენც ვიცით, რომ ცუდი საქმეა, და არცა ვინ არს ესრეთ სწავლული. ჩვენში ხუთი-ექვსი კაცი არ იპოება, რომ ეგ იცოდეს, განა თქვენსავით არს სწავლა და მორჩილება?

და ამ სახით გაიყარნენ. ბერი გამოემართა ქართლისაკენ და ბოქოულთხუცესი წავიდა სახლად თვისა.

ქართლში დაბრუნება.

ბერი რა გარდმოვიდა ქართლში, სთქვა: „გმაღლობ შენ უფალო, რომ ქაჯეთის ქვეყნიდამ მშვიდობით გამოველ“.

რამდენსამე დღეს უკან სოვიდა ახალქალაქს თარხნიანთან, და მუნ იყვნენ შეყრილნი თარხნიანნი. იხილეს რა ბერი, ყოველნივე მიესალმნენ და მოიკითხნეს ურთიერთი და დასხდენ ერთბაშად.

მაშინ სოლომონმან სთქვა: „მამა ამა ბერისა მოსვლა, ვინადგან ესეცა ჩვენის მონასტრისა არს და ჩვენს განზრახვას არ წინააღუდგება.“ და მერე რქვა ბერსა: „განა, ბერო, წინა არააღუდგები განზრახვასა ჩვენსა?“

იოანე: უკეთუ სჯულისა და მეფისა წინააღმდეგი არა იქნება რა, რად უნდა წინააღვიდგეთ?

სოლომონ: ჩემი განზრახვა ეს არს, შემდგომად მეფისა ჩვენისა სხვა არღავინ გვინდა, ვინაიდან მეფეცა ჩვენი ძლიერის სენით არს შეპყრობილ და ექიმნიცა უიმედო არიან.

იოანე: ყოველთვის ასე ყოფილა, მამა მომკუდარა და მერე ძე დარჩომია მემკვიდრედ.

სოლომონ: ყოველნი მეფის ძენი მემკვიდრეობას ანბობენ.

იოანე: ეგ მეფის ძეობით უთქვამთ, უკეთუ მემკვიდრე არლა იქნება, ვინც დაშთება, იგი იქმნება.

სოლომონ: მეფე ირაკლიმ ასე დაუდო სჯულად ძმებზედ მოკიდებით მეფობა.

იოანე: ეგე მიფემან პოლექტიკით ჰქმნა, რომ შინაური შფოთი დაეცხრო და თავის-უფროსის მორჩილნი შემდგომ მისა ყოფილ იყვნენ.

სოლომონ: არ იყო სჯულიერი წინადადება.

იოანე: მეფემან ღია კარგად იცოდა სჯული და აკი ისევ დააყენა წერილით.

სოლომონ: მართალია, მაგრამ მე რომ შეფიცებული ვარ

დავითისა და იულონისაც, მეფის შემდგომად რა უნდა, ვქნა: ვინც დაიჭერს ქვეყანას, იმას თავი დაუკრა?

იოანე: ორთავ რად შეპტიცე?

სოლომონ: რომელიც გაკეთდებოდა საქმე, წამხდარი არ მექნებოდა მასთან.

იოანე: ეგ ჭეშმარიტი ფიცი არ არს, ან ერთისათვის უნდა გელაღატა, ან მეორისათვის, და ხომ ფიცს ქვეშ დაშთებოდი!

სოლომონ: ოდეს შეეფიცე იმათ, ბალამწარას ხის ჯოხი ხელთა მეპყრა. და ვისაც ფიცში იმ ხის ჯოხი ეჭირება, ფიცი არღა ეწევა.

იოანე: მაგვარი ფიცი პაპის თქვენის გიორგი სააკაძისაგან დაგუთომიათ, რადგან ფიცის მტეხელი და მეფისა და მამულისა ორგული შეიქმნა.

სოლომონ: არ იცი? ქართული მასალაა: რაცა მამა, ისი შეილიო. ხოლო არ იცი, ყენისაც შეფიცებული ვარ და რუსებისაც. თუ მეფის შემდგომად მოხდეს რამე, რომელიცა სძლეეს, იმათ ერთგული ვემონები და მათგან წყალობას მივიღებ.

იოანე: ვიცი, „კოკასა შინა რაცა დგას, იგივე წარმოდინდება.“ და მე კი ვსთხოვ ღმერთსა, რომ მაგვარს აზრისაგან შორს იყო, რომელ მამულის მოღალატეობაში არ შეხვიდე, და ამასაც, რომ მაგ ფიქრისაგანაც გამოგიყვანოს. რომელსაც ბალამწარა ჯოხზედ გაქვს სასოება დადებული, უწყოდდე ღმერთი აცადებს კაცს მოქცევას და სინანულს; და თუ არა მოიქცევა, წაიკითხე ფსალმუნი: „ნუ ეშურები, რამეთუ უკეთურნი აღრე მოისრნეს“. და ამას გარდა ასე არის ბრძენთაგან თქმული; არა შვენის პატიოსანსა ჯილდოსათვის მოტყუება ვისამე. და თვით უფალიც გვამცნებს: „ნუ ფუცავ ცასა, ნუცა ქვეყანასა“ და იფიქრე, რომ შენ სიცრუით იფიცავ ღმერთსა.

სოლომონ: არა მარტო შე ვარ, არამედ ამხანაგნიც მრავალნი მყვანან ჩემის აზრისა. და სადაც პაპის ჩემის სული წავიდეს, მეც იქ ყაბული მაქვს.

იოანე: ღმერთმან შენი და მათიცა აზრი განაქარვოს და

გიჟვენოსთ გზაჲ ჭეშმარიტებისა! და რალა გითხრა მაგ აზრის მექონს?

სოლომონ: წლევანდელი წლის აღწერაც ბევრს რასმე იჴვენება. და დროს ცვლილებასა. ბევრი ამგვარი საქმეები უჩვენებია.

იოანე: წლის კალენდარი დია კარგად ვიცი, მაგრამ სასოება კი არ უნდა დასდოს იმაზედ კაცმან. თავისის წმინდა სვინდისით უნდა იქცეოდეს.

სოლომონ: კარგია, დაუტეოთ ამაზე უბნობა და მითხარ წლის კალენდარი, თუ რას მოუთხრობს წლეულ და შემდგომისა წელთაცა, რომ მსურის დიდად კანონიერად გაგონება მისი.

ბერმან შორს დაიჭირა: „ეგ ჩემი საქმე არ არის“. მაგრამ სხვანიცა მუნ მყოფნი თავად-აზნაურნი და სამღვდელთონიცა შეეხვეწნენ. და მერე იწყობ ბერმან შემდგომისა ხატითა უბნობა ესრეთ.

[საუბარი კალენდრისათვის].

ზურაბა: „ბატონო თარხნიანო, სწორედ სათქვენო ბერი ჯყავთ, ამისთვის რომ კუდიანობისა და მკითხაობის ხელოვნებაში გამოცდილი ყოფილა“. მრავალი იცინეს. ბერს კარგად განუსვენეს და შემდგომად ბერი წარვიდა თვისსა მონასტერსა შინა.

მისრული ბერი მონასტერსა შინა ქვაბთახევს, ძმათა სიყვარულით მიიღეს და ამბორებით მოიკითხეს, და ბერმანცა ეგრეთვე. და მერე თვისისა მოგზაურობისა შემთხვეულობანი ყოველნივე ცხად უყო ძმათა მათ. შემდგომად ორისა დღისა წინამძღვრისა თვისისა წერილი ებოძა ბერსა და მიეწოდა ტფილისად. ბერი უკვე განემზადა და გამოეთხოვა სხვათა მათ უკვე ძმათა და ამცნო, რათა კეთილად იქცეოდენ და ამასთან იკონომიითაც იცხოვრონ, რადგან მწირსა აღგილსა შინა სცხოვრებდენ.

მაშინ ერთმან ბერთაგანმან რქვა; „მამაო იოანე, თუ ჩვენს თავს მცირედ ნუგეშს არასა ვსცემთ, ვითა შეიძლება ამა უღალთა აღგილთა შინა ცხოვრებად? და ახლა შენ, თუ არ კვირით, დასტურსაც არ გვაძლევ ღვინის შესმისასა.

იოანე: მაშ, ვითარად გწადს, მონოზონნი უნდა ყოველთვის იწროვებით სცხოვრებდენ. ხომ წარგიკითხავს პავლე მოციქულისა უდაბნოთა მათათა და ხერელთა ქვეყანისათა ცხოვრება. და ესრეთვე მამათ ცხოვრებაშიაც მრავალს იპოვი, თუ ვითარნი მოღვაწენი ყოფილან.

ბერი: თქვენ კი აქა-იქ დაბძანდებით, კარგს განცხრომაში ხართ და ჩვენ კი არა გვკითხავ, კინჰარსაც ძლივ ვშობთ.

იოანე: მონასტერში კი მარხვით იყავით. და როდესაც სოფელში მიხვიდეთ ხოლმე, იქ კი ასე მიიღეთ სანოვაგე საესებით, რომ ვახშამიც აღარ მოგინდეთ, რომ ესეც იკონომიას შეემატება.—მაშინ

ზურაბამ: გამიშინჯე ბერების დარიგება! ხალხში კი უნდა ნაყოფონების სახით იქცეოდენ და ცალკე მონასტერში მარხვით. კარგს სახელს მოიგებენ მაგ მცნებით!

იოანე: შე გიჟო, მე ნუგეშის ცემისათვის უთხარ.

ზურაბამ: ეს დასტური მაინც მიეცა, რომ კვირაში ორჯელ დალიონ ღვინო და საურწყაოც რიგზედ მიიღონ.

ამით დააზავნა ეს ბერები და იოანეც გამოეთხოვა და წარემართა ქალაქისაკენ.

რა მივიდა ბერი ქალაქსა, წინამძღვარმან მიიღო კარგად და მოგზაურების ვითარებაც სცნო და კარგად გარჯისათვის მადლობა უბძანა.

დღესა ერთსა მწუხარე მჯდომი მეფისა მიცვალებისა გამო, ბერი იოანე არა მცირედსა ფიქრსა მოეცვა, ვინაჲდგან იხილა უთანხმოებაჲ მეფეთა სქესთა შორის, თავადთა და სხვათა ერთაგანცა, და ამასთან მიღება სამეფოჲსა ტიტლოსი რუსთაგან, ლტოლვაჲ მეფის ძეთა და თავადთა; და რომელნიმე მიწოდებითა ხელმწიფისაგან, მეფის ძეთა აღთქმითა მამებრისა მოწყალებისა ჩვენებითა მინდობილნი, წარვიდნენ ბძანებისა მორჩილნი და სხვანი ვითარცა ცხოვარნი განბნეულნი. ამა ყოველთა გარემოებისაგან მოცული, მიეცა დრტვინვად განგებასა ზედა. და კაემნისა თვისისა გასადევნელად აღსდგა და მიმოსვლა იწყო უკვე ურაკ-პარაკთა ზედა, რომელმანცა იხილა მეღიქად წოდებული დარჩია სახელით, ხოლო გვარით ბებუთად ხმობილი, უკანონოსა ცხოვრებისაგან სიყრმითვე მშვილ-

დებრ მოხრილი და ვერა ამღები თავისა ზეჭვრეტად, არამედ თავ-ქვეკიდებით დედამიწისა მჭვრეტელი. შეხვდა უკვე ბერსა გზასა ზედა და მყის იცნო იოანე და რქვა: „მელიქო, რასა ეძიებ მჭვრეტელი მიწასა ზედა?“

მელიქი: ბაგრატოვანთა კვალს, რომ არავინლა დაშთომილ იყოს!

იოანე: კარგათ გაუწვრთნიხართ, რომ კაცის კვალიცა არ გემალება.

მელიქი: რუსთ გამწვრთეს.

იოანე: იმათ კარგად იციან თავდაღმა მყურებელის გაზრდა, მაგრამ რაჲ სიკეთის ნაცვალია?

მელიქი: რაჲ სიკეთე მიუძღვით?

იოანე: ანელი სომეხი გაგათავადეს!

მელიქი: ხომ გაგიგონია, კარგისთვის კარგი ვის უქმნიაო?

იოანე: მაგა უზნობითა განითვისე ბუნებაჲ გველისა.

მელიქი: არა მე მარტო, არამედ სხვათაცა მრავალთა.

იოანე: სხვათა შემდგომთა შენთა კარგი ორღანო გიხმის, ვინაჲდგან მსგავსებ სიარულსა შინა მიმოხლაკენით გველსა.

მელიქი: მე არა ვარ სხვათა უკვე ორღანო, არამედ სხვანი გიხმივენ ორღანოდ.

იოანე. მაშასადამე, ეშმაკი ყოფილხარ.

მელიქი: თქვენ მაინც არ გწამთ სომეხთ ცხოვნება და რასაც გინდათ გვიწოდებთ.

იოანე: ჭეშმარიტი სთქვი ეგე, გარნა ყოველთა სომეხთა ზედა შენ უმეტეს წარწყმენდილად მჩან.

მელიქი: შენ რომ მეორეთ მოსვლას ათორმეტ მოციქულთან იჯდე მსაჯულად, ვგონებ უფრო წარმწყმენდი.

იოანე: ჩემი ჯდომა იქ აღარ ეჭირება, აქავ წაწყმენდილი ვარ, და ამისთვის თქვა წინასწარმეტყველმან: „ულთონი არა აღდგენ სასჯელსა“.

მელიქი განრისხდა, და ხელი მოჰკიდა და რქვა: „წარმოვედ სახლად ჩემდა და მე გკითხო შენ მეორეთ მოსვლისა და განსჯისათვის“. მაშინ ბეროც განჰყვა. და მივიდნენ სახლად, და სხვანიცა თანაზიარნი მელიქისნი შემოკრბენ მუნ. და რქვა

მელიქიმან: „მიტხარ, ბერო, თვითეულთა უკვე კაცად-

კაცადთა მოქმედთა კეთილისა და ბოროტისათა, თუ რაჲ
არს მისაგებელი მათი, ჟამსა მოსვლისა ქრისტესა.

იოანე: ისმინე მელიქო და ყურად იღე.

[საუბარი მეორედ მოსვლისათვის].

ბერსა დიდი ქება და მადლობა უთხრეს და სადილადცა
არღა გაუშო მელიქმან. მაშინ

ზურაბამ: ბერო, რატომ მელიქიც არ მოიხსენე?

იოანე: მე სულ საზოგადოდ ვახსენენ.

ზურაბა: არა, უნდა მოგეხსენებინა.

იოანე: ვითარ?

ზურაბა: ესრეთ: აჰა, მობღუნძეულ-მოკუნტული მელიქი
ესე და საქმენიცა მისნი!

მაშინ ყოველთა განიცინეს და მიყვეს ხელი სადილსა.

* * *

შემდგომად ბერი წამოვიდა სახლად თვისა და განმზრახველ-
მან თვის შორის დამტკიცებულ ჰყო ეჩმიაწინს ორქივატერთან
წასვლა და მუნ ცხოვრებისა აღრჩევა, ვინაჲდგან ქართლსა
შინა ხედვიდა მრავალთა ცვლილებისა საქმეთა, ვითარცა
თქმულ არს: „ახალსა მართებლობასა საქმენიცა ახალნი შეუდ-
გებიან“. და მერეთ დამამტკიცებელმან თვის შორის ბერმან
ვედრებით სთხოვა წინამძღვარსა თვისსა, რაოდენისამე დროჲ-
სა ნებისა ცემა, რათა წარვიდეს ეჩმიაწინად, და უკეთუ იშო-
ვის რასმე, მუნიდგანაც მსახურებს მონასტერსა. წინამძღვარი,
გამგონე ამისი, არა აძლევდა ნანდვილსა. ჰასუხსა, გარნა
მრავალგზის იძულებულმან ბერისაგან, ნება სცა წინამძღუარმან,
ხოლო ბერი მხიარულ-ქმნილი განემზადა წასასვლელად. ბერ-
ქან მოიპოვა კარგნი უკვე ვაჭარნი და წაჰყვა მათ ერევანს.
მისრულნი ეჩმიაწინს ვაჭარნი, წარვიდნენ ერევანს, ხოლო ბე-
რი დაშთა ეჩმიაწინსა. და მისრული ბერი ორქივატერის მოხე-
ლეთაგანსა ვისმე ცხად უყოფს თვისისა ვითარებისა მიზეზსა
და სთხოვს ვედრებით, რათა მისცენ მას მუნ სადგური. და ესე
კაცი აცნობებს ორქივატერს. და მიუჩენენ კაცსა, მისცემენ
ბერსა სადგომსა და განუსვენებენ კეთილად. შემდგომად სა-

მისა დღისა მიუწოდა თვისთა თანა ორქივატერმან. ბერი, მის-
რული მისდა, ანბორს უყოფს მდაბლად და ეტყვის: „გვაკურ-
თხენ, საზოგადო მამაო!“ ორქივატერი შეიტკობს კეთილად,
და მოიკითხავს სიყვარულით და გამოჰკითხავს ყოველსავე მი-
ხეზსა თვისისა მგზავრობისასა. ბერიცა აცნობებს თვისსა ვი-
თარებასა და უკანასკნელ ცხად უყოფს, რომელ არღა ნებავს
ცხოვრება ქართლსა შინა, ვინაჲდგან მეფეთაგან მოკლებულ
იქმნა ქვეყანა იგი. ორქივატერმან სცა ნუგეში და აღუთქვა
თავისუფლად ცხოვრება ბერისა მის. და უბრძანა ერთსა ვართა-
პეტსა, კაცსა გამოცდილსა მეცნიერებასა შინა, მცოდნესა ქარ-
თულისა ენისასა, რათა მან იზრუნოს მისთვის, და მახლობელ
თვისა დააყენოს და, თუ სწავლა რაჲმე ენებოს, მისცეს მას
შინაცა მოძღვრება. ვართაპეტმან წარიყვანა ბერი თვისთანა
და სხვა და სხვათა უბნობათა შინა შემოიღო საფილოსოფოსა
კითხვითნი საქმენი. და ბერმან ყოველივე მარჯვედ მიუგო. და
მერეთ ვართაპეტმან რქვა: „პერიარმენიისა რაოდენთამე პრაქ-
სისთა გკითხამ შენ და, თუ რაჲმე გაკლნ, მე განგიმართავ
მათ“. ბერმან მადლობა მოახსენა.

[ტრაქტატი პერიარმენიაზე].

და მერეთ ვართაპეტმან ჰრქვა ბერსა: „მათნე უბნობითა
შენითა და ესე კმაარს პერიარმენიათა ზედა უბნობად. აწ
განვისვენოთ და ხვალე ვიტყოდეთ სხვათათვის ჰსწავლა[თა]“.

ბერი თვისსა სადგომსა წარმოვიდა და განისვენა მას დღე-
სა. ხოლო ხვალისა-დღე ვართაპეტმან კვალად მოუწოდა ბერ-
სა და სიყვარულით მოიკითხა და ჰრქვა: „მნებავს აწ კითხვად
შენდა დავით უძლეველისაგან ქმნილისა საზღვრის წიგნსა ზე-
დაცა უბნობად“. ბერმან მოახსენა: „რაოდენ ძალმიძს, მოგახ-
სენო მისთვისცა“.

[საზღვართა წიგნის განმარტება].

ამა უბნობისა შემდგომად სადილი მოიღეს და კარგა განი-
სვენეს. და მერეთ ვართაპეტმან აქო ბერი და ჰრქვა „კვალად
მინდა უბნობად შენდა რომელთამე ჰაზრთათვის“.

იოანე: რაჲცა გნებავთ, მიბძანეთ, მეუფეთო!

ვართაპეტი: რაოდენად განიყოფების მყოფი?

[გვარნი კითხვა-მიგებითისანი სადიალიკტიკოთა ზედა
სიბრძნისმოყვარეობისათვის
რაოდენობისათვის
ვითარებისათვის]

ვართაპეტი: ამას ზედა კეთილად იუბენ, ვითარცა სკო-
ლათა შინა გვისწავიეს დავით უძლეველისა მიერ გარდმოცე-
მულნი სხვათა მოწაფეთაგან მოცემულნი ჩვენდა. ხოლო აწ
გკითხავ ათინურისა ბერძენისა ფილასოფოსისა მელიტოს ერ-
მანტიელისაგან კითხვათა უმაღლეს ნათხზთა დასახელოვნებ-
ლად მოწაფეთათვის.

იოანე: ბრძანე, მეუფეო!

[იმართება საფილოსოფიო საუბარი].

და ესრეთ დაასრულეს უბნობაჲ. ვართაპეტმან აქო ბერი
და ჰრქვა: „მე ცხადუყოფ შენსა გამოცდილებით მეცნიერებასა
ორქივატერს და, ვითარ ინებებს შენისა მდგომარეობისა სრულ
ყოფასა, ხვალე მოდი ჩემთან და ყოველსავე გაცნობებ“.

ბერი თვისსა სადგურსა წამოვიდა და განისვენა.

ვართაპეტი მივიდა ორქივატერთან. ორქივატერმან ჰკითხა
ბერისა, თუ ვითარ განვითარებული არსო? ვართაპეტმან დი-
დად აქო, და მოახსენა: „ეგება გული მოუგოთ და აქ დაშეთს,
და ჩვენ-კერძ ეგების შეიქმნესო“. ორქივატერმან: „რითაც
ლონით და მისაცემელის აღთქმით შეიძლებოდეს, ყოვლით
კერძო ეცადე იმის ჩვენკენ მოქცევას, და შენც დიდად ჯილ-
დებულ გყოფო“. ვართაპეტი წამოვიდა შინ. და ხვალისა-დღე
მოუწოდა ბერსა და ჰრქვა: „მე ყოველივე შენი სწავლება და
განათლება გონებისა ცხად უყავ ორქივატერს, და ორქივა-
ტერს ჰსურს შენი აქა დწმთოშა; და რითაც შენ გულსავე
იქმნები ხარისხით, თუ ჯამაგირით, ყოველსავე აღგისრულებს,
და ნუ დაჰკარგავ ბედსა“.

ბერი: ჩემი დამაბრკოლებელი ამის მეტი არა არის რა,
რომელ თქვენი და ჩვენი სარწმუნოება ვერა თანხმობენ ერ-
თად.

ვართაპეტემან: რატომ? ორ კრებაში ერთად ვიყავით და მაშინ ვითაც განაწესეს წმინდა[თა] კრებათა, იმ სარწმუნოებითა ვართ. და თქვენცა იმავე სარწმუნოების აღსარებაზედ ჰსდგებართ; და ვითარცა თქვენ გრწამთ წმინდა სამება, ისე ჩვენ აღვიარებთ. ასე გაშინჯე, რომ ჩვენს მღვდელს და მღვდელსმთავარს თქვენ არღა აკურთხევთ, ოდეს თქვენს სარწმუნოებაზედ მოვიდეს. აგრეთვე არცა ჩვენ თქვენსას. და სხვა ამაზედ დიდი რაღა იქმნება?

ბერი: ღია კარგი, მაგრამ განგებულებაზედა რაღას ბძანებთ?

ვართაპეტი: მართალია, თუმცა ერთის ბუნებით აღვიარებთ ქრისტესა, მაგრამ არც კაცობრივს ბუნებას უარვეყოფთ, რომ ღვთაების ბუნებასთან არის შერეენილი.

ბერი: „უფალო ვართაპეტო, კიდევ ეგ არის წვალება“. და მერეთ ვართაპეტემან: „კარგი, მე გკითხავ თვითეულად სიმვოლის განმარტებისათვის“.

ვართაპეტი:—რაა არს სიმვოლი?

[სიმვოლის განმარტება].

და ესრეთ დასრულდა რა უბნობა, ვართაპეტემან სხვადასხვა წინადადებით და უბნობითა დაარწმუნა ბერი, რომელ, ვითარცა შენ აღიარე სიმვოლი, ეგრეთვე ჩვენ გვრწამსო, თუმცა მცირე რამ კანონები ეკლესიისანი განყოფილად გვაქვსო, და ეს ერთი დიდი შეცოდება არა არს რაო, და ბედნიერებას ნუ დაჰკარგავთო. ბერი დაფიქრდა და უთხრა: მეშა, სომხური ენა უნდა კარგად ვისწავო, და სხვებ ნება თქვენიო. ვართაპეტს დიდად იამა. და იმ კვირისათვის იწყეს მზადება, რათა ბერსა ტანისამოსი სომხის-გვარად შეუკერონ, და მიიღონ თვისსა რიცხვში.

ამჟამად გიორგი მღვდელი, ნეფის კარის ხუცესი, შავ-მელიქის შვილი, მოვიდა ეჩმიაძინს ტფილისიდან. და მოყვა თან რაოდენიმე კაცი ქიზიყელი. ესე გიორგი ეძიებდა დაკარგულსა მეუღლესა თვისსა, რათა დაეხსნა თათართაგან. ორქივატერთან გამოცხადდა გიორგი, მისცეს ადგილი და ჯეროვანი ულუფაჲ. უკანასკნელ სცნო გიორგი მღვდელმან, ვითა ხელაშვილი

ბერი აქა მოსულ არსო. მსწრაფლ მოიკითხა და მოვიდა ბერთან. ბერი დია კარგს მორთულს სენაკსა შინა დაეყენებინათ, დიაკვნები მიეჩინათ. მიჩაგდანიანი კრაოტი დაედგათ, და უცხო მოფენილსა და შემკულს სახლში იდგა. რა გიორგი მღვდელი ბერმან იხილა, დია წყნარა და ამპარტავნულის სახით აუდგა, და ესალამა, და ცივის გულით მოიკითხა. მაშინ გიორგიმ რა იხილა, ჰრქვა ბერსა: მე მინახავხარ სხვაგვარ მცხოვრები ქვაფთხევის მონასტერსა შინა, ვითარცა შვენოდა ბერსა, და აქა ხანსავით დამდგარხართო. ნუ თუ მუცელ-ღვთობის ეშმაკი შენშიაც დაემკვიდრაო?

ბერი: იქაურს ნიგვზის ზეთს აქაური ქუნჯუთის ზეთი სჯობია საჭმელადაო. და კაცმან რომ კარგი სასმელ-საჭმელი იხმიოს და კარგად შთაიციოს, და თავის-თავს ასიამოვნოს, სიცოცხლეს დაიცავს თვისას მრავალწლობით, ეს კი აღარ იციო?

გიორგი: მე საწყენად არ გეუბნები; ვითარცა იქ იყავ, ვინემ აქ იყო, ისე მოიქეცო.

ბერი: მე იქ არღა წავალ. და როგორც ესენი მოიქცევიან, ისე უნდა მოვიქცეო.

გიორგი: ნუთუ გასომხდი?

ბერი: რაც მე ვზინჯე, ჩვენში და ამათში მაგდენი განყოფილება არა არის რაო.

გიორგიმ სთქვა: ვაჰ შენს გიორგის! ჩემმა ცხონებამ, აკი გადაღლებულა ეს საბრალო ბერი!

ბერს დიდად ეწყინა, და თავისებურებ გაანჩხლდა, და უთხრა: ჰოჲ, უგუნურო გონებაო და უკატხიზისმო! რა იცი, რომ მლანძღავ? და ან რას მასწავლი, მე უკეთ არა ვარ ნასწავლი შენზედა, დავით რეკტორისაგან გაზდილი?

გიორგი: დია, იმისთანა ოსტატი, რასაკვირველია, სჯულს გაგიაღვილებდა გასაშვებად. ღმერთმან მაშოროს მე შენი სწავლის ცოდნა, რადგან შენ მაგრე მოიხმარეო.

ბერი: მე შენი ლაპარაკი არ ვიცი, წელანვე ვითხარი უკატხიზმოსი ხარ.

გიორგი: მითხარ, მეცნიერო, რაჲ არს კატეხიზისი?

ბერი: კატეხიზისი ანუ კატახიზმო არს შემოკლებითი სწავლა ცნობისათვის ღვთისა და დამარხვად მოცემულისა მისისა

აღტქმისა, რომლისათვის ჩვენცა თვით გვაჩვენებს ბუნება ჩვენი განცხადებულად საქმეთა ღვთისათა. და ესრეთ კატეხიზმო განიყოფების ორ ნაწილად: პირველი უკვე არს ცნობა ღვთისა ბუნებითად, ხოლო მეორე—ცნობა ღვთისა აღძრვილობითად, რომელიცა საღრმითთა განგებითა ნიჭად მოეცემის კაცსა საღვთისმეტყველოდ უბნობანი.

და ესრეთ ბერმან განუმარტა ყოველნივე სარწმუნოებისა აღსარებანი, ვითარცა ზემორე აღვწერეთ სხვადასხვა ადგილთა შინა.

გიორგი: „ესენი რომ იცი, ამიტომ გასომხდი?“ და მერე დაუძახა ქიზიყელთ კაცებს. რა შინ შემოვიდნენ, იცნეს ბერი და მისალმნენ: აქ რასა იქ, ხელაშვილო? შენი ძმები და ბიძები ლეკში გეძებენ, ვაი თუ დაიკარგა ან მოკლა ვინმეო, შენის ჯავრით არლა არიან თითქმისო.

გიორგი: ხედავთ, იმ მელას რა უქნია? მოსულა და პატივისა და საშოვრისათვის გასომხებულა!

ქიზიყელნი: ვაი, თქვენს ბიჭთ! ეს რა დამართებია. მაგ ბერს? წმიდა ნინო უარუყოფია! ჩვენმა მუხლმა, ახლავ მოგვლავთ, როგორ თუ ხიზიყელი კაცი გასომხდე?!

ბერი შეშინდა და უთხრა: „არა, ჯერ სრულებით არ გავსომხებულვარ“.

ქიზიყელნი: ჩვენ წაგვიყვანე ორქივატერთან, მამაო გიორგი, და ვთხოვთ, რომ ესე ჩვენი ქვეყნის კაცი და მეზობელია, ამდენი ხანია ვეძებთ და აქ ვიპოეთ, და გვიბოძოს, თვარა სიღნაღში რაც სომეხია, სულ გავწყვეტთ.

წარვიდა მამა გიორგი და ესე ქიზიყელნი. და ორქივატერმან კარგად მიიღო, და მერე მოახსენა გიორგი მღვდელმან ხზიყელთაგან ვედრება და ბერის დათხოვნა.

ორქივატერი: „ის ბერი თავის-თავად დგება. და თუ წამოვა, არც იმას დაუშლი. ხელშეკრულს კი ვერ მოგცემთ“.

და მერე ჰკითხა ორქივატერმან გიორგის იმ ბერის ვინაობა.

გიორგიმ ყველა აცნობა და ესეც მოახსენა: თქვენ სანდურავის მეტი არა დაგრჩებათ რა. ეგ ვერც აქ დადგება, ათასის თფრხის პური მეტი უჭამიაო. ქალაქში კინალამ გაფრანგდა და აქ სომხობას აპირებს, და ბოლოს მწუხარება არა

მოგაყენოთ რა. რომ გაუშოთ, ის უმჯობესიაო. გიორგის რად-
გან კარგად იცნობდა ორქივატერი, უბძანა: მაშ, წადი და
გული დაუხვიე, სახარჯოსაც მიეცემ და გაისტუმრეო. გიორ-
გის დიდად იამა. მოვიდა ბერთან, გული მოუგო და უთხრა:
— „მეცნიერი კაცი ხარ, ჩვენს ბატონის-შვილებს გაყევ ვის-
მე რუსეთში, იმათაც მოიმადრიელებ, სწავლასაც კიდევ შეის-
რულებ და საშოვარსაც იშოვი, და აღარც მამულის სჯულის
უარისმყოფელი შეიქმნები“.

ბერი დაფიქრდა და სთქვა: „ამა უკატეხიზოსმა კარგად
მამცნოო“. და დაემორჩილა გიორგი მღვდელსა. მღვდელს
დიდად იამა. და ყოველივე ცხად უყო თანხმობა ბერისა ორ-
ქივატერსა. ორქივატერმანც აჩუქა ბერსა და ქიზიყელნი იგი კაც-
ნი თანა გამოატანა მღვდელმან და გამოისტუმრა ტფილისსა.

* * *

ბერი რა მოვიდა ქალაქსა შინა, დღესა მეორესა, მიმავალს
გზასა ზედა, შემოხვდა ფარსადან ციციშვილი და რქვა ბერსა:
„მშვიდობა შენდა, ახალო ვართაპეტო!“ ბერმან ჰრქვა: „სული-
საცა შენისათანა, ახალო მდივანბეგო, და ჩემს ვართაპეტობას
ვითა ამტკიცებთო?“

ფარსადანი: გასომხებითაო.

ბერი: „რომელი სიტყვით არა სცთებოდეს, სრულთ კა-
ციოა“, ასე სწერს მოციქული.

ფარსადანი: მე არ შემცთარვარ, შენ შესცთი, და მე
ჰეშმარიტს გეუბნები.

ბერი: ეგე არს ძნელი, რომ თქვენი ტყუილი მარადის ჰეშ-
მარიტი გგონიათ.

ფარსადანი: მე შენგან არ მეკადრება მაგვარი უბნო-
ბა. არ იცი, მდივანბეგის შვილი ვარ და თვითცა მდივანბე-
გიო?

ბერი: მდივანბეგის შვილობა მართალია, მაგრამ მდივან-
ბეგობისა რა მოგახსენო!

ფარსადანი: არ იცი, საქართველოს განწესებისაებრ,
როცა მამა მოუკვდება ვისმე, მისი შვილი მისსა სახელოს
მიიღებსო?

ბერი: მდივანბეგი დია მართლმსაჯული უნდა იყოსო, და თქვენ ჯერ არ მიგიღიათ მდივანბეგობა, და არც გამოდგებით აქა.

ფარსადანი: მე ყოველ-დღე მოველი ამ სახელოს და რატომ არ გამოდგები?

ბერი: აქ კი არა და სხვაგან კი გამოდგებით.

ფარსადანი: სად გამოდგები?

ბერი: მაშრიყის ქვეყანის ნაწილში ერთი სამთავრო არის, მუშკი-ბარად წოდებული, და იმ ქვეყანაში ჭეშმარიტის თქმადიდი სირცხვილია, და საიქაო კაცი ბძანდებით.

ფარსადანს ეწყინა, მაგრამ სთქვა: „ვკითხამ, ვითარ და რაგვარ არის მათში ეს დაწესება“. და უთხრა ფარსადანმან: „მითხარ, ვითარ გვარ ტყუილზედ იქცევიან იგინი?“

ბერი: „მუ ნებურნი ხალხნი სიყრმეშივე თვით შვილებს ასწავლიან ტყვილსა და მასწავლელნიცა მათნი ყოველს სწავლას ტყუილის სახით ასწავებენ თვისთა მოწაფეთა ესეგვარ, რომელ რააცა ჭეშმარიტი იყოს ლექსი, იმას კი არ დაამტკიცებენ, და რომელიც არ არის, მას დაამტკიცებენ. ესრეთ რომელ მკვდრისა კაცისა გეტყვიან, სწორედ ცოცხალი კაციაო, მაგრამ მკვდარს კაცს არა აქვს განთვისება კაცისა. კვალად დაგარწმუნებენ, რომელ გვიხილავსო კაცი, და არა კაცი, გარნა კაცი, მფრინველი, და არა მფრინველი, არამედ გარნა ფრინველი. ძელსა ზედა და არა ძელსა ზედა, არამედ ძელსა, ქვითა და არა ქვითა, გარნა ქვითა სრულ. მოსწყდა მლამიობი კონცხსა ზედან მჯდომარე. და ამისთვის კვალად სხვასაც იტყვიან, რომელ ჩიტი მყვანდა და მომიკვდაო, თაროზედ დავდე გაპტყენილი და გამხმარიყო, მოვიღე მოსახარშავად, დიდ ქებაში არ ეტეოდაო, და პატარა ქებაში აღარა ჩნდაო. და ესეგვარნი სწავლანი და ხელოვნებანი მათში დია ჩინებულ არს. და ვგონებ იქ რომ განწესდეთ, მსაჯულთ-უხუცესობასაც იშოვიო, ამისთვის, რომ ერთი ორად ასწავლით; რაც აკლიათო“. ეწყინა ესე ციციშვილს, მივარდა ბერსა, ერთი ბლუჯა წვერი გამოაგლიჯა და უთხრა: „აი, შენ მწვალებელო, სჯული უარჰყავ და ჩვენც გვლანძღამო“. და განეშორა ბერს. ბერმან ვერლარა თქვა რა, და სთქვა: „უკეთუ უჩივლო, სიცრუის

გულებს ურმეებით მოიტანსო. და იქნება კიდევ დამაკარგვინოსო, უმჯობესია მოთმინებაო“, და წავიდა თვისსა გზასა ზედა.

რა ბერი წავიდა, დაფიქრებული და თავდაკიდებული მივიდოდა. იხილა იგი მილახვარმან ქილაძემ და ჰრქვა: „მამაო, რასა ფიქრობ და სწუხ?“ ბერმან იცნა და მოიკითხა, და ჰრქვა: „ფარსადანის გაზდილობასაო“, და ბოლოს ყოველივე ცხად უყო. მილახვარმან გული მოუგო ბერს და აზნო სიტყვითა, და ჰრქვა: „მინდა გკითხო მცნება რამე და მასწავეთ“.

ბერი: რა გნებაეთ?

მილახვარი: ახლა იმისთანა ჟამებს ვხედავ, რომ ვაჭრობა ვიწყო, კარგი იქნებაო.

ბერი: რით ვაჭრობაო?

მილახვარი: ერევანს ბანბებს ვიყიდი და გავყიდი, და ესეგვართა სხვათა აღებმიცემათა შეუდგებიო.

ბერი: რადგან მკითხეთ, თქვენ სპილოს ვაჭრობა უფრო ხელს მოგცემთო.

მილახვარი: ვითარ?

ბერი: სპილო კაცს როგორც ცოცხალი უღირს, ისე მკვდარი. და ამაში ზარალს არა ნახამსო.

მილახვარი მიხვდა და უთხრა: „ბერო, შენ სხვა ჰაზრზედ მითხარო!“

ბერი: მე გირჩევ ჭეშმარიტად, ნუ მოშორდები შენს ბატონს, და თან გაყევ რუსეთს. თუ ცოცხლებით იქნება, გაგაკეთებს; და თუ ბუნებას ვალს მისცემს, შენ მეტი დაგრჩება სხვათა ზედა.

მილახვარი: „მართლად მირჩევთ“. და მადლობა უთხრა. და მერეთ გაიყარნენ და წავიდნენ თვისთვისად.

რა ბერი მოვიდა შინა, შეეტყო ლამბარაშვილს და მოვიდა ბერთან, და უთხრა: დიდად მიხარის, რომ მშვიდობით მოხველ და გნახე, ჩემი სული შენ გელოდაო.

ბერი: შენ კარგად მთლათა ხარ, და რას ანბობ?

ზურაბა: რად მინდა თავი ცოცხალი, მამული მიმილო სულხან მდივანმან უსამართლოდ, და ვერსად ვიშოვე სამართალი. და ახლა საიქიოს მინდა წავიდე, და ღმერთმან უყოს მაგიერი.

ბერი: რას ანბობ, თავი არ მოიკლა!

ზურაბა: „შენც მშორდები, რუსეთს მიხვალ, და ყოვლი-
თურთ უნუგემო შევიქენ. მშვიდობით, მამაო!“

და გამოვიდა გარე, და სარკმელით გარდაიგდო თავი მტკვარ-
სა შინა და მოიშოთ.

ბერმან რა სცნა ესე, იტირა ფრიად, და სთქვა: „ჰოე, მსა-
ჯულნო, ვინც მიიღეთ ქრთამი, მართალი სული განამწარეთ,
და უსამართლოდ მიეცით მამული ამისი, მოგაგოსთ თქვენ
უფალმან საქმეთაებრ თქვენთანა!“ და მერე მოიღო საწერელი
და უწყო სამძიმრისა წერა მეუღლესთან და შვილებთან ღამ-
ბარაშიღისათა.

სამძიმრის წიგნისათვის

უსაყვარლესო, დედად საგულებელო, მეუღლე ზურაბისაე,
და საყვარელნო ძმანო ჩემნო, ძენო ზურაბისნო! სხვადასხვათა
გარემოებათა გამო ვრაცხ თავსა ჩემსა უბედურად, და ამით
უფრორე, ვინაიდგან დაშრტა სამთელი მთებარე მეგობრისა
ჩემისა, რომელიცა მანათობელ ჩემდა იყო. და აწ უბედურო-
ბისა თქვენისა შემთხვეულობამან აღანთო ცეცხლი მწუხარე-
ბისა გულსა შინა ჩემსა და თანამტკივნეულმყო ხვედრსა მას
ზედა უბადრუკებისა თქვენისასა, რომლისა გამო მივიღებ მო-
ნაწილეობასა, და ცრემლსა ჩემსა ცრემლისა თქვენისა თანა
შეერთაე, და ტირილისა და ბავთებისა ხმასა თქვენდამი აღ-
ვავლენ და ვიტყვი: მიმტაცა უწყალმან სიკვდილმან უსაყვარ-
ლესი ძმა და მეგობარი ჩემი. გამიმწარდა სიცოცხლე, მოწყულულ
იქმნა გული ჩემი, და მოესპო სულსა ჩემსა ნუგეში. ამისთვის
ვდრტვინაე მე განგებასა ზედა, ამისთვის ვიხოკ ღაწვთა ჩემთა,
ვიგლეჯ თმათა ჩემთა, ვიცემ თავთა ხელთა ჩემთა და შევ-
სტირ ზენასა. ვინა დამიჭნო ნარდიონისა ყვაილი, ვინა მოჰ-
კვეთა ხე. ცხოვრებისა ჩემისა, ვინ განმანგლულ ჰყო ყვაილი
იგი ეგვიპტის ველისა, და ვინ მისტაცა თვალთა ჩემთა ნათე-
ლი და გულსა ჩემსა სიხარული? ესე უწყი მე, თუ ვინა: მათ,
რომელთაცა ხელნი თვისნი განუმზადებდეს მოსახვეჭელად, მათ,
რომელთაცა მომყმარი მუცელი თვისი ვერა განუძღვიესთ

ანგარებითა, მათ, რომელთაცა უსამართლოდ მიუღეს მამული და ყმანი და მისცეს განწირულებასა, და მართალი სული მისცეს რუღუნებასა, და მიზეზ ექმნენ შოკვლად თავისა თვისისა. ამას სჭვრეტს ზეცა, ამას განსჯის ღმერთი. ნუ შეძრწუნდებიან გულნი თქვენნი, იყვენით მოთმინებით, საყუარელნო მეგობარნო და ძმანო ჩემნო! ვინაიდგან სიმდიდრე გონებისა მაშინ ნაყოფიერ იქმნების, ოდესცა უბედურებასა და მწუხარებასა შინა მყოფი იქმნეს მომთმინო, და არა რაიმე მწუხარებითა, ავნოსა თავსა თვისსა, და მით არა რაიმე მიზიდოს უძვირესი პირველისა. და ესრეთ მიიღეთ ვედრება ესე ჩემი, ვითარცა გულმტკივნეულისა და კეთილ-მწადნელისა მოყვისისა თქვენისა. და ნუ მისცემთ თავთა თქვენთა უზომოსა მწუხარებასა, რომლითაცა არა უმეტეს ტკივნეულ ჰყოთ გული მოყვისისა თქვენისა. და იყოს ღმერთი ნუგეშინის მცემელ თქვენდა და აკმაოს სახლსა თქვენსა უბედურებაჲ ესე. ამასთან ბოდიშით წარმოგიძღვანე თეთრი ესე ქისასა შინა მდებარე და დაბეჭდილი წარსამართებლად ნაკლულევანებისა თქვენისა.

ამიერიდგან მშვიდობასა ჩემსა დაგიტევებ თქვენ, ვინაიდგან წარსვლად ვარ რუსეთს.

წარსვლა რუსეთად ბერისა

ჟამსა ამას შინა ღალატით ქართველთაგან შეპყრობილნი მეფისძენი იულონ და ფარნავაზ, რომელნიცა განმცემელ ექმნენ და მოთავედ თავადნი: ავალისშვილი სოლომონ და ამირეჯიბი გოგია, ძენი ესე მეფისანი წარმოგზავნილ იქმნეს რუსთაგან როსიად. ხოლო ბერიცა იოანე ხელას-ძე თანა წარმოჰყვა მეფის ძესა ფარნაოზს, რომელიც ფრიად საამოდ მიიღო მეფის ძემან თანა წარყოლაჲ ბერისა მის. შემდგომად მესამისა დღისა მივიდნენ ტფილისიდგან კაიშაურს, კარად წოდებულს ადგილსა, და შუნ განისვენეს ერთი დღე. ხოლო ხვალისა-დღე აღიყარნენ რა და შეუდგნენ მთასა მას კაიშაურისასა, მაშინ იწყო ძლიერმან თოვლმან მოსვლაჲ, და ქარიცა ფრიად მომბერველობდა, და თითქმის ყოველნივე მოიყვანა ძრწუნვასა შინა.

ჟამსა ამას შინა ბერი დაშთომილ იყო უკან და ჩქარისა სიარულითა მიისწრაფდა, რათა მოეწიოს მეფისა ძესა. დროსა ამას შინა იხილა ბერმან ერთი ახალგაზდა ვინმე დედაკაცი, მჯდომარე თოვლსა ზედა მთის ძირად, და ჰრქვა ბერმან; „ვინ ხარ შენ, ჭაბუკავ?“ ხოლო მან ჰრქვა მას: „მე ვარ მგზავრი რუსეთად წამსვლელი, და თანამყოლელნი ჩემნი განმაშორნა ავღარმან ამან, და დავშთი შარტო, და არღა ძალმიცს მე წარსვლად.“ მაშინ ბერმან ჰრქვა მას: „მე გიტვირთავ ზურგზედან ჩემსა. და მიგიყვან მათთანა“.

ხოლო ქალმან მან ჰრქვა უკვე ბერსა: „ვითარ ეგების ეგე, რათამცა შრომა რაიმე შეგამთხვიო შენ?“—მაგრამ არა მოეშვა ბერი იგი. და უკანასკნელ იძულებული ქალი იგი აღიკიდა და წარემართა გზასა მასა. ხოლო ქალსა მას დაღალულობისა და უძლურებისა გამო დაეძინა. და ძილსა მას შინა შარდი უკვე წაუვიდა, და ბერსა მას ზურგი სრულებით დაუსველა, და სითბომან შარდისამან არა მცირედი გრძნობაჲ მიართო ბერსა მას, რომელმანცა სთქვა: „უი ჩემ თავს, ხოჯის აბანოს წყალი ვინ დამასხა მე და დამწო ზურგი ესე, ნუ უმე სოლინართავან ამა ტვირთულისათა წარმოედინა წყალი ესე?“ და სთქვა: „დედათა ბუნება მაშინც მზურვალეა, რომლისა გამო სხვებცა განღვიძებელ მყო.“ და სთქვა: „ჩქარა წარვიდე, რათა არა საბრხესა ეშმაკისასა შთავარდე.“

და ესრეთ ჩქარისა სიარულითა მიიწია კობს სოფელსა შინა და მიგვარა პატრონთა თვისთა, რომლისა გამო მადლობაჲ მიიღო მათგან ბერმან. ბერი წარვიდა სადგურსა თვისსა და გამოიცვალა ტანისამოსი. მაშინ იხილა იარაღიმ სველი ტანისამოსი ბერისა, და ჰრქვა: „ჩვენ სიცივით კინაღამ დავიხოცენით და შენ რაოდენი ოფლი გდენიაო?“

ბერი: აბა, უსუნე მაგა ტანისამოსსა, ვითარი ოფლიაო!

იარაღიმ რა უსუნა, იყნოსა ფსუტისა სუნი, უთხრა ბერსა: „ქვეშ ჩავიფსამს, თუ რა დაგმართებიაო?“

ამაზედ იცინეს და წარვიდნენ მეფისა ძესთან. მეფის ძე შემოვიდა მამულსა რუსეთისასა. და მოიწიენეს დანიშნულსა ადგილსა სამყოფლად თვისა, ქალაქსა ვარონიშად წოდებულსა. იწრო ცხოვრებამან მათმან აგულისსიტყვა ბერსა, რათა წარ-

ვიდეს სანკ-პეტრებულსა შინა სხვათა მეფისა ძეთა თანა. და სრულჰყოცა ჰაზრი თვისი. პირველად უკვე მოვიდა ბერი მოსკოვს. და იხილნა მუნ ქართველთ ეპისკოპოსნი და სხვანი ძველად გარდამოსრულნი ქართველნი. და სთქვა: „არლა მმართვებს მე მწუხარება, ვინაიღვან ესეოდენთა პატიოსანთა უკვე კაცთა აქა მცხოვრებელთ ვხედავ.“ და ყოველთა მათ შვიტკბებს ბერი და განუსვენეს.

დღესა ერთსა შინა სხვანიცა უკვე ქართველნი და ბერი იოანე წარვიდნენ მიტროპოლიტს მროველს იონასთან. და მან მიიღო ყოველნივე და სადილადცა თვისთანა აწვივა. ჟამსა ამას შინა ბაგრატიონი დიმიტრიც მოვიდა, ეანბორა გედეონისშვილს იონა მიტრაპოლიტსა, და დასჯდა მათთანა. რადიმიტრიმ იხილა ბერი, ჰრქვა: „ჰგავს, ახლა მოსულხარ.“ და ვინაობაცა თვისი გამოჰკითხა. ბერმან ყოველივე აცნობა. და მერე დიმიტრიმ ჰრქვა: „კარგი არ არის, რომ შენს ბატონის-შვილებს გარდმოყოლილხარ“.

ბერი: რა საკურველია, რომ ყმა ბატონს გარდაჰყვეს. თუ ბედნიერებაში უნდა თავის ბატონი და სარგებლობს წყალობითა მისითა, ჭირსა შინა რადლა უნდა უარჰყოს? და უკეთუ უარჰყოფს ვინმე, არც პატიოსანი იქმნება იგი.

დიმიტრი: მე დია ბევრმან უარმყო. არა თუ გარდმომყვა ვინმე; არამედ სიკვდილიცა სწადნოდათ ჩემი.

ბერი: რაჟსა მიზებით გკლამდენ, ანუ ვით გარდმოვარდით აქეთ?

დიმიტრი: ერეკლეს ისე იამებოდა.

ბერი: რომელს ერეკლეს ამბობ?

დიმიტრი: თქვენს მეფეს ირაკლის.

ბერი: მაშ, ჰგავს შენი მეფე არა ყოფილა, და არც მეფედ აღვიარებია.

დიმიტრი: ჩემი მეფე ვახტანგ მეფიანი თუ ვინმე იქმნება, ის იქნება, ამისთვის, რომ მეფის იესეს შვილიშვილი ვარ.

ბერი: გიორგის შვილი დიმიტრი თქვენ ხართა?

დიმიტრი: დიალ, მე ვარ.

ბერი: კარგად უთქვამს რუსთაველს: „კოკასა შინა რაცა ღვა, იგივე წარმოდინდება“.

დიმიტრი: „ბერო, არ იცი, მამა ჩემი შენგან სახსენებელი არ არის, რადგან მეფის შვილი იყო?

ბერი: ვიცი მე კარგად. პაპა შენი თათარი იყო, და მამა თქვენი ხარკთან შვა, და ქართველების მეფეების ბუში რომ მეფის ძედ არა გვწამს, თათრის ბუშს ვინ იწამებდა, და აწ იმის შვილს ვინ გადმოჰყვებოდა?

დიმიტრის ეწყინა, განრისხდა და უთხრა ბერსა: „შე გასაკრეკო, ქიზიყელი ხარ და ვითომ ერდგულეობა იჩემე შენის ბატონებისა და მლანძღავ! აქ არ იყო, ახლავ ლორივით დაგკლამდი, და შენს სისხლს შევსვამდი, ამისთვის, რომ ჩემი ბიძაშვილი პაატაც მომიკალითო!

ბერი: ჯერ ქიზიყელნი არა ყოფილან პაატას სიკვდილზედ ქალაქში და ის ქართველთ თავადთა განჩინებით მოკვდა, რადგან მეფისა და მამულისა მუხანათად აღმოჩნდა. და მისნი ზიარნიც დაისაჯნენ, და თქვენც მაშინ გამოგაბძანესთ. და მე მაშინ დაბადებულიც არ ვიყავ, და ჩემზედ რათ იღებ სისხლსა? აქ რომ მაგ სვინიდისითა ხარ, იქ რა იქნებოდით?

დიმიტრის შერცხვა და დადუმდა. ბერიც ადგა და წამოვიდა განზრახვითა ამით, რათა ურიგო უბნობა არ შემოსულიყო და მიტროპოლიტი არ შეეწუხებინათ. მოვიდა ბერი და განისვენა შინა.

შემდგომად რაოდენისამე დღისა წარმოვიდა ბერი ქალაქსა პეტრებრუსს. და მოიწივა რაოდენისამე დღისა შემდგომად, და მოვიდა მეფის ძეს იოანესთან, და სთხოვა სადგური. მეფის ძემ კარგად შეიტკბო იგი, და მისცა სადგური, და უთხრა ბერსა, რათა უბრალოდ არა სადა ითხოვოს რაიმე; და რაიცა გექმნების საჭიროებაჲ, ჩემგან მიიღებო. ბერმან მადლობა მუახსენა და განისვენა მუნ კარგად.

დღესა ერთსა განიზრახა ბერმან და სთქვა: „ანაფორა არღა მივარგა სიძველისა გამო და წარვალ მონასტერსა შინა ჩვენსა, არქიერსა ენახამ და ანაფორასაცა ვთხოვ“. ბერი წარვიდა მონასტერსა შინა. იხილა არქიერი, კარგად მიიღო ბერი, და თვითეულად გამოჰკითხა ქართლისა ვითარება, და არღა გამოუშო სადილად, შემდგომად სადილისა აღდგა იონა ბერი და მდაბლად ეამბორა, და მოახსენა: „ვიცი კეთილის გულისა

თქვენისაგან, ამ კადნიერებითს მოხსენებისათვის არ გამიწყრებოთ, ვინადგან საჭიროება მაიძულებს თხოვნად თქვენისა ღირსებისადმი ერთსა ანათორასა.“ არქიერი დაფიქრდა და უთხრა: „ბერო, დიად მრავალნი მოდიან სამღვდელონი აქა და ყოველს რომ თვითო ანათორა მივსცე, იფიქრე, თუ რამდენი მომინდება. მეც ჩემის ულუფით და კონდაკით ვსცხოვრებ.“

იოანე: მე იმან გამაბედვინა, «უკეთუ გაქვნიდეთ ორი სამოსელი, მიეცით ერთი გლახაკთა».

არქიერი: ეგ მართალია, მაგრამ მე ერთს ანათორას სხვადასხვად მოვიხმარებ საცმელად, და შენი ანათორა კიდევ გამოდგება, პირი რომ უბრუნო, უნდა იკონომია ისწავლო, რადგან რუსეთში შემოხველ.

იოანე: მადლობელი ვიქმნები, თუ მაგგვარს მასწავლებთ რასმე, და ან სხვადასხვაგვარად ვით მოვიხმარო ეს ძველი ანათორა?

არქიერი: ესრეთ მოვიხმარებთ ჩვენ—პირველად ანათორად ვხმარობთ; მერე რომ გაჩირქდება, პირს უბრუნებთ და ისე ვიხმარებთ; სიძველე რომ შეუვა, დავშლით და თავალად გავიკეთებთ; და კიდევ რომ მოემატება სიძველე, მერე ახალუხად შევიკვრავთ; და რა ახალუხადაც არღა ივარგებს, სარტყლად გავიკეთებთ; და სარტყლადცა რომ არღა ივარგებს, კალფაკათაც გავიკეთებთ; და რა კალფაკად არღა ივარგებს, მერე ფოშტლებს საპირეთ გაუკეთებთ; და ფოშტლებათაც რომ არღა ივარგებს, ქისათ შევკვრავთ. და ამით ხუთ-ექვს წელიწადს ერთს ტანისამოსს ვიმყოფინებთო. ამასახედვე კაბებსაც ისე მოვიხმარებთ.

იოანე: როგორც თქვენი იკონომოსობის ქება გამეგონა, ამით დავამტკიცე, რომ გარდამეტებულიც ბძანებულხართ.

და მერეთ წარმოვიდა შინა. შემდგომად რაოდენისამე დღისა ბერმან განიზრახა მონასტერს სკოლასა შინა განწესება და სწავლა რუსულისა ენისა. სთხოვა მეფის ძეს. და შუამდგომლობითა მეფის ძისათა მიიღო მიტროპოლიტმან სხვათა მოწაფეთა თანა სკოლასა შინა. ხოლო ბერო რაოდენისამე დროისა შემდგომად გამოსცადეს საფილოსოფოსოთა სწავლათა კითხვა-მიგებით. და ყოველსავე შინა სიტყვა უგო მათ, ვითარცა ზე-

მორე სხვათა თანა ვუბნობთ. უკანასკნელ მცნობიან მიტროპოლიტმან, რომელ ბერი არს სწავლულ თვისსა ენასა ზედა, მიუწოდა თვისთანა და ჰრქვა: „ბერო, მიკვირს მე ესე, რომელ თქვენშია ცოფილა მეცნიერებისა სწავლა, და გაქებენ მოძღვარნი ჩვენნი. წარვედ და გაიმართე რუსულადცა კარგად, რომ მინდა რაიმე სიტყვისგებად შენდა.“

ბერი წარმოვიდა და გულსმოდგინეთ შეუდგა რუსულისა ენისა სწავლასა. მიიღო თითქმის ერთსა წელიწადსა ზედა, რომელსაცა შეეძლო უბნობა.

მიტროპოლიტთან უბნობისათვის

შემდგომად წლისა ნახევარისა მიტროპოლიტმან ამბროსიმ ინება ბერთანა უბნობად, და ბრძანა მიყვანება ბერისა. ბერი მივიდა, ეანბორა მდაბლად მიტროპოლიტსა. მიტროპოლიტმან მოიკითხა, უბძანა დაჯდომა და ჰრქვა: „ზამთრის ღამეა ახლა და ღია გრძელი. მსურის კითხვად შენდა, უკეთუ არა დამზარდები.“

იოანე: მზა ვარ, უფალო ჩემო, მიბრძანეთ, რა გნებავსთ.

მიტროპოლიტი: „ასე გამიგონია, თქვენი ქვეყნის ეპისკოპოსნი თითონ მუშაობდენ ქვეყანასა, და ბოსტნეულთა მოსავალთა თითონვე ჰყიდდენ. და ამგვარს მდგომარეობასა შინა რასა ისწავლიან მუნებურანი, და: ანუ რასა ასწავებენ ერთა? და მიკვირს, შენ სად გისწავლია ეგე სწავლანი?“

ბერსა ეწყინა ფრიად თვისისა ქვეყნისა კაცთა შეურაცხყოფა და მოახსენა: „ყოვლად სამღვდელოო მეუფეო, ნუ გამიწყრებით მოხსენებასა ამას ზედა: ჩვენც ასე გაგვიგონია. ჩვენს ქვეყანაში, რომ აქაურნი სამღვდელონი კაპალიონებში იშვებდენ და სიუხითა სავსე იქმნებოდენ; და ესე ვითარსა მდგომარეობასა შინა ვითა უსწავლიათ სწავლანი?“

მიტროპოლიტმან გაიცინა და ჰრქვა; „ჰოჲ, ბერო, მაღალს ღრადუსზედ ახედო, და გავს, შენი ქვეყანა გყვარებია, და მითხარ სწორედ მდგომარეობა მათი.“

ბერი: ქეშმარიტს მოგახსენებ, მერწმუნეთ, ჩვენი სამღვდელონი თითქმის საზოგადოდ დიდი ღვთისმოყვარენი არიან და

თვისსა სარწმუნოებაზედ მტკიცენი. მართალია, მონასტრებსა შინა ბერები იქმონენ ხელსაქმართა და იმუშაებენ მცირე მტილვებთაცა, და აგრეთვე სოფლელნი მღვდელნი, გარნა ეპისკოპოსნი არა, და მუშაკთა კაცებთა კი განახალისებენ, და უბოძებენ ღვინოსა და საკლავთაცა, რათა კარგად იმუშაკონ ეკლესიათა მამულები. და თუ ჭკონომიასა გამოსავალთასა მოარჩენენ, გაასყიდვიებენ ეკლესიისა სახმარობისათვის.

მიტროპოლიტს იამა და ჰრქვა: ბერო, დაგიმადლე, რომ მაცნობე ჭეშმარიტი. მე სხვა ქართველებისაგან არ გამიგონია, ვითარცა შენ მითხარ.

ბერი: თუ მამულის ერდგული არ იქნება კაცი, ის არც ჭეშმარიტს იტყვის. და რადგან მრავალნი ორგულობისათვის მამულისა გამოდევნილ იქმნენ, რასაკვირველია, იგინი კეთილს არა იტყოდენ, არცა სამღვდლოთა, და არცა საეროთათვის.

მიტროპოლიტი: აწ ვცან ჭეშმარიტება, და ნურღა განვაგრძობთ ამაზედ უბნობასა. აწ მითხარ, ძველადგანვე ვინ იყვნენ მეცნიერნი, ანუ წერილთა მთარგმნელნი, ანუ წმინდანი, და ანუ პიიტიკოსნი, ანუ მოშიარენი, ანუ მგალობელნი, და ანუ აწ ვინღა იპოებიან, ყოველივე წესიერ მაუწყე.

[მოკლედ მოთხრობილია ქართველ წმიდათა ცხოვრებანი*].

მიტროპოლიტმან უბძანა ბერსა; „საკმაო წმინდანი გყოლიათ ქართველთა და გმადლობ, რომელ კარგად შემამცენ ცხოვრებასა მათსა. და აწ მიიღე შრომაჲ და ცხად მიყავ ღირსნი კაცნი და მეცნიერნი თვითეულად“.

იოანე: „რაოდენ ძალმიცხ, ვჰყოფ მოხსენებას უწმინდესობისადმი თქვენისა.“ და იწყო თხრობად შემდგომითა ხატიითა.

* ზოგი რამ აქედან გადატანილია წინა ნაწილში, რომელშიაც იოანე ანა დედოფალს აცნობს ქართველ წმიდათა ცხოვრებას. რედაქ.

წმინდა და ღირსი მეფე საქართველოჲსა და აფხაზთა დავით აღმაშენებელი, ბაგრატიონი, ესე სიყრმიდგანვე აღიზარდა ღვთის სიყვარულისა სწავლასა, და საღმრთოთა და საფილოსოფოსოთა სწავლათა შინა. ჟამთა წინაპართა ამა მეფისათა მოვიდნენ საქართველოსა შინა აგარიანნი სახლეულითურთ თვისით, ვიდრე სამასი ათასი მოსახლე კაცი. და დაიპყრეს საქართველო, და დაეშენენ სამთა მდინარეთა სანაპიროთა ზედა—ესე იგი მტკვარსა, ალაზანსა და იორსა ზედა, სახითა ამით, რომელ მათ ელისა მთავართა განიყვეს ამ სახით ადგილნი ესე: ერთი მთავართაგანი ასიათასისა კომლისა კაცითა დაესახლა მტკვრისა კიდესა ზედა ამიერ და იმიერ, სურამიდგან ვიდრე განჯამდის; მეორე მთავარი დაესახლა ასიათასისა კაცითა იორის მდინარის კიდესა ზედა თიანეთიდგან ვიდრე ალაზანისა შესართავამდე, რომელიცა ერთვის მახლობელ სამუხისა. ხოლო მესამე მთავარი დაესახლა ასიათასისა კომლისა კაცითა პანკისიდგან ალაზნის სანაპიროსა ზედა, ვიდრე ივრისა შესართავამდე, მახლობელ სამუხისა. და დაიპყრეს სახითა ამით ქართლი და კახეთი. და დაუწყეს დევნა, ტყვეობა და აოხრება ქართლსა და კახეთსა შინა მცხოვრებთა. და ესრეთ ცალიერ ჰყვნეს ადგილნი ესე, რომელ თუ არა მათა და სიმაგრეთა შინა, არღა იპოებოდენ მცხოვრებნი ერნი ქართველთანი. ხოლო განგებითა ღვთისათა რა მიიღო ტახტი წინაპართა თვისთა დავითმან და იქმნა

მეფედ აფხაზთა და იმერთა, შემოკრიბნა იღუმალ მხედრობანი აფხაზთა და იმერთა და დანაშთთა ქართველთანი დროსა ზამთრისასა, და გარდახვეტეს მთაჲ საფიჩხისა, და დაესხნენ იღუმალ სურამსა მდგომთა თათართა, და შეწევნითა ღვთისათა აოტნეს და მოსწყვიდნეს მრავალნი და ტყვე ჰყვეს სულნი რაოდენიმე ათასნი, და აღივსნეს ალაფითა მათითა, და უკუნიქცნენ მძლეველნი. კვალად რაოდენისამე ხნისა შემდგომად უმეტეს განიმრავლნა მხედრობანი დავით, და დაესხა კვალად თათართა, და ასწყვიტნა ივინი. და სახითა ამით სრულიად შემუსრნა მოსახლენი იგი ელნი, და დანაშთნი განივლტვენ ქვეყანასავე თვისსა. შემდგომად კახეთსა შინა მოსახლენიცა თათარნი შეიყვანნა პირველისაებრ ხვედრსა შინა, და მათთაც დაატევებინა ადგილნი ესე, და მერე იწყო შენობად დაქცეულთა ქალაქთა და დაბნებთა საქართველოსთა, და [შემდგომად] რაოდენისამე წლისა მოიყვანნა პირველსავე მდგომარეობასა შინა, და აღაშენნა კეთილად. და განაწყო მხედრობანი და ყოველთვის მზად ჰყვა როჭიკით სამოციანთანი მხედარი კაცი. ამან აღაშენა გელათის ეკკლესია. აღილო ტრაპიზონი და აღაშენა მუნ მონასტერი და ეკკლესია. დაიპყრა აზრუმი და გარემონი მისნი. აღილო ციხე დარუბანდისა და კარნი რკინისანი მოილო მის ციხისანი, და ქმნა კარებად გელათის ეკკლესიისა. და მრავალნი ძლევენი შეიმოსნა თურქთა ზედა ჟამსა ტფილისის აღებისასა. აღილო ყაზანი და სძლო ხაზართა. და მრავალთა განსაცდელთაგან ჰფარვიდა ღმერთი. და ოდეს მოიცალის სამეფო საქმეთაგან, იყო განკრძალულ ლოცვასა და ვედრებასა შინა ღვთისასა, და იკითხვიდა საღმრთოთა წერილთა, და მეტადრე სამოციქულოსა და გრიგოლი ღვთის-მეტყველისა წიგნსა.

ხოლო ჟამსა ერთსა მეფობისა ამისასა იქმნა კრება ადგილობითი სომეხთა და ქართველთა შორის, და იყო მუნ მეფეცა. და აქვნდათ სამღვდელთა სჯულთა ზედა ბაასი ურთიერთსა შორის, გარნა ვერვინ ძალიდვა დაყოფად პირისა სომეხთა. და მაშინ მეფემან მიილო ნება მღვდელთმთავართაგან და უწყო ბაასი სომეხთა, რომელმანც დაუყო პირი ყოველთა. და სირცხვილეულ იქმნენ და მრავალთა სომეხთა

მიიღეს სარწმუნოება მართლმადიდებელთა. და ესრეთ კეთილად გახვლო ცხოვრება თვისი და შეირაცხა წმინდათა შორის, ვითარცა უგრცელეს სწერია ცხოვრება და საქმენი მეფისა ამისი საკუთრსა მეტაფრასსა შინა ამა მეფისასა. და ამისთვის მიიღო ტიტლოვ აღმაშენებლობისა ერთაგან საქართველოდსთა, ვიხადდგან ამან აღაშენა თათართაგან დაქცეულნი ქვეყნები. და ამასთანავე ღერბსა ამა მეფისასა შესძინეს ცხენი რქოსანი, რომელიც მოიპოა თვით მეფემან, მიმავალმან მარტომ ტფილისიდგან ქუთაისს საშენებელად, ესრეთ, რომელ იხილა მცხეთის იწროთა ადგილთა შინა ცხენი ესე რქოსანი, დაუძახა მეფემან, და მოვიდა მეფისათანა, და შეიპყრა მეფემან. და მაშინ მოვიდნენ მონანიცა მეფისანი, და ბძანა მეფემან შეკახმა ცხენისა ამისი, და აღუდვა ლაგამი წმინდის გიორგის ცხენისა, რომელიც აწ არს გელათსა. შინა მიზეზითა ამით, რომელ სული არა იყოს-რა ცხენი იგი. გარნა განგებითა ღეთისათა მოეცა ცხენი იგი, რომელ დღე-ყოველ ვლიდა უშენთა ადგილთა შორის და ავულსშედგინებდა მუშაკთა, რომელ ცხენი იგი ესრეთა იყო მკვირცხლ და მალი, რომელ ერთს დღეს ადრე მივიდის ტფილისიდგან ქუთაისს და მუნიდგან ქართლს, და ქართლიდგან კახეთს, და ეს ცხენი არცა გახდის და არცა მოიღალის. და მაშინ სცნა წმინდამან, რომელ ცხენი ესე მოეცა განგებით, რათა მალიად მოვლიდეს თვისთა ქვეყანათა და განამხნობდეს მუშაკთა. და ესრეთ განვლო ცხოვრება თვისი სიწმინდით და მერე უფლისად მიიცვალა. და აწ ვდღესასწაულობთ იანერის თვის ოცდაექვსსა.

იოანე კათოლიკოზისა, ზედ- წოდებით ოქროპირად

იოანე კათოლიკოზი, ქართველი, იყო ძველთა არისტოტელისა და სხვათა ფილოსოფოსთა სწავლათა შინა გამოცდილი მოძღვარი, კეთილ-მასწავლებელი, და მშვენიერ მსიტყველი რომლისა გამო მიიღო მეფისა და ერთაგან ზედწოდება ოქროპირად.

არსენ კათოლიკოსისათვის

მამა არსენი კათოლიკოზი, ქართველი. ესე იყო ფილოსოფოს ღვთის-მეტყველი და მოქადაგე. ამან შეაწყო საგალობელნი რომელთამე ქართველთ წმინდათა და განმართა ხმასა ზედა ქართულსა. და ეგრეთვე იყო მწერლობაშიაც გამოცდილი, მაღალსა ფრასსა ზედა შემთხზველი.

ნიკოლოზ კათოლიკოსისათვის

ღირსი ნიკოლოზ კათოლიკოზი, ქართველი, მეცნიერი, სწავლასა და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი. ამან მოილოცა იერუსალიმი და დაესწრაცა კრებასა შინა და სიბრძნითა თვისითა ამხილა მწვალებელთა. და მერე კვალად მოწოდებითა მოვიდა საყდარსა ზედა თვისსა. და მრავალნი სწავლანი შესძინა, და კეთილად განვლო ცხოვრებაჲ თვისი.

იოანე კათოლიკოსისათვის

მამა იოანე მეორე, აღზრდილი მონასტერსა შინა წმინდისა შიო მღვიმელისასა, საფილოსოფოსა და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, აგრეთვე მონოზონებისა წესთა აღმასრულებელი, და მარტოებით ცხოვრებისა მოყვარე, იძულებით დადგინებულ იქმნა მწყემსმთავრად კათოლიკოზობისა ხარისხითა. ამან განამრავლნა სწავლანი და კეთილად მწყისიდა სამწყისოთა თვისთა, რომელთაც ქართველნი მეორე ვასილად ხმობდენ. და ესრეთ სიწმინდით განვლო ცხოვრებაჲ თვისი.

მეორე არსენ კათოლიკოსისათვის, რომელი იჟო ბულამისქე

ესე ნეტარი არსენ კათოლიკოზი ბულამის-ქე, ქართველი, იყო მონოზონებით სრული და ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი. ამან შეაწყო მეტაფრასნი შაირად შევნიერსა ენასა ზედა,

და სხვანიცა სწავლანი, და პირი მღვთისა, ანუ ღვთაების ხატის საგალობელნი, მშვენიერ ენასა ზედა რიტორულეზ დათხულებნი, რომელიც წარველინა გელათით ვარდანის აბუსარის მთავარსა, და მშვენიერ თხზულებითა ათნო მას. და სხვანიც მრავალნი სწავლანი მოფინა ამერ-იმერთა მიმართ.

მეორე ნიკოლოზ კათო- ლიკოზისათვის

ნიკოლოზ მამათმთავარი, კათოლიკოზი, ქართველი. ესე იყო სწავლათა შინა გამოცდილი, გალობათა შინა სრული და მშვენიერი მესტიხე, რომელმანც შეაწყო სხვადასხვა გალობანი სტიხებისა გვართა ზედა, და კეთილად დამწყსო სამწყსოთვისი. და ესრეთ მშვიდობით განვლო ცხოვრებაჲ თვისი.

მესამე ნიკოლოზ კათოლიკოზისა, ლემონ მეფისა ძმისა, ბაგრატოანისათვის

ესე ნიკოლოზ კათოლიკოზი, მეფის ლეონის ძმა, ბაგრატიანი. მონოზონებით სრული და წმინდა ღირსი კაცი. სწავლათა შინა გამოცდილი და ღვთისმეტყველებასა შინაცა მიწვენილი, რომელიც ძნელთა სწავლათა და კითხვათა მისდამი ადვილად და ნათლად იყო განმმართველი. ამან კეთილად დამწყსო ეკლესია თვისი, და უკანასკნელ უფლისად მშვიდობით დაიძინა.

თვის ბესარიონ კათოლიკოზისა, მეფის ლემონის ძისა, ბაგრატოანისა

ღირსი მწყემსმთავარი, მეფის ლეონის ძე, კათოლიკოზი ბესარიონ ბაგრატიანი, იყო მონოზონებითა სრული და მოღვაწე ეკლესიებთა, სიბრძნის მოყვარებასა შინა სრული, და მქადაგებელი მსგავსად პავლე მოციქულისა. ამან შეთხზნა ქართველთ წმინდათა ცხოვრება და ისტორია. ამან დაწერა ლათინთა სარწმუნოებისა პირის-დასაყოფელი წიგნი, «გურდემლად» წოდებული. და კეთილისა ცხოვრებითა დაიძინა უფლისად.

მეფის ნაიბის ლეონისა ქე დომენტი კათოლიკოზისათვის

მამა დომენტი კათოლიკოზი, მეფის ნაიბისა ლეონის ქე, ბაგრატიანი, და ქმა ვახტანგ მეფისა. ესე იყო მონოზონებით სრული, მეცნიერი და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, ამასთან მყუდრო, მშვიდი და მდაბალი, და ფრიად მლოცავი, პოლემტიკასა შინაცა კარგი ესრეთ, რომელ მტერნიცა მისნი ჰყვარობდენ. და მრავალგზის დაშვრა ესე ქართველთათვის ყაენთან თუ ხონთქართან გაგზავნით. და ესრეთ კეთილად დაასრულა ცხოვრება თვისი.

არსენი ნინოწმინდელისათვის

ესე მამა არსენი, ეპისკოპოსი ნინოწმინდისა, იყო ქართველი, ფილოსოფოსი და ღვთისმეტყველი, წმინდათა წერილთა კეთილად მთარგმნელი, და ძნელთა და ღრმათა წერილებთა ადვილად აღმხსნელი, მონოზონებით სრული და მობაძავი ანგელოსთა. ამან კეთილად დამწყსო ეკკლესია თვისი და ესრეთ დაიძინა.

იოანე ბოლნელისათვის

ესე ღირსი მამა იოანე ბოლნელი იყო გამოცდილი საფილოსოფოსთა სწავლათა შინა, და აღძრცილი ღვთისმეტყველი, და წერილთა მაღალთა ენათა ზედა დამთხზველი. ამან მრავალნი სწავლანი გამოსცა და მრავალნიცა განანათლნა მოძღვრებითა თვისითა. და კეთილისა მონოზონებითა განგლო ცხოვრება თვისი.

ანტონი ჭყონდელიისათვის

ბარესჯელისა

ესე ანტონი ჭყონდელი, მიტროპოლიტი ოდიშთა და ლეჩხუმთა, იყო ფილოსოფოს-ღვთისმეტყველი, და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, მქადაგებელი, მსგავსი ძველთა

მეცნიერთა, პაექრობასა შინა გამოცდილი, რომელ ჟამსა მეფობისა ბაგრატიასა აქვნდა ბაასი ლათინთა პატრთადმი, რომელმანცა დაუყო პირი. და კეთილად დამწყსო სამწყსოთვისი, და შესძინა მონასტერთა მრავალი, და შეეწია ბრძოლათა ზედა სპარსთასა მეფეთა ჩვენთა და ძლევა შეიმოსა მუნ, და მერე დაუტევა მართებელობა საყდრისა თვისისა და მოღვაწებით განვლო ცხოვრება თვისი.

ი ა კ ო ბ შ ე მ ო კ მ ე დ ე ლ ი ს ა გ უ რ ი ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

მამა იაკობ შემოქმედელი, გურიელი. ესე იყო ფილოსოფოსი და კეთილი მოშიარე, ღრმად მწერალი, და ძნელთა აღვილად ამხსნელი. და მწყსიდა სამწყსოსა თვისსა კეთილად. და მერე წარვიდა იერუსალიმად. და მუნიდამაც წარმოსცნა წერილნი, და გარდიცვალა მუნ და დაეფლა ქართველთა მონასტერსა შინა.

ი ო ს ე ბ ტ ფ ი ლ ე ლ ი ს ა ს ა ა კ ა ს ძ ე ს ა თ ვ ი ს

იოსებ, ტფილელი არხიერი, სააკას-ძე. ესე იყო საფილოსოფოსთა და წერილთა შინა გამოცდილი, საყვარელი მეფეთა და ერთაგან. ამან შეთხზნა სხვადასხვა პიიტეიკანი ანუ შაირნი, სასმენელად საამონი. და ესრეთ განვლო ცხოვრება თვისი კეთილად.

ნ ი კ ო ლ ა ო ზ ჩ ე რ ქ ე ზ ი ს შ ვ ი ლ ი ს ა რ უ ს თ ა ვ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

მამა ნიკოლაოზ ჩერქეზისშვილი, რუსთაველ ეპისკოპოსი, კაცი სწავლული საფილოსოფოსთა ხელოვნებასა შინა და საღმრთოთა წერილთა, მქადაგებელი ყოველს გვარზედა და მაღალ მოუბარი. ამან შეთხზნა სხვადასხვა აკოლოთიანი მშვენიერ ენასა ზედა, რომელსა აქვნდა წერათა შინა კარგი სისტემა. და მერეთ უფლისად დაიძინა.

ნიკოლაოზ ორბელიანისა, მროველ მიტროპოლიტისათვის

მამა და მწყემსმთავარი ნიკოლაოზ ორბელიანი, საფილოსოფოსთა ხელოვნებათა შინა მიწეწილი და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი. ამან მრავალნი იამბიკონი შეაწყო ქართველთა წმინდათათვის და სხვანიცა კიდურწერილნი, ფრიად მშვენიერნი, რომელნიცა აწცა ფრიად საქებ არიან. და კეთილადცა დამწყსო სამწყსონი თვისნი და მერე უფლისად დაიძინა.

მამისა იოანე მანგლელისათვის

წმინდა იოანე მანგლელი, სამღვდელთა წერილთა შინა გამოცდილი და აღძრვილი ღვთისმეტყველი. ესე წმიდანთა შინა არს შერაცხილ, რომელმანცა იღვაწა მსგავსად ძველთა ღირსთა მამათა, და კურნებასაც ჰყოფდა. და ესრეთ სიწმინდით შევედრა სული თვისი ხელთა შინა ღვთისათა. და აწ საფლავი მისი არს სიონის ეკლესიასა შინა წინაშე ღვთისმშობლის ხატისა, და ჰყოფს აწცა სასწაულთა.

მამისა ილარიონ კახისათვის

ესე იყო ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი და საქართველოსა შინა პირველი მთარგმნელი ელინურისა ენისგან ქართულად, რომელ პირველ ამისა ჯერეთ არვის ეთარგმნა საღმრთო წერილნი. და ამან მრავალი შრომა მიიღო და მრავალნი კეთილნი თესლნი დათესა ქართველთა შორის, და მერე ჟამსა მოხუცებულებისასა სული თვისი შევედრა ხელთა ანგელოსთასა თესალონიკეს.

თვის მამისა იოანე ათონელისა, მამისა მკთვინისა

ღირსი მამა ესე იყო ზედმიწევნილ საფილოსოფოსთა სწავლათა შინა, გამოცდილი და დიდ ღვთისმეტყველი, მუსიკათა

შინა მეცნიერი და მშვენიერი მუსიკოსი. ამან სთარგმნა მრავალნი საღმრთო წერილნი, და განამრავლნა მეცნიერება ქართველთა შორის, და კეთილად თხზვიდა პიიტიკათა, და მერე სიწმინდით ათონის მთასა შინა სული თვისი შევედრა უფალსა.

გ ა მ ი ს ა თ ო რ ნ ი კ ე ა თ ო ნ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

ღირსი მამა თორნიკიოს იყო ძირით ქართველი, და მსახურა ბერძენთა კეისარსა, და განითქვა სიმხნე ამისი საბერძენთა შინა, და უკანასკნელ იქმნა თავისუფალ მსახურებისაგან. რომელმანცა მრავალნი ძღვევანი შეიმოსნა თურქთა ზედა. და მერე მივიდა მთასა ათონისასა და იქმნა მონოზონ, და აღწერნა სულიერნი წერილნი, და დიდითა ღვაწლითა და შრომითა განვლო ცხოვრება თვისი.

ე ვ თ ვ ი მ ე ა თ ო ნ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

ღირსი მამა ევთვიმე ათონელი იქმნა მღვდელ-მონაზონ, და მერე დაიდგინა ათანასი ათონელისაგან მონასტრისა ძმათა წინამძღვრად. და ესე ევთვიმე იყო ფრიად სიბრძნის-მოყვარე და დიდი ღვთისმეტყველი, ელინურთა ენათა მეცნიერი, რომელმანც მრავალნი საღმრთო წერილნი გარდმოიღო ქართულსა ენასა ზედა და განგვიმრავლნა წერილნი, და მერე უფლისად მიიცვალა.

გ ა მ ი ს ა ი ო ა ნ ე ხ ა ხ უ ლ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

ესე ღირსი მამა იოანე ხახულ[ელი] იყო იმერეთით, დიდი ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი და მშვენიერ ფრასზედან მწერალი და მქადაგებელი, რომელმან განანათლნა აფხაზ-გურიელნი, ოდიშ-ლეჩხუმელნი და სვანნი, იმერნი, ქართველნი და კახნი სიბრძნითა თვისითა და მრავალნი კეთილნი სწავლანი გამოსცა, რომელსა ქართველნი უწოდდენ თაფლის გოლად მშვენიერ უბნობისათვის მისისა, და ესრეთვე მესხნიცა განანათლა. და მერე სიწმინდით და მყუდროებდით განვლო ცხოვრება თვისი.

ლირსისა მამისა ზაქარია მირდატის ძინათვის

მამა ზაქარია, ძე მირდატ ჩინებულისა, იყო ღვთისმეტყველ-
ფილოსოფოსი და დიდი რიტორი, ბერძნულთა ენათა ზედ-
მიწევნილი და ქართულისაცა, რომელმან სთარგმნა მრავალნი
წერილნი, და თვითცა დათხზნა სხვადასხვა სწავლანი, რო-
მელსა ქართველნი სახელსდებდენ ქართველთა მზედ მეცნიერე-
ბისა გამო თვისისა. და ესრეთ კეთილად განვლო წელი თვისნი.

ლირსისა მამისა ბრიგორი, ახალ აბრამად წოდებულისათვის

ლირსი მამა გრიგორი, ახალ აბრამად წოდებული, იყო ქარ-
თველი, სიბრძნის-მოყვარებასა შინა და ღვთისმეტყველებასა
გამოცდილი. ამან სიყრმითვანვე თვისით მოიგო სიწმინდე და
იქმნა მონაზონ, და შეიკრიბნა მრავალნი მოწაფენი, რომელ-
მამა აბრამად სახელდევს. და განანათლნა ერნი სწავლით
თვისით. და ესრეთ სიწმინდით განვლო ცხოვრება თვისი.

თვის მამისა გიორგი ათონელისა

მამა ლირსი გიორგი ათონელი იყო ხედვითა და საქმი-
თა ხელოვნებათა შინა სრული, დიდი ღვთისმეტყველი და
დოღმატიკოსი, მშვენიერი რიტორი, საეკლესიოთა წერილთა
კეთილად შემწყობი, და მოქადაგე კარგი, და პიტიკოსი,
მოღვაწეებითა სრული, ობოლთა და ქვრივთა გამომზრდელი,
რომელმან ეამსა სიყმილისასა მრავალნი სულნი გამომზარდნა და
დავრდომილთა შეეწია. და ესრეთ განვლო ცხოვრება თვისი.

მამისა ილარიონ თუალელისათვის

მამა ილარიონ თუალელი, მოძღვარი გიორგი ათონელისა,
სიბრძნის-მოყვარებასა შინა სრული, სათნოებისა სარკე და
მმარხველთა კანონი. ამან მრავალნი მოწაფენი განსწავლნა,
და გამოიღო ნაყოფნი კეთილნი და სიწმინდითა განვლო
ცხოვრება თვისი.

მამისა არსენისათვის

ესე მამა ღირსი არსენი იყო ქართველი. ისწავლა ბერძული ენა და იქმნა ფილოსოფოს და თარგმნა ღვთისმეტყველება და სხვანი წერილნი, რომელ თვით ბერძენთა მეცნიერნი დიდსა რიტორსა უწოდებდენ და აქებდენ სიწმინდითა და მონოზონებითაცა. და ამან, რაჟცა აქვნდა ქართველთა ეკლესიებთა ნაკლულავენება, შეამკო ყოვლითურთ და გამართნა, და მერე უფლისად დაიძინა.

ანტონი მნათისათვის

მამა ანტონი მნათი, ქართველი, ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი და მთარგმნელი წერილთა. უზნობასა შინა მჭევრმეტყვი, და მშვენიერი მთხზველი, და მქადაგებელი, რომელიცა იწოდებოდა დიდ მეცნიერად. ამან კეთილად განვლო ცხოვრება თვისი და მრავალნი ნაყოფნი სწავლისანი გამოიღო, და მერე უფლისად მიიცვალა.

ბასილი ბაგრატონისათვის

ღირსი მამა ბასილი ბაგრატონი იყო საფილოსოფოსთა და ღვთისმეტყველებასა შინა ზედმიწევნილი, მთარგმნელი სხვათა ენათაგან ფრიად კეთილი, და რიტორ-მომთხრობელი, და მალალ ფრასასა ზედან დამთხზველი, მონოზონებითა სრული, და განმანათლებელი ეკლესიებთა. რომელსა უწოდეს ქართველთა ეკლესიათა სამკაულად.

მამისა გიორგისათვის

მამა გიორგი ქართველი იყო პირველი დრამატიკოს-რიტორი და აზნაურებითა ხელოვნებითა სრული, რომელმანც მრავალნი წერილნი განუმრავლა ქართველთა და სრულისა მონოზონებითა დაასრულა ცხოვრება თვისი.

თვის ღირსისა მამისა გიორგი ზეყენებულისა მთისა საკვირველისა

ღირსი მამა გიორგი იყო ქართველი. ამან სიყრმითგან თვისით დაიცვა სიწმინდე თვისი და ისწავა აზნაურებითი ხელოვნება, და იქმნა ფილოსოფოს და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი. უკანასკნელ იქმნა მონოზონ, და წარვიდა, და დაეყუდა სვიმონდიდისა მთისა საკვირველისა შორის, და სცხოვრებდა მუნ მყუდროებით, და მსოფლიურთა შესაწირავთა და პატივთა არა-რახს მიიღუბდის, და იყო ღუმლით და საღმრთოთა მოქალაქობით ცხოვრება მისი. და ესრეთ მშვიდობით უფელისად მიიძინა. და ამის წერილებთაგან განათლდენ მრავალნი.

თვის მამისა იოანე, პატრიქ ჟოფილისა

ესე იოანე პატრიქი იყო ქართველთა დიდებულთაგანი, ამან ისწავა ღვთისმეტყველ-ფილოსოფია და ენა ელინთა და სხვათა. და იყო კარგი მხედარი და საქმიანი სხვათა დიდებულთა შორის. უკანასკნელ დაუტევა დიდება თვისი და იქმნა მონოზონ. და მრავალნი წერილნი გარდმოიღო ქართულთა ენათა ზედა. და შეამკო ეკკლესიანი და განაშვენა. რომელსა სახელსდევს ქართველთა გვირგვინად ეკკლესიებთა. და მერე მარტო[ო]ბით მიეცა ცხოვრებასა. და ესრეთ კეთილად დაასრულნა წელნი თვისნი.

თვის მამისა გიორგი ოლთისელისა

გიორგი მამა ოლთისელი იქმნა მონოზონ და იღვაწა მრავალი, და იყო ფრიად მეცნიერ, და კეთილისა მონოზონებითა განვლო ცხოვრება თვისი.

მამისა სტეფანესათვის

ღირსი მამა სტეფანე იყო ქართველი, საღმრთოთა წერილთა და საფილოსოფოსთა შინა ზედმიწევნილი. ამან მრავალნი წერილნი სთარგმნა ქართულსა ენასა ზედა და განანათლნა

ერნი, და აღზარდნა მოწაფენი კეთილად, რომელსა ქართველ-
თა უწოდეს ნათელ-მთოველად. და კეთილისა ცხოვრებითა გან-
ვლო დღენი თვისნი.

თვის მამისა იოანე ფილოსოფოსისა და ზედწოდებით კეტილისა, ზიმზიმელისა

იოანე ჭიმჭიმელი, ფილოსოფოსი და ზედწოდებით პეტრი-
წი. ესე იყო გურიით ერთობასა შინა მეფობისასა. და მეფეთა-
გან გაიგზავნა ათინას და მუნ მიიღო აზნაურობითი და ბუნე-
ბითი ხელოვნება, ისწავა მათემატიკა, ასტრონომია და ასტრო-
ლოდია. და ოდეს დაასრულა სწავლანი, მაშინ მიიყვანეს მოძ-
ღვართა მისთა და უჩვენეს ციხისა კედელთა ზედა დაწერილ-
ნი ძველთა ფილოსოფოსთაგან თქმულნი ჰაზრები, რომელმან-
ცა უკეთეს განმარტნა თვისთა მოძღვართა ზედა და უკეთეს
ნათლად აღმოაჩინნა. და ამის მიზეზისათვის სახელდევს პეტრი-
წადა (რომელ არს ქვის მფხეკელი), და მერე დასევს სკამსა
ზედა, შეუსხდენ მხრითა მოძღვარნი თვისნი და ესრეთ გარე-
მოვლეს ადგილი იგი. ესე იოანე იყო გონება-მაღალი და დი-
დი ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი, ზედმიწევნილი ბერძულსა
და ქართულსა ენასა ზედა, რომელმანცა თარგმნა სახარებისა
თარგმანნი, ლუკასი და მარკოზისა თავნი, კლემექსი, კავშირი
ღვთისმეტყველებითი, და სხვანი მრავალნი საღმრთო წერილ-
ნი, დიონოსის არიოპაგელის ღვთისმეტყველება. ამან შეაწყო
ბერძენთ გვარზედ იამბიკო ქართულად და იმეცადინავა შემოკ-
ლებად ქართულისა ენისა მსგავსად ელინურისა ენისა. და მრავალნი
კეთილნი სწავლანი დათესა ერთა შორის. და მრავალ-
ნი წმინდათა ცხოვრება გარდმოიღო. და კეთილისა ცხოვრე-
ბითა განვლო წელნი ღვისნი.

თვის მამისა ეფრემ მცირისა

ეფრემ იყო ძირით ქართველი, ფილოსოფოსი, რიტორი
მშვენიერი და დიალიკტიკოსი, დიდი სილოგიზმოსი და აქსი-
ომითა დამამტკიცებელი ძნელთა ჰაზრებთა, წერილთა უცხო-
თა ენათაგან მთარგმნელი და ღვთისმეტყველებაში გამოცდი-

ლი, უცხო პიტიკოსი. ამან აღწერა ცხოვრება წმინდის ნინოსი და ქართველთა კერპთმსახურებისაგან ზოქცევა. ამან აღზარა და სწავლასა შინა ქართულისა ენისასა იოანე ფილოსოფოსი და ასწავა ცა ბერძული, რომელიცა წარიგზავნა მეფეთაგან ათინას კვლად სწავლისათვის იოანე. ამა ეფრემმან უქადაგა აფხაზთა და მოქცევისა მათისა აღწერა ისტორია. და ამან ასწავა თავისუფლებისათვის არხიებისკოპოსთა, რომელ ქართველნი არა უტევებდნენ თავისუფლად არხიებისკოპოსთა, ამან გარდმოიღო ქადაგება დიდის თეოდორიტესი. ამან ქმნა წერილი, ავტოკეფალოს წოდებული (რომელ არს თავისუფლება) ეპისკოპოსთა, რომელ ესეგვარნი პატრიარხისა სამართალსა შინა არა მივიდოდნენ, არამედ თვით აქვენდათ სასამართლო. და სთარგმნა ფილოსოფია და სხვანიცა წერილნი. ამან გარდმოიღო ეთიმონი, რომელ არს დიდმარხვის სამწუხრო მსახურება ეკლესიისა. და აგრეთვე განსწავლნა მრავალნი მოწაფენი. და ესრეთ სიწმინდით და მოღვაწებით განვლო მონოზონება თვისი.

მამისა თეოფილესათვის

ესე მამა თეოფილე იყო ქართველი და თანამედროვე ძველთა მამათა ქართველთა: არსენისა, ეფრემისა და იოანე ფილოსოფოსისა, სიბრძნის-მოყვარებასა შინა სრული და ღვთისმეტყველი, საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი და მთარგმელი ბერძულისაგან ქართულთა ზედა. რომელ ესეცა დაწერა ზემოხსენებულთა მთარგმნელთა თანა.

ღირსისა მამისა არსენი იყალთოელისათვის ქახისა

მამა არსენი იყალთოელი იყო ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი, და ფიზიკოსი, და ანატომიკოსი, აღიღორიულთა შეთხზვათა შინა ქებული, საღმრთოთა საგალობელთა კეთილად დამთხზველი, უცხო და მაღალი მესტიხე და საეკლესიოთა ტიბიკონთა მეცნიერი. ამან შეთხზა ერთბუნებიანთა წვალებისა პირის-დასაყოფელი წერილი, რომელ ვერარაჟსამე ღონითა ძალ-

ედევს სომეხთა პასუხისგებად. ამან ქმნა დასდებელნი რომელნიმე ქართველთ წმინდათანი, და მრავალნი მოიყვანნა სწავლასა შინა. და უკანასკნელ წარვიდა მღვიმეს, მონასტერსა შინა წმინდისა შიოსასა, და მუნ სიწმინდით დაასრულა ცხოვრება თვისი.

თვის მამისა ქრისტედულე, ოსად წოდებულისა

მამა ქრისტედულე მონოზონი, ესე იყო კეთილშობილთა ძირთაგან აღმოსრული, ქართველი და არაბულთა და სპარსულთა წერილთა შინა გამოცდილი, რომელმანცა ხელმწივენით უწყოდენა მათი, და ესწავა ყურანიცა. ესე იყო ფილოსოფოსი და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი. დროსა ამისასა, ოდეს მოვიდა მხედრობითა იამაჰან სპარსთა ხელმწიფე, უომრად შეურიგდენ ქართველნი, და შემოვიდა ტფილისსა შინა, ქართველთა მოექცა კეთილად და მრავალთა მიანიჭა საბოძვარნი. ოდეს ამა ხელმწიფის წინაშე შეკრებულ იყვნეს ქართველნი, იხილა იამაჰან მათ შორის ბერი ესე დაბეჭკულითა მოჰილი და მიუწოდა თვისთანა და ბრძანა ახლისა ტანისამოსისა ბოძება, რომელსა სპარსნი ხალათსა უწოდებენ. და რა მოიღეს ბერისა მისდამი, არა მიიღო ბერმან. ჰგონებდა იამაჰან, რომელ ვინაჲდგან მონოზონი არს, უკეთუ ძალად არა შთავაცვათ ხალათი ესე, იმკაცვრის ბერი ესე ქართველთაგან. და მაშინ უბძანა მსახურთა მათ, რათა განხადონ ბერსა მას საბერო სამოსელი და შთააცონ ხალათი იგი. ოდეს მსახურთა ხელჰყვეს განძარცვად მისა, მაშინ ბერმან დაღადყო სპასრულად და სთქვა: „ხელმწიფეო, ყურანსა შინა სწერია: «არა არს იძულება სჯულსა შინა». მაშინ ბძანა იამაჰან დატევება ბერისა, და მიუწოდა თვისთანა და გულსმოდგინედ დაუწყო კითხვად სჯულისათვის. და ამა კითხვათა შინა აქენდათ სხვადასხვა უბნობაჲ, ვითარცა ერთისა ღმრთისა, ეგრეთვე განგებულებისა, და წერათათვის კაცთა, რომელნიცა „აჯალს“ უწოდებენ თათარნი. ხოლო ბერმან ამან ყოველივე დაარღვია და ყურანთაგან თვისთა დაუყო პირი, ვითარცა უგრცელესად სწერია ამა ბერისა საკუთარსა წიგნსა შინა. და მერე მოუწო-

და იამამან მოლასა თვისსა, თვისთა ენათა ზედა მეცნიერსა. და აქენდათ ბაასი ურთიერთას. და მასცა სძლივა ბერმან, რომელმანცა მოახსენა იამამანს, რომელ ბერისა ამის ეშმაკი მამალი არისო და ამის განმტყუვნება შეუძლებელი არისო. ბერმან უგო პასუხად: „მამა შენი ეშმაკი დედალი იქმნებისო“. ამაზედ მრავალი იცინა იამამან. და განგრძელდა უბნობა, ვიდრე სადილობამდის მათისა. და შემდგომ უბძანა იამამან ხელმწიფემ ბერსა: „მცირედ მაკლს, რომელ ქრისტიანე არა მყაო“, და სთხოვა რაოდენისამე ოქროსა მიღება, და უბძანა: „აწ პურის ხმევისა დრო არს და დაშთეს კვალად უბნობა სხვა დროჲსათვისო“. და ბერი წარმოვიდას მმადლობელი ღვთისა. და ამან სიწმინდით განვლო ცხოვრება თვისი და მერე მშვიდობით დაიძინა;

თვის მამისა იოანე ტაიჭის ძისა

იოანე ტაიჭის ძე იყო ქართველთა აზნაურთაგანი. ამან სიყრმესავე შინა ისწავა ფილოსოფია და ღვთისმეტყველება და ენა ბერძენთა, რომელმანც მრავალნი საღმრთო წერილნი გარდმოიღო ქართულსა ენასა ზედა. იყო ფრიად რიტორი, და ეკკლესიათა შემამკობელი, უცხო პიტიკოსი და მოშაირე, რომელმანც მრავალნი ქართველნი განსწავლნა სიბრძნის-მოყვარებასა შინა. და ესრეთ კეთილად განვლო წელნი თვისნი.

თვის მამისა საბა* სვინგელ ოსისა

მამა საბა* სვინგელოსი იყო კაცი მეცნიერი ყოველსა სწავლასა შინა. ამან ქმნა საგალობელი ანტონის მარტყოფელისა მოღებულის ხელითა-უქმნელისა ღვთაების ხატისა; მშვენიერ და მაღალსა ფრასსა ზედა შეთხზული. იყო უცხო მწერალი და სტიხოს-გამომთქმელი. ამან მრავალნი სწავლანი განფინა ქართლსა, კახეთსა, მესხეთსა, იმერთა, ოდიშართა, და აფხაზეთსა შინა, და გურიასა, რომელსა სახელსდევს ქართველთა „ქართველთ დიდებად“. და ესრეთ კეთილისა მოძღვრებითა გარდავლო ცხოვრება თვისი.

* დედანში რაღაც გაუგებრობით მიმატებულია „ვარდანის“.

თვის მამისა იეზუკიელისა

მამა იეზუკიელ იყო ქართველი, დიდი ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი და რიტორი კეთილი, წერილთა მალალ ფრასზედ დამთხველი, და სტიხთა და შაირთა და იამბიკოთა მშვენიერ გამომთქმელი. რომელსა ნოდვრებით შეუსწორებდენ იოანე ფილოსოფოსსა სწავლასა და სხვათა ხელოვნებათა შინა. ამან მრავალნი მოწაფენი განსწავლნა და კეთილისა ცხოვრებითა გარდავლნო წელნი თვისნი.

მამისა პეტრესთვის

მამა პეტრე იყო ქართველი, ფილოსოფიასა შინა ზედმიწევნილი და აღძრცილი ღვთისმეტყველებასა შინა. ამან მრავალნი პიტიკანი შეთხზნა საღმრთონი რიტორულისა მშვენიერ უბნობითა. ამასა შეამსგავსებდენ სწავლითა არსენის, ეფრემს და სხვათა ფილოსოფოსთა. ხოლო ქართველნი უწოდებდენ პეტრეს საკვირველად. ამან განვლო ცხოვრება თვისი კეთილად. და ესრეთ დაასრულა წელიწადნი თვისი.

თვის მამისა იოანე შავთელისა

მამა იოანე იყო ადგილით შავთელი საქართველოჲსა, კაცი კეთილშობილი და მწერალი თამარ მეფისა. ესე იყო ფილოსოფოს-ღვთისმეტყველი. ამან შეთხზნა შაირნი წერილნი, „დილარიანად“ წოდებული ისტორია, და თამარ მეფისა შესხმანიცა იამბიკოდ. რომელსა შოთა, მესტიხე დიდი ქართველთა შორის, უმჯობესად რაცხდა თვის ზედა ამა შავთელის მიერ ნათქვამთა შაირთა, და აქებს თვისსა ქმნილსა ისტორიასა შინა „ვეფხისტყაოსნად წოდებულსა“. გარნა ქართველთა დაუკარგავთ ამ შავთელისა მიერ თქმულნი წერილნი და არლასადა სჩანან. ხოლო უკანასკნელ ეს იოანე შავთელი იქმნა მონოზონ და კეთილისა ღვაწლითა დაასრულა ცხოვრება თვისი.

თვის მამისა ვასილი ათონელისა, ბიძისა მვთვიში კათოლიკოზისა

მამა ვასილი ათონელი იყო ქართველთა თავადთაგან. ამან სიყრმიდგანვე თვისით შეიყვარა ღმერთი და დაუტევა სოფელი და იქმნა მონოზონ. წარვიდა მთასა ათონისასა მონასტერსა შინა ქართველთასა და მიიღო მუნ სწავლა სამეცნიერო და საღმრთოთა წერილთა. ისწავა ბერძული და იყო ფრიად მეცნიერ და მოყვარე წერილთა. ხოლო უკანასკნელ სცხოვრებდა განშორებით დიდსა ღვაწლსა და მარხულობასა შინა. მეფეთაგან აქვნდა და ერთაგან დიდი პატივი, და უკეთუ იხილის რაჟმე ნაკლულეგანობა მეფეთა შორის, იყო მამხილებელ და განმმართველ უწესოებათა მათთა. და ამანაც სთარგმნა რაოდენიმე წერილი და ესრეთ დაასრულა ცხოვრება თვისი.

მამისა პიმენ სალოსისათვის

მამა პიმენ სალოსი იყო კახი, კეთილშობილთაგანი. ესე წარვიდა მონასტერსა დავით გარესჯისასა, მიიღო სიბრძნე ხედვითი და ღვთისმეტყველებითი და იქმნა ქრისტესთვის სალოს. ესე იყო ფრიად მამხილებელ უსამართლოებასა და უწესოებასა ზედა მეფეთა და მთავართასა არა თუ სიტყვით, არამედ წერილებითაცა. ამან იღვაწა რაოდენიმე წელი უდაბნოსა მას შინა, და მერე წარვიდა ლეკთა შორის და უქადაგა ქრისტე და მრავალნი მათგანი მოიყვანა ქრისტეს სარწმუნოებად. აგრეთვე ფშავთა და თუშთა უქადაგა და მრავალნი მოაქცივნა. და მერე მივიდა ბელჯქანს და მოაქცივნა იგინიცა. და მერე მთასა მასვე ბელაქანისასა შევიდა ქვაბსა შინა განშორებულსა. და მარტოებით იღვაწა ფრიად. და ესრეთ გარდავლო წელნი თვისნი.

თვის მამისა ანტონისა

მამა ანტონი ნაოხრებელის ძე, მესხეთელი. ესე იყო ფრიად სწმინდის მოყვარე. კაცი დიდი ბრძენი და ღვთისმეტყველებასა შინა გამოცდილი, პიმენისამებრ მეფეთა მამხილებელი. რო-

მელსა აქვნდა დიდი პატრვისცემა მეფეთა და მთავართაგან, და ერჩიდენ მოძღვრებასა ამისას. ამან მრავალი სწავლანი მიფინა მესხთა და განანათლნა ერნი მუნებურნი და ქართველთანიცა. იყო დიდი მოღვაწე და მმარხველობითა სრული. ამას სახელს-
დევს ქართველთა წზედ. და ესრეთ კეთილისა ცხოვრებითა
სული თვისი შევედრა ხელთა შინა ღვთისათა.

თვის მამისა ნიკოლოზ ქართველთ მნათობლისა

მამა ესე ნიკოლოზ ქართველი იყო საფილოსოფოსოთა და
ღვთისმეტყველებასა შინა გამოცდილი, მონოზონებით სრული და
დიდი კრძალული, და მოღვაწე. ამან შექზნა მრავალნი აკო-
ლოთიანი და ხშირისა წვიმისა დასაყენებელი სავედრებელი
ღვთისადმი აკოლოთია, რომლის ლოცვითა დაუცხრომელი
წვიმა დამყუდროვდებოდა. და სხვანიცა სწავლანი განამრავ-
ლნა. და ესრეთ სიწმინდით და კეთილობით განვლო წელნი
თვისნი.

თვის მამისა დიმიტრი მეოთხისა, მეფისა საქართველოდსა, ბაგრატიონისა

მეფე დიმიტრი მეოთხე დავითიან-ბაგრატიონი. ამან ისწავა
სიყრმესავე შინა საფილოსოფოსო სწავლანი და ღვთისმეტყვე-
ლება და სხვანი ხელოვნებანი. ესე იყო მშვენიერი რიტორი,
პიტიკოსი და შემთხვევლი უცხოდ შაირთა, რომელმანც მრავალნი
სწავლანი გამოთქვა. ხოლო უკანასკნელ დაუტევა მეფობა
თვისი და იქმნა მონოზონ. და წარვიდა მონასტერსა გარე-
სჯისასა. და იყო მარხეასა და ღვაწლსა შინა, რომელ მუნებურნი
მცხოვრებნი მოიყვანნა განკვირვებასა შინა; რომელსა უწოდდენ
ქართველთა და მონოზონთა დიდებად, და ამან ესრეთ სიწ-
მინდით განვლო წელნი თვისნი და მშვიდობით უფლისად მხცო-
ვანებისა ჟამსა განისვენა.

თვის მამისა ჩოლაყაღსა ძისა ნიკოლაოზ არხიმანდრიტისა

მამა ჩოლაყაღს-ძე, კახი, არხიმანდრიტი ნიკოლაოზ. ესე იყო საფილოსოფოსთა სწავლათა შინა გამოცდილი და ღვთისმეტყველებისა სწავლისა ზედმიწევნილი, მშვენიერი რიტორი და კარგი ღრამმატიკოსი. ესე წარვიდა წმინდას იერუსალიმად და მოილოცა წმინდა ადგილნი, და მუნვე ჯვარის მონასტერსა შინა განდინა სწავლანი ქართველთა ბერებთადმი. ამან მოვლო ეფრატის გარემონი და აფრიკა. ამან აღწერა მშვენიერად მიმოსვლაჲ თვისი; და მერე უქადაგა მეგრელთა, იმერთა, ქართველთა და კახთა, და განდინა სწავლანი თვისნი, და მერე კეთილისა სათნოებითა გარდავლნო წელნი თვისნი.

თვის მამისა პეტრე ჩხატარაღს ძისა, ბურიელისა

მამა პეტრე გურიელი, ჩხატარაღსძე, იქმნა სიყრმიდგანვე მონოზონ. იმან ისწავა ხედვითი ხელოვნება და იქმნა მეცნიერ და წერილთა შინა გამოცდილ. ამან შეაწყო ისტორია ალექსანდრე მაკედონელისა მშვენიერ ენასა ზედა. ამანვე აღწერნა მრავალნი კარგნი სტიხნი და შაირნი. ეგრეთვე განსწავლნა მრავალნი მოწაფენი და კეთილისა მონოზონებისა წესითა განვლო ცხოვრება თვისი.

თვის მამისა გრიგორი ხუცეს-მოწოზონისა, დოდორაქელისა, ვახვახის ძისა, რომელი იყო ბაზიერ-თ-უხუცესისა ძე

მამა გრიგორი ვახვახის ძე, ბაზიერ-თ-უხუცესისა, და მონოზონი დოდორაქელისა მონასტრისა. ესე იყო სწავლათა შინა გამოცდილი, მონოზონებითა სრული და სიბრძნისა მოყვარე. ამან შეთხზნა რომელთამე ქართველთა წმინდანებთა აკოლოთიანი მშვენიერ ენასა ზედა. და ამანვე აღწერა წმინდისა ქეთევან დედოფლისა ცხოვრება და წამება მისი უღთოსა შაჰ-აბაზისაგან, და ამან იღვაწა დოდოს მონასტერსა შინა მარხვითა და ლოცვითა, და ესრეთ გარდავლო წელნი თვისნი.

თვის მამისა კოსმა მწიგნობართუხუ- ცისისა კახთა მეფისა, ხუცეს- გონოზონისა მრავალმთემისა

მამა კოსმა მწიგნობართუხუცესი კახთა მეფისა და ხუცეს-
მონოზონი მრავალმთემისა. ესე იყო ძირთაგან კეთილშობილი,
მეფისა უპირველესი მწერალი. ამან დაუტევა ადგილი და სა-
ხელო თვისი და იქმნა მღვდელმონოზონ მრავალმთემისა მო-
ნასტრისა და იღვაწა კეთილად. ამან გამოთქვა შესხმა ქეთე-
ვან დედოფლისა. ესე იყო საეკლესიოთა წერილთა წაკითხვასა
შინა თვით უპირველესი და მეფესალმუნე ქებული. და ესე
იღვწიდა მრავალმთემთათვის მცხოვრებთა, რომელიცა წარ-
მოსრული მუნით საქმეთა ზედან მათთა, გზასა ზედა მოიკლა
უღმრთოთა ბარბაროსთაგან, და ესრეთ დაიძინა.

მამისა იოზ ფიტარელისათვის, რომელ იყო წინამძღვარი ტფილისისა

მამა იოზ * ფიტარელი იყო საღმრთოთა წერილთა შინა
გამოცდილი, რომელ სხვანი მწიგნობართაგანნი ძვილ ესწორე-
ბოდნენ. იყო უცხო მქადაგებელი და მესათნოე მსმენელთა;
მწერლობასა შინა პირველი, და მუსიკობითა ქებული, აგრეთ-
ვე მონოზონებითა წესიერ-მქცეველი, და კრძალულების მოყ-
ვარე, რომელმანცა კეთილისა შრომითა. დაასრულა ცხოვრე-
ბა თვისი.

მამა გერმანე ხუცისათვის

მამა გერმანე ძირით საქართველოსით, მღვდელობასა შინა
ჩინებული კეთილისა ყოფაქცევითა, მეცნიერებით სრული და
მოქადაგე მაღალი, მეფეთა და მთავართაგან პატივცემული.
ამან განსწავლნა რაოდენიმე მოწაფენი. ესე იყო ჩინებული
მგალობელი ქართულთა ხმათა ზედა და ახალთა ხმებთა და
კილოთა დამთხზველი. ამან განვლო სიყრმიდგან ვიდრე სიბე-
რედმდე კეთილად ცხოვრება თვისი და ესრეთ უფლისად განი-
სვენა.

* დედანში შეცთომითაა „იოსებ“.

თვის მამისა იაკობ სამებელისა

ესე იაკობ სამებელი იყო კახეთით, ეპისკოპოსი სამების ეკლესიისა, ხაშმის თავს მყოფისა. ესე იყო მეცნიერი რიტორი. ამან მრავალნი საღმრთო წერილნი შეთხზნა, საამო სტიხებად სასმენნი, და სხვებცა კეთილად იღვაწა. და ესრეთ განვლო წელნი თვისნი.

თვის მამისა ევლოგი ხუცისათვის

მამა ევლოგი ხუცესი იყო ქართველი დროსა მეფობისა თამარისასა. ესე იყო ქრისტესთვის სულელქმნილი და სიწმინდისა ხარისხსა შინა მიწევნილი. ამა ევლოგიმ მწირველმან იხილა მხედრობა ქართველთა და ნორალდინ სულთანისა, ოდეს ურთიერთს შეებმენ და ჰყვეს ბრძოლაჲ დიდი; რომელ ქართველთა სძლეს. და მადლობა შესწირა ღვთისა ძლევა-შემოსისათვის. ხოლო ესე ჩვენება დაწერეს ქართველთა და შენიშნეს რიცხვი დღისა მის, რომელ შემდგომად რაოდენისამე დღისა მოვიდა მახარებელი გამარჯვებისა ქართველთაგან მას დღესა, რომელსა დღესა იხილა მამამან ევლოგი. ხოლო უვრცელეს იხილეთ ქართლის ისტორიასა შინა.

თვის მამისა საბა ქართველისა

მამა საბა ქართველი. ესე იყო სწავლათა შინა გამოცდილი და ბერძულისა ენისა ზედმიწევნით მეცნიერი. ესე დროსა კირილე ალექსანდრიელისასა სცხოვრებდა ალექსანდრიას შინა. ამან იღვაწა იოანე ფილოსოფოსთან თარგმანებასა ზედა დიონოსი არიოპაგელის ღვთისმეტყველებისა წიგნსა ზედა. და კეთილად განვლო მონოზონებაჲ თვისი და ესრეთ აღსრულდა.

თვის მამისა ანტონი ქართველისა

მამა ანტონი და ზემოხსენებული საბა ერთად იმყოფებოდნენ ჟამსა მას კირილე ალექსანდრიელისასა, რომელიცა სწყალობდა ბერთა ამათ და პატივსა უყოფდა კეთილად ქცევისათვის მათისა. და ესე ანტონიცა შეეწია იოანე ფილოსოფოს-

სა და განამხნო თარგმანებასა ზედა დიონოსის წიგნისასა და სხვათა წერილთა ზედაცა. დი ამან სხვებცა იღვაწა საქართველოს ეკკლესიებთათვის და მერე უფლისად დაიძინა.

**თ ვ ი ს მ ა მ ა თ ა ღ ი რ ს თ ა ს ა მ ა რ თ ვ მ -
ლ ო დ ს ა თ ა , რ ო მ ე ლ თ ა ც ხ ო ვ რ მ გ ა
თ ვ ი ს ი დ ა ა ს რ უ ლ მ ს მ ა ლ ა მ ს ა
შ ი ნ ა ი მ რ უ ს ა ლ ი მ ს ა**

ღირსი მამა მიქაელ ჭუას ძე კახელი; ღირსი მამა იოანე რეხვაისძე, ქართველი; ღირსი მამა დანიელ აბაშილი, ქართველი; ღირსი ნუნუს ეპისკოპოსი, ქართველი; ღირსი ეპისკოპოსი კინდ, ქართველი; ღირსი მამა ნიკიფორე ომან ჩოლოყასშილი, კახელი, წინამძღვარი მეტეხის ეკკლესიისა მოძღვართ-მოძღვარი, ოდიშის ხოფას კოცხურელთა გამგე, და უკანასკნელ ჯვარის მამად დადგინებული იერუსალიმს, და გოლგოთის არხიმანდრიტი. აგრეთვე მასვე დროსა იყო თეოდოსე მანგლელი, რევიშილი, და ნეოფიტე ქართველი მმართველნი მონასტრებთა ქართველთასა იერუსალიმს შინა, რომელთა კეთილად იღვაწეს და დაშვრენ საღმრთოთა წერილთა ზედა თარგმანებად, და კეთილისა ღვაწლითა გარდავლნეს წელნი თვისნი.

**შ ო თ ა რ უ ს თ ა ვ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს დ ა
ს ხ ვ ა თ ა მ რ ი ს კ ა ც თ ა
პ ი ი ტ ი კ ო ს თ ა თ ვ ი ს**

შოთა რუსთაველი, მწერალთა უხუცესი დროსა თამარ მეფისასა, იყო ფილოსოფოს-ღვთისმეტყველი, საღმრთოთა და საეროთა წერილთა შინა გამოცდილი, ენათა სპარსულისა და სომხურისა მცოდნე, უცხო ვარსკვლავთმრიცხველი და ბუნების ისტორიათა მეცნავე, პირველი მწერალი და დამთხზველი მაღალსა ენათა ზედა წერილთა, მეშიარეობასა და პიიტიკასა შინა ყოველთა ზედა პირველი და უაღმატებულესი. ამან ქმნა წიგნი, „ვეფხისტყაოსანად“ წოდებული შაირად, რომელ ჯერეთ

არავის ქართველთაგანსა უმჯობეს მისა უთქვამსთ ვისმე შაირნი. და ესრეთ სიბრძნის-მოყვარებასა შინა გარდავლნო წელნი თვისნი.

ს ა რ გ ი ს თ მ ო ზ ვ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

ესეცა იყო მწერალი თამარ მეფისა, მსგავსი მეცნიერებით შოთასი, და პირველი რიტორი, მშვენიერი პიიტიკოსი, რომელიცა ქებულ არს თვით შოთასაგანცა მოშაირეთა შორის. ამან ქმნა წიგნი ისტორია, „ვისრამ ანად“ წოდებული, და ამანვე აქო დილარგეთ მეცნიერებითა და პიიტიკოსობითა სხვათა ზედა უმეტეს. და ამანაც ესრეთ გარდავლნო წელნი თვისნი.

დ ი ლ ა რ გ ე თ ი ს თ ვ ი ს

დილარგეთ იყო კაცი მეცნიერი, ქართულსა ზედა მწერლობითა გამოცდილი, რომელსა სხვათა ზედა ამისგან თქმულთა შაირთა უმჯობეს სდებენ. ამან ქმნა ისტორია „დილარიანი“, საამოდ სასმენელი ყოველთაგან. და ამანაც დაასრულა ცხოვრება თვისი.

ჩ ა ხ რ უ ხ ი ს ქ ი ს ა თ ვ ი ს

ჩახრუხ ჩახრუხისძე, კაცი მეცნიერი და ცერემონმეისტარი თამარ მეფისა, მეცნიერებით სრული და რიტორ-მჭევრ-მოუბარი. ამან სხვაგვარად დათხზნა შაირნი, სასმენად საამონი. და ესე იყო შესხმათა თამარ მეფისათა მომხსენებელი და სხვათა ესევეითართა წიგნებთა გამკეთებელი, რომელსა უწოდდენ ქართველნი მესტიხეთ გვირგვინად, და ამანაც ესრეთ გარდავლნო წელნი თვისნი.

ძ ა გ ნ ა კ ო რ ე ლ ი ს ხ ე მ შ ი ა ს ქ ი ს ა თ ვ ი ს ი ა ს ე

ძაგნაკორელი ხემშიასძე იასე. ესე იყო ფრიად მეცნიერ და რიტორი. ამან შეთხზნა შაირნი სხვაგვარად, უფრო უგრძელეს სტრიქონებითა, ფრიად ტკბილნი და საამო სასმენელ-

ნი, რომელსა აწ უწოდებენ ლექსისა მისისა გვართა, ვინმცა შეთხზვის ძაგნაკორულად თქმულსა; გარნა ესე ძველადვე იყო უწინარეს შოთასა.

თვის მეფის თეიმურაზისა პირველისა, ბაგრატიონისა.

მეფე თეიმურაზ პირველი იყო საღმრთოთა და სამეცნიეროთა სწავლათა შინა გამოცდილი, რომელმანც უცხოდ შეაწყო საღმრთო და საერო სწავლისა შაირნი და ანბანთ-ქებანი. ესე იყო ფრიად მხნე და შემმართვებელი მტერთა ზედა, რომელმან მრავალნი ძღვეანი შეიმოსნა სპარსთა და თურქთა ზედა; და თვითცა ყოველთა ბრძოლათა შინა უპირველეს მეომარად გამოჩნდის, რომელ მანცა ჟამსა მარაბდის ომისასა სპარსთადმი ყოველი საომარი იარაღი ამოქმედა, ესე იგი; მშვილდ-ისარი, შუბი, ლახტი, ხმალი, ხანჯალი და სანჯალი-სა დანა, რომელ ყოველთა ამა იარაღთაგან გარდმოყარნა თვისნი მეომარნი; და იტყვიან აბუანდითაც მოკლა თათარიო მას ომსა შინა. უკანასკნელ მრავალნი დევნანი და ჭირნი გამოიარა ქართველთათვის სტანბოლს სულთანთან მისვლითა, რუსეთს და სპარსეთს შინა მიმოსვლით დაცვისათვის ქართველთა. ხოლო უკანასკნელ იქმნა მონოზონ და სიწმინდითა გარდავლნო წელნი თვისნი, და ესრეთ უფლისად დაიძინა.

თვის არჩილ მეფისა მეორისა, ბაგ- რატიონისა.

მეფე არჩილ მეორე, ბაგრატიანი. ესე იყო კეთილად სწავლული და ფილოსოფოსი. ამან კეთილად იმეფა საქართველოსა ზედა და იმერეთსაც. ამან თარგმნა ბერძენთ მეფეთა ისტორია, „ხრონოლოგთად“ წოდებული; და ბიბლია რომელსა ჩვენ დაბადებად უწოდებთ, შემოკრიბნა და სრულყო, სადაც დაბნეულ და დახეულ იყვნენ ეს წერილნი, განამთელა და შეამოწმა სხვათა ენათა ზედა ბიბლიასა, და სრულებაში მომყვანმან მოსკოვს, გააკეთებინა სტანბა საფრანგეთში ქართულად და მოატანინა საფასითა თვისითა. და მერე შემდგომად

მისა ბაქარ მეფემან დააბეჭდინა, ვინაჲდგან არჩილს არღა დასცალდა სიცოცხლე. დაბეჭდა ათასსა ზედა უმეტეს და წარმოსცა ქართველთადმი. სხვებ არჩილ მეფე იყო უცხო მესტიხე და მრავალნიცა სტიხნი შეაწყო. ეს იყო უცხო მხედარი და ჩოგან-ისართა შინა მხმარებელად ქებული, ლხინთა და ჭირთა შინა კეთილ გამგებელი. ამან აღწერა კვალად ზნეობითი სწავლა ქართველთ ქცეულებისათვის. და ესრეთ გარდავლნო წელნი თვისნი ქალაქსა მოსკოვსა, რომელიცა იყო ესეცა მოსრული საქართველოს შესაწევნელად მტერთა ზედა. ამან მიიღო მეფეთა რუსთაგან პატივი და ოცდა ოთხი ათასი სული. ყმა რუსეთსა შინა, რომელიცა აწ აქვთ მეფე ბაქარის შეილებთა, ბაგრატიანთა.

თვის მეფისა ვახტანგ მესამისათვის (sic) ბაგრატოანისა

მეფე ვახტანგ იყო წერილთა შინა გამოცდილი და მესტიხოსი კეთილი. ამან გამოთქვა ანბანთ-ქებათა ზედა წერილნი, დაუდო სჯული სამართლისა ქართველთა, რომელსა ვახტანგ მეფის სამართლის წიგნს უწოდებენ. ამან ჟამსა სპარსეთს მყოფობისა თვისისასა სთარგმნა «ქილილა და მანანა» წოდებული წიგნი ზნეთ-სწავლულებისა. ამან მოიყვანა ვლახეთით სტანბის მკოდნე და დააბეჭდინა საღმრთო და საერო წიგნები. და იმეფა კეთილად, და მერე ოსმალთაგან ტოლვილი გადმოვიდა რუსეთსა შინა და გარდიცვალა ქალაქსა შინა ასტრახანს.

თვის მამოჩისა თეიმურაზ მეფისათვის, ბაგრატოანისა

მეფე თეიმურაზ მეორე კეთილმსახური მეფე იყო წერილთა შინა გამოცდილი. ამან შეაწყო ქართველთ საყოფაქცევო წიგნი, თუ ვითარ მეფენი ანუ მთავარნი იქცეოდნენ ჟამსა ომისა ანუ განსვენებისასა, აგრეთვე დროსა ნადირობისა და ასპარეზობისასა, აგრეთვე დროსა ქორწინებისა და ჟამსა ჭირის-უფლებისასა, და სხვანი ესე ვითარნი. ამან მსახურა ნა-

დირ-შას, ყეენსა სპარსთასა, რომლისა შეწეენითა განასხნა საქართველოდამ ოსმალნი. ნადირ უწოდდა თეიმურაზს დიდს ერდგულს თვისსა და სახელსდო „დოვლათ შარიქად“, რომელ არს დიდებულების ამხანაგი. ამას უბოძა არაგვის საერისთო ყმად ოსმალთა ძლევისათვის, ოდეს სძლო არაგვის პირსა ზედა ოსმალთა, რომელთაც მიაქენდათ ხაზინა დაღისტანში, აგრეთვე მიანიჭა მეფობა საქართველოსი. ხოლო კახეთის მეფედ სახელსდო ერაკლის, ძესავე ამა მეფისასა. ამან სძლო ავარიის მთავარსა, მჭადისჯვარს მდგომარესა. და სხვანიცა ძლევანი შეიმოსნა და კეთილისა ცხოვრებითა გარდაიცვალა პეტრებულს მისრული ელისაბედ ხელმწიფესთან, მწუხარებითა გარდაცვალებასა ზედა იმპერატორიკას ელისაბედისასა. ხოლო გვამი ამისი წარმოსვენეს ქართველთა მცხეთას დასაფლველად, გარნა აშტრახანს იქით ვერლა უძლეს წაღება, და მუნ ასაფლავია დიდსა სობოროსა შინა.

სულხან-საბა ორბელიანისათვის

საბა ორბელიანი, ერის კაცობასა შინა სულხანად წოდებული. ესე იყო ქართულსა ფილოსოფიასა შინა გამოცდილი და საღმრთოთა წერილთა შინა. ესე იყო უცხო პიიტიკოსი და ქებული, ძველთა მოშაირეთა შესადარი. ეს დაშვრა ფრიად და შეკრიბა განზნეული და დაკარგული ლექსიკონი და იღვაწა ამაზედ ოცდაათი წელი. ამან ქმნა წიგნი ზნეთსწავლულებისა, „სიბრძნე-სიცრუედ“ წოდებული. ესე წარვიდა რომსა, მიიღო პაპამ კეთილად და აწვია თვისთანა წირვად, და დაბანა ფერხიცა, მისცა ნიშნად ძელი-ცხოვლის ნაწილი და სხვანი წმინდათა ნაწილები, და პატივითა გამოისტუმრა. ესე ფრიად დაშვრა მეფეთა მსახურებისათვის ისპაანს ყეენთან წასვლით. ამანვე შეთხზა წიგნი, „სამოთხის კარად“ წოდებული, გარნა ამაში არ თანეხმენ ქართველნი მეცნიერნი, ვინაჲდგან მიჰკერძა უფრო ლათინთა, და ამა იჰვისათვის გალათინებულიად აღიარებდენ საბასა.

ქველთა ქართველთა მოზარეთათვის, სახელდობ:

იაკობ შემოქმედელი, კაცი მეცნიერი და მესტიხე პირველი; იაკობ შემოქმედელმან გალექსა „ლეილი-მეჯუნჯიანი.“ მოსე ხონელი, მესტიხე და მეცნიერი, საამო მეზაირე, მოსე ხონელმან ჰქმნა უცხოთა და მშვენიერ ენასა ზედა ისტორია ამირან-დარეჯანის ძისა. თურმანის ძე ხოსრო, ამან გალექსა „როსტომიანი“ და გარდმოიღო სპარსთა მეფეთა ანბავი. ნანუჩა, მოლექსე და შაირთ მწერალი, ამან დაუერთო სხვა ლექსები „ვეფხისტყაოსანს“. ჯაგლაგა ფალვენიშვილი, მოლექსე. ქაიხოსრო ქართველმან გალექსა „ომანიანი“. ფარსადანისძემ ნოდარ გალექსა სპარსთა მეფისა ბარამ-გურის ისტორია. ჩოლაყაშვილმან გარსევან გალექსა „ნარგიზიანი“ წიგნი. სულხან-თანიაშვილმან გალექსა „ამირანდარეჯანიანი.“ ბარძიმ ვაჩნაძემ გარდმოიღო სპარსულიდგან „სამიანი“ და „ბეჟანიანი“ ლექსად, ღია კარგად. ფერშანგის-შვილს ფაშვიბერტყისძეს გაუღლქსავს „ფირმელიანი“ წიგნი. ბაკაკა დვალაძესაც უთქვამს მრავალნი შაირნი სხვადასხვა ჰაზრზედ.

ახალთა ჩვენთა დროთა მეცნიერთა, მწერალთა, მგალობელთა და მოზარეთათვის. ანტონისათვის კათოლიკოსისა, მეფის იასეს ძისა, დავითიან- ბაგრატიონისათვის

მამა და მწყემსმთავარი ანტონი, კათოლიკოსი და პატრიარხი სამცხე-საათაბაგოსა და სრულიად საქართველოჲსა, იყო დროსა მეორე მეფისა თეიმურაზისა და ძისა მისისა. ირაკლისასა, დისწული მეფისავე თეიმურაზისა, კაცი ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი, საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი და დიდი დიალიკტიკოსი და დოღმატიკოსი, რიტორი მშვენიერი, ვითარცა წერასა შინა, ეგრეთვე უბნობასა შინა. ამან სთარგმნა ბავმეისტარის ფილოსოფია სრულიად, „საუნჯის წიგნი“, კირილე ალექსანდრიელისაგან ქმნილი, ეფესოს წიგნი,

ნისტორისადმი ბაასი, და სხვანი წერილნი. ამან თვისით შეთხზა საქართველოს წმინდათა მოწამეთა ცხოვრება, „მარტირიკად“ წოდებული, ჰქმნა კატეხიზმო და „მზა-სიტყვაობა“, გააკეთა და განავრცო ღრამატიკა, და ქმნა კარგი რიტორება, და სხვანა წერილნი, ვიდრე ოცდასამი წიგნი თვისგან ქმნილნი. შემოკლებით გააკეთა ქართლის ცხოვრება. ამანვე თარგმნა კვინტოს კურციოსისგან ქმნილი ალექსანდრე მაკედონელისა ცხოვრება, ქართულსა ზედა ენასა მშვენიერად გარდმოიღო. განმართნა საღმრთო წერილნი ბერძულისა და რუსულისა ენისაგან შემოწმებით, სრულყო საყოველღეო საღმრთო წერილნი, და შეასრულა მარხვანი, პარაკლიტონი და ზადიკი, და სხვანი საღმრთო წერილნი. იყო უცხო მოქადაგე და მრავალნი ქადაგებანი აღწერა. ამან შეთხზა ოთხი ტომი ღვთისმეტყველება დია მალალსა ფრასსა ზედა. კეთილად შეამკო ეკლესია თვისი და ცერემონიითა განანათლნა ეკლესიისა წესნი. და ესრეთ კეთილად დაშვრა სიყრმიდგან ვიდრე სიბერედმდე და მერე უფლისად დაიძინა. ამანვე ასწავა მრავალთა მოწაფეთა, რომელთაცა მოვიხსენებ ქვემოთ.

თვის მეორისა ანტონი კათოლიკოზისა, მეფისა ირაკლის ძისა

შემდგომად ამისა მიიღო კათოლიკოზობა ანტონი მეორემან, მეფის ირაკლის მეორის ძემან, რომელიცა თვით ანტონიმ აღზარდა სწავლასა შინა, და მიიღო თეორეტიკისა და პრაქტიკისა ხელოვნება, და ისწავა კეთილად ფილოსოფია და ღვთისმეტყველება და ისტორია. ესე არს ფრიად გონება-მახვილი, წრფელი და უმანკო, მონოზონებაში სრული, ღრმა ღვთისმეტყველი და მოქადაგე კარგი, რომელსა ყოველთვის ძალუცს მოუმზადებლად ქადაგებისა თქმა, არის ფრიად მშვენიერი მწერალი თხზვასა შინა. ამან მრავალი იღვაწა საყდრისათვის თვისისა, უყიდა სოფლები, აღუშენა ნაოხარნი აღგილნი, გაუკეთა ბალები, საფუძველი დასდო ტფილისისა შინა უღთოსა აღამამად-ხანისა ხოჯასაგან დაქცეულისა ეკლესიისა, ალავერდისა წმინდისა გიორგის ეკლესიისა ჩინურითა

დახურა სამხროები, და კეთილად იღვაწა. უკანასკნელ ჯილდოდ ამისა თქვენ მიერ ექსორია-იქმნა და მოყვანებულ როსიად.

თვის მამისა გაიოზ თაქაშვილისა

გაიოზ იყო აღზრდილი კათოლიკოზის ანტონისაგან საფილოსოფოსოთა და საღვთისმეტყველოსა სწავლასა შინა, ზედმიწევნილი რუსულისა ენისა, იცოდა ლათინური და სომხური წერილი. ამან თარგმნა რუსთა ენისაგან სხვადასხვა წერილნი ქართულსა ენასა ზედა, რომელ იტყვიან ვიდრე სამასამდინ წიგნსა გარდმოღებულსა საღმრთოთა წერილთა და ისტორიათა და სხვათა მეცნიერთა წერილთა. ესე წარმოვიღინა რუსეთსა შინა. და მიიღო მუნ არხიერობა ნებიითა იმპერატრიცა ეკატერინასითა, და დაიდგინა მწყემსმთავრად პენზას შინა, რომელმან განაახლა ეკლესია და აღუშენა კარგი სამრეკლო. ამან თვისსა ყოფასა შინა ასწავა მეფისა ძეთა ფილოსოფია, განმართა თელავსა შინა სკოლაჲ და განსწავლნა მუნცა მრავალნი და სხვანიცა. და ესრეთ აწცა შრომასა შინა, არს, ვითარცა თქვენც უწყით საქმენი მისნი.

ვარლაამ ახტალის ეპისკოპოსისა, დავით მკრისთვის ძისათვის

ვარლაამ ახტალის ეპისკოპოსი არს აღზრდილი კათოლიკოზის ანტონისაგანვე, საფილოსოფოსა სწავლასა და ღვთისმეტყველებასა შინა მეცნიერი, უცხო რიტორი და მშვენიერი მოქადაგე. ამან ასწავა სხვათადასხვათა მოწაფეთა საფილოსოფოსო სწავლანი. და უკანასკნელ წარმოვიდა როსიად და პავლე იმპერატორმან განაწესა სინოდისა წევრად. ამან ისწავა რუსული ენა კეთილად და ქმნა საუფლოთა და სხვათა დღესასწაულთა ქადაგებისა წიგნი, საამო სასმენი და კარგა დათხზული, და აწ არს აქა თქვენთანა.

იოანე ოსეშვილისათვის

იოანე ოსეშვილი, სიონის ეკლესიის დეკანოზი. ესეცა აღზარდა კათოლიკოზმან ანტონი, ისწავა ფილოსოფია და ღვთისმეტყველება. ამანაც ქმნა რაოდენიმე წერილნი სასწავებლად ყრმათა. ესე იყო უმეტეს მშვენიერ-მწერალი თხზვასა შინა, ვიდრე უბნობასა შინა.

დავით აღმაშენებლისათვის

დავით აღმაშენებლის ძე, ანჩინატისა დეკანოზისა შვილი. ესეცა აღზარდა ანტონი კათოლიკოზმან და მიიღო სწავლა ფილოსოფიისა და ღვთისმეტყველებისა, ესე არს გონება-მკვეთრი და კარგი მეხსიერი, მწერალი მშვენიერი, ვითარცა ხელნაწერობით, აგრეთვე დათხზვითაცა. ამან ქმნა წიგნი თვისგან ქმნილი და უწოდა „ჩემ მიერ ნაღვაწი,“ და აგრეთვე შემატა ლექსიკონს. ამან ასწავა სკოლასა შინა თელავს მრავალთა მოწაფეთა საფილოსოფოსო სწავლანი, რომელიცა დადგინებულ იყო მეფის ირაკლის თეიმურაზის ძისაგან რეკტორად და მეცა ვიყავ მასთანა რიცხვთა შორის მოწაფეთასა. ესე არს უცხო ისტორიკოსი ძველთა და ახალთა მოთხრობათა, რომელიცა ქებულ არს ერთა ჩვენთაგან. და აწ სცხოვრებს მიხეზითა თქვენითა მკდოვანებასა შინა. ამა შემოხსენებულთა მოწაფეთა კათოლიკოზი ანტონი, მოძღვარი მათი, მიაჩემებდა თვითეულთა ნიჭთა ამათ: გაიოსს უწოდდა კარგსა მასწავლებელსა და მოძღვარსა და ადვილად ძნელთა განმმარტებელსა მოწაფეთადმი თვისთა, ვარლამს უწოდდა მშვენიერს რიტორსა და მოქადაგეთა შორის პირველსა, იოანე ოსეს ძეს უწოდდა მშვენიერ მთხზველსა წერილთა შორის, ხოლო დავით აღმაშენებლის ძეს უწოდდა ქართველთა შორის პირველს ისტორიკოსსა.

მიხაილ ტფილელისათვის

მიხაილ ტფილელ ეპისკოპოსი. ესეცა იყო თანაშეზრდილი ანტონი კათოლიკოზისა. იყო ფილოსოფოსი და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, დიდი ცერემონიოსი ეკლესიისა

და შემამკობელი. ესე უფრო დაშვრა საღმრთოთა წერილთა და ისტორიებთა გარდასაწერად, რომელმანც თვისითა ხელითა გარდასწერნა წიგნნი დიდნი და მცირენი ვიდრე რვა-ასამდისინ. და უკანასკნელ მხცოვანებისა ესა გარდაიცვალა.

ტ რ ი ფ ი ლ ე ა რ ხ ი მ ა ნ დ რ ი ტ ი ს ა თ ვ ი ს

ტრიფილე მღვდელმონოზონი. ესეცა იყო აღზრდილი ანტონისავე კათოლიკოზისა. ესე იყო სწავლულ ფილოსოფიისა ხელოვნებასა შინა და კარგი ღრამმატიკოსი, საღმრთო წერილსა შინა ზედმიწევნილი; მოჟამნეთა და ეკლესიისა წიგნთა წარმკითხველთა შორის უპირველესი, ქვითარცა სიმარჯვითა ენისათა, ეგრეთვე გამოღებითა ლექსთა და განრკვევითა სიტყვათათა სრული. კანანახობასა შინა უპირველესი; მწერალი უცხო და ჩქარი, რომელ ოდეს მოიცალის ეკლესიის მსახურებისაგან, არა დაუტევებდის საღმრთოთა წერილთა და ისტორიათა წერასა, რომელმანც გარდაწერნა წიგნნი ვიდრე ხუთასსა ზედა უმეტესნი. და უკანასკნელ მიიღო არხიმანდრიტობა მეორისა კათოლიკოზისა ანტონისაგან. და მოხუცებულობითა იქმნა ბრმა, გარნა ყოველთა დღესასწაულებთა შორის თვით ზეპირ უკანანახებდის დასდებელთა მის დღისათა, ვინაჲდგან აქვნდა ჩვეულება ესგვარ მსახურებისა ეკლესიებთა.

გ ა მ ა ლ ი ე ლ ო ს - ყ ო ფ ი ლ ი ს ა თ ვ ი ს, მ ღ ვ დ ე ლ - მ ო ნ ო ზ - ო ნ ი ს ა და მ ე რ ე ა რ ჭ ი მ ა ნ დ რ ი ტ ა დ და დ გ ი ნ ე ბ უ ლ ი ს ა

გამალიელ ოს-ყოფილი არქიმანდრიტი. ესეცა იყო კათოლიკოზისავე ანტონისაგან აღზრდილი, წერილთა და გალობათა შინა გამოცდილი და არხმატიკოსი, და მონოზონებითაცა არგი, მწერალი უცხო, რომელმანც მრავალნი წერილნი საღმრთონი და საერონი გარდასწერნა ვიდრე სამასამდისინ. ამან კეთილად იღვაწა იკორთის მონასტრისა მთავარ-ანგელოსთ ეკლესიისათვის. და ესრეთ შრომითა ატარებს დროსა თვისსა. 13. კალმასობა.

არქიმანდრიტის ნაოფიტე მს-ყოფილისათვის

ესე ნეოფიტე ოს-ყოფილი აღზარდა ყრმა მთავარეპისკოპოსმან წერილთა შინა და მერე მიიღო რიცხვთა შინა ბერებთანა ანტონი კათოლიკოზმან. ესე არს შესადარი ზემოხსენებულის ტრიფილესი, ჭითარცა მოყამნობითა, ევრეთვე ეკლესიის წერილთა წარკითხვითა, მწერლობითაცა ქებული და მონოზონებითაც სრული. ამან მიიღო მეორე ანტონი კათოლიკოზისაგან არქიმანდრიტობა, და აწ მსახურებს მას და სცხოვრებს მისთანა განუშორებლად.

გერასიმე მღვდელ-მონაზონ ტკბილ- მგალღებლისათვის

გერასიმე იმერეთისა ქვეყნიდამ მოსრული ძმითურთ თვისით ოთარათი, ესე სცხოვრებდა პირველ რაჭის ერისთევებთან და მერე დაშთა ანტონი კათოლიკოზთან, რომელმანცა მიიღო რიცხვთა შინა ბერებთა თვისთათა. ესე იყო ფრიად სწავლული გალობასა შინა, რომელმან უწყოდა ვიდრე ხუთასი უკვე „ჭრელი“, რომელსა თქვენ უწოდთ კონცერტსა. იყო უცხო მთქმელი და მსმენელთა ყურისა მშოვნელი. ამან აღზარდნა მრავალნი შეგიოდნი გალობასა შინა და გაამრავლა ქართველთა შორის გალობაჲ; რომელიცა იყვნენ უფრორე ჩინებულნი მოწაფენი. მისნი მგალობლობითა, სახელდობ: კვალიაშვილი სოლომონ, დირბელი გიორგი, ლეონტი სოლაღაშვილი, ქარუმიძე იოანე და ძმისწული მისი, და სხვანიცა მრავალნი მოწაფენი. და ამა მასწავლელობასა შინა დაშვრა ესე და ძმა მისი ოთარა ვიდრე ორმეოცი წელი, და უკანასკნელ დაიდგინა არქიმანდრიტად მეორე კათოლიკოზის ანტონისაგან.

ლევანსი სამთავნელისათვის

ლევანსი მაჭავარიანი, სამთავნელი. ესეცა იყო აღზარდილი კათოლიკოზის ანტონისაგან, მთავარდიაკვნობასა შინა პირველ ქებული და უკანასკნელ მიიღო არხიერობაჲ. ესე არს

ტიბიკონთა შინა გამოცდილი და მშვენიერი ცერემონიოსი, უცხოდ რიგზედ შემწირველი, სტუმართმოყვარე და ეკლესიათა თვისთა მოღვაწე, და თქვენ მიერცა პატივცემული.

გაბრიელ ჯვარის მამის ღეკანოზისათვის

ესე გაბრიელცა იყო კათოლიკოზისა ანტონისა მოწაფეთა რიცხვთაგანი, რომელმანც ზედმიწევნით ისწავლა ფილოსოფოს-ღვთისმეტყველება. არს კარგი ნწერალი და მოქადაგე კეთილი, ზნეთსწავლულებასა შინაცა გამოცდილი და კეთილი მოღვაწე ეკლესიისა თვისისა.

ზაქარია მოძღვარ-მღვთილისა, გაგაუშვილისათვის

— ზაქარია გაბაუვილი მღვდელი. ესე იყო ძველთა ფილოსოფიისა სწავლათა შინა გამოცდილი და ღვთისმეტყველებასაცა მიწევნილი, მშვენიერი რიტორი და უცხო მოქადაგე. ამან იღვაწა ხიზიყსა შინა ქადაგებითა, რომელთა შორის შევიდა მცირედ ლეკიანობა, და მალე მოაქცივნა ივინი. ესე იყო მშვენიერი მწერალი და მთხველი მაღალსა ფრასსა ზედა, უცხო პიტიკოსი და მღვდელობითა სრული, რომელიცა იქმნა მეფეთა მოძღვარიცა. ხოლო უკანასკნელ მცირე რამ სანდურავისათვის ანტონის კათოლიკოზისა და თვისგან წარმოვიდა როსიად, და მერე მოვიდა იმერეთს და მუნ განისვენა.

გლახა ნათისუვილისათვის

გლახა ნათისუვილი იყო დიაკვანი მეფის კარის საყდრისა, ფილოსოფიასა და ღვთისმეტყველებასა შინა სრული და უცხო მოქადაგე და დიდი რიტორი, სომხურსა ენასა ზედმიწევნილი, რომელმანც გარდმოიღო სომხურისა ენისაგან სვიმეონ ჯუღელ ფილოსოფოსისაგან შემოკლებული „კავშირი“, პროკლეს მიერ ქმნილი ღვთისმეტყველება. და შეთხზა ამა ნათისუვილმან მაღალსა ქართულსა ენასა ზედა სასკოლო სასწავლებად. და სხვანიცა წერილნი გადმოსთარგმნა. და ესრეთ აღასრულნა წელნი თვისნი.

თვის გამისა ტიმოთე ეპისკოპოსისა, ერისთავთ გვარისა

ტიმოთე ეპისკოპოსი ერისავთ გვარისა, თავადი, კაცი მეცნიერი. წარვიდა ტფილისიდან და მივიდა სტანბოლს. სულთანმან კარგად მიიღო და უბოძა თხოვისაებრ მისისა ფარმანი მოსალოცველად წმინდათა ადგილთა. და ესე წარვიდა მუნით და მოილოცა იერუსალიმი და გარემოს მისა წმინდანი ადგილნი. და მივიდა ათონისა მთასა შინა და მუნცა მოილოცნა წმინდანი მონასტერნი. და სადაცა რაჲ იხილა, ყოველივე აღწერა კეთილად და მშვენიერად, რომელსა უწოდო წიგნსა მას „ტიმოთიანი“. და სხვანიცა სწავლანი შესძინა წიგნსა მას შინა. და კვალად მოვიდავე ქართლსა შინა და კეთილისა ცხოვრებითა განვლო წელნი თვისნი.

თვის გერმანე ტფილელისა, რომელი იყო პირველ დავით-გარეჯის წინამძღვარი

გერმანე ტფილელი, რომელიცა სიყრმიდგან თვისით აღიზარდა მონასტერსა შინა ესრეთ მცირე ყრმა, რომელ ოდეს წარმოგზავნეს მონასტერს მამათა სოფელსა შინა მოსარეწველად მოწყალებისათვის ერთაგან, მხილველმან დედაკაცებთამან იკითხა, თუ ვინა არიან ესენი, რომელ პირველ ხილვასავე განკვირებულ იყო, ვინაჲდგან არა უწყოდა სახეჲ დედათამან კეთილად იღვაწა მონასტრისათვის. იყო ფრიად სიწმინდის მოყვარე და მეცნიერი, უცხო დიალიკტიკოსი, მამათ ცხოვრების წერილთა ზედმიწევნილი. უკანასკნელ მეფემან ირაკლი იძულებით დადგინებულყო ტფილელად ტფილისსა შინა. და კეთილად იღვაწა ეკლესიისათვის და მრავალნიცა განსწავლნა სამღვდელოდ. და ესრეთ სიწმინდით გარდავლნო წელნი თვისნი.

მ ფ თ ვ ი მ ი წ ი ნ ა მ ძ ჳ რ ი ს ა თ ვ ი ს

ეფთვიში წინამძღვარი წმინდის ნათლისმცემლის მონასტრისა, კაცი ფილოსოფოსი და ღვთისმეტყველი, სათნოებათა ზედა უცხო მოქადაგე. ამან ფრიად იღვაწა მონასტრისათვის და აღაშენა სოფელი ხაშმი, რომელიც იყო ქსნის-ერისთავთა ლეკთა მოკვანის მიზეზით დამწვარი; აღუშენა უცხო ვენახი და წისქვილნი, რომელიც აწ განუყიდა თეოფილაქთემ, თქვენგან დადგინებულმან. ამან მრავალი შგმატა მონასტერსა, ვითარცა ნივთნი, ეგრეთვე მამულნიცა. და ესე იყო ფრიად მემარხულე და მლოცავი და თითქმის სასწაულისა მოქმედებასა შინაცა მიწვენილი და სხვებ სტუმართმოყვარე. და ესრეთ დაასრულა ცხოვრებაჲ თვისი, და ამანაც ასწავა რაოდენთამე მოწაფეთა ფილოსოფია და ღვთისმეტყველებაჲ.

თ ო მ ა წ ი ნ ა მ ძ ჳ რ ი ს ა თ ვ ი ს

თომან დავით-გარეჯისა წინამძღვარი და გვართ გარსევანა-შვილი. ესე იყო საღმრთოსა წერილსა შინა გამოცდილი და მგალობელი სრული. ამან აღზარდნა სამღვდელოდ სწავლასა შინა ვიდრე ასორმეოცდა ათამდის სულნი, რომელნიცა მისსავე დროსა შინა დაიდგინნენ დიაკნად და მღვდელებად. ხოლო ერისკაცნიცა მრავალნი იქმნენ მის მიერ განსწავლულ, ვითარცა წერილთა შინა, ეკრეთვე გალობათა. და უკანასკნელ დაიდგინა მეფეთაგან წინამძღვრად დავით-გარეჯის მონასტრისა. და მუნცა იღვაწა მხცოვანებასა შინა თვისსა, და მწყსიდა კეთილად. და ესრეთ გარდავლნო ღღენი ცხოვრებისა თვისისანი.

თ ვ ი ს ი ო ა ნ ე წ ი რ კ ნ ე ლ ი ს ა, ქ ა რ უ მ ი ძ ი ს ი

იოანე წირკნელ ეპისკოპოსისა, ქარუმიძისა. ესე აღიზარდა გარესჯის მონასტერსა შინა სიყრმიდგან და ისწავა მუნ ფილოსოფია და სხვანი სწავლანი. იყო მშვენიერი მოუბარი და მამათ ცხოვრებისა მცოდნე. ამან აღზარდა რაოდენიმე მოწაფენი და მათ შორის იოანე ოსყოფილი, რომელმანც მიიღო ფილოსოფია და სთარგმნა ოსთა ენათა ზედა კონდაკი და ლოცვანი; და მრავალნიცა დაიმოწაფნა, და პატივიცა მიიღო თქვენგან.

მცირე ისაკის ისტორიის

მცირე ისაკ, რომელსა ქართველნი პატარა ისაკად სახელსდებენ. ესე იყო მეცნიერი კაცი და მშვენიერი მესტიხე და კარგი მწერალი, რომელმანც კეთილად განატარა ცხოვრება თვისი.

ლეონტი სოლაღაშვილის ისტორიის

მღვდელ-მონაზონი ლეონტი სოლაღაშვილი. ესე იყო საფილოსოფოსოსა სწავლასა შინა გამოცდილი და მგალობლობასა შინა პირველი მგალობელი, რომელმან უწყოდა ვიდრე ხუთასამდის „ჭრელი“ და სხვანი გალობანი. ამან განსწავლნა მრავალნი მგალობელნი და კეთილად განვლო წელნი თვისნი.

სიონის დეკანოზის ნიკოლოზის ისტორიის

სიონის დეკანოზი ყ[ო]ინისძე იყო საღმრთო წერილში გამოცდილი, ხუცურის ხელის მწერლობაში პირველი, რომელ ჯერეთ არვიან ყოფილა ამისთანა მშვენიერის ხელის მწერალი, ვითარცა ესე, და აგრეთვე ხელჩამრთველი მშვენიერად. ამან გარდასწერნა მრავალნი საღმრთო წერილნი. და ამან აღწერა ერთისა კალამითა მთელი კონდაკი, სამღვდელო მსახურებაში სახმარი, რომელსა მეორე კალამი წერაში არ უხმარია, და არცა იგი კალამი ხელმეორედ გამოუჭრია. ამან დია პატროსნებით იცხოვრა, და უყვარდათ მეფეთაცა. და ესრეთ დაასრულა წელნი თვისნი.

ზაქარია წიკნელ მკისკოკოსის ისტორიის და მერე ამბროსად წოდებულისა

ესე ზაქარია, ზედწოდებით ამბროსი, ძმა იყო ზემოხსენებულისა ნიკოლოზ დეკანოზისა. იყო მეცნიერი საღმრთო წერილსა შინა გამოცდილი, კვალად უცხო მწერალი, ვითარცა ხუცურისა, ეგრეთვე მხედრულის ხელისა. ამანაც მრავალნი საღმრთო წერილნი და ისტორიები გარდასწერნა. ესე იყო კარგი პიტიკოსი, მუსიკოსი და სრული მგალობელი. ამან

აღზარდნა რაოდენიმე მოწაფენი. და უკანასკნელ მეფემან ირაკ-
ლი დაადგინა მწყემსმთავრად ნეკრესის ეკლესიისა ნეკრესე-
ლად, და მუნცა იღვაწა კეთილად

დოსითეოს ნეკრესელ ეპისკოპოსისათვის

ნეკრესელი დოსითეოს ჩერქეზისშილი. კაცი მეცნიერი და
ღვთისმეტყველებისა მცოდნე. ამან უწყოდა სომეხთა ენა კე-
თილად, რომელმანცა გარდჰოილო სომეხთა ენისაგან მიხი-
თარ ბრძნისა რიტორება მშვენიერ ენაზედ. ესე ვითარცა მო-
ნოზონებასა შინა, ეგრეთვე ერისკაცულთაცა შინა გამოცდილ
იყო, რომელ ჟამსა მტრიანობისა და ომიანობისასა ყოველთ-
ვის ამხნობდის ერთა და კეთილისა რჩევითა თვისითა კარგად
წარემართვედის საქმეთა. და ესრეთ მოხუცებულობისა ჟამსა
დაასრულა ცხოვრება თვისი.

თვის იოანე ნინოწმინდელისა, ჯანდიერის შვილისა

იოანე ნინოწმინდელი, ჯანდიერის შვილი. ესე იყო სწავ-
ლული კაცი, მეცნიერი და სრული მგალობელი. ამან სწავლა-
სა და მგალობლობასა შინა აღზარდა მეფე ირაკლი და სხვა-
ნიცა თავადნი. და კეთილადცა იღვაწა ეკლესიისათვის თვი-
სისა, და ესრეთ გარდავლნო წელნი თვისნი.

ისაკ კანდელაკი, ხუცესი სიონისად

ისაკ ხუცეს-კანდელაკი. ესე იყო საღმრთო წერილსა შინა
გამოცდილი, მოჟამნეთა შორის ჩინებული და ხუცურისა წე-
რასა შინაცა ქებული, მგალობლობითა სრული, რომელმანც
იციოდჳ „პრელი“ ვიდრე ათასამდის. ამან მრავალთა ასწავლა
გალობა, აქვნდა პატივი მეფეთაგანცა და კეთილად განატარნა
ღღენი თვისნი.

ნიკოლოზ გაბაშვილისათვის

ნიკოლოზ ხუცესი გაბაშვილი იყო სამეცნიეროსა სწავლასა შინა გამოცდილი, კარგი მოქადაგე და შესხმათა შემთხვევლი. ესე უფრორე სცხოვრებდა იმერეთს შინა და აქვნდა პატივი მეფისაგან. ამანაც აღზარდა რაოდენიმე მოწაფენი და კეთილად განატარა ცხოვრება თვისი.

ნიკოლოზ ბიჭიაშვილისა ქახისა, დეკანოზისათვის

ნიკოლოზ კახი ბიჭიაშვილი. ესე იყო თანაშეზრდილი მეფისა ირაკლისა, იყო მეცნიერი და კარგი რიტორი, უცხო მოქადაგე, რომელმანც მრავალი ქადაგება გამოთქვა. ესე იყო მცხეთის დეკანოზობის ხარისხით. გარნა მარადის მსახურებდა მეფეთა კარისა ეკლესიასა შინა, აგრეთვე საქვეყნო სარგებელთა რჩევათაცა შინა მრავალგზის დაესწრობოდის მეფესთან; რომელსაცა აქვნდა მადლი კარგ უბნობითა თნებად მსმენელთადმი, და კარგთაცა ჰაზრებთჲ იყო მომპოებელ.

ალექსის შვილნი მწერალ-მგალობლნი, სახელდობ:

ალექსი დეკანოზი ანჩიხატისა. ესე იყო მეცნიერი კაცი, მოძღვარი სულიერი ანტონი კათოლიკოზისა, მწერალი ხუცურისა და მხედრულისა, რომელიცა ღირს ქებისა არს ნაწერებისგან. ამან მრავალნი საღმრთო წერილნი და ისტორიანი გარდასწერნა. და ამან კეთილად აღზარდნა შვილნი თვისნი გიორგი, სოლომონ და დავით, რომელთაცა ასწავლნა სამეცნიერო წერილნი, საღმრთონი და მგალობლობაცა. ამათაც ისწავეს ხუცურისა და მხედრულისა წერა, გარნა მხედრულის წერასა შინა ჯერეთცა არც ძველად და არც ახლად არვინ თქმულან უკეთეს ამათსა, და მეტადრე სოლომონ დეკანოზისა; ეგრეთვე ძენი ამათნი: მიქელ გიორგის შვილი; დიმიტრი, იოელ და ტარასი სოლომონის შვილნი, პირველნი მწერალნი მხედრულისა ხელისა, ხოლო მგალობლობასა შინა სრული იოელ, და კეთილადცა სწავლულნი სცხოვრობენ ჯერეთცა.

იასტოს ანდრონიკეშვილი, ანდრონიკეს გვარი

ესე იასტოს ანდრონიკეშვილი აღიზარდა კათოლიკოზის ან-
ტონის კრებულთა შორის. ამას ასწავა ფილოსოფია და ღვთის-
მეტყველება ვარლამ ეპისკოპოსმან, ერისთვის შვილმან. ესე
არს მონოზონობაში კარგი და განმმარტებელი საღმრთოთა
და საფილოსოფოსთა წერილთა კეთილად. ამანვე აღზარდა
სხვანიცა მოწაფენი; ხოლო მოწაფეთა მათ შორის იოანე,
მღვდელი კალოუბნისა, უწარჩინებულეს იქმნა სხვათა ზედა,
რომელიცა აწ თქვენგან დადგინებულ არს მოძღვრად სკო-
ლასა შინა ქართველთასა. და აგრეთვე ასწავა ფილოსოფია
გიორგი ალაბაბაშვილს და იოანე ყულარაღასის-შვილს.

ნიკოლოზ ხელაშვილისა კახისათვის

ნიკოლოზ ხელაშვილი კახი აღზარდა დავით ალექსისშვილ-
მან სწავლასა შინა. ესე არს ახალთა ფილოსოფიათა სწავლა-
სა შინა გამოცდილი და სადოქმატიკოსისაცა, მგალობლობა-
სა შინაცა კარგი, რომელ მამა ამისი გიორგი კახურსა გა-
ლობასა შინა იყო პირველი, რომელმან ასწავა შვილსა ამას
თვისსა. და აწ ესე არს მოძღვრად საქართველოსა სკოლასა
შინა ნაცვლად ზემოხსენებულისა იოანე მღვდლისა.

ეგნატი ონისიმეს ძის მარტყოფი- სათვის

ეგნატი, მღვდელი კარის ეკლესიისა წმინდის გიორგისა,
ონისიმესძე მარტყოფელისა, აწ იოსელიანად გვარ-მიღებულისა.
ესე მცირე მეფემან მათაცამეტემან გიორგი თვისსა ბატონის-
შვილობასა შინა აღაზრდევინა სწავლასა შინა საფილოსოფო-
სოსა და საღვთისმეტყველოსა; ასწავებინა ენაჲ სომეხური ტერ-
დავითას, კაცსა მეცნიერსა, რომელმანც უცხოდ მიიღო სწავ-
ლა და ენა სომეხთა ზედმიწევნით. ვითარცა არს ესე ფილო-
სოფიასა და საღმრთოსა წერილსა შინა გამოცდილი, ეგრეთ-
ვე უცხო რიტორი, მშვენიერ მოუბარი და კარგი წარმკით-
ხველი წერილთა. ამას ასწავა ახსნით მშეკაბუკ ორბელიანმან
დამსკელის წიგნი და პროკლე კონსტანტინეპოლის მთავარ

ეპისკოპოსისაგან ქმნილი ღვთისმეტყველება, „კავშირად“ წოდებული, და სხვანიცა ღრმანი წერილნი. და აწ სცხოვრებს ესეცა ღროსა ამას შინა უქმად.

იოანე ლარაძის დეკანოზისათვის

იოანე მღვდელი ლარაძე. ესე აღზარდა საფილოსოფოსოსა სწავლასა შინა მხეჭაბუკ ორბელიანმან. ესე იოანე იყო მშვენიერი მწერალი და კარგი დიალიქტიკოსი. ამან შემდგომად მამისა თვისისა, გიორგი ხარების ეკლესიის დეკანოზისა, მიიღო ადგილი მისი და კეთილად იღვაწა საყდრისა მისთვის. და ესრეთ განვლნო წელნი თვისნი.

ჯაქარია ლალახანაშვილისათვის, ხუცისა

ჯაქარია ლალახანაშვილი, ხუცესი. ესე არს არაგვის ერისთავთაგანი მხევლისაგან. ესე აღზარდევინა მეფემან ირაკლი სწავლასა შინა, მიიღო სწავლა კეთილად და ენაცა სომხური. მოქადაგეობასა შინაცა აქვს ნაწილი. და აწ თქვენგან განწესებულია კახეთს სკოლასა შინა მოძღვრად.

სხვანი მოწაფენი დავით ალექსისშვილისანი

ალექსიშვილმან დავით თელავის ქალაქის სკოლასა შინა აღზარდნა ვიდრე სული ოცდაათამდის, ხოლო მათ შორის: ბერი ნიკიფორე მიქელისშვილი; ხირსელაშვილჲ, ალავერდის დეკანოზის შვილი; ქობულოვის შვილები—სოლომონ, გეგენა და ოთარ; მუხრან-ბატონისშვილი სვიმონის ძე; ლალიხანიშვილი ვასილი და სხვანი, რომელთა მიიღეს სწავლა აზნაურებითი კეთილად, და ისტორია, და ხელწერილთა წერა—მხედრულ-ხუცუურისა დია მშვენიერ, და სხვებ სიბრძნითაცა ქებულნი გამოვიდნენ.

ერისკაცთა ჩვენის ღროსათა მეცნიერთა იოანე ორბელიანისათვის

იოანე მდივანბეგი, ორბელიანი, კაცი სიბრძნესა შინა აღზარდილი, რომელმან უწყოდა ზედმიწევნით ფილოსოფია და

ღვთისმეტყველება. იყო ვარსკვლავთმრიცხველი, ფიზიკოსი და არიხმატიკოსი; უწყოდა ბუნების ისტორია და იყო უცხო რიტორი. გარნა უქმე ქმნეს სწავლანი ესე, ვინაჲდგან მიიღო ლათინთ სარწმუნოება. ესე იყო ფრიად გონებამახვილი ესრეთ, რომელ ოდესმხცოვანებისა გამო თვალთაგან მოკლებულ იქმნა და ვერარასა ხედვიდა, მაშინც ყოველთა წერილთა ძალედვა განმარტებად.

მ ზ ე ჭ ა ბ უ კ ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ი მ ს ა ჯ უ ლ ი ს ა თ ვ ი ს

მზეჭაბუკ ორბელიანი, კაცი შესახედავით მსგავსი ესოპესი, და ძველთა ფილოსოფიათა ზედმიწევნილი, ღვთისმეტყველებასა შინა გამოცდილი, და პაექრობასა შინა მარჯვე, აგრეთვე ხუმარსიტყვაობასა შინა მარჯვე და პასუხისა უცხოდ მიმგები, მესტიხეობასა შინაცა ქებული, და მსაჯულობისა საქმეთაცა შინა გამოცდილი. ამან აღზარდა რაოდენიმე მოწაფენი. ამანვე სთარგმნა ძველი საფილოსოფოსო წიგნი, „პერიარმენიად“ წოდებული, სომხურისა ენისაგან. ესე იყო მეფეთაგან მიჩნეულ, რომელიცა შეაქცევდის ხუმარსიტყვაობითა, რომლისა ანეგდოტნი მრავალნი, მისგან ნათქვამნი, უწყიან ქართველთა.

ი ა ს ე მ დ ი ვ ა ნ - მ ს ა ჯ უ ლ ი ს ა თ ვ ი ს

ესე იასე ოსესძე იყო სწავლული კაცი და ქართულსა ისტორიასა შინა გამოცდილი და ზედმიწევნით მცოდნე. ამას უცხო მადლი აქვნდა მწერლობისა, და ქმნა ქართველთ ზნეთა სწავლულებისა წიგნი. იყო კარგი პიტიკოსი და ზრდილობასა შინა მოსაწონი.

ს ო ლ ო მ ო ნ ლ ი ვ ა ნ ი ქ ე მ დ ი ვ ნ ი ს ა თ ვ ი ს

სოლომონ იყო გვარით ლეკთაგანი, და ამან მიიღო ჯილდოდ თავადობა და გვარი მეორისა მეფისა ირაკლისაგან, ვინაჲდგან ესე სოლომონ დაიჭრა ბრძოლასა შინა ერევნისასა მეფისა წინაშე. ესე იყო გონებამახვილი, წერილთა შინა გამოცდილი, სიტყვა-მარჯვე და საქმისა წერათა შინაცა კარგი.

ჟეანასკნელ ოდეს აღდგა (sic) საქართველოსა შინა მეფობა, წარვიდა იმერეთს მეფისა სოლომონისა თანა და მსახურა მას ძალისამებრ თვისისა, და გარდაჰყვა ოსმალს ქვეყანასა შინა და მუნ სნეულებითა გარდიცვალა.

ბესარიონ გაბაშვილისათვის

ბესარიონ გაბაშვილი იყო მეცნიერებასა შინა გამოცდილი და უცხო პიტიკოს-მოშაირე, მსგავსი რუსთაველისა, რომელმანც მრავალნი საამო შაირნი დასწერა სპარსთა ხმათა ზედა სამღერელი ქართულისა ენითა, და აგრეთვე სხვანიცა ლექსნი. მოუთხრობდენ ამისთვის, რომელ სკოდნოდეს ზეპირად მთლად ლექსიკონი ქართული. აგრეთვე ამის შემდეგნი მოსტიხენი არიან დავით ჯიმშერისძე ჩოლაყაშვილი, პეტრე ლარაძე, რომელმან აღწერა ხელახლად „დილარიანი“ და შეაწყო თვისით, ხორგვაშვილი თეოდორე, იოსებ პაპა-მუშირბისშვილი, ბარამ ბარათაშვილი და სხვანი ახალნი ყმაწვილნი კაცნი ქართველნი და სომეხნიცა.

ტფილისსა შინა სომეხნი გეცნიერნი.

ზაქარია ვართაპეტ მაღინაშვილისათვის

ესე ზაქარია მაღინაშვილი ვართაპეტი იყო ზედმიწევნილი ფილოსოფოს-ღვთისმეტყველი და მკურნალობისა ხელოვნებისა მეცნავი. ამან ასწავა მრავალთა ქართველთა და სომეხთა საფილოსოფოსო წერილნი; და ამან განუმარტნა კავშირი ღვთისმეტყველებითი, პორფირის ფილოსოფოსის ხუთი ხმა და საზღვრისა წიგნი დავით, უჭლეველისა ფილოსოფოსის მიერ ქმნილი, სხვათა და სხვათა მოწაფეთა, და ამით განანათლნა მრავალნი.

ტარ-ფილიკმსათვის

ესე იყო ზედმიწევნილი ფილოსოფოსი, მსგავსი ზემოხსენებულისა ვართაპეტისა. ამანაც მრავალნი მოწაფენი განსწავლნა და შეეწია რაოდენთამე წიგნთა თარგმანებათა შინა კათოლიკოს ანტონის პირველსა.

ტერ-პეტროზასათვის

ტერ-პეტროზაც იყო მსგავსი ამა ზემომოხსენებულთა და მთარგმნელობასა შინაცა კარგი, რომელმან მსახურა ამანაც კათოლიკოზს ანტონის თარგმანებასა შინა წიგნთასა. აგრეთვე არიან კარგნი მთარგმნელნი სომხურისა ენისაგან ქართულად და კარგნი დრამატიკოს-დიალიკტიკოსნი: ტერ-დავითა და ტერ-სამოელ.

რომელთაგან თავადთა დროსა მეფისა თეიმურაზისა და ირაკლისასა

ივსე ქსნის-მარისთავი ბიბილური-სათვის

ესე იესე იყო კარგი შაირთა შემთხვეელი. ამან ქმნა აკოლოთია წმინდათა მოწამეთა შალვა და ელიზბარისა. ესე იყო სწავლის-მოყვარე, გარნა ამასთანაც აქენდა დიდების მოყვარება.

დიმიტრი ორბელიანისათვის

დიმიტრი ორბელიანი იყო დროსა ვახტანგ მეფისასა წინათ, მეცნიერი კაცი და შაირთა კარგად შემთხვეელი, გარნა უფრორე მრავალნი ამოი შაირნი გამოსთქენა, ვიდრე სასარგებლონი.

ვახტანგ ორბელიანისათვის

ვახტანგ ორბელიანი. ესე იყო საფილოსოფოსოთა და საღმრთოთა წერილთა შინა ზედმიწევნელი; უცხო მესტიხე და მშვენიერი, მსგავსად ძველთა, და კარგი ანბანთ-ქებისა შემაწყობელი. ამან ასწავა რაოდენიმე სწავლისა წერილნი ანტონის კათოლიკოზსა სიყრმესა შინა მისსა.

ვახუშტი ბუშისათვის ბაგრატიონისა

ვახუშტი, ბუში ბაგრატიონთა, აღზარდა ვახტანგ მეფემან მოსკოვსა შინა, და იყო კარგი მეცნიერი. ამან განავრცელა

ქართლის ისტორია და აღწერა კარგად, აგრეთვე მეფეთა შთამამავლობანიცა; გარნა ვინაიდგან გამოძებულ იქმნა კახთა მეფეთაგან, ამისათვის ისტორიასა შინა, თვისსა მიერ ქმნილსა, შურითა მოუთხრობს საქმეთა შათთა შეწევნითა ცხვირ-მოჭრილისა, ორგულობასა ზედა მეფისასა, ამილახვისშვილისა. და ამისთვის ზრახვენ ქართველნი და არა-ქეშმარიტს ისტორიად რაცხვენ, ვინაჲდგან შურითა მეფეთა და მრავალთა თავადთა აუგნი დაწერა.

დიმიტრი ციციშვილისათვის

დიმიტრი ციციშვილი აღიზარდა მოსკოვს სასწავლებელსა შინა. ამან მიიღო უცხოდ სხვადასხვა ენათა სწავლანი და საფილოსოფოსო ხელოვნება, ისწავა მათემატიკა და სთარგმნა ქართულად ლეონეტრია და სხვებთაცა შეეწია თარგმანებასა ზედა წიგნთასა ქართველთა.

დიმიტრი ბაგრატიონისათვის

დიმიტრი ბაგრატიონი, შვილიშვილი იესე მეფისა მხევლისაგან ორგულებისათვის გამოძებული. ესე მოვიდა მოსკოვს, ისწავა რუსული. ჩრის კარგი მთარგმნელი, რომელმანც სთარგმნა რაოდენიმე წიგნი, და არს კარგი მესტიხე, რომელმანც აღწერა შაირად წმინდის დედოფლის ქეთევანის ცხოვრება.

ანდრონიკეშვილის პაატასათვის

ანდრონიკეშვილი პაატა. ეს მცირე ყრმა აღაზრდევინა ბიძამან მისმან ყოვლადსამღვდელო ალავერდელმან მოსკოვსა შინა. მიიღო სწავლა რუსულისა ენისა და ქართულისა, ისწავა მათემატიკა, მხაზველობა, არტელარია და ფორთეფიკაცია. მერე მოვიდა ქართლსა, მიიღო მეფემან ირაკლი პატივითა და უბოძა თოფჩიბაშობა. ამან განაწყო კეთილად თოფხანა და ჩამოასხა სხვადასხვაგვარი ზარბაზნები. განსწავლნა თოფჩნი ვიდრე ორასამდის და სხვათაცა ასწავა ხელოვნება თვისი. და ესრეთ მსახურებითა მამულისათა განვლნო წელნი თვისნი.

[გ ა ბ რ ი ე ლ ს ო მ ე ხ ი ს ა თ ვ ი ს].

შემდგომად ამისა დაიდგინა გაბრიელ სომეხი, ამანაც კარგად იცოდა არტელარია. და ესე ძმითურთ თვისით მეფისა ირაკლისა წინაშე დაიხოცნენ აღამამათ ხანისა ბრძოლასა შინა. და მერე განწესდა მოსამსახურედ არტელარიისა გეურქ-ალა, ნასწავლი მოსკოვს. და ამანაც კარგა უწყყოდა ვითარცა არტელარია, ეგრეთვე ექიმობაცა.

ათანასე თარხნის შვილისა, კავთის [ხმვის] მონასტრის წინამძღვრისათვის

ესე ათანასე თარხნის შვილი თუმცა არა იყო დია სწავლულ, გარნა სიმხნითა იყო სრული. ამან დიდად იღვაწა ქვაბთახევის მონასტრისათვის, ლანგ-თემურის მიერ შემუსვრილისა. აღაშენა ნაოხარი სოფელი კავთისხევი, ბრძოდა ძლიერად ლეკისა ჯართა, რომელმანც მრავალჯერ გაიმარჯვა მათ ზედა, და სხვანიცა ერნი მცხოვრებნი გაღმა მხარსა შინა განამხნო და განამტკიცნა; აქენდა პატივი მეფის ირაკლისა და მეფის გიორგისაგან, და დღე და ღამე იყო მზრუნველ ერთათვის თვისთა. და ესრეთ კეთილად განელო ცხოვრება თვისი.

დოსითეოს ფიცხელაურისათვის, კავთისხმვის არქიმანდრიტისა

შემდგომად ათანასისა დაიდგინა დოსითეოს ფიცხელაური არქიმანდრიტად ქვაბთახევის მონასტრისა. ესე არს წერილთა შინა გამოცდილი და უბნობათა შინა რიტორი. ამანაც იღვაწა მსგავსად პირველისა და განაახლა ხელახლად მონასტერი და დაადგინა ბერები. ამანვე აღუშენა კარგი წისქვილი გორსა შინა და განუმრავლა შემოსავალი მონასტერსა; და მერე თანამოყვა აქა ანტონი კათოლიკოსსა და თქვენ მიერ შიილო არხიერობაჲ კავკასის მთისა. და წარსრულმან ქართლად მონათლნა რაოდენნიმე ათასნი სულნი ოსთაგან და განუწესნა მღვდელნი და კეთილად მწყსიდა ეკლესიასათა ღვთისათა.

გარნა შურიტა ქსნის-ერისთავთაგან და მუნებურისა მთავარ-
მართველისა ტიშევისაგან, კაცისა მოქრთამისა და განუძლო-
მელისაგან, სიცრუით შესმენილ იქმნა და ბრძანებითა თქვე-
ნითა მოწოდებულნი სცხოვრებს აწ მოსკოვსა შინა.

რუმელთაგან ქართველთა და იმერეთისა ღირსთა ქაცთათვის.

თვის გამოსა ანტონი ჭყოინდელისა, დადიანის ძისა

ანტონი ჭყოინდელი, დადიანის ძე. ესე იყო სწავლასა შინა
საფელოსოფოსოსა და სამღვთისმეტყველოსა შინა გამოცდი-
ლი, პირველი მოქადაგე, რომელმან აღწერა მთლად ყოველთა
დღისა წლის ქადაგება, მსგავსად მინიათისა, მშვენიერი. ამან
დროსა პირველისა მეფის სოლომონისასა დაუყო პირი ბაასსა
ზედა ლათინთა პატრსა, კაცსა მეცნიერსა და არწმუნა სული-
სა წმინდისა მხოლოდ მამისაგან გამოსვლა. და ამან კეთილად
დამწყსო ეკკლესია თვისი, და მერე დაუტევა თანამდებობა
თვისი და მისცა ადგილი იგი ძმისწულსა თვისსა ბესარიონ
ჭყოინდელსა.

თვის ღირსისა გამოსა სერაპიონს, ნათლისმცემელის მოწინასწარის წინამძღვარისა

ესე ღირსი მამა სერაპიონ იყო იმერეთით. და ესე დადგი-
ნებულ იქმნა მეფისა ირაკლისაგან წინამძღვრად ნათლისმცე-
მელის მონასტრისა, რომელმანცა იღვაწა კეთილად. ხოლო
სიმშვიდითა და მარხვა-მოთმინებითა მსგავსებდა ძველთა წმინ-
დათა მამათა. ამან მიაწია საზომსა სასწაულთ-მოქმედებისასა,
რომელ ჟამსა ამისსა იყო დიდი ლეკიანობა, და უდაბნოსა სა-
ჭიროებისათვის წარვიდა სოფელსა შინა მოსარეწველად ორი-
სა თვისისა დიაკვნებითა. და მიმავალსა გზასა ზედა დახვდენ
ლეკნი ვიდრე ასოთხმოცამდინ კაცნი, და შეიპყრეს ერთი დია-
კვანი მისი. მაშინ სერაპიონ გამოისახა ჯვარი და შეუტია, ყა-
ვარჯენისა ხელში მპყრობელმან. და ოდეს ვის გარდაუქნევ-
208

დის, ივლტოდენ პირისაგან მისისა. და ესრეთ განარინა დი-
კვანი იგი, და თვითცა მშვიდობით განვიდა, ვერღა მიმხლოე-
ბელნი ლეკნი მისდამი. ხოლო შემდგომად ლეკთა მათგან მო-
იწია ანბავი, რომელ ბერი იგი ოდეს ყავარჯენსა მას გარ-
დმოგვიქნევდის, მუნიდგან გამოხდებოდის ცეცხლი შემწველი,
რომლისა გამო ყოველნივე ვიქმნენით განტოლვილ. უკანასკნელ
იღვაწა ფრიად და ჟამსა მხცოვანებისასა უფლისად განისვენა.
და თხოვისამებრ მისისა დაფლეს ეკლესიისა კარისა შესავალ-
სა გარეთ ადგილსა, რათა შემავალნი დასთრგუნვიდენ ფერ-
ხით. და ესრეთ დაასრულა დღენი თვისნი. და სხვანიცა სას-
წაულნი ქმნა, რომელიცა არს აღწერილ ცხოვრებასა მისსა.

თვის მამისა გერმანე დაყუდებულისა

ესე გერმანე დაყუდებული იყო იმერეთით. ამან დაუტევა
მშობელნი თვისნი და იქმნა მონოზონ და მარტოებით სცხოვ-
რებდა წელ რაოდენმე მარხვითა და ლოცვითა, რომელ ყო-
ველთვის შეინახამდის შვიდეულსა. ამას მრავალგზის ბრძვეს
სულთა არაწმინდათა სხვადასხვა სახედ, გარნა ვერ უძლეს
შერყევა მისი. ესეცა მიიწია სასწაულთ-მოქმედებისა მადლსა
შინა, და ჰყო რაოდენნიმე სასწაულნი. და უკანასკნელ ჟამსა
მხცოვანებისასა იმარხულა ორმეოცი დღე და ეზიარა წმინ-
დასა საიდუმლოსა. და ესრეთ სული თვისი შევედრა ხელთა
შინა ღვთისათა.

თვის მამისა სვიმეონ გარესჯის წინამძღვარისა

სვიმეონ წინამძღვარი დავით-გარესჯის მონასტერისა. ესე
იყო სომხთაელი თნაურიძე. ამან მრავალი დვაწლი აჩვენა მო-
ნასტრისათვის თვისისა. იყო ფრიად დირსი და წმინდათა
შორის შესარაცხი. ამან სცნა სულითა, რომელ მხედრობა მე-
ფის თეიმურაზისა და ირაკლისა იძლეოდენ ჭარელთაგან და
აუწყა მეფეთა, რათა არა წარვიდენ მათზედა. გარნა არა უს-
მინეს და იძლიენენ მათგან. უკანასკნელ სცხოვრებდა მონას-
14. კალმასობა.

ტერსა შინა, რომელსა ღვთისმშობელისა ხატიცა გამოელაპა-
 ჩაკა. ხოლო ერთსა დღესა, ხარებობისასა, არა აქენდათ თევ-
 ზი მონასტერსა მას შინა მცხოვრებთა და სწუხდენ ამისათ-
 ვის. ხოლო მამა ესე ნუგეშინის-სცემდა. შემდგომად წირვისა
 ენებათ, რათა ესერათ სადილსა ზედა. ხოლო მამამან ამან
 ჰრქვა: „მცირედ მაცალეთ, შვილნო, რათა შევიდე სენაკსა
 ჩემსა“. მაშინ ევედრა ღმერთსა მამა ესე და გამოვიდა გარე,
 რომელსა ელოდნენ კრებულნი. ჟამსა ამას მოფრინდა პირის-
 პირ ამათსა ორბი ერთი, რომელსა ეპყრა ფერხითა ორაგული
 დიდი და შთამოაგდო საშვალ მონასტრისა, რომელ ჯერეთცა
 ცოცხალი იყო ორაგული იგი. მაშინ ჰრქვა მამამან: „აჰა, შვილ-
 ნო, მოვივლინა თქვენ ღმერთმან ნუგეში, აღიღეთ და შეაგ-
 ბეთ ეგე და მერე ვისეროთ“. რომელ ყოველნი მადლობელნი
 ღვთისა კრებულნი აღივსნეს სიხარულითა და ისერეს მად-
 ლობისა შემწირველთა ღვთისადმი.

ქარუმიძე ონოფრისათვის

ქარუმიძე ონოფრე იყო ერისკაცობასა შინა სამხედრო საქ-
 მისა მოყვარულ. და ამან მონასტერსა შინა ინება წარსვლად
 მოსალოცველად. ოდეს იხილა წმინდანი ესე ადგილნი, მაშინ
 წარმოსრულმან მისცა განგება სახლეულებათა თვისთა და
 თვით იღუმალ მოვიდა გარესჯის მონასტერსა შინა და იქმნა
 მონაზონ. და მერე რაოდენისამე ხანისა შემდგომად შთავიდა
 მღვიმესა შინა დავით-გარეჯელისასა, სადაცა ასაფლავია წმინ-
 და იგი, და მუნ დაყუდებით სცხოვრებდა შვიდეულისა და ორ-
 მეოცისა დღისა მარხულობითა. და ესეცა მიიწია მადლსა
 სასწაულთ-მოქმედებისასა, და ესრეთ სიწმინდით დაასრულა
 ცხოვრება თვისი.

იოსებ მოხევისათვის

იოსებ მოხევე, მღვდელი. ესე იყო ფრიად სიწმინდის მოყ-
 ვარე და მემარხულე, რომელ ყოველგან განითქვა სათნოება
 ამისი. ესე ნებითა ღვთისათა აღვიდა მყინვარის მთასა შინა,
 კაცთაგან შეუვალსა; და იხილა მუნ კარავი და აკვანი აბრა-
 ამისა მამათმთავრისა, რომელ ჯერეთცა არვინ აღსრულარს.

მთასა მას, და მოართო მეფესა ირაკლის ნაჭერი კარავისა მის. და ესეცა მიიწია საზომსა სასწაულთ-მოქმედებისასა და ესრეთ უფლისად დაიძინა.

თვის იოსებ კათოლიკოზისა ხერხეულიძისა, ღირსისა მწყემსმთავრისა

იოსებ კათოლიკოზი ჯანდიერის შვილი, ხერხეულიძე. ესე იყო პირველად ანტონი კათოლიკოზისა, საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, ხოლო მონოზონებით სრული და დიდი სიწმინდის მოყვარე. ამან კეთილად დამწყსო ეკლესია თვისი და მერე დაუტევა საყდარი თვისი. და ამის ადგილს დაჯდა ანტონი პირველი კათოლიკოზად. ესე იოსებ წარვიდა კახეთს ახმეტას შინა და სცხოვრებდა მუნ ხარჭაშნელისა სამყოფსა ადგილსა შინა. და იყო დიდსა ღვაწლსა და ლოცვასა შინა, რომელიცა მიიწია სასწაულისა მადლსა შინა და მრავალნი სნეულნი განკურნა, და ბრმასაც აღუხილნა თვალნი. და ესრეთ სიწმინდით მოხუცებულმან სული თვისი შევედრა ღმერთსა.

თვის ღირსთა მამათა ჯაფარიძისა და ფალვენისშვილისა

ღირსნი მამანი და განშორვებულნი მარტო მცხოვრებნი არიან იმერეთს რაჭისა მთასა შინა ჯაფარიძე და ქართლსა შინა თავადი ფალვენისშვილი, მთასა ყინვარისასა თიულეთს. და ესენიც არიან მიწვენილ მადლსა სასწაულისასა და სცხოვრებენ ვითარცა პირველ განშორვებულნი მამანი მარხულობითა და ლოცვითა.

სხვანი ეკლესიის მსახურნი მგალმბელ მწიგნობარნი ქართლსა და იმერეთს შინა

პირველი მგალმბელი ჭალაქანიძე გიორგი, რომელიც იყო გურიელი და რომელმანც იცოდა „ქრელი“ ათასერთი. ამან აღზარდა მრავალნი მგალმბელნი, კვალად შვილნი თვისნი. ამანვე აღზარდა მეთოდი, რაჭის ერისთავის შვილი, მდივანბეგი ქართლისა, მსგავსად მგალმბლობასა შინა თვისსაებრ

სრული, იყო ჩინებული მგალობელი. იესელა კანდელაკის შვილი, ეგნატე და ლაბუა, ოქროპირი და სხვანი პირველნი მგალობელნი და კეთილად შემწყობნი ხმათანი. ხოლო ქართლსა შინა—კირილე მთავარეპისკოპოსი ციციშვილი, იოათამ მგალობელი, დიმიტრი გარსევანიშვილი, კოკია და სოლომონ, მეღვინეთხუცის შვილი პაატა. ესენი საკუთრად მეფისა ირაკლისა იყვნენ მგალობელ-მწიგნობარნი. და ისწავლესცა მრავალთა; და სხვანიცა მრავალნი, რომელნიცა ყმაწვილნი კაცნი არიან.

ახლანდელი მიტროპოლიტ-ეპისკოპოსნი ძართველთა და იმერეთანი

ბოდბელი მაყაშვილი იოანე აღიზარდა ნათლისცემლის მონასტერსა შინა, და მერე მეფისა ირაკლისაგან დაიდგინა ბოდბელად. ესე გამოცდილია საღმრთოთა წერილთა შინა. ამანი იღვაწა კეთილად ეკლესიასა თვისსა ზედა და აღუშენა კარგნი შენობანი, უმუშაკნა ვეხახი, და კეთილად ჰმწყისს სამწყსოსა თვისსა.

მსგავსად ამისავე გელათელი ევთვიმე, გურიის ერისთავის ძე, სიყრმითგან ვიდრე სიბერედმდე სიწმინდის მოყვარე, სამთა მეფეთა მსახურებელი, ესე იგი, მეფისა სოლომონისა, დავითისა და მეორე მეფის სოლომონისა, ეკლესიათა თვისთა კეთილად შემამკობელი, და მარხულობასა შინაცა ქებული. ამას რომელსამე მიზეზით მიეცა სანდურავი მეფესა თვისთა თანა და მერეთ იწყო მსახურება უმაღლესისა კარისადმი თქვენისა. გარნა შურითა ესეცა მოკლებულ იქმნა საყდრისაგან თქვენისა და მოყვანებულ აქა.

ქუთათელიცა დოსითეოს წერეთელი, კაცი პატიოსანი და სტუმართ გამსვენებელი. ესეცა დასჯილ იქმნა და განტვინულ უკრძალულებითა წამოყვანის დროს მხედართა მართებელთაგან. მთავარეპისკოპოსი ჟიჟავაძე კაცი ღმერთ-შემოსილი და სიწმინდითა სრული, რომელიც ყოველთვის ჰზრდის გლახაკთა ხონისა ქალაქსა შინა სხვადასხვა სენთაგან შეპყრობილთა, ვიდრე ასისა სულისა უმეტეს.

ხოლო სხვანიცა არიან მრავალ ღირსი ქებისა და ეგრეთვე

ზაქარია იმერელი, არქიმანდრიტი გელათისა, რომელიც აღ-
ზარდა სწავლასა შინა ეფთვიმე წინამძღვარმან ნათლის-მცემ-
ლის მონასტრისამან. ამან იღვაწა კეთილად, გააკეთა სტან-
ბა. ხუცური შეწევნითა ზურაბ წერეთელისა, სალთჳცესისათა;
და მრავალნი წიგნნი დაუბეჭდა იმერთა, რომელი ჯერეთ არა
ქონოდათ სტანბაჲ იმერთა. და ესეცა წარმოყვანებულ იქმნა
მცირისა მიზეზისათვის.

ახალნი მთარგმნელნი ქართველნი

მეთვის ძე დავით, მირიან, ავალისშვილი, ალექსანდრე ჯავ-
ჭავაძე, გოდერძი ფირაჯლოვი, იოანე ბაზლიძე, ჩუგუნისშვილი
გიორგი, ნიკოლაოზ ჩუგუნისშვილი და იესე მღვდელი, ძმა
ამისი, და მიხაილ ფალავანდოვი. ხოლო ასტრახანს სემინა-
რიასა შინა აღზრდილნი: ალექსანდრე მღვდელი და დეკანოზი
ყიზლარისა პეტრიაშვილი, კახელი; ამისივე ბიძაშვილი მღვდე-
ლი ალექსი, და სტეფანე ტიმოთეშვილი, გრიგოლ მღვდე-
ლისა, იოანე მღვდელი ჭილაშვილი, სტეფანე ამისი ძმა, და
ვასილ ამისივე ძმა. ესენი უცხოად ზედმიწევნითი სამეცნიე-
როთა და რუსულისა და ქართულისა ენასა ზედა მშვენიერ
შემთხზველნი, რომელთა მრავალი წიგნი გადმოიღეს ამა ყო-
ველთა მთარგმნელთა, ზემოხსენებულთა თავად აზნაურთა.

და ესრეთ დაასრულა უბნობა ბერმან, და მოახსენა მიტრო-
პოლიტსა: „ესენი უწყობდი სახელდობ ძველნი და ახალნი; და
ახლა ვინცავენი თქვენ დროში განისწავლებიან და ანუ ღირსნი
და წმინდანი შეიქმნებიან, თუ სიკვდილმან არ მისწრო, იქნება
ვიხილო ივინიცა, და სხვათა იზრუნონ აღწერისათვის მათისა“.

მერე უბძანა მიტროპოლიტმან: „ბერო, შენი რატომ არ-
ღარა ჰოქვი რა? მე ვიქნები შენთვის აღმწერი“. უბძანა მად-
ლობა, და ჰრქვა: „ღია მიამა, რომელ ყოველივე მაცნობე, და
ამაზედაც გიმაღლი, რომელ მამულისშვილნი არ დაგვიწყე-
ბიან, და აწ არღა გვმართებს უმეცრად წოდებად ქართველ-
თა, ვინაჲდგან ესეოდენნი სწავლულნი და ღვთისა კაცნი ყო-
ფილან“. და აღღგა ბერი, ეამბორა, და ენება წამოსვლა. მა-

შინ მიტროპოლიტმან უბძანა მოცადება და ჰრქვა: „ღირს არს მუშაკი სასყიდლისა“, და ერთი საანაფორავე საბერო ფარჩა უბოძა. და მხიარულებით მადლობელი ბერი წარმოვიდა სახლად თვისა.

სენატორთან უბნობისათვის

ხოლო ხვალისა-დღე განიხრახა ბერმან, წარვალ და მივართმევ სენატორს* და ვსთხოვ, რათა შემიკერვინოს ფარჩა ესე ანაფორად. მისრულმან ბერმან მიაართო ფარჩა ესე სენატორს და მოახსენა: „ესე საანაფორავე მიბოძა ყოვლად-სამღვდელომ მიტროპოლიტმან და გთხოვთ, რათა ინებოთ და მოიღოთ მოწყალეობა და შემიკერვინოთ ანაფორად, ვინადგან ნაკლულევა-ნებასა შინა ვარ“.

სენატორმან: ნუ უკვე სთხოვ შენ მიტროპოლიტს, ვინადგან ქართველნი სამღვდელონი შეეჩვიენით გლახაკობას?

ბერმან: მე არა მითხოვნია, შრომისათვის ჩემისა მიბოძა.

სენატორმან: და რაჲ იმუშაკე?

ბერმან: რაოდენიმე დღე არს, რომელ დავშვერ მე მოთხოვითა ქართველთ წმინდათა და მეცნიერთა კაცთა ცხოვრებისა და ღვაწლთა მათთა.

სენატორმან: რომლისა ენითა მიუთხარ?

ბერმან: რუსულად.

სენატორმან: ჰოჲ, დიდად მიკვირს და განკვირვებულ-ვარ, თუ სადა ისწავლე ქართველთ ცხოვრება და ანუ რუსული ენა ქიზიყურმან მუტრუკმან!

ბერმან: უი ჩემ თავს, მე ვჰგონებდი ჯილდოს მიღებას თქვენგან, ვინადგან ვაქე ქართველნი და წინაპარნი თქვენნი, და აწ ნაცვლად ჯილდოჲსა გავილანძღე.

სენატორმან: არა თუ გალანძღვისა ღირსი ხარ მხოლოდ, არამედ გალახვისაცა, ვინადგან აქაურნი ერნი არა აქებენ ქართველთა, და მეცა თანახმა ვარ მათი,

ბერმან: ჰგავს იგინიცა, რომელნი არა აქებენ ქართველთა, მსგავსნი თქვენნი ყოფილან; ხოლო რომელთან ვაქე მე, ჯილდო მადლობითურთ მივიღე.

სენატორმან: თუ ბერი არ იყო, აწვე კიბეზედ თრევით

* თავდაპირველად ამის ნაცვლად ყოფილა მეფის ძეს.

ჩატანინები, ვინაჲდგან მე სხვებ მილაპარაკნია, და აწ ცრულ შევირაცხები.

ბერმან: და რაჲსათვის ქეშმარიტი არა სთქვით, ვითარცა ძმანი თქვენნი და ძმისწულნი თქვენნი მტყუანთაცა ამართლებენ და მეცადინეობენ დიდებასა ქართველთათვის.

სენატორმან: შენც უგუნური ხარ და უცნობი, და იგი-ნიცა უმეცარ; და ვინ დაგიჯერებთ?

ბერმან: თქვენ სად ისწავლეთ მეცნიერება, მიბძანეთ, და ან რა ნაყოფი გამოიღეთ?

სენატორმან: მე აქ აღვიზარდე, და ეს ნაყოფი გამოვიღე, რომელ დედაწულითურთ სულ აქ გადმოვაყვანინე.

ბერმან: ჰოჲ, ღმერთო, კურთხეული მეფე თეიმურაზ და მეფე ირაკლიც მაგისტვის არ მსახურებდენ ნადირშახს, და ინდოეთსაც ამისთვის არ ჩაყვნენ, რომ თავისი ოჯახი დაექციათ, ვაშა თქვენს სიქადულსა!

სენატორმან: არ იცი, ამ ხასიათისა ვარ, კეთილი არვის უყო და მინდა ყოველნი გასვრილნი იყვნენ!

ბერმან: რაღა გითხრა ამის მეტი: ამერიკაში ერთი გვარი მაიმუნია, რომელსა მეტალახეს ეძახიან. იგი მაიმუნი აღიღებს ტალახსა და აღვალს ხესა ზედა და მუნიდგან მოგზაურთა კაცთა დაუწყებს სროლასა; ჰგონებს იგი, ვითამც გასვაროს ვინმე, გარნა იგი თვით უფრო ისვრება. და ესე იქმავთ, რომელ ამათ უკეთ უწყიან, თუ ვინ არს ხენეშ და ანუ ვინ არს კეთილ!

მაშინ განრისხნა სენატორი, აღილო ფარჩა იგი და მიართყა ბერსა მას, და ჰრქვა: „წარვედ, შენ ქიზიყურო ჩოჩინავ!“ რა ბერი მსწრაფლ გამოვიდა გარე და წარვიდა გზასა თვისსა მწუხარე.

ბერმან იფიქრა გზასა ზედა და წარვიდა მეფის ძეს ვახტანგთან. რა ბერი შევიდა სახლსა მას შინა, სადაცა იყო მეფის ძე. ბატონისშვილსა დიდად იამა და მოიკითხა ბერი, და ჰრქვა: „საიღამ გიძღვის უფალი, ანუ ეგე რა გიპყრიეს ბოხჩითა?“

ბერმან მოახსენა: „სენატორიღამ გიახელ აქა და ბოხჩასა ამას შინა მაქვს საანაფორე“.

ბატონისშვილმან: „მაჩვენეთ, ვითარი ფარჩა არის“. ბერმან მიართო. და მოიწონა მეფის ძემ, და ჰრქვა: „სენატორმან გაჩუქაა ფარჩა ესე?“

ბერმან განიცინა, და მოახსენა: „არა, ხელმწიფეო ჩემო, არა თუ მაჩუქა, მცირე აკლდა, რომელ არ დამიხია.“

მეფისძემ: რაქსათვის?

ბერმან: ამისთვის, რომელ მიტროპოლიტს უქე ქართველთა მეცნიერნი და ღირსნი კაცნი, და იმან ჯილდოდ მიბოძა ესე; და მივართვი სენატორს და ვსთხოვე შეეკერვინებინა ჩემთვის ანათორა, და ნაცვლად წყალობისა და მადლობისა გავილანძღე და განვიპაღურე, და აწ გიახელ თქვენ.

მეფისძემ: ჭეშმარიტად იმისგან კარგი საქმე არა იქნება რა, და ის საბრალო, რა არის, ესრეთ შურით დანთქმულ არს. იყავ გულდებულ, მე შეგიკერვინებ ჩემს მკერვალს და კიდევ ისაღილე აქ. და აწ მითხარ, თუ ვითარ იუბენი მიტროპოლიტთან.

ბერმან ყოველივე დასაწყისიდან მოახსენა მიზეზი კითხვამიგებისა და მისგან მადლობისა თქმა და ამება მათისა ისტორიათა ცნობისათვის

მეფის-ძე წარმოადგა და ბერს შუბლზედ აკოცა: „მე ათასი მადლობაც შემომიწირავს, რომ ქართველნი გიდიდებია. და მე ნაცვლად შენისა ესე მოვეპყრობი სენატორს, ვითარცა შენის იმის პატიოსნებას.

და მერე მცირისა ხანისა შემდგომად მოიღეს სადილი და ისერეს. უბანა მკერვალსა და ანათორაცა გამოუჭრეს. და სთხოვა მეფის-ძემ: „მრავალის ფიქრით ვარ მოცულ და დიდხანია «ქართლის ცხოვრებაც» არღა წარმიკითხავს, გთხოვ შემოკლებით მომითხრა ქართლის ისტორია, რომ მცირედ მაინც განვიქარვო ესე კაეშანი“.

ბერმან: მოახსენა: როდის ინებებთ?

მეფის-ძემ: თუ ამაღამ არსად წახვალ, დიდი ღამეებია, და ამით გავატაროთ დროები.

ბერმან: იყავნ ნება თქვენი!

და საღამოსათვის დაუტევეს უბნობა. ბერი აღდგა და წარვიდა საქმესა რაქსამე ზედა. ხოლო მწუხრისა დროს მოვიდა კვალად მეფის-ძესთან. და მერე იწყო უბნობად საქართველოჲსა ისტორიისა დეოღრაფიულისა უკვე გვართა.

სივრცე ადგილისა:

სივრცით—1680 ვერსი.

სივრცით—1470

მდებარეობა. დრადუსსაზედა:

შორის 58° ვიდრე 65°-მდე სივრცით, ხოლო 38° ვიდრე 46°-მდე სივრცით.

კვადრატით ვერსი: 352800.

ხოლო მცხოვრებნი ძველად სულნი კაცთანი ვიდრე ოთხი მილიონი. ძველად საქართველოსა სამზღვარი არს აღმოსავლეთით გურგანიის ზღვა (რომელ არს კასპიის ზღვა), დასავლეთით ზღვა პონტოიისა (რომელ არს შავი ზღვა), სამხრეთით ქურთისტანის მდინარე (რომელ არს არეზის მდინარე), ხოლო ჩრდილოეთით კერძო, რუსეთით, მცირე თათარია და მთა კავკასიისა.

სახელი ქართლად წოდებული არს ძველადვე ქართლოსის მიერ, მთავრისა საქართველოჲსა. ხოლო რომელნიმე მეისტორიენი მოუთხრობენ—ქართლი ეწოდა ქართ-ველობისა გამო, ვინაჲდგან მინდორსა ქართლისასა ყოველთვის იცის ქარისა ქროლა. ძველად პირველსავე დროსა შინა მთლად ადგილსა ყოველსავე საქართველოსასა ერთი სახელი ეწოდა, რომელ არს ქართლი, ხოლო შემდგომად განყოფისა მიიღეს სხვადასხვა სახელნი, რომელსაც ქვემოთ მოვიხსენებ.

ჰაერი ადგილს ამას შინა მრთელი და ზომიერი, გარნა რაოდენიმე ცივი, ვითარცა კავკასიას მთასა შინა ადგილნი ცივნი, რომელ არს მუნ მთები, რომელსა ზედა ძვეს ყოველთვის

თოვლი, ვითარცა ბრუდსაბძელსა და მყინვარის მთას ზედა და სხვაგანაც. აგრეთვე არს ადგილნიცა ცხელნი; ვითარცა შაქ-შირვანსა შინა, განჯას, ალაზნის პირასა, და იორსა, და ყარაიის გარშემო, რომელ მრავალჯერ სიცხე აღემატების ზაფხულით ვიდრე ოცდა ათიდამ ორმოც ღრადუსამდის. ესე ხედვე არს ცივნი ადგილნი სამხრეთს-კერძო, ვითარცა გოქჩის მთები, ყარაღაჯის მთა და თრიალეთის ნაწილებიცა, რომელ ზამთრით მოვალს დია ბევრი თოვლი, თითქმის სამი-ოთხი ადლი სიმაღლით. და გასტანობს გრძლად ზამთარი.

ქვეყანა ესე თითქმის ყოველგან მოსავლიანი, რომელსა შინა მოდის პური, ბრინჯი, ქერი, ფეტვი, სიმინდი; სამარხოები სხვადასხვა გვარნი: მუხუდო, ლობიო. ცერცვი, ბარდა, ცულისპირა, ოსპი, შაშა, ზაფრანა. და თამბაქო, და სხვა თესლეულნი: სელი, რომლისაგან ხდიან ზეთსა კეთილსა, ბანბა და აბრეშუმი აგრეთვე მოსცემს მრავალსა თაფლსა და წმინდათა სამთელთა ბაღები და ვენახნი, რომლისაგან აყენებენ უცხო ღვინოთა მრავლობით. და ბოსტნეულნი ფრიად ნაყოფიერნი ხეხილებითა და ბოსტნეულების ნაყოფებითა, რომელ მრავლობით მოდის. ყურძენი, ლეღვი, ბროწეული კომზნი სხვადასხვა გვარნი, ვაშლნი სხვადასხვა გვარნი, აგრეთვე მსხალნი, ნუში, კაკალი, თხილი, ზეთის ხილი, საკმლის ხე, ატამნი საუკეთესონი, ბლები, თუთა, და უნაბი, ქლიაენი, ალუჩა, ჭერამნი და ყაისნი, და ტყემალნი, და დამასხნი, ხურმა, წაბლი, ზღმარტლნი, შინდნი, კუნელი, კვრინჩხნი და კოწახურნი და მოცხარნი, კუნკრუშა და მოცვი, და მსგავსნი ამათნი, მაჟალო და პანტა, რომელნიცა მრავლობით მოვლენ ტყეთა და მთებთა შორის. ბოსტნეულთა შინა მოვლენ: ნესვი, საზამთრო, კიტრი, გოგრა, ბადრიჯანი, კომბოსტო, ხახენი, სტაფილო და სხვადასხვა მხალნი და მწვანეილნი; ხოლო მინდორთა შორის: მარწყენი, ყოლო და ესე ვითარნი, რომელნიცა გარდამეტებით არიან, და აგრეთვე სატატური, ენდროცა არს მრავლობით. ხოლო რომელთამე კერძოთა საქაროველოჯსათა, შავისა ზღვის მხარეს, მოვალს ლიმონი და პორთუგალი, და რომელთამე ადგილთა შინა იპოება პილპილის ხე და შირიშკის ხე; და არს მრავლობით ფშატიცა. აგრეთვე მცენარეობენ მრავალნი სხვადასხვა სამკურნა-

ლო ბალახნი, ვითარცა ღიშპანიასა და იტალიასა შინა. კვალად არს მრავალგვარნი ვარდნი, ზამბახნი, იასამანნი, აგრეთვე ზირა და კვლიავიცა და მსგავსნი სუნოვანნი ბალახნი, და ბუჩქნი, და ფერადის საღებავნი ბალახნი. ტყითა არს ქებული ადგილნი საქართველოსანი გარდა თრიალეთისა, რომელსა შინა არს ფრიად დიდნი და გრძელნი ფიჭვის ხეები, ნაძვი, სოჭი საშენებელად სახლებისათვის, აგრეთვე არს ურთხელი, მურყანი, ქრცხილა, დაფნი, აკაკი, ბზა, ნაკერჩხალი, მუხა, ჭანდარნი, ცაცხვი და ჩინარნი, ლეკის ხე, კიპაროზი ანუ საროს ხე, არაყი, თელა, თამელი, წაბლია, მწიფელი და ხე წითელი, რომელ ესე ყოველნი სახმარ არიან საღურგლოსა და სახუროოსა სახმარობასა შინა. და ამა ხეთა შორის არიან მრავალნი ჯავარიანი ხეები, აგრეთვე სხვანი მრავალნი ხენი, აგრეთვე არს თრიმელი ტყავათთვის მოსახმარებლად, და კალაქვის ბალახი, და სხვანი მსგავსნი ამასნი და მრავალი.

სადოვარნი მინდორნი და მთები და სათიბნი დია უხვებენ ქვეყანასა ამას შინა, ჩინებულნი მინდორნი არიან დიდნი საქართველოსანი: შირაქი, ყარაიის მინდორი, სამგორი, ჩადივარა ვიდრე „გაიპარა“ მინდვრამდის, ჯილდი და ტირიფონა, აგრეთვე სურამიდამ ფცამდის მინდორი, ხოლო შედეგნი ამისნი მრავალ.

მთები: უპირველესი მაღალი მთა არს არარატისა, რომელსა ზედა არს კიდობანი ნოესი და ყოველთვის თოვლიანი. აგრეთვე აღლალანიდამ დაწყებული მთა ვიდრე ყარაბაღამდის და ახალციხიდან დაწყებული მთა ვიდრე სოღალუღამდის. აგრეთვე კლარჯეთის მთა და ლიხისა ვიდრე კავკასიის მთიდგან დაწყებული შავ ზღვამდის. და კავკასიის მთა, დაწყებული შავის ზღვიდან ვიდრე კასპიის ზღვამდე, რომელიცა დასრულდება კასპიის ზღვასა სანაპიროსა ზედა. და იმერ კასპიის ზღვისა კვალად მოებმის მთა და შთავა სინდეთის სახელმწიფოსამდის. ესაახედვე წვრილნი მთებნიცა მრავალ არიან, ვითარცა ცივი, გომბორი, იალნო, დემურდალი და ყაჯისდალი, იაღლუჯა, ლილო, და კოჯორი, კვერნაკი, და სხვანი, რომელნიცა დია ნოყიერობენ ბალახითა და მალად გაასუქებენ მქლე საქონელთა მუნ მძოვნელთა.

მდინარენი საქართველოსა შინა არს უდიდესი სხვათა მდინარებთა ზედა მტკვარი, ლიახვი, და პატარა ლიახვი, ქსანისა და არაგვის წყალი, რომელიცა ერთიან მტკვარსა, ქცია, და დებედე, და ესენიცა ერთიან მტკვარსა; იორი და ალაზანი, და ესენიცა ერთიან მტკვარსა; არფაჩაი, რომელიც ერთვის არეზის მდინარეს, და სხვანი წვრილნი მდინარეები, რომელიც ერთიან მტკვარსა; და მერე შეერთიან ესე ყოველნი არეზის მდინარესა, და მერე შეერთიან კასპიის ზღვასა. ხოლო თერგი შეეყრება კასპიის ზღვასა. იმერეთისა მდინარენი: ძირულა და ყვირილა, წყალწითელი, ხანის-წყალი და რიონი, რომელიცა შეიყრებიან ერთად, და მერე შეერთვის ცხენის წყალსა, და სხვანიცა წვრილნი წყლები; და ესენი შეერთიან ყოველნივე შავსა ზღვასა, აგრეთვე ენგურისა მდინარე და მარსილისა წყალი ერთიან შავსა ზღვასა, და გურიის წყალი, ამა მდინარეთა შინა არიან სხვადასხვა უკვე გვარნი თევზნი მრავლობით და გემრიელნი საჭმელად, რომელნიცა არიან სახელდობ: ორაგულბი, ზუთხი, ანდაკია, რომელ არს აღპალუხი. ანუ თეთრი თევზი; ფორაჯი, რომელ არს თართი, კალმახი, ორაგულის შვილი, რომელსა გოჭს უწოდებენ, კაპოეტი, ფიჩხული, სვია ანუ ფარგა, ბოლოწითელი. ფიჩხული, გოჭა, ჭანარი, მურწა, მწვერა, ლოქო ანუ ღლავეი, ღორჯო, ქაშაბი, შამაია, ქორჭილო, ნაფოტა; ტაბაკა თევზი, გველ-თევზა, ქარსალა, და სხვანი წვრილნი თევზნი, კიბო, კიბორჩხალა და ნიჟარა

ხოლო ამა წყლებთაგან, რომელთაგანც ირწყვიან მიწანი და სარგებლობენ ერნი მოსავალითა, არიან ესენი: დებედა, ქცია, იორი, ქსანი და ლიახვები. ხოლო სხვანი ესეგვართა შინა-სახმარობათა არა იხმარებიან, მხოლოდ მტკვარის წყლით მოიტანენ ტივის ხეებსა საშენებელსა სახლებისათვის.

ტბები ჩინებულნი: გელაქუნის ტბა, რომელ არ გოქჩის ტბა. ამა ტბასა შინა ყოველსა თვესა სხვადასხვა თევზნი იჭირებიან, ესე იგი გელაქუნური, ბახტა, თეთრი თევზი და სხვანი. ამა ტბისა სიდიდე არს სიგძით ორმოცი ვერსი, ხოლო სიგანით თუთხმეტი; რომლისაგან გამოდის ზანგის მდინარე და მისდის ერეგანს.

გარდა ამისა არს ჩინებული ტბა თავფარავანისა, კალმახით საესე, ხოლო სიდიდითა—შვიდი ვერსი სიგრძე და სამიოდენ სიგანე. აგრეთვე ტბისყურცა თევზითა საესე. პალიასტომის ტბა, მსგავსი ამათი სიდიდით, რომლისა ტოტი ერთვის შავს ზღვასა, და არს ამასა შინა მრავალნი თევზნი სხვადასხვაგვარნი მრავლობით. აგრეთვე ტბა მალრანდოლეთისა და ჟამური-სა, რომელიც სათავე არის ლიახვისა, ქსნისა და არაგვისა, სიგრძით ხუთი ვერსი, სიგანით ნახევარ ვერსი. ამას შინა არს წვრილი სადაფი, რომლისაგან ჭიოტა მარგალიტი მოიპოვების. ხოლო სხვანი წვრილნი ტბანი, ვითარცა ბაზალეთისა, ლილოსი და კუმისისა, რომელშიაც მხოლოდ სხენან წურბელანი, და არიან უთევზო.

ოთხფეხნი ცხოველნი: შინაურნი არიან მრავლობით ცხენნი კარგნი, მშვენიერნი და კარგნი გამქცევნი, ხარნი, ზროხანი, კამბეჩნი მრავლობით, ჯორნი და სახედარნი ანუ ვირები; ჰყავთ აქლემებიცა—და მოშენდებიან ესენიცა; ამასთან მრავლობით ცხოვარნი, თხანი და ღორები მრავლობითი. ხოლო გარეულნი ცხოველნი არიან: ვეფხვი, ოდესმე ტიგრიცა, და აფთარი, მგელი, დათვი, მელა, ტურა, კვერნა და კატუნნი, ფოცხვერი, გარეული ღორნი დიდროანნი, ირემნი, ქურციკი გინა ჯერანი, მშველი, გარეული თხა, ნიამორი ანუ ფსიტი, ჯიხვი, არჩვი, კურდღელი, მაჩვნი. სხვადასხვაგვარნი ძაღლები და კატები არიან მრავლობით. ხოლო ქვეწარმავალნი არიან: გველი, კუფ, ბაყაყი, ხელიკი, ჯოჯო ანუ იგრი, მორიელი, თხუნელა და თაგვნი სხვადასხვა გვარნი, და აგრეთვე მრავალგვარნი ჭინჭველნი, და ბუზები ანუ ბზიკნი, და მკალნი.

ფრინველნი შინაურნი: ქათამი, იხდაური ქათამი, ბატი და ტრედი. ხოლო გარეულნი: ხოხობი, დურაჯი, კაკაბი, გნოლი, მწყერი, ქედანი, გვრიტი, იხვი, ბატი, სავათი, ყანჩი ანუ ოყარი, იროდია ანუ ლაკლაკი თეთრი და შავი, როქო, შურთხი, ვარხვი ანუ პილაკონი, ყარაულა ანუ ყარაბათლალი, ზღვის იხვი და გერგეტი ანუ ყუი. ხოლო მტაცებელნი ფრინველნი: ქორი სხვადასხვაგვარი, მიმინო, შავარდენი, არწივი კლდისა და წყლისა, სვავი, ყაჯარი, ძერთა მეფე, ძერძერუკი, ზარნაშ, და ბუფ, ბუკ[ი]ოტი, ქოტი, ძერა, კირკიტი, თვალშავი, და მარჯანი, ბაბაყული ანუ თეთრი ძერა, ყორანი, ყვავი,

მლამიობი, ღამურა, ოლოლი, სირკაჭკაჭი, ყვაფი, ჭილყვაფი. და
კაჭკაჭი, ჩხიკვი და ხაჟო, და ყაპყაპი; აგრეთვე სღრი ანუ ჭიე-
ჭავი, შაშვი, შროშანი, ბულბული, ყაზალალი, საყა, ტორო-
ლა, ჭვინტავა, კვირიონი, მოლადური, და სხვანი მრავალნი
წვრილნი ფრინველნი და მგალობელნი; ეგრეთვე ჩხართვი, და
ბოლოშავი, წყალწყალა, და წყლის შაშვი, ზარდიონი ანუ
ცხრამუცელა, და კიალა, მერცხალი, წერო, სარსარაკი, და
ფარშავანგნი.

მეტალნი, მინერალნი და მადანნი. ამა ადგილებთა შო-
რის არს მრავალნი მადანნი ვერცხლისა, ოქროსა, ტყვიისა
ანუ პრპენისა, სპილენძისა, რკინისა და ანთიმონისა. ხო-
ლო მეტალნი იპოებიან: სხვადასხვაგვარნი ქვანი, მსგავსნი
ალმასისა და იაგუნდისა, აგრეთვე იამანნი თეთრი და წიფე-
ლი, სულეიგანი ანუ ოქრო-ქვა, გინა აყიყი. ესრეთვე არს ლაჟ-
ვარდი სპილენძისა, დანეი-ფრანგი, დალისტინის მიწა, ხუთონი
და ფაზარნი, და შუშია, შავი სემახი, და მარმარილოს ქვა, და
სხვანი ქვები კლდისა, და ჯავარიანი ქვები, რომელსა ევრო-
პიელნი უწოდებენ რანიკსა. ხოლო მინერალნი არიან: წყალნი
რკინის მადნისა, მჟავე წყალი, და სხვა სამკურნალო წყაროები,
აბანოს წყალი, და გოგირდი, და გვარჯილა, ბორა, და შაბი,
და სუნოვანნი მიწები, და სხვანი. ესრეთვე არს ნავთი, და
კუპრი, და ვეძას წყლები, და მლაშე წყარო, რომელი მარ-
ლის ნაცვლად იხმარების.

ფიზიკური ვითარება მცხოვრებთა ამა ქვეყანისათა, რო-
მელთაცა აქეთ ზნეჩვეულება და ტანისამოსი და შეხედუ-
ლება და მორფ-ნაკვეთობა.

ქართველნი ტანით წარმოსადგენნი, სახით მშვენიერნი, თეთრ-
ყირმიზნი, შავ-თმანი და უფროსიერთნი თვალშავნი. ხოლო
ქალნი უზომოდ მშვენიერნი, ტანადნი, თმა-გრძელნი, თეთრ-
ყირმიზნი, მხიარულნი და ერდგულნი მეუღლეთა თვისთა, და
მყვარებელნი შვილთა და მონათესავეთა თვისთა.

ქართველნი ჭირთა და ლხინთა შინა ერთი მეორისა შემწენი,
მამაცობითა კარგნი და მტერთა შემმართებელნი, ცხენოსნობა-
შიაც ქებულნი, და ქვევითათაც შორს მსვლელნი, საქურ-
ველთა და ცხენებთა მოყვარულნი; ზდილობასა შინა კარ-

გნი, სტუმართ-მოყვარენი და უცხოთ შემწყნარებელნი, გარ-
ნა მცირედ ამაყნი, მალ-განრისხებადნი, და ლაღნი, მეჯ-
ლიშთა შინა მოზმე-მოხუშმარნი, და ერთი მეორესთან მიწ-
ვეულნი—უცხოდ გამცხრომნი, მგალობელ და მომღერალნი;
ამასთან უმუტრველნი, უკეთუ ვინმე ვისამე სთხოვდეს რასმე.
გარნა იკონომოსობასა შინა ცუდნი, საქმეთა შინა სუსტნი, ად-
ვილ დამჯერებელნი სიტყვათა და მალე გამდრეკნი ჟამსა შემ-
თხვეულებისა რაჟსამე ზედა; მიმბაძენი სხვათა ქვეყანისა კაც-
თა ყოფაქცევისა და ტანისამოსისა; მეცადინენი და მჩემებელნი
სწავლათა, და დიდად მახვილ-გონებიანნი, საქმეთა ფრიად
მიმხლომნი, გარნა სუსტნი საქმეთა შინა, საქვეყნო სარგებელ-
თა არა მძიებელნი, ოლონდ თვით ირგონ რაჟმე; თვისთა უფ-
როსთა მალე უარყოფელნი გამორჩომისა მიზეზისა გამო, და
ამასთან მეშურნენი და მბეზღებელნი ერთი მეორისა მეუფრო-
სისადმი თვისისა, ჭორისა და ცუდ-მიმოთქმისა მოყვარენი, და
ცუდის საქმისა ამყოლნი და თავხედნიცა; გარნა კეთილის-ყო-
ფელთაცა ეცდებიან ნაცვალ-გებასა. ხოლო მათ შორის მცხოვ-
რებნი მთისკაცნი კარგნი წარმოსადეგნი, მშვენიერნი ქალ-
კაცნი, და მუშაკნი მამულისა, კარგნი მამაცნი, გარნა ავაზაკნი
და ქურდნი, საუბარსა შინა და თვისისა სასარგებლოსა საქ-
მესა ზედა ჭკვიან-მოუბარნი, სტუმართ შემწყნარებელნი და კარ-
გნი მიმღებნი და დამხვედრნი, იკონომოსობასა შინაცა კარგნი.

ტანისამოსი: ძველად ქართლოსიანთა დროსა სცმიათ
ქართველთა გრძელი ფეხებამდის პერანგი და პერანგის ამხა-
ნაგი, და ჩახჩურივით პაჭიჭი, და წვივსაკრავი, ახალუხი გრძე-
ლი დაბამბული და გულგარდაფარებული, კაბაც გრძელი, და
სარტყელი საშუალ წელისა; ზეიდამ ბეწვეული საცმელი მუხ-
ლებამდის გრძელი, მსგავსად ჯუბისა სახელ-ვიწრო, და გამოყ-
რილი მკლავნი მას შინა, და პტყლად დადებული ორისავე
მხარეს გულისა ბეწვი, და კისერზედაც მოვლებული. გარნა
ყელი ჰქონიათ შიშველი. ქუდიც ბეწვითა შეკერული, ყალამა
მოკლე და დაბალი, და სარტყელი ქუდისა გარდაშვებული ვიდ-
რე ბეჭებადმდე, და ფოშტლის სახე ფეხსაცმელნი. ესგვარევე
ქალებთა სცმიათ, ვითარცა ურიათა ქალებთა საცმელი.

ხოლო უკანასკნელთა დროთა შინა პერანგი მოკლე და სა-

ყელოც დაბალი, ახალუხიც მოკლე მუხლამდის და ჩოხაცა, ქუ-
დი უფრო მაღალი და სარქველიცა ყალმის თანასწორე. სარ-
ტყელი და ფეხთსაცმელი, პაჭიჭი, წინდა, ჯუარაბი, წვივსა-
რავი, წულა, და ქოში, აგრეთვე წალა. ხოლო გლეხკაცთათვის
ქალამანი. ტანისამოსი ვის ვითარ ძალედგათ: მაუდი, ხავედი,
ფარჩა, დარია, და ესე ვითარნი. ჩაიცვამდენ დიდებულნი და
მოხელე და ვაჭარნი კაცნი: გლეხნი შალთაგან ჩოხასა ჩაქ-
გაჭრილსა, მოკლესა, მუხლებამდინ, და ჩითლეინსა, და ხამა-
სა. და გლეხთა დედაკაცნიცა იცმენ ვითარცა სხვანი მანდი-
ლოსანნი, გარნა ჩითსა და ლეინსა კაბად და სხვად საცმელად,
და თავს იხურვენ თეთრს ნარმას, და თასაკრავსა შემოიკვრენ;
პერანგის გული გაჭრილი აქვთ. და გრძელი პერანგი, და უვ-
ლიათ გარემო გრეხილი შავი აბრეშუმისა ანუ მატყლისა, ჩა-
ირჭმენ ქინძისთავს, და დაამაგრებენ საშუალ მკერდისა გრე-
ხილისა მას, და უჩანთ ნახევარ-მკერდი ყელამდისინ ტიტველი.
ხოლო პერანგისა ამხანავს ტოტთა იქმონენ ვიწროსა და შეკერ-
ვენ ორი თითის დადებას ფერადითა და არა იხმარებენ პაჭიჭსა;
და იცმენ ქოშთა-წულათა, და სიცივეში წინდათა, რომელ-
ნიმე გლეხთა დედაკაცი ჩაიცმენ ქალამანთაცა; და ზაფხულ
ეწყობიან ფეხშიშველად სიარულს. დიდებულთა და შემძლეთა
ქალებიც ჩაიცმენ აბრეშუმთაგან ნაქსოვსა ფარჩათა, გრძელთა
ტანისამოსთა, ახალუხსა და ქათიბის გარდა, და პერანგიცა
ისე აცვიათ, ვითარცა ზეით აღვწერეთ; და თავსაც ისე ხუ-
რავთ, წმინდა მარმაშის თეთრნი ლეჩაქნი, და მუმის ხელსახოც-
ნი აკრავან; ხოლო სარტყელსა წვერებ-შთამოტაებულსა ირ-
ტყმენ. და ოდეს მოირთვიან, ვისაც ძალუცსა, ჩამოსულებს
იხმარებენ გულზედ მარგალიტითა და თვლით შეკერილს სამი
თითის სიბრტყეს, და შეიბმენ მანიაკს თუ ყელსაბამს, და პი-
რის მარგალიტსა ჩამოიკიდებენ კისერზედ, ოქროს ჯაჭვსა და
ოქროს ჯვარსა ყელზედ, და საყურეთა ძვირფასთა. და რომელნიმე
იხმარებენ ყანჩასა-ჯილასა და თითასა-ამბარჩას და
რომელნიმე მარტოდ თითასა, და იალქანსა და სხვათა იარაღ-
თა, და გულზედ ღილსა, ბუდეშურად ქმნილსა მარგალიტითა
ანუ თვლებითა მოოჭვილს; იხმარებენ ქალნი ზეიდან წამოსას-
ხამს ფარჩისას, ქერექალს ანუ მოკლე ქათიბსა, ბეჭდებსა

თითხედ წამოსმით, და მოკლეს კავს დაიდებენ ლაწებზედ, და გარდმოუტევებენ შეგრეხილს თმასა კოწოლთა ყელსა ზედა და უკან ზურგზედ მრავალ დაწულსა თმასა გარდაუტევებენ. მოხუცებულნი დედანი ხმარობენ ჭილ-სარადუჯს და საყბურს მოოჭვილსა, ხოლო გლეხთა ქალნი ხმარობენ საყურეთა, ძივთა შეიბმენ ყელთა, და მეტადრე მთის ხალხი; და ბეჭედსაცა იხმარებენ ქორწილის დროს.

ხოლო უამსა ამხედრებისასა კაცნი ჩაიცმენ ჩექმასა წითელსა და შალვარსა, რომელნიმე საცვეთსა და წაღასა. ხოლო ქალნი ჩაიცმენ ჩექმასა მწვანესა და იხურვენ სამხეურსა თავსა ზედა, და წითელსა საწვიმარსა წამოისხმენ. ხოლო მდაბალთა ხალხთა დედაკაცები წამოისხმენ ჩადრთა და ქოშებჩაცმულნი შესხდებიან ცხენთა.

საჭმელნი: აქენდათ ძველადვე პური სხვადასხვასახედ ნაკვეთით გამომცხვარნი, ესე იგი, მგრგვალი პური, შოთი, საგარეჯო, და კაკალა პური, აგრეთვე ქაღა და ნახუჭი, და კუპატიცა. გლეხნი ხმარობენ ოდესმე ქერჭრელ პურსა, ესე იგი, ხორბალსა და ქერსა ერთად დაფქვიან და გამოაცხობენ მთის კაცნი უფრო ხმარობენ ხშიაღსა, ესე იგი, უცომოს და უმარილოს, ნაცარში გამომცხვარს, ხოლო რომელნიმე კეცებში გამომცხვარს, რომელსა ფუნთუშს უწოდებენ. საცხობლად პურისა აქვთ თორნეები ძველადვე, ხოლო უკანასკნელ ქალაქებთა შინა შემოიღეს ფურნე, რომელსა შინა აცხობენ ლავაშსა ყიზილბაშის გვარზედ, და თორნეშიაც აცხობენ ლავაშს, გარნა თავადნი უფრო.

ხოლო ხორცსა საზოგადოდ ძველად მოხარშევდენ ყალიბთ, ესე იგი, შინდის ჩურჩიტა, ანუ ტყემალითა წვნიანსა ხორცსა ცხვრისასა. ხოლო ძროხათა ცივად და წვნითა მოხარშავდენ ოხრახუშითა და მწვანილითა. ნადირთა ხორცთა უფრო ხმარობდენ ლორებად და მწვადად, ქათამთა — ცივად და შემწვარად, და ვარიათა ხარშოდ მოხარშვიდნენ. და ესე იყო პირველ, ვიდრე სპარსთაგან და ბერძენთაგან ისწავლიდენ სხვადასხვა საჭმელთა, და შექარლამათა. გლეხნი ხმარობდენ ხშირად ყალიას და წვნიანს ხორცს მწვანილით მოხარშულს და მწვადსა, რაჟცა ხორცი შეხვდებოდათ. აგრეთვე ხმარობენ კორკოტ-15. კალმასობა.

თა, ქაშთა-ფეტვისაგან და რძისაგან მოხარშულს, ხალიფათასა, და ფქვილის ფათასა; ხოლო სხვანი ხალხნი იმერ-ამერნიცა ხმარობენ მჭადსა და ღომსა პურის ადგილს. აგრეთვე ხმარობდენ ყველსა, ერბოსა, ნაღებსა, მაწონსა და დოსა საჭმელთა შინა; და სამარხოთაცა შეაგობდენ ერბოთი და კვერცხითა. და სმენ ღვინოთა.

მთის კაცნი უფრო ხმარობენ ცივად მოხარშულს ხორცსა, ნიორით შემგებარსა, და მწვადსა, და მერე დაღვევენ წვენსა, აცხობდენ ხაჭაპურსა, ყველით გამოძცხვარსა, და კუპატის სახედ ცომსა, ხორც-დაკეპილით გამოძცხვარსა. სმენ ლუდსა ქერისა და სვივისაგან მოდუღებულსა, ქერის პრაცსა და ბურახსა ქატოსაგან დაყენებულსა, ღვინის მაგიერ. და პალბოხასაცა, რომელ არს თაფლუჭი.

საჭურველნი აქენდათ: ჯავშანი, ხუფთნი, პოლექიკნი რკინანი, საბარკლულნი, მუზარადნი, ჩაბალახნი, სამკლავენი, ფარნი, ხრმალნი, ხანჯალნი, ჩუგლუგნი, მაზრაკნი, გურზნი, მშვილდისარნი, შუბნი, ოროლნი, ხიშტნი, წათნი, ქეიბურნი, სარჩა, ქიბორჯი. ხოლო ბრძოლასა შინა ხმარობდენ ჯაჭვთა ტანსაცმელად და ჯავშანთა საბარკლულთა, ხელნავებთა ანუ სამკლავეთა, კაპარკთა ანუ მშვილდისრებთა, რომელ არს საყალბო, წვრილთა მაზრაკთა ცხენზედ გაკეთებულთა, რომელ არს ზუფინი, რომელსა ხმარობდენ ჯირითსავით სასროლად, შუბთა და ხელშუბათა, გურზთა, ოროლთა, ხმალთა, ხანჯალთა და ფართა. ხოლო ნადირთათვის სანადიროდ ხმარობდენ: მშვილდისარსა, ბოძალსა, ქეიბერსა, დიდროანთა ნადირთათვის სახოცად, ესე იგი დათვთა, ღორთა, ირემთა, ვეფხვთა, მგელთა, ქურციკთა და მშველთა, და სხვათა ოთხფეხთათვის. ხოლო ფრინველთა სანადიროდ ხმარობდენ სეფქასა, წვრილთა ისართა, ყოდალთა, ყოშმაღთა და სხარტთა. ხოლო მელათა, კურდღლისა, კატუნისა, და ტურისა და კვერნისათვის ხმარობდენ წვრილთა ისართა, სარჩასა და ქიბორჯსა. და ესრეთ აქენდათ გაწყობილობა ძველთა მხედართა ვინემდის თოფს შემოიღებდენ.

სამუშაო იარაღი აქენდათ, ვითარცა მჭედელთა და ღურგალ-ხუროთა: კვერნი, ლინდარი, მარწუხი, გაზი, ქლიბი,

მანგანი, ადიდა, ჩამჩა ანუ გრდემლი, ჩარხნი და გასაჩარხნი რკინანი, და ჩამოსასხმელნი ყალიბნი. ესე საზოგადოდ ოქრო-მჭედელთ, რკინის მჭედელთ და მექვაბეთა იარაღნი იყო. ხოლო ხელოსანთა დურგალთა; ეჩო, ცული, შალაშინი, პატარა ხერხი ქლიბი, ფარგალი, ხელეჩო, ციბრუტი, და დანა სადურგლო, და სხვა წვრილი იარაღი. ხოლო ხუროთა: ეჩო, და ხერხი. დიდი და ცული. გლეხთა: ცული და წალდი, ბარი, თოხი. და მერე შესძინეს სხვადასხვა იარაღი.

მკერვალთა აქვნდათ ადლისა მაგიერი მწყრთა ერთი, განყოფილი ოთხ ნაწილად, მაკრატელნი, ტყავის სათითე და ნევსნი. და უკანასკნელ აზიელთაგან მიიღეს ადღე ჩარეკებად და გრეებად დაყოფილი, და უთო.

ხოლო სხვათა მოხელეთა—ხარაზთა, სირაჯთა და მეფალნეთა აქვნდათ: სადგისნი, ნევსნი, მახათნი, და მაკრატელნი, და სამოგვის საჭრელი დანები.

საწონი: ძველად იყო სამი კვერცხი, ერთ სტილად ჩადებულნი, და სამოცი კვერცხის წონა, ერთ ლიტრად ჩადებულნი, ვითარცა აწცა არს ესე წონა გლეხთა შორის, თუ ვინ რასა გაჰყიდდენ. ხოლო ფქვილთა ასაწონად აქვნდათ ჩანახი, რომელიც იყო სიგრძით და სიგანით ერთი კაცის ფეხის ნების ოდენი, ხოლო სიმაღლით კუნთამდის სიმაღლე.

ღვინისა და სხვათა **საწყაო** იყო ერთის კაცის ცერზუდ სამი შემოვლება ძაფისა სიგრძე და სიგანე, და სიმაღლე—რასაც ღვინოს დაიტევდის. ხოლო უკანასკნელ სპარსთაგან მიიღეს თუნგი, ჩარეჟი, და ნახევარ ლიტრა, და ჩაფი. და მერე სხვადასხვა წონა შემოვიდა, ვითარცა: ერთი კოკა, ერთი საპალნე, და ერთი ურემი.

მოხელენი: ძველად იყვნენ მამასახლისად წოდებულნი მეპატრონენი, ხოლო ამათ ხელქვეშეთნი ნაცვალნი, და გზირები. საჩივრისა დროსა აღირჩევდენ ბჭეებთა, და საზოგადო საქმისათვის ჰკითხვიდენ. მოხუცებულთა რაოდენთამე ჰკვიანთა კაცთა, და სასულიეროთაცა დადგინებულთა.

სარწმუნოება. აქვნდათ ძველად ერთისა ღვთისა თაყვანისცემა და მსხვერპლთა შეწირვა, ვითარცა დროსა ნოესასა. ხოლო უკანასკნელ მიიღეს კერპთათაყვანისცემა, შვილ-

თა შეწირვა, ვარსკვლავთა, მზისა და მთოვარისა პატივისცემა, და მკვდართაცა ჭამა. და მერე მიიღეს მართლმადიდებლობა ქრისტიანეთი. და არიან მუნიდგან აქამომდე კეთილმსახურნი, რომელსაც თვითეულად მოუთხრობ თვის-თვისსა ადგილსა. ერნი ძველად იყვნეს: ნოეს ძის იაფთაეისის შთამამავლობისაგან თარგმონისა, და ამის შთამამავლობისაგან ქართლოსისა, რომელ განმრავლდენ ნათესაობანი ამისნი. და ამათა დროთა შინა სპარსთაგან დევნილნი თურქისტნელნი მოვიდნენ მრავალ-სახლეულნი და შემოეხიზნენ ქართველთ, და დასახლდენ ესენი. ეგრეთვე ბაამან სპარსთა ხელმწიფისაგან ტოლვილნი ბერძენნი და ურიანი მოვიდნენ სახლეულობითა თვისითა, და შეიწყნარეს ქართველთა, და დასახლნეს უშენთა ადგილებთა შინა, მათათა და ბართა, და აღავსნეს ცარიელნი ადგილნი. აგრეთვე ისწავეს ამათგან სხვადასხვა ხელსაქმარნი.

ხოლო ჟამსა მას შინა უბნობდენ ექვსისა გვარისა ენითა მუნ მცხოვრებნი, ესე იგი, სომხურად, ქართულად, ხაზარულად ანუ ჯილათაისა ენად, ასურულად, ბერძნულად და ებრაულად. ხოლო პირველ ორი ოდენ ენა იყო ხმარებულ, ესე იგი, სომხური და ქართული. და ამათ ერთაგანაც მიიღეს კერპთა მსახურებისა, მსახველობისა და ჯადოქარობისა, და კუდიანობისა ხელოვნებანი. და ამასთან აღრევა მონათესავეთა თვისთათანა, და მალე უარყოფა და დატევება ცოლთა თვისთა და მიყვანება სხვისა, მრავალცოლობა და ხარაჭთა დასმა.

ბრძოლისა ჟამსა ყოველნი კაცნი აღიჭურვებოდნენ, და ჰყვანდათ მაშინ თვისთვისად ადგილებთა ჯარის უფროსნი, ვითარცა ბელადები და ესე ვითარნი. და ერჩდენ ესე ყოველნი მამასახლისისა სიტყვათა.

საკრავთა ხმარობდენ ჟამსა მას: საყვირთა, ჩანგთა, ხუთ-ძალთა და დაფთა. ხოლო ჟამსა ომისასა საყვირთა და დაფთა სანიშნებელად ჯარისა იხმარებდიან.

ქორწინება არა აქვენდათ, ხოლო მოწმებით და დასწრებით სულიერისა მათისა ითხოვდენ ქალსა. და მის ქალისა დედ-მამათა შეიჯერებდენ თეთრითა და წარიყვანდის მერე კაცი იგი ცოლად თვისა. ვითარცა არს აწ ჩვეულება ოსთა და ჩერქეზთა შინა, რომელსა უწოდებდენ ურათსა; და უმასპინძლევედის მუნ მცხოვრებთა ერთა, ძალისაებრ თვისთა, რომელ-

სა ადგილს იქმნებოდა ქორწილა; და სიმღერითა და მხიარუ-
ლებითა განატარებდენ დღესა მას.

ვაჭრობა ძველად ვერ იყო რიგიან, გარნა ოდეს მოვიდ-
ნენ ბერძენნი და ურიანი, მათ უმეტეს შესძინეს ვაჭრობა ერ-
თა შორის.

საქსოვარნი ქარხანანი არა აქვნდათ, გარნა თურქისტ-
ნელთა მოსრულთა ერთა იწყეს საფეიქროსა ხელოვნები-
სა სწავება. და ქსოვდენ ხამთა, ჩითთა და აბრეშუმთაგანცა,
და შალთა საჩოხეთა, და აგრეთვე ნოხთა, რომელ არს ხალი-
ჩა, და სხვათა ქვეშსაგებელთა, და სახმარობათა. ძველად აქ-
ვნდათ ჭილობნი და ნაბადნი მოთელილნი ქვეშ საგებად. გარ-
ნა ყოველნი კაცნი სხდებოდნენ სკამებთა ზედა, და აქვნდათ
გრძელნი სტოლები, ფიცრისაგან ქმნილნი, წინდასადგმელნი
პურის საჭმელად.

ზრდილობა ვითარცა ურიათ, ესსახედ აქვნდათ, გარნა თავ-
შიშველნი მივიდოდნენ თვისთა მეუფროსებთა თანა.

სწავლა. მხოლოდ სულიერნი მათნი ასწავებდენ დიდე-
ბულთა გვართა და ვაჭართა ჯოხებზედ დაჭდევით, მოსაგონებ-
ლად საქმისა, თუ პირველის ჭდით, ანუ ორით, ანუ სამით,
და ესრეთ უშორეს დაჭდევით მოსაგონებლად საქმისა; და ლოც-
ვასა, რაჟსაცა ილოცევდენ კერპთადმი. და ოდეს შემოიღეს
წერა უკანასკნელ, ქალაღდის მაგიერ ხმარობდენ თხის ტყავსა
გაყვლეფილსა და მოქნილსა, მსგავსად ეტრატისა, და ფიცარ-
თა გათხელებულთა, ხის ქერქთა გათლილთა, და ძროხისა ბეჭ-
თა გამოხარშულთა და ხორც გაძრობილთა, რომელ აწცა ას-
წავებენ ყრმათა ბეჭთა ზედა წერასა.

ფულად ხმარობდნენ ნაჭერ-ნაჭრად დაჭრილთა და გაბტყე-
ლებულთა ოქროსა, ვერცხლსა და სპილენძსა. და იყო საც-
ვალიცა ერთი მეორესა შინა; ვის რა უხმდა, განუცვლიდიან
ნივთსა

მკვდართ დამარხვიდნენ: დიდებულთა უფრო მალათა
ადგილებთა ზედა, და ტირილით გაყვებოდნენ ხალხნი,
ხოლო მდაბალთა — მინდვრებთა ზედა, სადაც აქვნდათ
სასაფლაოდ. და ამათაც თავის მონათესავენი და მეზობელნი
გაყვებოდენ ტირილით. ხოლო რომელნიმე ამათ შორის წარ-

მართნი მკვდარსა დამარილებდენ და მაღალს ხეზედ დასდებდენ, და მუნ სიციხისაგან განხმებოდნენ მკვდარნი იგი, ვითარცა აწცა არს ეს ჩვეულება აფხაზეთსა შინა.

სისხლი იყო მათ შორის, ვინ ვის მოჰკლავდის ჩხუბით, ან ისე საქონლისათვის, მასცა მოაკვდინებდნენ. ცოლისა გაწბილებაზედ უკეთუ მიესწრის ქმარი, თუ მოჰკლავდის, სისხლს არ მისცემდის; და უკეთუ დედაკაცს შეამცნევდენ ბოზობას, ჩააქვავებდენ სახალხოდ. ხოლო შემდგომად გაჩნდა სისხლი თეთრად მისაცემი, ანუ ნივთი, ანუ მამული, ვითა შეიჯერიებდა მოსისხლესა თვისსა.

ხოლო **შეწამებისა** და **ქურდისათვის** იყო ფიცი. და თუ მძიმე და საიჭო საქმე იყო რაოდენსა მოწამესაც შეაგდებდენ კაცსა მას, რათა მათაც მისთანა დაეფიცნათ, თვისთა მეუფროსეთა შოღალატესაც მოაკვდინებდენ, ანუ თვალებს დასთხრიდნენ. აგრეთვე ბომონებისა მათისა გამკრებთა და გამქურდველთა; აგრეთვე გაცხელებულთა რკინათა აალებინებდიან ხელით და სამ ბიჯ გადამდგარი განაგდებდის რკინასა მასა, და თუ ხელი არა დაუწოდის, განმართლდის შეწამებული უკვე კაცი. ესრეთვე მღუღარესა წყალსა შინა შთააყოფებდიან ხელსა იდაყვამდის და უკეთუ არა დაეწვის, განმართლდებოდის. ესთავე ცხენთა ზედა შესხმიდენ ერთმანერთს მოდავესა, ანუ შემწამებელსა; თანა ჰყვებოდენ ორნი სხვა კაცნი, მემართახედ წოდებულნი, და აბრძოლებდიან ლახტითა, და რომელმანც ჩამოაგდის ერთი-მეორე, ჩამოვარდნილს კაცს გაამტყუნებდენ.

ხარჯთა ძველად მამასახლისთა ყოველნი მცხოვრებნი მეკომურნი მისცემდენ, რაოდენსამე საწყაოსა პურსა და ქერსა; აგრეთვე, ვისაც ჰქონდა ვენახნი, ღვინოსა. უმუშავებდენ წელიწადში სამგზის და შეაწევდენ საკლავსაცა, და თეთრსაცა, ოდეს დასჭირდებოდა საქმისა რაჟსათვისმე. აგრეთვე მიუტანდეს ძღვენთა და უმასპინძლებდენ სადაც მივიდოდის. ხოლო ჟამსა ბრძოლისასა ყოველნი გამოიღებდენ ხარჯსა და ყვანდათ მიჩენილნი კაცნი აზულათა წასაღებელად და სხვათა საჭიროებისათვის, ვინემ გარდასწყდებოდა საქმე მათი. და მერე თვისად წარვიდოდნენ. უკეთუ დაშთებოდა რაჟმე სამზადისისა

მისგან, იმას მიაბარებდენ მამასახლისის სხვისა დროსათვის მოსახმარებლად.

ნაშოვართა უკეთუ ითარეშნიან ანუ-ციხე ქალაქთა აღიღებდიან, მუნებურს ნაშოვართ ყოვლის ნივთისაგან ათისთავს მამასახლისის მისცემდიან. აგრეთვე თვისთა კერპისა მღვდელთა შესწირვიდიან კერპებთათვის. ხოლო მამასახლისი იმა მიცემულის ათისთავისგან ნახევარს თვით მიიღებდის და ნახევარს განუყოფდის ბელადებს, ანუ მათ ჯარის უფროსთა. ხოლო სხვათა ნაშოვართა ჯარისკაცნი ადგილ-ადგილობითნი თვისად განიყოფდენ შეფარდებით ნივთსა, თანასწორედ განყოფით თვითეულნი კაცნი.

მოსამსახურენი. მამასახლისთა ჰყავთ რაოდენიმე კაცი და დედაკაცი მიჩენილნი სოფლებთაგან მოსახარშავად საქმელთა და საცხობელად პურისა, და სხვათა საქმისათვის. ხოლო ამის ხელქვეშეთა ჰყავთ თვისნი ხელქვეშეთნი კაცნი. ხოლო სხვათა ემსახურებოდნენ შვილები თვისი. და უკეთუ ტყვე ჰყვა ვისმე, მას იმსახურებდენ. და უცოთგან მოსყიდულთა ქალთა, და კაცთაცა ესეგვარვე იმსახურებდენ და განიყმაებდენ თვისად.

მოსრულთა მწირთა კაცთა. ვისიც მამულზედ დადგებოდის, მორიგდებოდენ მიწის ქირაზედ ან პურათ, ანუ ნივთზედ, და დასახლდებოდენ მუნ, რაოდენ წელსა ენებათ. ხოლო ჟამსა მუნიდგან აყრისასა, უკეთუ სხვაგან წარვიდის კაცი იგი, მაშინ დაუთვლიდის თვისთანა მოყოლილსა საქონელსა. ესე იგი, ცხენსა, ხრდალსა, ძროხასა, დედალთა ცხვართა, და სხვათა პირუტყვთა თაენს სწორედვე დაუყენებდის, ხოლო მათგან მოგებულთა საქონელთა შუა გაუყოფდის, და ესრეთ განუტევებდის. ხოლო მის მოსრულის კაცისაგან აღშენებული სახლი, ბაღი, თუ ვენახი ყოველივე გაწყობილი, დაშთებოდის თვისსა მამულის პატრონსა. და უკეთუ მამულის პატრონი იყო კაცი პატიოსანი, იგიცა ჟამსა წასვლისა მის კაცისასა აჩუქებდის ნივთსა რაჲსმე, ანუ შეაწევდის საკიდართა ცხოელთა. ხოლო მამულის პატრონნი, ვინემდის ცხოვრებდა მოსრული კაცი იგი მამულსა მათსა, ესრეთ ზრუნევდის, ვითარცა სახლისათვის თვისისა, რათა არავის შეე-

წუხებინა, და ანუ არა გაეჭურდათ. ყოველსა ესეგვარსა შეხ-
ლომასა შინა შეეწეოდა მამულის მეპატრონე კაცსა მას.

სახლები. შეძლებულთა აქვნდათ ქვიტკირისა, გარნა ცუ-
დად ნაშენნი, სიბისა ქვითა; მდაბალთა — მიწის სახლები
და ფაცხები ჩაღით დახურვილი, ხოლო საქონელისათვის გო-
მურები.

მკურნალნი უფრორე იყვნენ მდებრთა ნათესავნი, და
აქიმობდენ ბალახებითა და ხის ნაყოფებითა. ხშირად ავად-
მყოფს ჩააწვენდენ ზროხათა ტყავში და ტლეებთა შინა, ხო-
ლო დაჭრილთა ახმარებდენ ქონით ქმნილსა ბალახთა მოხარ-
შულსა მალამოდ, აგრეთვე სისხლის დასაწყვეტად აბლაბუდა-
სა, გოგირდსა, და ესევითართა. აგრეთვე იცოდნენ თავის
პარსვა და სისხლის გამოშვება, უფრორე უშბლში.

[ამას მიჰყვება ვრცელი «ისტორია ქართლისა»].

* *
*

რა ბერმან დაასრულა ისტორიის უბნობა, გამოეთხოვა მე-
ფის ძეს და წარმოვიდა შინ. განისვენა რაოდენიმე დღე და
მერე წარვიდა სასტუმროდ. მიმავლობასა შინა გზასა ზედა
იხილა ნიკიფორე ბერი, თელაველი, და ეანბორნენ ურთი-
ერთარს; და ჰრქვა:

ნიკიფორემ: „სად მიხვალ, ბერო?“ მან ჰრქვა: სტუმრა-
დო. და წარვიდნენ ორნივე ერთად გოდერძისთანა. მისრულნი
ესე მიიღო გოდერძიმ და ჰრქვა: „დღეს ჩემთან ისადილეთ, მე
მკირე საქმეზედ წარვალ, სადილიც დამზადდება, და თქვენ
აქა იმუსაიბეთ და მეც მალე მოვალ“.

მაშინ ნიკიფორემ ჰკითხა იოანეს: მე შენგან გამიგონია სან-
დურავი ჩემზედ და რა არის საგანი, მითხარი მე.

იოანე: მაგისტანა არა იყო რა, ჰგავს ანდრიას უთქვამს რამე.

ნიკიფორე: მართალია, ანდრია ჩემი მოწაფეა და იმან
მითხრა, და აწ გხედავ და გეტყვი, რომ მე ყოველშივე მარ-
თალი ვარ; და შენ რომ ჩემი მოწაფე იყო, აღსარებაში კარგს
ღარიგებას მოგცემდი და სწორედ მონაზონების კანონზედ
დაგადგენდი.

იოანე: მეცა მსურდა თქვენთვის აღსარებისა თქმა, მაგ-

რამ სხვანი მოწაფენი გენმღურვიან აღსარების გაცემაზედ და ამისთვის ჩემსავე მოძღვარს დავსჯერდი.

ნიკიფორე: როგორ ამტკიცებ ჩემსას, რომ მე აღსარებას ვაგამხელდე ჩემის მოწაფისას?

იოანე: ესრეთ, რომ ამაზედ ლექსიც არის გამოთქმული.

ნიკიფორე: ვითარ?

იოანე: ესრეთ—

გაუფრთხილდი ნიკიფორეს, აღსარება- დაუმაღე.
თუკი ეტყვი, ის იცოდე, გაგამხილოს დია მალე.

ნიკიფორეს ეწყინა ესე და უთხრა: „ბერო, არა ბერ ხარ შენ, არამედ ცოფ-ბერ ხარ შენ“.—მაშინ

იოანემ რქვა: „უკეთუ გაქვდეს თქვენ მრთელი იდია ჭეშმარიტებასა ზედა, არა განსწყრებოდით“.

ნიკიფორე: მე ჭეშმარიტების თქმაზედ არ განესწყრები, და აწ გეტყვი: ჩემს მოწაფეებს ამ მიზეზით ვაგამხელ, რომე ეგების თვისი ცოდვა მოიშაღონ და შეირცხვინონ ხალხისაგან. აი, შენცა რომ დახვალ თიატრსა და მაშკარეთშია, და ბებერი ხანუმაცა თანა დაგყავთ და სეირნობ მუნ, ის ჩემი მოწაფეა: და რომ ვამხილო ხალხში, რა ცოდვა არს? მაგრამ ის თავსა მართლულებს, ბერს ძალათ-დაეყვარო.

იოანეს ეწყინა და უთხრა: მართლა არა გქონიათ მრთელი იდია, რომ დედაბერთ ზღაპრობას შესდგომიხართ.

ნიკიფორე: ბერო, მართლა შენ არა გაქვს იდია, რომ ავი და კარგი გაარჩიო, და ანუ რა იცი, თუ იდია რა არის და ანუ რა მნიშვნელობა აქვს?

იოანე: დია ვიცი და მისწავლია!

ნიკიფორე: ქართლში ხომ არა იცოდნი რა, თუ აქ ისწავლე, რუსულს რას გაიგებდი?

იოანე: მე იქაც ნასწავლი ვიყავ და აქაც მონასტერში ვისწავე და ძალმიცს, რომ განგიმარტო და გაცნობო უცნობსა იდიათათვის.

ნიკიფორემ იწყინა და რქვა: აწ გკითხავ იდიათათვის, თუ რაოდენ გვარობენ და ანუ რაჲ არს იდია?

[საუბარი იდიათათვის].

და ესრეთ რა დაასრულა იოანემ უბნობა ესე, აღსდგა ნიკიფორე და ითხოვა შენდობა, და აქო ფრიად ესეგვარ კარგად განმარტებისათვის იღეათა. და მერე მოვიდა გოდერძი, და ისადილეს, და შემდგომად წარვიდნენ სახლად თვისსა.

ხოლო ხვალისა დღე მივიდა იოანე ბერს პორფირისთან, და მიიღო ბერმან. და ჰრქვა პორფირიმ: „გუშინ ნიკიფორე შეგრიგებია, და კიდევ დაგმოწაფებია, რომ იღეანი განგიმარტებია. მეც მინდა ვისწავლო შენგან რაჲმე და გკითხო, თუ რაჲ არის გულისხმისყოფა და ნება კაცობრივი, შემოკლებით გკითხავ ამას და სხვათაცა.

[გულისხმისყოფისა და ნებისათვის].

პორფირი: ამგვართა მომაცთუნებელთა წერილებთა და მსგავსთა ამათთა ჯერარს ჩვენგან წარკითხვად, უკეთუ არა? ესეცა მიბძანე მე.

იოანე: ესგვარნი წერილნი და მომატყუებლობითნი უფრორე იპოებიან წერილთა შინა უღმრთოთა და მომაცთუნებელთა კაცთა შორის. ხოლო ჩვენდა არა ჯერარს, და არცა ჭეშმარიტისა და სწავლის-მოყვარისათვის წარკითხვად, არამედ თანამდებ არს ყოვლითა ზომიერებითა განშორებად კითხვისაგან მათისა, რათა არა განირყნონ ზნეობანი. მეორე—არა მიზეზოვან ჰყონ განტარებად დროჲსა უსარგებლოდ. მესამე—არა შთაცვიდნენმცა შეცდომილებასა ქვეშე. ხოლო სხვებ დიალიკტიკური სწავლანი ესეგვარად არიან გონებისა გასამახვილებელად, რათა არა შესცთნენ სხვათაგან კითხულთა ზედა. ესეცა უწყოდე, რომელ არა კმა არს მხოლოდ გამოძიება ჭეშმარიტებათათვის ცნობად ერთისა ოდენ კანონისა მოგონებათა განმსჯელობათა და მიდმოგონებულთათვის, არამედ სახმარ არს მათთვის უწყებად მეტოდისაცა, თუ ვითარითა უკვე უმჯობესითა ხატითა ჯერარს ქმნად გამოძიებისა ჭეშმარიტებათასა. და ამისთვის მოვიხსენებთ აქა მეტოდისა ანუ სინტეტიკასა, ესე იგი, არა გარდამომავალსა მარტივისა საგნიდგან რთულთა ზედა. ესსახედვე ყოვლადისაგან კერძოეზათა ზედა მიზეზისაგან მოქმედებასა და წარმოებასა ზედა, ვითარცა არს მაგალითებრ საღმრთოთა წერილთაგან ესე.

აქებდე, სულო ჩემო, შემოქმედსა და უგალობდე საკვირველებასა. მისსა,
რომელმან დააფუძნე ქვეყანა სიმტკიცესა ზედა თვისსა,
რომელმან გარდაართხენ ცანი, ვითარცა კარავნი,
რომელმან დაჭარბე წყლითა სამყარო და დააფუძნე მას ზედა სოფელი,
რომელმან აღმოუცენე მწვანე პირუტყვთა,
ხოლო ჩვენ გვეც პური, ღვინო და ზეთი და სხვანი.

(ფსალ., 103 რიცხვი).

ესრეთვე ითქმის მეტოდი ანალიტიკებრი, ესე იგი, გარდამავალი რთულთა საგანთაგან მარტივთა ზედა, კერძოთაგან ყოფილადსა ზედა, წარმოებისა და მოქმედებისაგან მიზეზსა ზედა, მაგალითებრ: განკვირვებულ ვარ მე ესოდენ ბრწყინვალეთა შარავანდეთთაგან და წარმოიდგინე თვის შორის, თუ ვითარ არს თვით აღმშენებელი სოფლისა. და ესეცა უწყოდე, თუ ესგვარნი რაჲცა განწვალებანი და გარდაქმნანი იხილვებიან არიხმატიკასა შინა, იგი ლოლიკასა შინა არს სინტეზისად და ანალიზისად წოდებულნი. ესეცა უწყოდე, რომელ ჭეშმარიტებაჲ გამოცხადდების საკუთრითა თვისითა განცხადებითა, გარნა ესე საჭირო არს, რათა პირველად არა გვაქმდეს შემფოთებული გრძნობაჲ და ერთსა გრძნობასა შინა სხვასა არა რაჲსამე აღვრევდეთ. მეორე—უნდა გვაქმდეს გრძნობაჲ დაწყნარებით და წესიერ ხმარებული, რაჲსაცა ვსჭერეტთ, ანუ გვესმის მას ზედა. მესამე—წარკითხვითა უეჭველისა წერილებითა და ანუ სარწმუნოთა კაცთაგან ზეპირ მოთხრობითა შესაძლებელ არს ჭეშმარიტებით მიწთომა მის საგანისა, რაჲსაცა ვეძიებდით დავგრძნობდით ჩვენ. კვალად გასწავებ ამას, თუმცა ისტორიებრი მცნობელობაჲ, რომელიცა დამოკიდებულ არს გრძნობათა ზედა, მრავალთა შემთხვევათა შინა კეთილ სახმარ არს. გარნა სწავლაჲ ფილოსოფოსებრი უმეტეს მოგვიპოებს ჩვენ გამოსაძიებელთა მიზეზთა და შეგვამცნებს ჩვენ საგანთა მათ, რომლისათვისცა განმსჯელ ვიქმნებით. ხოლო სწავლაჲ მათემატიკური, რომელიცა მდგომარეობს სწავლათა შინა რაოდენობათსა, იგი მოგვიპოებს ჩვენ უკვე ზომიერებისა შემეცნებასა, ვითარცა, ვსთქვათ, ზარბაზნითგან განტყორცნილი ტყვია, თუ რაოდენ ზომასა განსტყორცნის რაოდენობა წამლისა მის.

და ესრეთ დასრულდა უბნობა. პორფირმა არ გაუშვა იოანე

და პრქვა: „მამაო იოანე, აქ ისაღილე, და გთხოვ ამას, რომე მასწავლო ფილოსოფია და ისტორიანი“.

იოანე: მამაო პორფირი, ოთხმეოცის წლის კაცი თოკზედ თამაშობას როგორღა ისწავლის?

პორფირი: მე არა ვარ მაგგვარ მოხუცი.

იოანე: თუმცა ოთხმეოცისა წლისა არა ხართ, მაგრამ დრო გარდასული გაქვთ და ვერღა შემძლებელ ხარ.

პორფირი: თუ ვერ შემძლებელ ვარ, შენ ძალუაზედ გამომცადე.

იოანე: უი ჩემ თავს, მართლა სომხითელი ყოფილხარ! მაშინ

პორფირიმ: ნუ ვამიწყრები ამ ხუმრობისათვის და სწორე მიბძანე, თუ სხვანი ისწავლიან ამ სწავლას, მე როგორ ვერ ვისწავლი?

იოანე: რადგან გსურს, მე სწორედ გეტყვი: ფილოსოფიის სწავლას დიდი თავის დადება უნდა, და ვერცა ყოველნი კაცნი ისწავლიან ფილოსოფიისა და მათემატიკისა სისტემათა და მეტადრე ხნიანთა კაცთაგან, გარნა ესე შეიძლება, რომელ იქონიოთ ფილოსოფოსურნი და მათემატიკურნი წიგნები და გულსხმებით იკითხოთ, მაშინ იქმნება მცირედ შეემცნეთ ჰაზრთა მათთა.

პორფირი: მართალს ბძანებთ, მაგრამ რაგვარ მოვიქცე კითხვათა შინა წერილთასა?

იოანე: მე მოგცემ ამა უმოკლესთა კანონთა წიგნთა კითხვისა და შემეცნებისათვის, რომელნიცა არიან ესენი:

1. წარიკითხე პირველად ცხოვრება შემთხვეულისა წინასიტყუობა და ზანდუკი მის წერილისა, რომელიცა გსურდეს, რათამცა სცნო შენ წესი და განზრახვა და მთხვეულისა მის აქსონისა.

2. წარიკითხე მრთლად წიგნი იგი წესისა და კანონისამებრ, და ნუ გასწყვეტ კითხვასა პარალრაფამდის ანუ მუხლამდის, მის წერილისა, რათა არა გასწყვიტო ჰაზრნი შემთხვევათანი და დაშთე უცნობელ.

3. წარიკითხე ყოველნივე თავნი სრულებით სრულისა განმსჯელობითა, რათამცა მით ადვილად შეიძლო განრჩევად სიტყუისა ჭეშმარიტებისაგან.

4. წინააღმდეგთა შემთხვეულთა წერილთა ნურაოდეს წარკითხავ, რათა არა შთაინერგოს გონებათა შინა შენთა წინააღმდეგობაჲ.

5. წარკითხე უმეტეს წერილნი იგი, რომელნიცა ეკუთვნიან სარგებლობასა შენსა, ანუ წინადადებულსა შენ მიერ საგანსა, ანუ განზრახულებასა. გარნა ესეცა სახმარ არს, რათა სხვათაცა შეთხზულთა წერილთაცა წარკითხვიდე სასარგებლოდ შენდა, რათა არა იქმნე მისიცა უცნობელ.

6. წარკითხე ძილისაგან აღდგომილმან, დილით უფრორე, საჭირო წერილნი; შემდგომად სადილისა — სასიამოვნო წერილნი, ხოლო მწუხრსავე კვალად მოიქეც საჭიროდსადმი წერილისა.

7. წარკითხათა შინა ღირსსახსოვარნი სიტყვანი შენიშენ და კვალად განიშეორენ.

წარკითხათა შინა უმჯობესნი ჰაზრნი და უსარგებლოვესნი სიტყვანი გამოსწერენ, და გამონაწერნი იგი იქონიენ. შენთანა და მალ-მალ წარკითხენ იგინი, რათა ადვილად დაინახსოვნო; და ამა ღონით სრულყოთ ჰაზრი თქვენი. ხოლო მე ამისთვის ესრეთ მოკლე მცნებაჲ მოგეცით, რათა წიგნთა წარკითხვისაჲჟამთა უმეტეს შეემცნეთ ჰაზრთა გამოუებითა, ვანაჲდგან ესგვარნი სწავლულებაცა მიეწერების ლოლიკასა, და ამგვარი სწავლა შემოკლებული ყრმათათვის და ახალთა მოსწავლეთათვისცა გულისხმისსაყოფელად ადვილ იქმნების და უმჯობესადცა ძალედებათ დახსოვნებად, რომლისათვისცა გორაციოზ სწერს ესრეთ:

სწავლათა უკვე კანონნი იფიქრე მიმოგონებით,
ყოვლისთვის იქმენ მოკლ-წერად, რათამც იქმნე შეგონებით.

და ესრეთ დასრულდა უბნობაჲ. და იოანე წარმოვიდა სახლად თვისსა, დღესა ერთსა მივიდა ბერი სახლსა მეფის ძისასა და იხილა მუნ მუხრან-ბატონის ძე გრიგოლ, და ეანბორა იოანეს და ჰრქვა: დიდი ხანია ველარსად გნახეთ.

იოანე: მეც მსურდა ხილვა თქვენი, გარნა თქვენ მყოფობთ პაჟების კორპუსში.

გრიგოლ: მე ახლა შევასრულე სწავლა და კიდევ გამოველ და ყოველთვის შინ ვარ.

იოანე: რასაც ანბობენ თქვენთვის, თუ ის სწავლა მიგი-
ლიათ, სულ რომ არა გესწავლა რა, ის უმჯობესი იქმნებოდა
და უსარგებლესი.

გრიგოლ: რაჲ?

იოანე: სარწმუნოებისა არარად რაცხვა.

გრიგოლ: თქვენსავით ცუდმორწმუნოება არ ვისწავლე,
ვოლტერის სწავლას შეუდგე.

იოანე: მეც მაგისთვის მოგახსენე, რომ ცუდად დამაშვრალ-
ხართ თქვენ მაგ სწავლაზედ, ამისთვის, რომ ვოლტერის შემ-
დგენი ღვთისაცა წინააღმდეგ არიან და ხელმწიფეთაცა და
სჯულსაცა.

გრიგოლ: ვოლტერ ყოველთა ასწავლის თავისუფლებასა
და საზოგადოების ერთობასა და უბრძველლობასა ურთიერ-
თისადმი.

იოანე: მარტო მაგას არ ასწავლის, არცა ღვთისყოფასა
ასწავლის და არც სულისა უკუდავებასა. და ამისთანა სწავლა
რა საჭირო არს, რომელიც ასწავლის უწმინდურებასაცა?

გრიგოლ: ის ორ კერძოდ უბნობს, ერთ კერძოდ უბნობს
მყოფობასა ღვთისასა, ხოლო მეორით უარყოფს. ესსახედვე
სულისათვისცა და სიწმინდისა და უწმინდურობისათვის გკით-
ხავ და მომიგე.

იოანე: მიბძანეთ!

[საუბარი სიწმინდისა და უწმინდურობისათვის].

და დასრულდა უბნობა. გრიგოლმან აქო ბერი და უთხრა:
თუ აქ დავშთებოდე, დიდხანს მოძღვრად გიყოლიებდიო.

იოანე: მე თქვენისთანა მოწაფე არას მარგებს.

გრიგოლ: მართალს ანბობთ, ვერ მომატყუებთ, რომ
ცოდვას შეგინდობო და ფული მომეცო.

იოანე: უი ჩემ თავს, რომის პაპა ხომ არა ვარო, ფულის-
თვის ცოდვის დასტური და შენდობა მოგცე?

გრიგოლ: ასე მესმის, გაფრანგებულხართო.

იოანე: ბევრს რასმე გაიგონებთ და არა ყოველი უნდა
ირწმუნოთ.

გრიგოლ: დაგიჯერებთ ამ სწავლას, შემინდევით. აწ მინდა წავიდე ჩემ საქმეზედ.

იოანე: უფალი გიძლოდეს კეთილ საქმეზედ.

გიჟოდებისათვის ბერისა სამწერლოსა შინა

აღდგა და წამოვიდა შინა. რა მოვიდა იონა ბერი, ნახა სტოლზედ მდებარე ბარათი, აღიღო, წარიკითხა, და ეწერა: „ხვალე მეთორმეტესა საათზედ უნდა გამოცხადდეთ თქვენ და პავლე მღვდლის ცოლი ანნა განათლების მინისტრის სამწერლოშია“. რა აღმოიკითხა ბერმან წიგნი ესე, ხელნი განიპყრნა და მადლობა შესწირა ზენასა, რომ უთუოდ ათას რუბლს მომცემენ ჯამაგირსაო; და სიხარულით მოილო სანოვაგე და ღვინო, დაჯდა და დაიწყო სადღეგრძელოს სმა მინისტრისა. ამ ჟამად შემოვიდა მღვდლის ცოლიცა და ჰრქვა იოანეს: „კარგს დროს მოველო, სადილად ზიხართ“. ბერმან მიიპატიჟა და დაუგო სანოვაგე, და მერე მისცა ტაქნითა სავსე ღვინო და ჰრქვა: უნდა შესვათ ღვინო ესე განათლების მინისტრის სადღეგრძელოდო.

ანნა: რაჲსათვის?

იოანე: ხვალისა-დღე დაუნიშნავთ ჩვენი მისვლა სამწერლოშია ჩვენის ჯამაგირებისა გამოსაცხადებელად.

ანნა: ღმერთმან აღღეგრძელოს, თუ კარგა ბარაქიან მოგვცემენ როჭიკსა

იოანე: უთუოდ, წუხელის კარგი სიზმარი ვნახე.

ანნა: სიზმრისა კი რა მოგახსენო, თუ ჩვენება გენახათ, უფრორე იმედი მექმნებოდა.

იოანე: ნუ ხარ ურწმუნო, ბერისათვის სიზმარიცა და ჩვენებაცა ორივე ერთია.

ანნა: სიზმარი უფრო მშვენიერს სულს მიეწერება და ჩვენება კი არა.

იოანე: შე უსწავლელის ცოლო, მე მასწავლი სიზმართ ახსნასა და განმარტებასა?

ანნა: როგორ არა, მე სიზმარში მინახაჯხართ ჩემთან შექ-

ცული და ჩვენებაში კი არა, და ვგონებ შენცა გენახო ამგვარად სიზმარში.

იოანე: შენს ლაპარაკს ასე ვატყობ, უსიზმროთაც არა სთქვათ უარი!

ანნა: თუ ინებებთ, მზა ვარ თქვენთან განსვენებისა.

იოანე: უი შე უკეთურო, მაცთურო კაცისაო, ლამის აღმატყინო!

ანნა: აი შე განსაკრეჭო, ყოველთვის მეუბნებით ულტყინებასა და სრულებას კი არ აძლევთ.

იოანე: დაუტევე ეგ უშვერი უბნობა და ილოცე, რომ საქმე წარგვემართოს ხვალე!

ამა უბნობაში იარალი შანშიაშვილიც შემოვიდა და სთქვა: „სიდედრს ვყვარებივარ, კაი დროს მოველ.“ ბერს ღია იამა და მიიპატიჟა, უთხრა: „პრეოჩიკს ვეძებდით სახვალიოდ და; აჰა, გპოეთ, და ნუ იქმნებით მცონარე, ხვალე ინებეთ და გამოგვეყვით სამწერლოშია.

იარალი: რა საქმისათვის?

იოანე: აი, ბარათი წარიკითხე, ხვალისა-დღე განათლების მინისტრის სამწერლოში უნდა განგვიცხადონ ჩვენთვის ნაბოძები როჭიკი.

იარალი: რასა ნიშნავს როჭიკი?

იოანე: ხაზინადრის შვილი ხარ და ჯამაგირის სახელი არ იცი?

იარალი: მე სხვა რამ მიგონა, თქვენმან მზემ, და კიდევ გაიხლები.

იოანემ მადლი უთხრა და ღვინო მიართო, მინისტრის სადღეგრძელო შესვითო.

იარალი: მე რად შევსვა, მე ხომ არას მაძლევენო.

იოანე: ლოცვა და მოთმინება იხმარე, შენც მოგცემენ დროზედა.

იარალი: შე დალოცვილო, სულ მაგას გვიქადაგებ და ჩვენ კი უფრო დავგლახაკდით, თქვენ მაინც გამიჩინეთ ათისთავი, რაც მოგცენ.

იოანე: ერთგზობით გემსახურები რასმე.

იარალი: ეგვეც კარგია შენგან.

და აღიღეს სუფრა და ხვალისათვის გარდადგეს წასვლა. ხოლო ხვალისა-დღეს მოვიდნენ ბერთან ანნა პოპოლია და იარალი, და დანიშნულს ჟამს მივიდნენ კანცელარიაში. ჟამსა ამას შინა რა სცნო მისვლაჲ ბერისა სეკრატარმან, ანუ მწერალმან, უთხრა ბერსა მცირედ დაცადება. და მერე ნახევარ ჟამისა გამოვიდა და მოიტანა წერილი, და მოვიდა იარალს-თან და ჰრქვა: „შენ ხარა ამათი დილმანჯი?“ იარალიმ: „გან-ლავარ“. და წარუკითხა წერილი იგი, რომელიც აცხადებდა ბერისათვის ბოძებასა ჯამაგირისასა ასორმოცდა ათსა რუბლსა და ანნა პოპოლიასათვის სამასსა რუბლსა. და იარალიმ ცხად უყო ესე ამათ. მაშინ იოანემ ჰრქვა

იარალის: „არქვ მწერალსა მაგას, თუ მე რაჟსათვის ეს-რეთ მცირე მომეცა როჰიკი“. და იარალიმ აცნობა ბერისა ნათქვამი.

მწერალი: მე რა ვქნა, მინისტრმან ასე ინება.

იოანე: მინისტრსაც უნდა სცოდნოდა და თქვენცა, რომე მე უმაღლესის დედოფლების მოძღვარი ვარ და ბლადოჩინი, და აგრეთვე მეფის ძეთა და თავადთა და აქ მცხოვრებთა მოძღვარი და მლოცველი, და მე რასათვის შეუტაცხ მყავით?

მწერალი: რადგან მაგისთანა დიდებულნი გვამნი გყო-ლიან მოწათედ და საკუთრად ქართველების მლოცავ-მწირ-ველი ხართ, შენ ჯამაგირი არც კი გეჭირებოდა, რომ შემო-სავალი ბევრი გექნება, და ამ საწყალის ქვრივის დედაკაცი-სათვის ეს ჯამაგირი რად გშურს და ან რად გეწყინაო?

იოანე: მე არა მშურს, მაგრამ მეწყინა, რომ გვამთა გარ-ჩევა არა გცოდნია; ვისაც ჰქონია რამე, არას აძლევთ, და ვი-საც არა ჰქონია-რა, იმათ გარდამეტებით აქვსთ.

მწერალი: ხომ წაგიკითხავს «წინანი უკანა და უკანანი წი-ნაო»?

იოანე: მაგის განმარტება სხვებრ არის, მაგრამ მე ასე ვსჯი, რომ ამ ქვეყანაში ტუტუას უფრორე პატივი სდებია, ვიდრე ჭუჭუასა.

მაშინ იარალი დაყოყმდა და არ იცოდა, თუ ამ სახელით რუსულად როგორ ეთქვა, და სთქვა ესრეთ: „ზდეს ტუტუა ლუჩე, ნეჟელი ჭუჭუა“.

მწერალი: შტო ტაკოი იესტ ტუტუა ი ჭუჭუა?

იარალი: შუაზედ უდგა ბერსა და ანნას და, უღონო ქმნილ-
მან, ერთი ხელი ბერს ამოუსო ლაჯებში და მეორე ანნა
მღვდლის ცოლსა და რქვა: „გოტ ტუტუა, ი გოტ ჭუჭუა“.

მწერალმან განიცინა და თავი დაუკრა და შევიდა შინაგან
სახლში, და ესენიცა წამოვიდნენ. გარნა ბერი მწუხარებით
საესე ვერლარას უბნობდა და მაშინ ანნამ უთხრა: „ბერო, აკი
გითხარ, სიზმარს ნუ მიენდობიო?“

იოანე: განრისხდა და უთხრა: „წარვედ ჩემგან სულმყრა-
ლო დედაკაცო!

და გაიყარნენ. იონა მოვიდა შინ მწუხარე, ხოლო ანნა მხია-
რულად მივიდა შინ და უანბო მეფის სძალთა და ასულთა,
თუ ვითარ გამოუცხადეს ჯამაგირნი, და ბერმან ვით იწყინა,
და ან იარალიმ ვითა უტოლმაჩათ. ამაზედ მრავალი იცინეს და
მიულოცეს ანნას თავის საქმის წარმართება.*

* აქვე მოგვყავს ამ ეპიზოდის ვარიანტი, რომელიც მოთავსებულია
ავტოგრაფიულ ხელნაწერში H2153.

იონასი პეტრებუხს წარდგენა კანცელარიასა შინა და ანნას მარკოზი-
შვილს, მღვდლის ცოლსა, და გუნებურთა წევრთაგან განცხადება, რომელ
ჯამაგირი მისცეს ანნას ოცდაათი თუჰანი, ხოლო იონას ხუთმეტი.

იონა ეტყვის მათ იარალისა პირითა: «მე მონოზონი ვარ, ვილოცავ,
ვმსახურობ ყოველდღე აქა და ვზრომობ წერილების გამრავლებისათვის
და მაგის ამხანაგად მაინც უნდა მოგეცათ ჯამაგირი, ეგ დედაკაცი რას
აკეთებს, რომ ჩემზედ მეტს აძლევთ?»

სეკრეტარმან: „არა, აქ დედაკაცს უფრო პატივი აქვს და ამისთ-
ვის ამას მეტი ერგება, ნუღარას იტყვი ამაზედ“.

იონას ეწყინა და თქვა: „უი ჩემ თავს, ამ ქვეყანას ტუტუას უფრორე
პატივი ჰსდებია, ვინემ ჭუჭუასა,“

იარალიმ უთარგმნა სეკრეტარს: „ზღეს ტუტუა ლუჩე, ნეყელი ჭუჭუა“.

სეკრეტარმან: „ჩტო ნაზნაჩიტ ეტო“.

იარალიმ: ჭუჭუა ი ტუტუა. კვალად

სეკრეტარმა: ჩტო ნაზნაჩით ეტო სლოვო?

იარალიმ: ერთი ხელი ანას ამოუსო ლაჯებში და მეორე იონას და
უთხრა ანასი: „გოტ ტუტუა“, ხოლო იონასი: „გოტ ჭუჭუა“.

სეკრეტარი გაბრუნდა სიცილით და ესენიცა წამოვიდნენ შინა.

გიორგი ავალიშვილთან უბნობისათვის

იოანე ბერმან სცნო გიორგი ავალისშვილისა მისირიდგან მოსვლა და თანამოტანა მუმიისა და სხვათა. და თქვა ბერმან: წარვალ და ვნახამ მუმიათა, თუ ვითარ სახედ არიან. წარვიდა ბერი და იკითხა გიორგის სახლი. ასწავლეს ვასილის ოსტროვში ღვომა მისი. და მივიდა, სადაცა იდგა გიორგი ავალიშვილი, და რა შევიდა ბერი, ჰრქვა ესე: მიჩვენეთ მე ეგვიპტის მუმიანი.

გიორგიმ უთხრა: ბერო, მართლა ქიზიყელი ხარო; თუ ჩემთან მოხველ, უნდა მოგეკითხე და მშვიდობით მოსვლა გეთქვა, მაშა, გავეს, არა ჩემის პატივისათვის, არამედ მუმიების სანახავად მოხველ.

იოანე: შემინდეთ, თქვენ მრავალჯერ მინახავხართ და მუმიები არა.

გიორგი: ვიცი, ამგვარების გამოძიების მოყვარე ხართ და გინდა შეემცნათ ამა მუმიათა ხასიათთა და თქვენს ლექსიკონში განმარტება ამათი დაწეროთ.

იოანე: მართლა ღია გმადლობ, რომა მომაგონეთ, უთუოდ საჭირო არს, რომ დავსწერო მაგათი თვისება.

და მერე გიორგიმ უთავაზა ყავა და უთხრა: „მიირთვიეთ, მისირის ყავა არის, რომელიც მოაქვთ იამანეთიდან, უწარჩინებულესია სხვათა ყავათა ზედა“. — რა შესო ბერმან, თქვა: „მართლა ეს არის ყავა და ეს უნდა სვას კაცმან“. და იუბნეს ამგვარებითა. და უკანასკნელ ბერმან ჰკითხა მიზეზი წასვლისა ეგვიპტეს შინა გიორგის.

გიორგიმ უთხრა: მე მყვანდა მუნ ბეგი, რომელი ჩემი ყმა

იყო, ის მომკვდარი იყო და არაფერს დარჩა მემკვიდრე, და იმის ქონების ასაღებად წაველ.

იოანე: მიიღე რამე?

გიორგი: არა მომცა რა მუნებურმან ფაშამან.

იოანე: მიზეზი რა გითხრა?

გიორგი: მიზეზი მითხრა ესე, რომ ოდესაც ის კაცი მუსურმანი შეიქმნა, აქ დასახლდა, ბეგობის ხარისხი იშოვა და ხონთქრის ქვეშევრდომი იყო, მაშინ დაუტევა შენი ყმობაო.

იოანე: ეგე დია სწორედ უთქვამს ფაშას და რატომ შენც არ იცოდი, რომ არას მოგცემდენ და ამდენი ხარჯიც მოგივიდა. მაგრამ ესე გვჭირს ქართველთა, რაც-თავში მოგვივა, არ განვსჯით და შეუდგებით ჩვენსა წადილსა, და ამისთვის ჩვენს საქმეს ბოლო არა აქვს.

გიორგი: ბოლო ხოხობსა აქვს.

იოანემ იწყინა და უთხრა: მაგ ჭკუის პატრონს ელჩად გზავნიდენ რუსეთში ჩვენნი მეფენი?

გიორგი: სხვამ ჩემს გარდა მას ჟამში რომ რუსული არვინ იცოდა, მაშა ვის გამოგზავნიდენო?

იოანე: თუ რუსული ენა არ გცოდნოდა, ვერც ასე მოიყვანდი საქმესა.

გიორგი: რა გინდ განიხერხო გულითა, რაცა ვქმენ, ვქმენი.

იოანე: პილატესავით, რაჯცა დასწერე, დასწერე.

გიორგიმ აღარა უთხრა რა, და მერე ჰრქვა ბერსა: მისირში ვიყავ და იქაური კი არა მკითხე რა და სხვა ლაპარაკს გაერთე.

იოანე: აწ გკითხავ, აფრიკელთა ვითარი სარწმუნოება უპყრიათ?

გიორგი: მმუფლებელნი სარწმუნოებანი არიან ორნი, ესე ოგი, მამადიანთა და წარმართთა.

იოანე: რაოდენად უკვე ნაწილად განიყოფების ქვეყანა აფრიკისა?

გიორგი: მყარი უკვე აღდგლი აფრიკისა განიყოფების ათ უმთავრეს მხარედ, რომელთაგანიცა სამნი არიან მდებარენი ჩრდილოეთის კერძოდ, ოთხნი საშუალ მისსა და სამნიცა სამხრეთსა ზედა.

იოანე : ვითარ იწოდებიან სამნი იგი კერძონი ჩრდილოეთ-სა ზედა მდებარენი?

გიორგი : ეგვიპტედ, რომელშიაც არის უმთავრესი ქალაქი კაირი; ვარვარა, რომელსაცა შინა არიან სამფლობელონი აღჟირისანი. ტუნისკისა, ტრიაპოლიისა, ფუასკიისა და მაროქსკიისა. ლარიტა, ანუ მინდორი, დაშენებული ავაზაკთა ხალხთაგან არაბთასა.

იოანე : ვითარნი უკვე არიან ოთხნი იგი ადგილნი მდებარენი საშუალსა შინა?

გიორგი : ღვინია, ნიღრია, ნუბია და აბისინია.

იოანე : რომელნი არიან სამნი იგი ადგილნი სამხრეთზედ მდებარენი?

გიორგი : კოილო, კაფროჟი და ზანღიბერი; რომელიცა თვით სამხრეთის კერძო არს აფრიკისა ქვეყანა ოტტენტო-ტოჟი. ხოლო თვით სამხრეთსა მისსა ზედა კეთილ-იმედისასა ღოღანდიელთა აღაშენეს ჩინებული ქალაქი გოლონია კარგის ციხითურთ.

იოანე : ღია კარგად აღმომიჩინეთ, და მიბძანეთ, ეგ მუმი-ეები რომელს ადგილსა შინა იპოეთ?

გიორგი : სადაცა არიან პირამიდნი, ანუ ძეგლნი ეგვიპტისანი, მისა გარეშემო ვიპოე.

იოანე : კაირის ქალაქზედ რაოდენ უშორეს არს?

გიორგი : ერთსა მილსა ზედა ანუ შვიდსა ვერსსა ზედა არს განშორებით.

იოანე : რაოდენნი არიან პირამიდნი იგი?

გიორგი : სამნი.

იოანე : ერთი მეორისაგან ვითარ არიან განშორებით?

გიორგი : ორას-ორას ბიჯზედან, და კიდევ შველენ მას პირამიდებსა მას შინა კაცნი.

იოანე : რაოდენი აქვთ სიმაღლე?

გიორგი : ექვსას-ექვსას ფუტი აქვთ სიმაღლე, და ესსაზედ-ვე სიზრქე ოთხსავე კუთხედ.

იოანე : ოდეს აღუშენებიათ იგი და ანუ ვისა?

გიორგი : იგი აღშენებულ არს უწინარეს სამი-ათასისა წლისა ფარაონთაგან, ეგვიპტის მეფეთა-მეფისა მიერ კოფომი-

სათა; და რომელნიმე გონებენ, აღუშენებია ვითამც ხუმინსა ანუ ხეოპსოსა, და სჩანან ესე პირამიდნი ვიდრე სამი დღის სავალიდგან, ასე მალალნი არიან, და თქვენც იცით.

იოანემ გაშინჯა მუმიები და მოეწონა, და უთხრა: ვგონებ, დიდის ხნისა უნდა იყოს.

გიორგი: ვიდრე ოთხი-ათასის წლისა არის.

იოანე: რა დაგეხარჯათ ამაების პოვნაში?

გიორგი: ათას-ორასი ოქრო.

იოანე: მაგ ფასით სხვა რომ რამე მოგევაჭრათ, ის უფრო სარგებელი იქნებოდა თქვენთვის.

გიორგი: მე ამას დია ძვირფასად გავყიდი, თქვენ არ იცით ამისი ფასი.

იოანე: ეს ვიცი, რომ ცოცხლები რომ დაყიდეთ, არა მოგცეს რა, მკვდრის კაცის აპოხტებში ვინ რას მოგცემთ? და, ამას გარდა, მკვდრის საფლავებიც დათხარეთ და მკვდარი წამოიღევით, ამაში კანონი გაქვთ?

გიორგი: როდესაც კათოლიკოზობა იშოო, მაშინ გამაკანონეთ.

იოანე: და ოდეს თქვენ ყაზახ-შამშადილი საყმოთ იშოოთ, მაშინ ყველს და ერბოს ნურღა მიწყალობებთ.

გიორგი: ვიცი, ჩემ სიძეს მაგ სიტყვით აყვედრით და შეურაცხყოფ.

იოანე: ის საბრალო ხომ სიტყვით მოაცთუნე, ხალხს შეაძულე და გამცემად აღმოაჩინე, ბოლოს კიდევ ჯავრით მოჰკალ და ახლა ისიც რომ ამოიღო, უფრო კარგად გავივა.

გიორგი: ასე სულელი ხარ, რომ მე ჩემს თავს ის მიჩვენია, და ანუ ნევსკიდამ ვინ მომაპარვინებს, თორემ ამოვიღებდი და თავის სასაფლავში წავიღებდი.

იოანე: ნუთუ ეს მუმიები მოპარვით წამოგიღია?

გიორგი: დიად, მოვიპარე, და ერთს სხვა ქალაქში შემამცნიეს და მართმევდენ, მე ბებია ჩემის სახელით გამოვიტანე, რომ თავის სასაფლავოში მიმაქვსო.

იოანე: ვაშა, ვაშა! ეგეც კარგა გიქმნია, კერპისტვის ბებია დაგიქმევა!

გიორგი: ამითი რა შეეხება ჩემ ბებიას, და მე ამ მოპარ-

ვით მოვიტანე ეს მუმიები და კაი ფასსაც ავიღებ, შენ რაც გინდა სთქვი.

იოანე: მე ამას ვიტყვი, რომ არა ვგონებ, როგორც გგონია, ისე გაყიდოთ, და გაყიდვის მაგიერ სხვა გვარიცა მი[ი]წეროთ.

გიორგი: რა გვარს მივიწერ, მე ავალისშვილი ვარ და ეს ჩემი გვარი ცნობილია და ძველი, მე სხვა არა მეჭირება რა.

იოანე: შენი კი არ ვიცი, გამოგიცვლიან ქართველები ამ გვარსა თუ არა, და შენს შვილებს კი უთუოდ გამოუცვლიან შენს ავალისშვილობას.

გიორგი: მაინც რას დაარქმევენ?

იოანე: მკვდარი-პარია-შვილებს დაარქმევენ, და ესე გაუგვარდებათ თქვენის წყალობით თქვენს შთამამავლობას, ამის მეტს არღარას ვეტყვი.

გიორგის ეწყინა: „აი შე ქიზიყელო ჩოჩორო“, და ამოჰკრა ორი პალური. კარში გამოვიდა ბერი და წყევლით წამოვიდა შინ. და ესრეთ დასრულდა უბნობა მათი.

ს ა რ ჩ ე ვ ი

83.
3—5

რ ე დ ა ქ ც ი ი ს ზ ა ნ
თ ბ ი ლ ი ს შ ი პ ა ტ რ ი ა ნ დ რ ი ა ს თ ა ნ
ს ა დ ი ლ ზ ე . საუბარი მხატვართან მხაზველო-
ბის ხელოვნებისათვის. საუბარი აქაქთან ლერალ-
დიკისათვის. საუბარი ახუნდის მოადგილე მირზა
თარივერდისთან ბუნებისათვის ისტორიისათვის. სა-
უბარი მოლასთან ასტრონომიისათვის, ისაია ოქ-
რომჭედელთან ძვირფას ქვათათვის, ტერტერას-
თან გამოქანდაკებისა ხელოვნებისათვის

6—20

მ გ ზ ა ვ რ ო ბ ა ი მ ე რ ე თ ა მ დ ი ს . საუბარი
ტრიფილესთან ისტორიისათვის და შეკამათებ
მოსე ბერთან. მცხეთამდი წირკნელთან საუბარი
დიალექტიკისათვის. ძეგვს შეხვედრა ეგნატე
ონისიმეს ძესთან და საუბარი პორფირის ხუთთა
ხმათათვის. მეტეხში სახლთუხუცესთან. კავთის-
ხევში ესტატე ჯავახიშვილთან, ზურაბა სააკაძეს-
თან. საუბარი ვახუშტისთან დიკასტერიისათვის

20—29

გ ო რ შ ი ს ა უ ბ ა რ ი გ ო დ ე რ ძ ი ფ ი რ ა-
ლოვთან ცუდ-დიდება-ამპარტავნობისა და არ-
მენიის გეოგრაფიის შესახებ. ბრეთში ავალ ავა-
ლიშვილთან

29—33

ი მ ე რ ე თ ს მ ი ს ვ ლ ა . ქუთაისში მეფესთან
და ქუთათელთან, საუბარი დურბინდისა, მიკროს-
კოპისა და მწერლისათვის. წერილი გოგი გამყრე-
ლიძესთან, რომელსაც შეუცთენია ვიღაც ელენე.
საუბარი მეფესთან „სიმსწრაფლისათვის“

33—39

გამგზავრება ოდიშისაკენ. საუბარი სეხნია ჩხეიძესა და იესელიანთან ქუხილისა, ელვისა და მეხისათვის. მისვლა სალზინოს დადიანთან. „უბნობა სამხილებელი“, „მხილება განმხრწნელისა ქალწულისა“. საუბარი ფაღავასთან. საუბარი დადიანთან წვიმისათვის. საუბარი ხუცესთან დრუბლისა და ნისლისათვის. ჭყონდიდელთან. „კავშირი“ პროკლე დიადოხოსისა . 40—51

ლეჩხუმიისაკენ. ცაგერელთან. საუბარი „ფერთათვის“. საუბარი ხუცესთან და ფაღავასთან 54—53

მგზავრობა გურიისში. გურიელთან. „მალნტიისათვის“, მეხანიჯისა და ნავიგაციისათვის, კომერციისა და ვაჭრობისათვის. საუბარი ნაკაშიძესთან . 54—60

ზეინდარს რაჭის ერისთავთან. საუბარი ბრმა მეთოდისთან ოპტიკისა და ქართული გალობის შესახებ . 60—66

ვარციხეს. საუბარი სახლხუცეს წერეთელთან სიმთვრალისა და ვეცხლისმოყვარებისათვის . 66—71

გელათში. დათვალიერება სიძველეებისა. საუბარი გენათელთან ძველისა კარავისათვის და სამღვდელთა სამკაულთათვის. მისვლა მოწამეთას . 71—73

სოფელ წირქვალში იმერეთის დედოფალ ანასთან . 73—75

ქართველ წმიდათა ცხოვრებანი . 76—138

დავით და კონსტანტინესი 76. არჩილ მეფის. 82. ლუარსაბ მეფის 89. ბიძინა, ელისბარ და შალვასი 108. შალვა ახალციხელის 119. ქვაბთახევის მოწამეთა 124. ნიკოლოზ დვალის 132. სალომე ქართველის 134. ლუკა ჯვარისმამელის მუხიშვილის-აბაშიძის 135. პეტრე ქართველის 136. ორთა ბევრთა კალოუბნელთა 137.

შეხვედრა ბოქოულთხუცესთან ჯრუჭუღას წყალზე და საუბარი მასთან . 138—140

ქართლში დაბრუნება. ახალქალაქში
თარხნიანთან. საუბარი *სოლომოვთან. საუბარი
კალენდრისათვის. საუბარი ბერებთან 140—143

თბილისში. ფიქრები მეფის გარდაცვალებ-
ის გამო. საუბარი მელიქთან 143—145

გამგზავრება. ეჩმიადინს. საუბარი
ორქივატერთან. საუბარი ვართაპეტთან „პერი
არმენიაზე“. „საზღვართა წიგნის“ განმარტება.
საფილოსოფოსო განზრახვანი: გასომხებისათვის
მზადება. გიორგი მღვდელის საუბარი იოანეს-
თან. ეჩმიადინიდან უკან გამობრუნება 145—151

ქალაქში მისვლა. ფარსადან ციცი-
შვილთან საუბარი. საუბარი მილახვარ ჭილაძეს-
თან. ზურაბა ლამბარაშვილის სიკვდილი და სამ-
ძიმრის წიგნის მიწერა მისი ოჯახისადმი 151—155

რუსეთს გამგზავრება. მოგზაურობა
კაიშაურამდე და ვორონეჟამდე. მოსკოვს გადასვ-
ლა. შეხვედრა მიტროპოლიტ იონა გედევანი-
შვილთან. საუბარი დიმიტრი ბაგრატიონთან. ანა-
ფორის გამოთხოვა ქართველი არქიელისაგან 155—159

ამბროსი მიტროპოლიტთან. რუ-
სული ენის შესასწავლად შკოლაში შესვლა. საუ-
ბარი ამბროსისთან 159—161

ღირსნი კაცნი და მეცნიერნი
ქართველთა შორის (მცირე უწყება ქართ-
ველთა მწერალთათვის) 162—214

დავით აღმაშენებელი 162. კათოლიკოსნი:
იოანე-ოქრობირი 164, არსენი 165, ნიკოლაოზი 165,
იოანე 165, არსენ ბულაშისძე 165, ნიკოლაოზ მეო-
რე 166, ნიკოლაოზ მესამე ლეონისძე 166, ზესარიო-
ნი, ლეონის ძმა 166, ჯომენტი ლეონისძე 167.
მღვდელმთავარი: არსენ ნინოშინდელა 167,
იოანე ბოლნელი 167, ანტონ ჭყონდიდელ-გარესჯე-
ლი 167, იაკობ შემოქმედელი 168, იოსებ ტფილე-
ლი 168, ნიკოლაოზ ჩერქეზიშვილი რუსთველი 168,
ნიკოლაოზ ორბელიანი მროველი 169. ღირსნი

მ ა მ ა ნ ი: იოანე მანგლელი 169, ილარიონ კახი 169, იოანე ათონელი 169, თორნიკე ათონელი 170, ევთიმე ათონელი 170, იოანე ხახულელი 170, ზაქარია მირდატისძე 171, გრიგორი, აბრამად წოდებული 171, გიორგი ათონელი 171, ილარიონ თუალელი 171, არსენი 172, ანტონი მნათი 172, ბასილ ბაგრატიანი 172; გიორგი მამა 172, გიორგი შეყენებული 173, იოანე პატრიკ ყოფილი 173, გიორგი ოლთისელი 173, მამა სტეფანე 173, იოანე პეტრიწი 174, ეფრემ მცირე 174, მამა თეოფილე 175, არსენ იყალთოელი 175, ქრისტედულე ოს-ყოფილი 176, იოანე ტაიჭისძე 177, საბა სვინგელსი 177, მამა იეზეკიელი 178, მამა პეტრე 178, იოანე შავთელი 178, ვასილი ათონელი 179, პიმენ სალოსი 179, მამა ანტონი 179, ნიკოლოზ ქართველთა მანათობელი 180, მამისა დიმიტრისა (მეფე დიმიტრი მეოთხე) 180, ნიკოლოზ ჩოლოყაძისძე არხიმანდრიტი 181, პეტრე ჩხატარაძისძე 181, გრიგორი დოდორქელი 181, კოსმა მწიგნობართუხუცესი მრავალმთქმელი 182, იოზ ფიტარელი 182, გერმანე ხუცესი 182, იაკობ სამებელი 183, ევლოგი ხუცესი 183, საბა ქართველი 183, ანტონი ქართველი 183, მამანი, რომელთა ცხოვრება დაასრულეს ქ. იერუსალიმს 184. **პ ო ე ტ ე ბ ი:** შოთა რუსთაველი 184, სარგის თმოგველი 185, დილარგეთი 185, ჩახრუხასძე 185, იასე ძაგნაკორელი ხიმშიასძე 185, თეიმურაზ I 186, არჩილ მეორე 186, ვახტანგ VI 187, თეიმურაზ II 187, სულხან-საბა ორბელიანი 188, ძველნი ქართველთა მოშაირენი 189. ანტონ კათოლიკოზი 189. მეორე ანტონ კათოლიკოზი 190. გაიოზ თაყაშვილი 191. ვარლამ ეპისკოპოსი ახტალისა 191. იოანე ოსეშვილი 192. დავით ალექსიშვილი 192. მიხაილ ტფილელი 192. ტრიფილე არხიმანდრიტი 193. გამალიელ ოს-ყოფილი 193. ნეოფიტე ოს-ყოფილი 194. გერასიმე ტკბილმგალობელი 194. ლერვასი სამთავნელი 194. გაბრიელ ჯვარისმამელი 195. ზაქარია მოძღვარი გაბაშვილი 195. გლახა ნათისშვილი 195. ტიმოთე ეპისკოპოსი ერისთავი 196. გერმანე ტფილელი 196. ევთიმე წინამძღვარი 197. თომა წინამძღვარი 197. იოანე წირკელი ქარუმიძე 197. მცირე ისაკი 198. ლეონტი სოლოლაშვილი 198. ნიკოლოზ სიონის დეკანოზი 198. ზაქარია წერკნელი;

მერე ამბროსად წოდებული 198. დოსითეოს ნეკრესელი 199. იოანე ნინოწმინდელი ჯანდიერი 199. ისაკ კანდელაკი 199. ნიკოლაოზ გაბაშვილი 200. ნიკოლაოზ ბიჭიაშვილი 200. ალექსიშვილნი მწერალ-მგალობელნი 200. ისტოს ერასტისშვილი 201. ნიკოლაოზ ხელაშვილი 201. ეგნატე ონისიმესძე მარტყოფელი 201. იოანე ლარაძე 202. ზაქარია ლალახანაშვილი 202. მოწაფენი დავით ალექსიშვილისანი 202. იოანე ორბელიანი 202. მზეჭაბუკ ორბელიანი 203. ისე მდივანმსაჯული 203. სოლომონ ლივანიძე 203. ბესარიონ გაბაშვილი 204. ზაქარია ვართაპეტ მადინაშვილი 204. ტერ-ფილიპე 204. ტერ-პეტროზა 205. იესე ქსნის ერისთავი ბიბილური 205. დიმიტრი ორბელიანი 205. ვახტანგ ორბელიანი 205. ვახუშტი ბუში ბაგრატიონი 205. დიმიტრი ციციშვილი 206. დიმიტრი ბაგრატიონი 206. პაატა ანდრონიკაშვილი 206. გაბრიელ სომეხი 207. ათანასე თარხნიშვილი 207. დოსითეოს ფიცხელაური 207. ანტონი ჭყოინდელი დადიანი 208. სერაპიონ ნათლისმცემელი 208. გერმანე დაყუდებული 209. სვიმეონ გარესჯელაძე 209. ონისიფორე ქარუმიძე 210. იოსებ მოხევე 210. იოსებ კათოლიკოსი 211. მამანი ჯაფარიძე და ფალვენისშვილი 211. სხვანი ეკლესიის მსახურნი, მგალობელმწიგნობარნი ქართლსა და იმერეთს 211. ახლანდელნი მიტროპოლიტებისკობოზნი ქართველთა და იმერთანი 212. ახლნი მთარგმნელნი ქართველნი 213.

ს ე ნ ა ტ ო რ თ ა ნ უ ბ ნ ო ბ ი ს ა თ ვ ო ს. ვახტანგ ბატონიშვილთან

214—216

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს ა თ ვ ი ს. გეოგრაფია. მცენარენი. საძოვარნი. მთები. მდინარენი. ტბები. ოთხფერხნი. ფრინველნი. მეტალნი. მინერალნი. მადანნი. მცხოვრებთა ფიზიკური ვითარება. ტანისამოსი. საჭმელნი. საჭურველნი. სამუშაო იარაღი. საწონი. საწყაო. მოხელენი. სარწმუნოება. საკრავნი. ქორწინება. ვაჭრობა. საქსოვარნი ქარხანანი. სწავლა. ფული. მკვდართა დამარხვა. სისხლის აღება. ხარჯის გაღება. მოსამსახურენი.

მოსრულები მწირობა კაცთა დასახლება. სახლები. მკურნალნი	214—232
შეხვედრა ნიკიფორე ბერთან. სა- უბარი იდეათათვის. საუბარი პორფირისთან. საუ- ბარი გრიგოლ მუსხრანბატონთან	232—239
მიწოდება იოანესი. სამწერლოსა შინა. საუბარი მწერალთან და იარალთან	239—243
უბნობა გიორგი ავალიშვილთან	243—247

შემჩნეული შეცდომების გასწორება

პგ	სტრიქონი		დაბეჭდილია	უნდა იყოს
	ზემოდ.	ქვემოდ.		
5		5	ათასიანის	ასათიანის
213		17—18	მღვდელისა	მღვდელი
242		4	ნაზნაჩით	ნაზნაჩიტ
242		3	ლაქებში	ლაჯებში

კორექტორი თ. მახარაძე

კონტროლიორ-კორექტორი ნ. აგიაშვილი

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 12/V-48 წ. უშ 01935. ნაბეჭდ ფორმათა რაოდ. 15,12. ანაწყოების ზომა $5\frac{1}{2} \times 9\frac{1}{4}$. შეკვეთის № 703, ტირაჟი 5.000.

საქ. სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული პოლიგრაფიისა და გამომცემლობის საქმეთა სამმართველოს ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი, თბილისი, მარჯანიშვილის ქ. № 5.

894.63

o 70